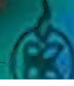
ÇOCUK VE ERGENDE

Karakter Eğitimi

Musa Kâzım Gülçür

Eğitimi

ÇOCUK VE ERGENDE

Karakter Eğitimi

Musa Kazım Gülçür

İstanbul/2003

IŞIK YAYINLARI©

Çocukta ve Ergende

Karakter Eğitimi

Yayın Numarası : 21 ISBN: 975-278-024-5

ADRES: Bulgurlu Mahallesi Bağlar Caddesi No: 5 34696
Tel: 0(216) 522 11 88 Fax: 0(216) 522 11 99 Üsküdar/İstanbul
http://www.isikyayinlari.com

BASKI: ÇAĞLAYAN A.Ş.
Sarnıç Yolu No: 7 35410 Gaziemir/İzmir Tel: 0(232) 252 20 97/98

Minnetimiz, bizleri Yollar'ına Erdiren'e, insanlık semamızın bütün Güneşleri ile birlikte en büyük Güneş'ine...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR 15
GİRİŞ 21
ÇOCUK VE ERGEN EĞİTİMİ 21
1. "Karakter" Kelimesi 21
2. Çocukta Ve Gençte Karakter 23
3. Kitap Okuma, Bilgisayar, Televizyon ve Çocuklarımız 25
4. Erkek Çocuklarımız ve Duyguların Maskelenmesi 28
5. Erkek Çocukların Hissî Canlılıklarını Kaybedişi 30
6. Çocukların Duygularını İfade Edebilmeleri 32
A. Duygularını İfade Edebilmeleri İçin Çocukların Cesaretlendirilmesi 35
B. Sevgiyi Cömertçe İfade Etme 36

I. BÖLÜM

ERGENLİK VE GENÇLİK

1. Ergenlik Kavramı 39
2. Gençlik Kavramı 41
3. Gençlik Üzerine Önemli Bir Yaklaşım 43
4. Ebeveyn/Ergen Çocuk Problemleri 46
A. Otoriter Davranma 47
B. Babadan Uzak Kalma.. 49
C. Dayak Ve Depresyon.. 50
D. Depresyon Belirtileri 51
5. Neler Yapılabilir?.. 52
A. Güvenli Bir Alan Ve Zaman Aralığı Meydana Getirin52
B. Dikkatlice Dinleyin 53

C. Oğlunuzu "Utandırmama" Konusunda Özellikle Dikkatli Olun 53
D. "Aşağılayan" Bir Dil Kullanmamaya Dikkat Edin .. 54
6. Çocukları Tehlikeli Yönelişlerden Koruma 55
7. Çocuklarla Beraberlik 57
8. "Ama"Yı Aklınızdan Çıkarın 58
9. Anne Şefkatinin Önemi 60

II. BÖLÜM

ERGENLİK ÇAĞINDAKİ ENTELEKTÜEL GELİŞİM

1. Alın Loplarını Donatmak 63
2. Yetişkin Düşünceye Doğru Tırmanmak 64
3. Ergen Çocuğun Beyni ve Anne-Babanın Yapabilecekleri 65
A. Tümdengelimci Akıl Yürütme 67
B. Hipotez Testi 68
C. Orantı 68
D. İkinci Derece Sembol Sistemleri 68
E. Soyut/Mücerret Düşünce 69
F. Soyut Tutum 69
4. Alın Loplarında Ketlemenin Önemi 70
A. Sözlü Geri İletim 71
B. Kararlar-İyi Ve Kötü 72

III. BÖLÜM

HASSAS ÇOCUKLARA YAKLAŞIM

1. Duyarlı Çocuklar Ve Eğitimleri 73
2. Ebeveynler Nasıl Yardımcı Olabilirler? 75
3. Çocukluğun Kayboluşu 76
4. Ebeveynlerin Kendilerini Büyütmeleri 78

5. Yetişkinlerde Ergenlik Çağından Kalan Çözümlenmemiş Problemler 80
6. Bazı Ebeveynlik Kalıpları 81
A. Dar Görüşlü Ebeveynlik 82
A1. Kontrol Etmek 82
A2. Pes Etmek 83
A3. İhmal Etmek 83
A4. Aşırı Derecede Korumak Ve Kurtarmak 84
B. Uzun Vadeli Sonuçlar 84
7. İletişimdeki Hataları Düzeltmek 87
A. Sadece ‘Hayır’ Demek 88
B. Hiç ‘Hayır’ Diyememek 88
8. Ebeveynlik Kalıplarına Farklı Bir Yaklaşım 89

IV. BÖLÜM

SORUMLULUK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test 95
2. Kur’an-I Kerim’in Aydınlatıcı Beyanları 96
3. Bu Konudaki Bazı Hadis-İ Şerifler 96
4. Sorumlulukla İlgili Önemli Bir Yaklaşım 98
5. Sözünü Tutma Nedir? 103
6. Sözünde Durma Konusunda Kur’an-I Kerim’in Şifa Veren İkazları 104
7. Sözünde Durmama 106
8. Sorumluluk Duygusunun Gelişimi Açısından “Sınır Koyma” 107
9. Cesaret Kırıcı Mesajlar 111
10. Müzâkere Soruları: 113

V. BÖLÜM

BAŞARI DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test 115
2. Başarı Basamakları 116
3. Ön Kabullerin Etkisi 118
4. Değişimin Dinamikleri 121
5. Uzun Dönemli Değişiklik 122
A. Aydınlık Ve Belli Hedefler Edinin 124
B. Duygularınızı Daha Da Yoğunlaştırın 124
C. Çalışın 124
6. Başarının Yüksek Noktalarına Ulaşabilme 125
7. Başarılı İnsanlar Problemleri Nasıl Çözerler? 127
8. Ne İstiyorsunuz ? 128
9. Beyin Fırtınası 129
10. Öncelikler 131
11. İrade Gücü 132
12. İrade Gücünü Doğru Şekilde Kullanmak 133
13. Başarı Konusunda Dokuz Yanlış İnanç 135
14. Bir Şeyleri Kaçırıyor Muyuz? 136
15. Senaristler, Televizyon-Sinema Ve Bizler 138
16. Işık-Kamera-Hareket 140
17. Uzanın Ve Bir Şeylere Dokunun 142

VI. BÖLÜM

ADALET, DÜRÜSTLÜK, İSTİKAMET DUYGULARININ GELİŞİMİ

1. Mini Test 145
2. Kur'an-I Kerim'den Bir Demet Yol Haritası 146
3. Zorlu Bir Sınavdan Sonra Alınan Dürüstlük Beratı 148
4. Yalan Konusu 157
5. Yalanı Önleme Konusunda Neler Yapılabilir? 160

A. Çocuğunuzla Konuşun 161
B. Derhal Ceza Vermeyin 161
C. Problem Çözme Tekniği Uygulayın 162
6. Adalet Konusunda Kur'an-ı Kerim'in Aydınlatan Beyanı 164
7. Efendimiz (Sas)'Den Bir İkaz 166
8. "İstikamet"İn Karaktere Ya Da Fıtrata Yansıması 167
9. Müzâkere Soruları: 170

VII. BÖLÜM

MOTİVASYON DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Motivasyon Kavramı 173
2. Bazı Motivasyon Kuralları 177
3. Başarısızlık Hem Negatif Hem de Pozitif Sonuçlar Verebilir 179
4. Başarısız Olursanız Ne Olur? 180
5. Gaye/Hedef Bir Kararlar Manzumesidir 182
6. Kaliteli kararlar vermeyi öğrenmek 182
7. Hayallerinizi geliştirin 183
8. Önce hayal sonra eğitim 184
9. Öğrenen kişilik 189
10. En büyük güç 190
11. Bilinçaltı 191
12. Çocuklardaki Motivasyon 193
13. Bir Çocuğun Mektubu 193

VIII. BÖLÜM

CESARET-YİĞİTLİK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini test 197
2. Cesaret Nedir? 198

3. "Faktör T" 200
4. Müzâkere soruları 202

IX. BÖLÜM

ÇALIŞKANLIK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test 203
2. Çalışkanlık 204
3. Kur'ân-I Kerim'de "Çalışkanlık" 205
4. Efendimiz (Sas)'den Konu İle İlgili Bazı Rivayetler 206
5. Müzâkere Soruları: 208

X. BÖLÜM

GÜVENİLİRLİK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test 210
2. Efendimiz (Sas), Peygamberler ve Vahiy Meleği Cebrâil (As)ın "Güvenilir" Olma Vasıfları 211
3. Müzâkere Soruları: 213

XI. BÖLÜM

HÜRMET-SAYGI DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test 215
2. Hürmet Duygusu 216
3. Hürmet Şahikası 220
4. Müzâkere Soruları: 220

XII. BÖLÜM

DUYGUDAŞLIK

1. Babalar, Çocuklar ve Duygudaşlık 223
2. Anlatmaktansa Gösterin 225
3. Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzun Okuluyla İşbirliği 226
a. Çocuğun Okul Başarısızlığı ve Ebeveyn Tutumu .. 227
b. Çocuğunuzun Gerçek Kapasitesini Gözetmek....... 227
c. Aşırı Mükemmeliyetçilik Duygusu........................ 228
d. Aşırı Mükemmeliyetçi Çocukların Bazı Özellikleri 229
e. Mükemmeliyetçi Ebeveynler................................. 231
4. Okulun Genç Ergenlerin Başarılarında Cinsiyet Farklılığı Açısından Etkileri 232
5. Erkek çocukların Okulu Konusunda Ebeveyn Nasıl Yardımcı Olabilir? 233
6. Okul, Aile ve Çevre 235

XIII. BÖLÜM

DİNİ DEĞERLER VE DİN EĞİTİMİ

1. Çocuklarda Din Eğitimini Önemseme 241
2. Dini Eğitim - Öğretimde Devlet ve Ailenin Rolü . 243
3. Ergenin Dini Eğitimi 245
4. Ergenlik Döneminde Kimlik Arayışında Dinin Referans Alınması 247
5. Dinin Ferde Güven Duygusu Kazandırması 247
6. Dinin Hayata Bakış Açısı Kazandırması 249
7. Yeni Nesillere Verilmesi Gereken Değerler 249
8. İnanç Ve Ahlak Değerlerinin Hayata Yansıması .. 251
9. İbadetlerde Ciddiyet, Vakar Ve Temkin'in Fıtratın/Karakterin Önemli Bir Buudu Haline Gelmesi ve Ahlâk-ı Âliye 252

10. Güzel Ahlâka Ait Hususların Karakter Haline Dönüşmesinde Dua Ve Amelin Fonksiyonu 258

XIV. BÖLÜM
KUR'AN-I KERİM, RESÜLULLAH (SAS) VE GENÇLER

1. Gençler Ve Ashab-I Kehf Kıssası 265
2. Yeniden Diriliş Mucizesi 271
3. Hz. Peygamberin (Sas) Gençlere Verdiği Önem .. 272
4. Resülullah'ın (Sas) Gençlere Verdiği Değer 274
5. Efendimiz'in (Sas) Gençlerdeki Aşırı Eğilimleri Tashihi 277
Sonuç 281
Kaynaklar 283

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

SEVGİLİ OKUYUCU,

Öncelikle, çalışmamızın "Çocukta ve Ergende Karakter Eğitimi" şeklinde seçilmesinin bazı ana sebeplerini aşağıda sıralamak istiyoruz:

1. Yapmış olduğumuz ön araştırma neticesinde, ülkemizde, bize göre oldukça ehemmiyeti haiz bu konunun henüz akademik anlamda çalışılmamış olduğunu görüyoruz. YÖK'ün daha önceden de bu amaçla defalarca kullandığımız tez tarama motorları[1], araştırmamızı tamamlamış olduğumuz ve sizler için bu önsözü hazırladığımız bir zamanda, "konu acaba şu anda çalışılmış olabilir mi?" mülahazası ile tekrar kullanılmış, ancak bu konunun hala çalışılmamış olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu araştırmaya yönelmemizin bir sebebi, konunun ülkemizde bilimsel manada henüz çalışılmamış olmasıdır.

2. Bu konuyu araştırmamızdaki ikinci sebep; "karakter eğitimi"nin, aslında "doğu"ya ait bir değer olmasına rağmen, konunun batıda oldukça geniş bir şekilde araştırılmış olduğunu müşahede etmiş olmamızdır. Bizim değerlerimizden olan bu konunun, yine kendi manevi dinamiklerimizle yoğrularak ele alınması gerektiği düşünülmüş, gerek literatür tarama gerekse de saha araştırma metotlarını kullanma sureti ile, şu anda elinizde tuttuğunuz çalışma meydana gelmiştir.

---

[1] http://www.yok.gov.tr:8080/YokTezSrv

3. Üçüncü olarak, batıda "karakter eğitimi" üzerine yapılan araştırmaların nicelik ve niteliği gibi olmasa bile, Türkçe'mizde bu tür çalışmaların yer almasının yararlı olabileceği, gençlerimizin ve onların ebeveynlerinin "karakter eğitimi"üzerine yapılmış çalışmalardan faydalanabilecekleri düşüncesi de ayrı bir etken olmuştur denilebilir. Bu arada Fikret Kanad'ın "Karakter Kavramı ve Terbiyesi" adlı eserine de ismen temas etmiş olalım. Günümüzde yer yer ve kısmi diyebileceğimiz tercümeler şeklinde bu konunun Türkçe'mize kazandırılmaya çalışıldığı öne sürülebilir. Ancak, bu çalışmayı tamamladığımız sıralarda, Thomas F. Kelly'nin "Karakter Eğitimi, Varoluş Kanunu, Mutlu ve Başarılı Olma" adlı kitabının İnternet ortamındaki tercümesi[2] dışında başka bir tercümeye rastlamak. Bu tercüme de bizim çalışmamızla hiçbir paralellik taşımaktadır.

Çalışmamızın muhatabı, buradaki bilgilerden faydalanabileceğini düşünen bütün ebeveynler olmakla birlikte, kıymetli eğitimcilerimizin de istifadelerinin söz konusu olabileceğini düşünüyoruz. Hatta; "Çocuk ve Ergen Eğitimi", "Ergenlik ve Gençlik", "Ergenlik Çağındaki Entelektüel Gelişim", "Hassas Çocuklara Yaklaşım", "Babalar, Erkek Çocuklar ve Duygudaşlık", "Dini Değerler", "Ergenin Dini Eğitimi", "Kur'an-ı Kerim'de Gençler" ve "Efendimiz (sas) ve Gençler" başlıklarını taşıyan bölümlerin, çocuklarımızı ve gençlerimizi dolaylı, bir şekilde ilgilendiriyor olabilir. Ama onların en önemli ebeveynlerinden sonra hamisi durumundaki öğretmenlerini, yardımcı eğitmenlerini ve bakıcılarını ise daha doğrudan ilgilendirmektedir diyebiliriz.

"Babalar, Erkek Çocuklar ve Duygudaşlık" bölümünde olduğu gibi, zaman zaman erkek çocuklarımızın durumlarının daha bir ön plana çıkarıldığı bölümler olmuştur. Ancak, konuyu bu şekilde vurgulamamız, kız çocukları-

---

[2] http://www.ogretmenlersitesi.com/yazi/arsiv/yd10.htm

mız, onların anne-babaları arasındaki harmoniye değinmediğimiz anlamına alınmamalıdır. Bilakis, araştırmamızın zaten çok büyük bir bölümü, kız-erkek ayırımı yapılmadan, "göz nuru nesillerimizi nasıl daha yüksek karakterli hale getirebiliriz?" sorusuna cevaplar/çözümler aramaya çalışmaktadır.

Buradaki bilgiler ilk nazarda teori gibi görünebilir. Ancak, biraz daha dikkatlice tetkik edildiğinde, pek çok yerde maddeleştirilmiş halde pratik çözüm önerilerinin de yer aldığı sanırız rahatlıkla görülecektir. Ayrıca, bu kitapta yer alan bilgilerin bir kısmının tekraren okunmasında faydalar bulunabilir. Bazı okurlarımız, "Ben buradaki fikirleri okudum. Ancak, bir-iki ay sonra bu fikirlerin bende oluşturduğu müspet tesirlerin azaldığını hissettim." şeklinde düşünebilirler. Ancak şurası unutulmamalıdır ki burada verilmek istenen davranış değişikliklerinin pratikte de devam edebilmesi için, araştırmanın içerisindeki bilgilere zaman zaman yeniden ulaşılması önemlidir. Nasıl ki insan; "Ben bedenimi bir defa yıkadım. Artık, temizliğe yeniden ihtiyaç duymayacağım!" demiyor, temizlik ameliyesini belirli aralıklarla devam ettiriyorsa, buradaki bilgilere de zaman zaman yeniden dönmek faydalı olabilir. Çalışmamızın bu açıdan bir "el kitabı" gibi telakki edilmesinde yarar olacağını düşünmekteyiz.

"Başarı, motivasyon" gibi bölümler ilk bakışta "karakter eğitimi" ile doğrudan ilgili değilmiş gibi görünebilir. Ancak "motivasyon"u, "başarı"yı kendisine temel bir karakteristik unsur haline getiren çocuklarımızı ve gençlerimizi gördükçe bu hususların da birer temel özellik olabileceği, bunların bazen fıtri olarak bazen de sonradan kazanma yöntemi ile elde edilebileceği fikri bizde ağırlık kazandı. Dolayısıyla sözünü ettiğimiz bu konuların da "çalışkanlık" vb. konuların yer aldığı "karakter yapıları" paralelinde değerlendirilmesinin daha doğru olabileceğini düşündük.

"Çocuk-ergen ve ebeveyn ilişkileri" ile ilgili bölümlerdeki bilgiler, 12-20 yaş grubundaki yaklaşık 100'ün üzerindeki genç çocuklarımızla yaptığımız yüz yüze görüşmelerde doğrulanmaya çalışılmıştır. Görüşmelerden önce, kitapta değinmeye çalıştığımız ve doğru bir tespit olup olmadığını henüz bilmediğimiz varsayımlar, gençlerimizle yaptığımız görüşmeler neticesinde neredeyse bütünü itibarı ile doğrulanmıştır. Çalışmaya temel aldığımız varsayımların doğrulanması, yeni yetişmekte olan gençlerimizin içinde bulunduğu hissî çatışmalar ve boşlukların tespit edilmesi aslında bizde üzüntü meydana getirmiştir. Temel varsayımlarımız doğrulanmamış olsaydı, zaten bu çalışmayı yapmayı da düşünmeyecektik.

Kitabın aşırı hacimli olmasını arzu etmediğimiz için, konuların bir kısmı nispî bir sıkıştırılmışlık görüntüsü verebilir. Hemen belirtelim ki, bu görüntünün sizleri aldatmasına izin vermemeniz gerekir. Çünkü, satır aralarında da olsa, merakımızı giderecek bilgilere, bir öncekinin aksine ikinci ya da üçüncü okuyuşlarımızda daha net bir şekilde muttali olabiliriz. Böylece, gerekiyorsa birkaç defa veya daha dikkatli bir okuma neticesinde, yeni yetişmekte olan çocuklarınız ve yetişkinlerle ilgili burada bulabileceğiniz bilgileri kullanma sureti ile olumlu düzeltme çabalarınızın netice verebileceğini düşünüp, ümitsizlik kapısını baştan kapatmış olursunuz.

Bölümlemeler, biraz kısa tutularak daha sık bölümleme yapılabilmiştir. Bu şekilde sıkça bölümlemeler yapmış olmamızın sebebi, kıymetli okuyucularımızın, kitaptaki bilgileri okuma hususunda daha istekli davranabilmeleri içindir. Böylece her bir bölüm, okuyucu tarafından daha kısa bir zamanda bitirilmiş olmakla, psikolojik açıdan "bir bölüme başlama ve onu çabucak bitirmiş olma" hazzı alınabilecektir.

Çalışmamızın yeterli olma gibi bir iddiası olmadı, olamazdı da. Belki faydalı olabilme açısından mevcut performansın üzerine çıkılmış olması gerekmekteydi denilebilir. Dolayısıyla, eksiklikler ve hatalar için, kıymetli okurlarımızın müsamahalarını beklemekteyiz. Katkıda bulunmak isteyen saygıdeğer okuyucularımıza da, her türlü eleştiri ve katkı kapılarını açık tuttuğumuzu belirtmemiz gerekir. Bunun için musagulcur@hotmail.com adresini kullanabilirsiniz.

Öncelikle, bu çalışmada bize sabır gücü veren ve çalışmayı tamamlamaya muvaffak eden Cenab-ı Hak Teâlâ ve Tekaddes Hazretlerine hamd ediyorum. Çalışmamızın başından beri bizi teşvik eden Kaynak Holding'in kıymetli yöneticilerine ve çalışmayı okuyup düzeltmeler hususunda değerli fikirleri ile açılım sağlayan İcra Kurulu Üyesi Sayın Şerafeddin KOCAMAN beye, yine tashih nüshasını okuyup gerekli düzeltme ve tavsiyeleri yapan başta AAİV Genel Müdürü Sayın Cemal TÜRK ve AAİV Mütevelli Heyeti Üyesi Sayın Ergun ÇAPAN'a, Işık Yayınevi Editörleri Osman BİLGEN ve Kalender YILDIZ'a, SAÜİF Öğretim Üyesi Sayın Mustafa AKÇAY'a, SAÜİF Öğretim Üyesi Sayın Ayhan TEKİNEŞ'e, çalışmam boyunca değerli pedagojik yönlendirmeleri ile bana fikrî açılım sağlayan saygıdeğer eşim Fatma GÜLÇÜR'e, Işık Yayınlarının kıymetli yöneticileri ile dizgi-mizanpaj servisinin özverili elemanlarına, burada isimlerini anamadığım ancak bana bir şekilde yardımları dokunmuş saygıdeğer arkadaşlarıma gönül dolusu teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmanın siz kıymetli okurlarımıza faydalı olması dilek ve recâsı ile...

Musa Kâzım GÜLÇÜR

GİRİŞ
ÇOCUK VE ERGEN EĞİTİMİ

Çocuğumuza destek olma ve rehberlik etme yönündeki bütün istek ve inancımıza rağmen, şayet uygun araç ve yöntemlere sahip değilsek yapabileceğimiz çok fazla bir şey yoktur. İşte elinizdeki bu kitap, ilerleyen sayfalarda sözünü etmeye çalışacağımız araçların bir kısmını sağlamaya yönelik olarak hazırlanmıştır.

- Hemen her seçiminiz, sizin olmak istediğiniz karakteri şekillendiren bir unsurdur.
- İyi karakter, riskli ya da maliyetli bile olsa iyi davranışların tezahür etmesidir.
- Kendiniz için başkalarının onaylanamaz davranışlarını bir standart gibi kabul etmek zorunda değilsiniz. Onlardan daha iyi olmayı seçebilirsiniz.
- Karakteriniz, söylediklerinizden daha ziyade yaptıklarınızla şekillenir.
- İyi bir karakter olma yolundaki uğraşınız, sizi iyi bir şahıs yapar. Bu da bütün dünyanın iyiliği demektir.

1. "Karakter" Kelimesi

"Karakter" kelimesi, Fransızca asıllı olup lügatlerde: "Bir bireyin kişiliğini oluşturan ve çevresine gösterdiği tepkileri belirleyen sürekli, hissî niteliklerin bütününe verilen addır.[3] Bu kelime dilimizde "tabiat" kelimesi ile de karşılık bulmak-

---

[3] Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, "Karakter" md.

tadır. Çünkü "tabiat" kelimesi de: "bir varlığı, bir şeyi belirleyen özelliklerin bütünü, bir şeyin ulaştığı ve kapandığı son nokta, bir kimsenin temel kişiliğini oluşturan özellikler, eğilimler bütünü, huy, karakter"[4] şekillerinde açıklanmaktadır. Ayrıca, "karakter" kelimesini tanımlamaya çalışırken "seciye" ve "huy" gibi kelimelerle de karşılaşmaktayız. "Seciye" kelimesi de; "tabiat, huy, yaratılış" anlamlarına gelip, Fransızca "caractere" kelimesi karşılığıdır.[5] "Huy" kelimesi ise "Farsça" asıllı olup; yaratılıştan gelen özellik, tabiat, mizaç; sürekli yenilendiği için vazgeçilemez bir durum almış alışkanlık"[6] anlamlarına gelmektedir. Bu son tarifimizde bu defa da "tabiat" kelimesi "mizaç" kelimesi ile özdeşleştirilmektedir. "Mizaç" kelimesi ise, "Arapça" kökenli bir kelime olup "manevi niteliklerin, eğilimlerin bütünü" anlamına gelmektedir. Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu Türkçe Sözlük'te de "seciye" kelimesi karşılığında "karakter" kelimesi verilmekte ve "karakter" kelimesine ait olan açıklamada da; bu kelimenin Yunanca asıllı olduğu ve "bir şeyi benzerlerinden ayırt etmeye yarayan temel özellik, seciye" anlamlarına geldiği belirtilmektedir.[7]

Bir başka tanıma göre karakter, şahsın ahlaki prensiplere bağlılığının meydana getirdiği bir tezahürdür. "Şu kimse iyi karaktere sahiptir" cümlesi onun doğru ve düzenli bir kişi olduğunu belirtir. Yine "iyi karakter" cümlesi, çoğu zaman sebat, azim ve kararlılığı belirtmede kullanılır. Psikologlar, karakterin, kişiliği belirleyen merkezi bir görüş açısı mı yoksa bir şahsın ortaya koyduğu belli birtakım özel huylar mı olduğu konusunda ayrılık içeri-

---

[4] Meydan Larousse, "Tabiat" md.

[5] M. Nihat Özön, Osmanlıca-Türkçe Sözlük, "Seciye" md.

[6] Büyük Larousse, "Huy" md.

[7] Türkçe sözlük, TDK yay., "Seciye" md.

sindedirler. Genel kullanım ve deneyim, birinci görüşe ağırlık kazandırmaktadır.[8]

Dolayısıyla "karakter sahibi olmak" demek; irade kuvvetini teksif etmek, toplayabilmek anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle, dış etkilerin üstüne çıkabilmek, temel itibarı ile gevşeklik ve korkaklığın bütün tezahürlerinin üstesinden gelebilmektir. Böylece karakter; vahdet, kendini temerküz ettirme, takip olunan gayeden haberdar olma demektir. İnsanın hayatını derinden etkileyen esas unsur onun manevi yönüdür. Zihni hayatın verimli bir surette çalışmasını, manevi dinamikler sağlamaktadır. Nasıl bir fabrikanın çalışabilmesi için enerjiye ihtiyaç varsa, zihnen, fikren, bedenen ve ruhen çalışan bir insanın da içten gelen bir dinamiğe ihtiyacı vardır.

2. Çocukta ve Gençte Karakter

Yıllar boyunca, his ve davranışlarını kontrol etmekte zorlanan çocuklar hakkındaki düşünceler bir kutuptan diğerine doğru devamlı kayma göstermiştir. Mesela, bir zamanlar parmaklarımızı ebeveynlere doğrultup: "...çocuğun bu davranışı şu veya bu şekilde sizin hatanız!" denirdi. Eğer ebeveynler bu tür bir yoruma bağlı olarak "fazla sert", "daha az sert", "fazla hoşgörülü" ya da "daha az hoşgörülü" şeklinde sınıflandırıldıysalar, bu, ebeveynlerin hatalı, çocukların ise hatasız ve kabahatsiz olduğu anlamına gelmekteydi. Bu görüşü ebeveynler benimsemedi, zira içlerinde az da olsa bir suçluluk hissi uyandırılmıştı.

Şimdilerde ise çocuklar hakkındaki düşünceler diğer kutba çevrilmiş bulunuyor. Yani bir çocuğa uygulanan eğitim yöntemi, bir diğer çocuk için geçerli olmayabiliyor ve ona daha farklı bir eğitim vermek gerekebiliyor. Basit-

[8] Grolier Universal Encylopedia, "Character" md.

çe, çocuklar böyle doğuyorlar. Huy-mizaç-karakter üzerine yapılan araştırmalar prensip olarak, çocukların kişiliklerinin, özellikle çocukluğun ilk yıllarında şekillendiğini kabullenme eğilimindedir. Bu görüşe göre bizler çoğu kez ya 'dışa dönük ve güvenceli' ya da 'içe dönük ve güvencesiz' olabiliriz. Çocuktaki sinirlilik, dalgınlık, sert ya da titiz olma, bu durumda onun özellikle 0-6 yaşları arasında ebeveynler ve çevre tarafından kazandırılan bir özelliği olarak kabul görmektedir.

Dolayısıyla ebeveynler, çocuklarının yetişmelerinde çok etken bir rol oynayabileceklerini bilerek, onların kişilik karakteristiklerinin farkında olmak zorundadırlar. Böylece, kendi davranışlarını ayarlama ve çocuklarına ahlâkî şuur sağlama gayretleri önemli oranda fayda sağlamaktadır denilebilir. Bununla birlikte, bu son yaklaşımda da aileler kendilerini, çocuklarının hissî-ahlâkî gelişimini yönlendirmede sınırlı ya da yetersiz hissetme eğilimindedirler.[9]

Ancak, burada şunu ifade etmemiz gerekir ki, Efendimiz (sas)'in beyanlarından bizler çocuğun manevi temel yapısı olan 'fıtrat'ın ebeveynler tarafından değiştirilebildiğini görüyoruz. 'Fıtrat' gibi çok önemli bir ahlâkî temel ve duygu gelişim dinamiği değiştirilebiliyorsa, ebeveynler kendilerinde az önce değindiğimiz 'suçluluk' hissi yerine 'sorumluluk' duygusunu geliştirmelidirler diyebiliriz. Hem gençlerimiz hem de onların ebeveynleri açısından "sorumluluk duygusunun gelişmesi" konusu "IV. Bölüm"de etraflıca ele alınmaya çalışılmıştır.

Ülkemizdeki çocuk nüfusunun genel nüfusumuza oranı İçişleri Bakanlığının 2002 verilerine göre % 48 civarındadır. 2003 yılı itibarı ile İlköğretim ve Liselerimizdeki toplam öğrenci sayısı ise 19 milyon olarak görülmektedir. Ancak, bu gençlerimizin ne kadarının örgün eğitim

---

[9] S. Greenspan, Meydan Okuyan Çocuk, 16-17.

yolu ile eğitilebildiği, ne kadarının -bazı olumlu çabalara rağmen- gerek ülkemizin ekonomik şartları ve gerekse de gençlerin okul dışı arayışları sebebi ile onları bekleyen daha başka olumsuz şartlarla karşılaşabildiğini az çok ihsas ettiren şu rakamlar gerçekten de oldukça düşündürücüdür: "21 Ocak 2002 tarihi itibariyle, ülkemizin genelinde dört yüz bin "kahvehane", on beş bin "meyhane", ama buna karşılık sadece 131 "kütüphane" bulunmaktadır."[10]

Gençlerimizin, Cenâb-ı Hakk'ın kendilerine sunmuş olduğu gençlik nimetinin hakkını tam olarak verebilmeleri hususuna da bir nebze dikkat çekmek istiyoruz. Dolayısıyla, konumuz öncelikle oldukça yaygınlık kazanmış bir durumu, yani televizyon ve bilgisayarlarla çocuklarımız arasındaki ilişkinin nasıl anlaşılması gerektiği hususunu ele alan bir başlıkla girmek istiyoruz

3. Kitap Okuma, Bilgisayar, Televizyon ve Çocuklarımız

Televizyon ve bilgisayarların ortaya çıkması, çocukların uzun saatlerini televizyon programları ve bilgisayar oyunları karşısında geçirmesi, onların yeteneklerini geliştirmelerini engellemektedir. Bazı araştırmacıları rahatsız eden esas konu ise, çocuklarımızın televizyon izlemeye başladığı yaş seviyesinin gittikçe daha erkene doğru iniyor olduğunu müşahede etmeleridir.

Diğer araştırmacılar gibi, biz de televizyonun kısmen bir öğreticilik görevi üstlendiğine katılıyoruz. Ancak endişemiz, televizyonun bakıcının, sıcaklığın, ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve kitap okumanın yerini almasıdır. Ayrıca, şayet çocuklar televizyonda gördükleri güzel şeyleri taklit edebiliyorlarsa, kötü olanları da taklit etme tehlike-

---

[10] http://www.sabah.com.tr/20020121/w/y27.html

si ile karşı karşıyadırlar. Bu sebeple çocuk televizyon izlerken, ebeveyn de onunla birlikte bulunmalı, çocukların nasıl programlar izledikleri ve kaç saat televizyon karşısında kaldıkları konusunda dikkatli olmalıdırlar. En önemlisi, televizyon izleme esnasında dahi, aileler, zihnî ve ruhî melekeleri geliştirebilecek kitaplar okuyarak ve izlenen programlar konusunda duygu ve düşüncelerini almaya çalışarak, çocuklarının daha bilgili olmalarını temin edebilirler.

Üç yaşın altındaki çocukların oyunlar aracılığı ile öğrenebileceği çok şey olduğu için, televizyon izlememeleri gerektiğini düşünsek de günümüz toplum yapısı içinde, ailelerin çalışması ve meşgul olmaları sebebiyle televizyonun açık olduğunu biliyoruz. Ancak, hem bizim yaptığımız gözlemlerde hem de bu konu ile ilgili araştırmalarda, televizyon ve saldırgan davranışlar arasındaki ilişkiyle ilgili elde edilen sonuçlar oldukça düşündürücüdür. Televizyonda belirli programları -mesela hareketli macera filmleri gibi- fazlaca izleyen çocukların, daha saldırgan davranışlar sergilediği gözlenmektedir.[11] Bu durumda, çocuklarımıza televizyon izlemeyi bütünüyle yasaklamasak da kontrollü bir tavır sergilememiz, onlarda kitap okumayı ya da dinlemeyi "istenilerek yapılan bir davranış" haline getirmemiz gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Televizyondaki ve bilgisayar oyunlarındaki şiddetin çocukları saldırganlaştırdığı yıllardır konuşuluyor. Ancak şimdi televizyon ve bilgisayar oyunlarındaki şiddet unsurunun bir zararı daha keşfedildi: Bu tür programlar, -şayet çocuklar bu konuda yeterince uyarılmaz, ikaz edilmezlerse- onları fitne-fesatçı ve güvenilmez yapıyor, zeka gelişimlerini engelliyor.

Amerika'nın Minnesota eyaletinde, 3. 4. ve 5'inci sınıfa devam eden 219 çocuk üzerinde 6 ay süren bir araştır-

---

[11] D. ve J. Singer, Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi, 241.

ma yapıldı. Araştırmanın sonucu, şiddetin gençleri ne derece etkilediğini gözler önüne serdi. TV ve video oyunlarındaki şiddetin artmasına bağlı olarak, çocuklarda arkadaşlarına "kötü lakaplar takma, tehditler savurma ve dedi-kodu yapma eğilimleri" tespit edildi. Sonuçlar, Kanada'daki Uluslararası Davranış Gelişimi Konferansı'nda da açıklandı. Ülkemizde henüz bu türden araştırmalara rastlayamazsak bile söz konusu ettiğimiz bu sonuçlar bizler için yeterince aydınlatıcı olmaktadır denilebilir. Bu türden hatalara düşmemek, bizim çocuklarımız açısından hala mümkündür ve ebeveynlerimiz bunu başarabilecek potansiyeli haizdirler kanaatindeyiz.

Özellikle, "motivasyon" ve "başarı" konularında ele almaya çalışacağımız üzere, televizyon ya da sinema gibi iletişim imkanlarının, kişilerin "ruh-zihin" durumlarına göre kısmi faydalar sağlayacağı iddia ediliyor olsa da, gelişim çağındaki çocuklarımızın bu yaygın iletişim araçlarından kontrolsüz bir şekilde faydalanmak istediklerinde zarar görüyor oldukları hemen hepimizin malumudur. Öyleyse, bu zararların hiç olmazsa büyük bir bölümünü gidermek, gençlerimizin ve çocuklarımızın kendilerini ifade edebilecekleri kültürel ortamları meydana getirmek, her şeyden önce, çocukların ve gençlerin kendi ebeveynleri üzerindeki en önemli haklarındandır. Kendimizi bu hakkı ifaya muktedir olduğumuzu hissettiğimiz an, onlar da üzerlerindeki ebeveyn haklarını yerine getirmek için, ruh ve zihin dünyalarında bir zorunluluk hissedeceklerdir. Bu da hemen hepimizin arzu ettiği dengeli, ahlâklı ve üretken bireylerin cevelan ettiği, Allah'a güven, ümit ve itimat duyguları ile dopdolu, huzurlu, mutlu bir toplumun gelecekteki kutlu doğumunu netice verecektir diyebiliriz.

Şimdi, kız çocuklarımızda da rastlanmakla birlikte, erkek çocuklarımızda daha sık görülen bir konuya, "duyguların maskelenmesi" hususuna değinmek istiyoruz.

4. Erkek Çocuklarımız ve Duyguların Maskelenmesi

Özellikle günümüzde birçok delikanlı, problemlerini yalnız başına çözmek durumunda kalıyor. Bu gençlerimiz, toplumumuzun bazı yanlış ve gereksiz beklentilerine uymak adına, gerçek kişiliklerini saklayan erkeksi bir yüreklilik/kabadayılık maskesinin ardında yaşamak zorunluluğu hissediyorlar. "Korku, kuşku, yalnızlık ve bir yardımcıya ihtiyaç hissetme" gibi, aslında toplumun, erkekler ve erkek çocuklar için kabul edilemez olarak öğrettiği bu tür duygulardan, kendilerini uzak tutmalarının zorunlu olduğunu düşünüyorlar. Çünkü bir delikanlının "yardım, teselli, anlayış ve destek" için ailesine, arkadaşlarına, danışmanlarına veya öğretmenlerine rahat bir şekilde ulaşması ne teşvik ediliyor, ne de normal bir tutum olarak görülüyor. Bir de "her koyun kendi bacağından asılır" vb. gibi, gencin durumu ile uzaktan-yakından ilişkisi olmayan bazı gereksiz özdeyişler de maalesef birer yanlış yönlendirici hükmüne geçiyor.

Buradaki ayrıntı şudur: Problemleri olan bir delikanlı, "tedirgin olmak, tek başına kalmak, korkmuş olmak" gibi, erkek modeline uymadığı düşünülen duygularını içinde taşır ve gizlerken, dışarıdan "neşeli" ve "hayatından memnunmuş" gibi görünebilmekte ya da en azından böyle görünmek gerektiğini düşünmektedir. Bazen, bu maskeyi öyle ustalıkla taşımayı öğreniyorlar ki, okulda sıkıntı çektiklerinde, derslerinde başarılı olamadıklarında, onlara kaba davranıldığında, depresyona girdiklerinde ve hatta anlaşılmaz biçimde içe kapandıklarında, gerçekte neler olduğunu anlayabilmek oldukça zor hale gelebiliyor. Gizli kalmış problemler, yalnızca, erkek çocuklar büyük ölçüde problem olmaya başladıklarında, okulda sıkıntıya girdiklerinde, arkadaşları ile kavgaya başladıklarında, klinik depresyon veya dikkat eksikliği teşhisi konulduğunda açığa çıkmaya başlıyor.

Ancak, şurasını hemen belirtmemiz yerinde olur ki, çocukluk ve ergenlik çağı boyunca, toplumsal olarak çekingenlik duyguları yaşamış ve sonuç olarak "yalnız" bir insan haline gelmiş, hatta çok bilinen tabiri ile "yalnız kartal" biçiminde hayatını sürdürecek işleri seçmiş bazı yetişkinler, çözümlenmesi gereken bu durumu, çoğu zaman haberleri bile olmadan, hayatlarının en önemli bir problemi olarak yaşamaya devam etmektedirler. Dolayısıyla, çocuklarımızın, gelişme ve özellikle ergenlik dönemlerini huzur içinde geçirebilmelerini temine çalışma, onların gelecekteki yetişkinlik dönemlerini de huzurlu geçirebilmeleri açısından oldukça önemlidir.

Bakıp büyütmeye çalıştığımız özellikle erkek çocuklar, sevgimizi ve koruma duygumuzu açıkça gösterdiğimiz kız çocuklarımızın tersine, çoğu kez kendi gerçek kişiliklerini ve duygularını saklayan, yarı güvenilir hayatlar sürdürme zorunluluğunu hissediyorlar. Çocuklarımız, bunu uygun olmak ve sevilmek adına yapıyorlar. Böylece, geniş bir alandaki duygularını saklamakla kalmıyor, aynı biçimde kendi üreticiliklerini ve özgünlüklerini de pörsütüyorlar. Sonuç olarak, kendilerine ait duygu renklerinden oluşan oldukça geniş bir renk tayfını ve bu tayfın tonlarını göstermek yerine, ancak az miktarda olmak kaydıyla, sadece ana renkleri gösterebiliyorlar.

Bir delikanlının en derin duygularını ve deneyimlerini nasıl anlayacağımızı, onun gerçekte kim olduğunu nasıl bileceğimizi ve ona kendi gerçek kişiliğini sevmesi ve kendini daha rahat hissetmesi için nasıl yardım edeceğimizi öğrenebileceğimizin pek çok yolu vardır. Anne-babalar, öğretmenler ve erkek çocuklarımızın diğer rehberleri için başlangıç noktası, duyguların maskelendiğine ilişkin erken uyarılara karşı duyarlı olmalarıdır. Bu uyarılar, kötü notlardan kabadayı davranışlara, sessiz görün-

mekten, depresyon belirtilerine ve (Allah muhafaza buyursun) suç işlemeye kadar her tür olguyu içerirler.[12]

Yazık ki, bazen çok kolay taşınabilen bu maskeye inanırız ve bu öyle sık kullanılır ki, gerçek bir iletişim için engelleyiciden çok daha ötesi durumuna gelir. Acıklı olanı ise, bu yalancı maskenin, gerçekten ortadan kaldırılamaz hal alması, erkek çocukları hissî olarak sönük bir durumda bırakması ve gençlerimizi okulda başarısızlığa, depresyona, hatta madde bağımlılığına götürecek kadar zedeleyebilir olmasıdır.[13]

5. Erkek Çocukların Hissî Canlılıklarını Kaybedişi

Araştırmacıların bulgularına göre, doğumda ve sonraki birkaç ay boyunca, erkek bebekler kız bebeklere oranla hissî olarak daha canlı olurlar. Fakat erkek çocuklar özellikle ilkokul çağına geldiklerinde, hissî canlılıklarının çoğunu kaybederler veya gizlerler. Beş-altı yaşındaki erkek çocuklarımız, ya öğretmenlerine ya da kendi anne-babalarına, incinmiş olduklarını veya sıkıntılarını söyleme konusunda kızlardan daha kötü durumdadırlar. Birçok anne-baba bu dikkate değer dönüşümü neyin başlattığını düşünmez bile. Açık ve coşkun olan bir delikanlıyı, duygularının bütününü gösterme konusunda isteksiz yapan acaba nedir?

Yakın zamanlardaki araştırmalar bu değişiklik için başlıca iki sebebe yöneliyorlar. Her ikisi de erkek çocuklar üzerine uygun görülen değerlerden ve toplumumuzun örf ve adetleri içerisinde derinlemesine yer eden, erkek çocuklara karşı uygun görülen davranış tarzlarından ortaya çıkıyor.

---

[12] W. Pollack, Harbi Delikanlılar, 38-42, Dharma Yay., İst.-2002.

[13] Pollack, 54.

İlk sebep, erkek çocuklar yetiştirilirken gerektiği düşünülen "güçlüklere alıştırma" süreci içerisinde 'utandırma'nın kullanımıdır. Küçük erkek çocuklar, "utandırılma", özellikle "zayıflık, incinebilme, korku ve üzüntü" duyguları sebebi ile suçluluk hissetmeye mecbur edilirler. Mesela, "erkek dediğin güçlü olur, erkek adam ağlamaz, sen erkek değil misin!, sen yoksa soğan erkeği misin?" vb. gibi, aslında bilmeden küçük düşürücü mesajlar veren tarz ve hitapların, çocuklarımızın iç dünyalarında ne gibi fırtınalar kopardığını çoğumuz düşünmeyiz bile.

Erkek çocuklar yetişme çağlarının tam ortasında ise, adeta devamlı bir şekilde utandırılırlar. Tabiî buradaki gaye masum görünümlüdür. Çocuklarımız disipline, güçlüklere alışsın, erkek gibi davransın, bağımsızlığa yavaş yavaş adım atmaya başlasın, duygularını denetim altında tutsun gibi. Mesela, erkek çocuklara 'erkek çocukların ağlamadığı' anlatılır ve telkin edilir. Doğrudan söylenmese bile bu tür davranışlar, erkek çocuklara duygularını nasıl saklamaları, onların kendileriyle ilgili ne şekilde düşünmeleri gerektiği konusunda gizli mesajlar ulaştırırlar. 'Utandırma' eğilimi; oyun alanlarımızda, okullardaki sınıflarda, evlerimizde ve erkek çocuklara karşı nasıl davranılacağını bilemeyen diğer insanların bilinçaltlarındadır.[14]

Erkek çocuklar delikanlılık dönemine geldiklerinde, çocukluk döneminde yaşadıkları bazı sarsıntılar, onlarda psikolojik rahatsızlıklar olarak görülmeye başlar. Bu rahatsızlıklar "olağan görünümlü mahzunluk hali" veya "benlik kaybı" gibi, dışarıdan pek de hissedilemez/anlaşılamaz türden rahatsızlıklar halinde bile olabilir. Böylece erkek çocukların gençlik yıllarındaki duyguları bu rahatsızlıkları sebebi ile maskelenmiş olur. Annebabaların, bazen çocuklarında gördükleri sebepsiz öfke

---

[14] Pollack, 48.

nöbetlerinin çoğu veya onların ruh hallerindeki ani değişimler, kısmen, daha önceden iletişim için duydukları özlemlerin karşılıksız kalmış olması sebebiyle meydana gelmektedir. Bu durum, yani gencin endişeli ruh yapısı, işte böyle özlemlerin ürettiği, derinlerdeki utandırılmış olma hissinin sebep olduğu bir endişe/korkudur.[15]

6. Çocukların Duygularını İfade Edebilmeleri

Çocukların duygularını rahatça ifade edebilmeleri için öncelikle, çocuklarla beraber olabileceğiniz, onlar üzerinde yoğunlaşabileceğiniz bir gün ayırmanız gerekmektedir. Mesleğiniz, zamanınızın çoğunu alıyor olabilir. Günün saatleri, haftanın günleri çok yoğun geçiyor olabilir. Ancak önemli olan, her türlü önemsiz işi programlamak değil, önemli işlere öncelik vermeye çalışmaktır.

İkinci olarak, her gün daha fazla çocuk aile çekirdeğinden ayrılarak uzman bakıcılar tarafından (anaokulları, kreşler, belirli kurumların uyguladığı bakım programları ve devlet okulları) yetiştiriliyor. Çocuğun çevresinde gerekli imkânları sağlamak, eğitici-öğretici büyümeyi temin eden oyunlara teşvik etmek oldukça önemlidir.[16] Dolayısıyla, duygularını rahatça ifade edebilmelerini temin için, çocukların hayali oyunlar oynayabilmelerine ayrı bir ehemmiyet vermek gerekiyor.

Yapılan bazı çalışmalarda, altı ile dokuz yaş arasındaki çocukların "beklerken" gösterdikleri davranışlar incelenmeye çalışılmıştır. Alınan sonuçlara göre, daha fazla hayali oyunlar oynayan ya da hayali oyun arkadaşı olan çocukların, "beklerken" oldukça sakin davrandıkları gözlenmiştir. Bu tür çocuklar böyle anlarda, duruma uygun oyun karak-

---

[15] Pollack, 83.

[16] Singer, 169.

terleri, ses taklitleri yaparak çeşitli oyunlar oynayabilmektedirler.[17]

Hayali oyunlarda, çocukların oyun kimliklerini nasıl belirlediklerini ve nasıl bir yetişkin gibi davrandıklarını az çok tanımlayabiliyoruz. Ancak, emin olmadığımız nokta, düzenli olarak hayali oyun oynamayan çocukların farklı rolleri, kişilikleri ve olayları deneyip deneyemeyeceği. Şansı olmayan, teşvik edilmeyen ve hayali oyunlara ilgi duymayan çocuklar insan olma, karmaşık şemalar oluşturma, insanları tanıma, en önemlisi de kendi duygularını ifade etme ve karmaşık olan dünyayı küçülterek kontrol etme şansını maalesef kaçırıyorlar.[18]

Netice itibarı ile, ne yazık ki çok az anne-baba, çocuklarına duygularını ifadelendirmelerinde yardımcı olmaktadırlar. Bunun temelinde ise, onlara da çocukluklarında bu imkanın tanınmamış olması yatmaktadır.

Çocukların hemen hepsinin olumlu ya da olumsuz duyguları olduğuna göre anne-baba olarak neler yapılabilir?

1. Yanlış bir şekilde çocuklarımıza duygularını ifade etmemeyi ve içlerinde saklamayı öğretebiliriz. Ama, bunun sonucunda çocuk normal bir insan olmak yerine içe dönük ve mekanik birisi olup çıkar.

2. Yine yanlış bir şekilde çocuklarımıza sadece olumlu duygularını açma fırsatı verir, olumsuz duygularını göstermelerini yasaklayabiliriz. Mesela çocuk ebeveynine: "Seni seviyorum" diyebilir ama "sana kırgınım" diyemez. Bunun sonucunda ise olumsuz duygularını hayat boyu içerisinde saklamak zorunda olan çocuk, yetişkinlik döneminde ciddi ruhî problemler ve buna bağlı travmalar yaşayabilir.

---

[17] Singer, 198.

[18] Singer, 204.

3. Doğru bir şekilde çocuklarımızı, olumlu ya da olumsuz bütün duygularını ifade etmeleri için cesaretlendirebiliriz.[19]

Çocuklarda 'duyguların ifade edilememesi' durumunun, onların daha ileriki yaşantılarında tedavisi gereken bir takım psikolojik problemlere sebep olabileceği görülmelidir. Mesela, psikoterapi grupları üzerinde yapılan son araştırmalarda, psikoterapi hastalarının, kendilerini "rahatlattığını" ya da "tedavi ettiğini" düşündükleri ve ilk üç sıraya yerleştirdikleri hususlar -ki bunlar aynı zamanda 'serbestlik kazanma ve geleceğe ilişkin beceriler edinmeyi çağrıştırmaktadır- şunlar olmuştur:

- Duygularımı nasıl ifade edeceğimi öğrenmem,
- Beni neyin rahatsız ettiğini söyleyebilir oluşum,
- Başkalarına karşı olumlu/olumsuz duygularımı dışa vurabilmem.[20]

Duyguları ifade edememe ya da dışa vuramama, bazen çocuğun cinsiyeti ile ilgili karmaşa yaşamasına dahi sebep olabilir. Yapılan bir örnek incelemede, sekiz yaşındaki bir kız çocuğunun kendi cinsiyetine uygun davranmadığı görülmüştür. Bu çocuk, daha çok erkek çocuklarla oynayarak ve büyük erkek çocuklara saldırarak riskler almaktadır. Psikolojik testler sonucunda çocuğun, cinsiyetini reddetmesi gibi bir eğilim bulunamasa da güçlü erkek imgeleri ile kararsız olduğu görülmüştür. Kendini terkedilmiş hisseden bu çocuk, güçlü olan bir şeylerden yardım beklemektedir. Problemin kaynağı, ailede üç yaşında güzel bir erkek çocuğunun bütün ilgiyi kendisine

---

[19] F. Dodson, Sevgiyle Disiplin, 61.

[20] Bu konuda daha geniş bilgi için bkz.: Yalom, Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği, ss. 110-125

toplaması, kız çocuğunun ise, sevilmediğini düşünmesidir.[21]

Dolayısıyla, ebeveynlerin, büyükanneler/babaların ya da bakıcıların, çocuğa sevgiyle yaklaşarak onların öykülerini, oyunlarını desteklemesinin, bu çocukların daha sonraları kişiliklerini olumlu bir şekilde geliştirebilmeleri ve derinlerdeki duygularını rahatça ifade edebilmelerinde oldukça önemli unsurlar olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan araştırmalarda, uyumadan önce öykü dinleyen, belirli saatlerde uyuyan, fazla televizyon izlemeyen çocukların saldırganlık eğilimi göstermedikleri, bilakis daha üretken oldukları görülmüştür.[22] Ayrıca diğer önemli bir husus, çocukların oyunları gerçeğe uygun olmayıp aptalca bile olsa onlara gülünmemesi ya da dalga geçilmemesi gereğidir.

a. Duygularını İfade Edebilmeleri İçin Çocukların Cesaretlendirilmesi

Çocuğun ya da gencin duygularını açıkça gösterebilmesi için onları cesaretlendirmemiz gerekmektedir. Özellikle erkek çocukların, doğdukları andan başlayarak ve hayatları boyunca, duygularının bütününün bizim açımızdan geçerli ve savunulabilir olduğu mesajını almaları önemlidir.

Mesela çocuk henüz bebeklik çağında ise, bu söylemeye çalıştığımız husus, bebeğin ifade ettiği bütün duyguları ona doğru bir şekilde yansıtabilmemiz gerektiği anlamına gelmektedir. Onu devamlı 'gülümsemeye' ya da 'gülmeye' zorlamamız ve sadece bu duygularını kabul ediyormuşuz gibi görünmemiz yerine, ona 'üzüntü, korku' veya 'acı veren' diğer duygularına da açık olduğumuzu ve onu an-

[21] Dodson, 292.

[22] Singer, 215.

ladığımızı, mimik ve jestlerimizle göstermemiz gerekmektedir.

Okul çağındaki çocuklarımız söz konusu olduğunda ise, onlarla konuşarak, gerekiyorsa sorular sorarak duygularını anladığımızı belirtmemiz gerekir: "Ne oldu? Neye üzüldün? Seni neyin mutsuz ettiğini bana söylemek ister misin? Bu konunun seni bu kadar incittiğini gördüğüm için üzgünüm" gibi. Aynı zamanda çocuklarımızın duygularının tamamını: "niçin böyle öfkelisin?" cümlesinde olduğu gibi, sadece "öfke" kelimesi ile sınırlandırmamak, duyguların renk tonları diyebileceğimiz, "mutlu, üzgün, yorgun, düş kırıklığına uğramış, ürkmüş, sinirli" gibi geniş bir alanı kapsayan 'duygu sözcükleri'ni kullanabilmek iletişimin rahatlığı açısından önemlidir.[23]

b. Sevgiyi Cömertçe İfade Etme

İnsan hayatının hem dini hem de psikolojik bakımından en önemli kavramı sevgidir. Buradan hareketle, sevgi ve kardeşlik duygusunun, insan ve diğer varlıklara karşı sevgiyi geliştirmenin, her maruf eğitim uğraşısı için asgari bir gereklilik olduğu söylenebilir. İnsanın fıtratında bulunan bu duygunun geliştirilmesiyle, eğitimin bir çok problemi halledilmiş olur.

Anne-baba ile çocuklar, daha geniş olarak dünyadaki bütün fertler arasındaki ilişkilerde, sevgi duygusunun pratik bakımdan yerleşebilmesi, ayrıca korku, tasa ve güvensizlik gibi olumsuz duygulardan uzak olarak yaşanabilmesi için, sevgi duygusunun geliştirilmesi oldukça ehemmiyet arz etmektedir. Bu duygunun sağlıklı bir şekilde geliştirilebilmesi ancak, dinimizin öğrettiği Allah sevgisine yani muhabbetullaha bağlı olarak, O'nun yaratıklarını sevmekle mümkündür. Yunus'un diliyle "yara-

---

[23] Pollack, 108.

tılmışı severiz yaratandan ötürü" anlayışına, ancak cömert bir sevginin, bu amaçla doğru ve zamanında yapılacak bir dini eğitimin ulaştırabileceğini unutmamak önemlidir.[24]

Almış olabileceğiniz aksi yöndeki mesaj ve yanlış yönlendirmeler sebebi ile, bugüne kadar çocuklarınız ve ergen gençlerinize çok fazla sevgi ve duygudaşlık göstermemiş olabilirsiniz. Ancak sevginizin ve desteğinizin azalmasının, onu gerçekten de derin bir şekilde üzmekte olabileceğini bilmeniz gerekir. Oğlunuza ya da kızınıza, onları ne kadar çok sevdiğinizi istediğiniz kadar sıklıkla söyleyin. Onları bağrınıza basıp, kucaklayın. Kendileriyle gurur duyduğunuzu ve önemsediğinizi söyleyin. Hissî yaşantıları ile ilgilenin. Neşe dolu yakınlık ve hissî paylaşım dakikalarında, onlarla iletişim kurmak için imkanlar hazırlayın. Gerçekten, gönülden gelen ve ifadelendirilebilmiş sevginin yerini tutabilecek, hemen hiçbir şey yoktur dense yanlış olmaz.[25]

Ata sözlerimiz içinde "bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur" özdeyişi meşhurdur. Hiç olmazsa bir bitkinin yetişmesi için gereken bakım-görümü çocuklarımızdan esirgememek, hem onlar ve hem de milletimizin geleceği açısından ehemmiyet taşımaktadır. Muhterem Fethullah Gülen Hoca Efendi, bu manada "çocuk terbiyesi" üzerine şu kıymetli bilgileri veriyor:

- "Her otuz-kırk senede bir milletin en aktif ve en verimli kesimini teşkil edecek nesiller, bugünkü çocuklardır. Çocukları küçük ve değersiz görenler, millet hayatında nasıl mühim bir unsuru hafife aldıklarını düşünüp ürpermelidirler.

---

[24] H. Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi, XIX.

[25] Pollack, 112.

- Bugünün nesillerinde görülen fenalığın, bir kısım idarecilerde müşahede edilen yetersizliğin ve milletçe çekilen sıkıntıların mesulleri, otuz sene evvelki hakim unsurlardır. Çeyrek asır sonraki her türlü facia veya faziletler de, bugünkü nesillerin talim ve terbiyesini derpiş edenlere ait olacaktır.

- Geleceğini teminat altına almak isteyen her millet, sağa sola harcayacağı zaman ve enerji kadar bir kısım imkânları da, yarının büyük insanları olacak çocukların yetiştirilmesine sarf etmelidir. Başka yönlere harcanan şeylerin büyük bir kısmı bâdihevâ gitse bile, nesillerin insanlığa yükseltilmesi istikametinde sarf edilen şeyler, bitip tükenme bilmeyen bir gelir kaynağı gibi devam edip duracaktır.

- Günümüzde toplumun yüz karası sayılan sefiller, şerliler, anarşistler, ayyaşlar, morfinmanlar, esrarkeşler... dün terbiyelerinde ihmal gösterdiğimiz çocuklardır. Bilmem ki, bugünkü ihmallerimiz yüzünden, yarın sokaklarımızı ne türlü nesillerin dolduracağını hiç düşündük mü..?

- Yarının kaderine, teknik ve teknolojik üstünlüğe sahip olan milletler değil; evlilik müessesesini ciddi olarak ele alan ve kendi nesillerini insanlığa yükseltmesini bilen milletler hakim olacaktır. Evlilik ve doğum meselesini ciddî olarak ele alamamış, kendi terbiye felsefesiyle nesillerine sahip çıkamamış milletler, bugün olmasa da yarın, zamanın insafsız dişlileri arasında eriyip gitmeye mahkumdurlar.[26]

Bu genel mülahazalardan sonra, şimdi "ergenlik ve gençlik" konusunu ele almaya çalışacağız.

[26] Gülen, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, s, 143-144.

I. BÖLÜM
ERGENLİK VE GENÇLİK

1. Ergenlik Kavramı

Psikologlar, antropologlar, filozoflar, anne babalar ve hatta ergenlerin kendileri “ergenliği” tanımlamayı uzun zamandan beri denemektedirler. Ergenlik kısaca, “genç yetişkinin değişik yetişkinlik dönemlerinde yaşadığı stres” diye tanımlanabilir. Genç insanlarımızın, kültürümüzün biçimlenmesinde olumlu büyük roller oynayabileceklerini bilmek oldukça önemlidir. Çünkü genç insanlarımız mutlaka, bugünün ve geleceğin problemleri ile başarılı biçimde uğraşmak isteyeceklerdir. Bunun için de bebeklik ve ilk çocukluktan ergenliğe, ergenlikten ileri yetişkinliğe doğru yüksek karakter özelliklerini, zamanında ve doğru bir şekilde kazanmaları gerekmektedir. Bu açıdan ergenlik, aynı zamanda bedensel, toplumsal ve zihnî bir olgunlaşma dönemidir.

Anne-babalar, öğretmenler ve ergenler, şu hususta dikkatli olmalıdırlar. Ergenlik, yakın geçmişle irtibatlı şimdiki zaman ile doğrudan, köklü bir şekilde şimdiki zamandan ayrılmakta olan gelecek ile de dolaylı yönden irtibatı bulunan bir dönemdir. Bunu doğrulayan ve Hz. Ali’ye (r.a.) isnat edilen bir söz şöyledir: “Çocuklarınıza, içinde bulunduğunuz zamanın bilgi ve kültürünü değil, daha sonraki devrin adab, erkan ve kültürünü öğretiniz. Zira onlar, sizin içinde yaşadığınız zamandan daha başka bir zaman için yaratıldılar.”[27]

---

[27] Gülen, Çekirdekten Çınara, s. 96.

Dolayısıyla hemen her toplum ve ebeveynin bir ergenden beklediği önemli bir görev vardır. O da, bir ergenin kendi davranışlarına rehberlik yapacak bir dizi dini değer ve ahlaki yaşantıyı kazanması ve yüksek bir karakter geliştirmesidir. Bebeklikten ergenliğe kadar birey üzerinde, dinimizin, ailenin, arkadaşların, okulun bırakabileceği olumlu etkileri önemsemek gerekmektedir. Alınacak bu yüksek değerler, gencin hayatında koruyucu standartlar oluşturmasına yardımcı olacaktır. Bu değerler bireyin benliğine katılacak, böylece arzu edilen altın toplum meydana gelecektir.

Ergenler bu hassas dönemde, fiziki değişimin yanı sıra zihni yeteneklerde de önemli bir oranda değişiklik yaşarlar. "Bilişsel gelişim" olarak bilinen bu olgu, ergenlerin yalnız kendilerini, ailelerini, yaşıtlarını, arkadaşlarını ve öğretmenlerini etkilemez. Aynı zamanda onların, dünya ve ukbâlarını anlamlandırma biçimi üzerinde de uzun süreli etkiler taşır. Ergenlerin bütün düşünme süreçleri daha yetkin bir şekle dönüşür. Artık, gittikçe artan bir biçimde geleceğe yönelik ve manevi-ahlâkî yani soyut düşüncelere ilgili olurlar. Birey, özellikle ilk gençlik döneminde idealizm kazanır, dini ve ahlaki konularla ilgili değerler manzumesi elde eder.[28]

Bu "soyut işlem düşüncesini" şöyle tarif edebiliriz: "Somut olandan, burada olmayana ve geleceğe yönelik ilgi doğrultusunda uzaklaşma. Bu, büyük düşüncelerin ve kuramların başlamasının ama aynı zamanda da şimdiki gerçekliğe uyum sağlamanın zamanıdır."

Bir başka tanım da şöyledir: "...somut ve şimdiki gözlemlerden çıkan önermeler hakkında, varsayımlar ileri

---

[28] M.J. Gander-H.W. Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi, 4. baskı, 458 (Yayıma hazırlayan: B. Onur).

sürmeyi ve akıl yürütmeyi sağlayan düşünce dönüşümü."[29]

Durum ne olursa olsun, ergenlerin yeni buldukları bu geleceğe bakma ve karmaşık problemlere çözümler bulma yeteneği, onların hayatlarına derin değişimler getirmektedir. Çoğu zaman anne-babalarını ve diğer yetişkinleri hayrete düşürecek biçimde, daha önce kabul ediyor göründükleri yanlış kararları sorgulamakta ve tartışmaktadırlar. Aile hayatı ve toplumsal problemler konusunda da idealist yaklaşımlar sergilemektedirler.[30]

2. Gençlik Kavramı

En kısa ve basit tarifiyle gençlik, çocukluk ile orta yaşlılık arasındaki devredir.[31] Ancak, gençliğin daha değişik ve daha belirgin tanımları da bulunmaktadır. Bir tanıma göre gençlik; buluğa erme sebebiyle, biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu sayılır. İşte burası başlangıç kabul edilirse, toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan 12-24 yaş arasındaki bireyler gençleri temsil ederler. 12-24 yaş arası dönem aynı zamanda ergenlik dönemini, dolayısıyla fizikî olgunluğa erişme sürecini de içine almaktadır.[32]

UNESCO'nun tanımına göre genç, öğrenim yapan ve henüz hayatını kazanmak için çalışmayan, kendine ait konutu bulunmayan kişidir. Bu kişi, büyük hayal gücüne

[29] Gander- Gardiner, 461.

[30] Gander- Gardiner, 466.

[31] Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedisi, "Gençlik", Cilt: V , Meydan Yayınevi, İstanbul, 1971.

[32] Şener, Sami, "Türkiye'de Gençlik Olayı", Timaş Yayınları, İstanbul, 1991, sh. 13, (S. Özyurt-S. Doğan, Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği, s. 6, Ocak-2002'den naklen.)

sahip, cesaretin çekingenliğe, macera isteğinin rahata üstün geldiği insandır.

Başka bir tanıma göre genç; belirli ve sınırlı yaş dilimi içinde duygu, düşünce, davranış ve tutum olarak gelişme çabası gösteren kişi olarak ifade edilmektedir.

Diğer bazı tanımlarda ise; "toplumun en dinamik, en akışkan, en hareketli kesimi", "çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında yer alan bir yaş dönemi" olarak da ifade edilmektedir.

Gençlik çağını UNESCO, 15-25 olarak belirlerken, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, 12-25 arası olarak kabul etmektedir. Türkiye'de ise yaygın olarak 12- 24 yaşları arası gençlik dönemi olarak kabul edilmektedir.[33]

Toplumlara ve devirlere göre değişen bu yaş sınırlaması oldukça genel niteliktedir. Yaş sınırlamalarında yetişkin yaşının başlangıcı ile gençlik döneminin bitişi kesin olmamakta, sınırlama sadece pratik bir kabullenmeden ibaret kalmaktadır.[34]

Gençlik, kişiyi sosyal olgunluğa hazırlayan, ergenlik ve delikanlılık özelliklerinin bir arada görüldüğü geniş kapsamlı bir kavramdır. Bedenî, dinî, sosyal ve ekonomik gelişme birbirlerini etkileyerek ve tamamlayarak, kişinin yüksek bir karaktere ve olgunluğa erişmesini sağlamaktadır. Bu noktadan hareketle gençliği, kişiyi dini-ahlâkî olgunluğa hazırlayan bir geçiş dönemi olarak tanımlamak da mümkündür.[35]

Bu genel tanımlardan sonra şimdi de "genç" konusu ile alakalı olarak, Muhterem Fethullah GÜLEN Hoca

---

[33] Hülya Gökmen; Aytaç Açıkalın; Nur Koyuncu; Zuhal Soydaş, "Yüksek Öğrenim Öğrencilerinin Serbest Zaman Etkinlikleri, Kendilerini Gerçekleştirme Düzeyleri", Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1985, sh. 9-10, (S. Özyurt-S. Doğan, s. 6'dan naklen.)

[34] Özyurt-Doğan, s. 6.

[35] Özyurt-Doğan, s. 11.

Efendi'nin gerçekten muhteşem yaklaşımlarını nazarlarınıza arz etmek istiyoruz.

3. Gençlik Üzerine Önemli Bir Yaklaşım

Muhterem Fethullah GÜLEN Hoca Efendi, "Ölçü veya Yoldaki Işıklar" adlı eserinde "genç" konusu üzerine şu kıymetli tespitlerde bulunuyor:

- "Genç adam güç, kuvvet ve zekanın fidanıdır. Terbiye ve ıslah edildiği takdirde, zorlukları yenen bir Heraklit, gönüllere aydınlık ve dünyaya nizam vadeden bir güç hâline gelebilir.

- Cemiyet bir kristal kap, gençler de onun içinde tıpkı herhangi bir sıvı gibidirler; onun renk ve şeklini alır, onunla görünürler. Bilmem ki, onlara inkıyat ve itaat çağrısında bulunan nizam havarileri, dönüp bir kere de kendilerine bakabiliyorlar mı?

- Hevesler oldukça tatlı, faziletler de biraz ekşi ve tuzlu yemeklere benzerler. Genç bunlardan birini seçmekte serbest bırakılınca, bilmem ki, neyi seçip neyi terk edeceğini söylemeye hâcet var mı..? Oysaki, onları fazilete dost, ahlâksızlık ve rezâlete de düşman olarak yetiştirme mecburiyetindeyiz.

- Terbiye ile imdadına koşulacağı âna kadar genç, yetiştiği çevre, heves ve zevkin pervanesi; ilim, basiret ve mantığın uzaklarında dolaşan bir deli ve kanlıdır. Genci, geçmişiyle bütünleştirip geleceğe hazırlayacak olan iyi bir terbiye, onu müstakbelin Ömerleri hâline getirecektir.

- Bir milletin yükselip alçalması, o millet içindeki genç kuşakların alacakları ruh ve şuura, görecekleri talim ve terbiyeye bağlıdır. Gençleri iyi yetiştirilmiş milletler, her zaman terakki etmeye namzet olmalarına karşılık, onları ihmal etmiş milletlerin tedennileri ise kaçınılmazdır.

- Bir milletin geleceği hakkında kehanette bulunmak isteyenler, o milletin gençlerine verilen terbiyeye baksalar, hükümlerinde yüzde yüz isabet ederler.[36]

- Genç kuşaklar üzerine şefkatle eğilmek, ülkeye ve milletimize sahip çıkma yolunda atılmış mânâlı bir adımdır. Ne var ki, bu merhamet hissi, onların kalbî ve ruhî hayatlarına müteveccih olduğu nispette faydalı ise de, cismaniyetlerine yönelik olduğu zaman onları birer bedenî varlık hâline getirmesi, hatta azmanlaştırması söz konusudur.

- Genç nesillere değer veren her millet yükselmiş, onları gençlik heveslerinin akışına terk edenler ise, bu ihmallerinin cezasını çok ağır olarak çekmişlerdir. Şayet bugün, çevremiz ihanetlerle kaynayıp duruyor ve nesiller her gün biraz daha azgınlaşıyorsa, bu, tamamen bizim ihmalimizin neticesidir. Evet, başımız bulutlarda dolaşırken, ayaklarımızın dibinden yatak odalarımıza kadar sızan kobraları sezemedik ve bugünkü acıklı hâlimizi kendi elimizle hazırladık...[37]

Muhterem GÜLEN, "Zamanın Altın Dilimi" adlı kitabında "Beklenen Gençlik" adlı makalesinde ise Yüce Yaratıcı'ya münacâtta bulunur bir eda ile şu duygularını dile getiriyor:

"Ey, henüz ufukta küçük bir belirti iken, gönüllerimize ışık ve ümit salıp, dillerimizin bağını çözen mukaddes nesil ve ey mübârek solukları, asırlardan beri ciğeri yanmış sevdalıların merhem ve tiryakı aydınlık saçan gençlik! Kalk, seninle temsil edilen manâdan gözlerimize ışıklar çal ve yalancıların mumlarını söndür! Kalk, hasretle yolunu bekleyenlerin, hicranla inleyenlerin âhlarını dindir! Kalk ve aslanlar gibi öyle bir kükre ki, çakallar bir daha görünme-

---

[36] Sızıntı Dergisi, Nisan, 1985.

[37] Gülen, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, s, 136-137.

mek üzere inlerine girip saklansınlar ve yedi cihan senin velvelenle dolup taşsın! Kalk, Yaratan aşkına, gençliğinin hakkını ver ve kara kuralara kendini ispat et! İspat et ve aç herkese sîneni açabildiğin kadar; kalmasın kinin, nefretin bozguna uğramadığı bir tek yer! Öyle insanca davran ki, yılanlar, çıyanlar bile utanıp deliklerine girsinler! Kalk, önümüzü kesen ve istikbal adına endişelerimizi sarsan, ne kadar karanlık düşünce, sis ve duman varsa, hepsini elinin tersiyle bir tarafa it ve bize, aşk, ümit ve mürüvvet neşideleri söyle! Söyle ki, artık kabuslu rüyâlardan ve baykuşça çığlıklardan usandık!"[38]

Muhterem Fethullah GÜLEN Hoca Efendi, aynı kitabındaki "Beklenen Gençlik-2" adlı makalesinde de gençliğin ve top yekun toplumun geleceğe ümitle bakması gereğine şu şekilde işaret ediyor:

"Ey, yıllar yılı gamı pinhân edip, gam zebûnu yaşayanlar! Bakın, artık önünüzde karanlıklar birer birer yırtılıyor ve yırtılan karanlıkların ötesinden bir başka nağmeler geliyor. Sabahın erken saatlerinde, bizlere soluklarını böyle duyuranlar, önümüzdeki günlerde seslerini tâ yıldızlara kadar yükselteceklerdir. Duyduğunuz ses, gördüğünüz ışık yalancı şafaklara âit olsa bile sevinin; çünkü, bütün yalanlar gibi, yalancı şafağın ömrü de kısadır, çabuk geçer.. Önünüzde sizi, hakiki dosta kavuşturacak gerçek bir sabah var..! Gayrı, ses, renk, ışık sizi dostça selâmlayıp, dostça ses verince, gama, tasaya ne gerek var..!

Dilleriniz, geleceğin neşideleriyle coşsun.. gönülleriniz hâtiflerin sesleriyle dolsun.. Göz pınarlarınızdan sevinç yaşları dökülsün ve sağda-solda hâlâ tütüp duran, iblisin sisli-dumanlı ateşlerini söndürsün! Öyle zannediyorum ki, artık, asırlık hasretleriniz sona erdi. Ve şimdi, sizler, ruh âlemine açılan bir sırlı kapının önünde bulunuyorsunuz. Gayrı,

---

[38] Gülen, Zamanın Altın Dilimi, s, 127-128.

çevkana dönmüş gibi olan boynunuz mahviyet ve tevâzu içinde bir halka gibi olmalı; olmalı ki, acz u fakr Hızır gibi imdadınıza koşsun.. aşk u şevk size kanat olsun.. Sonsuza yelken açan gemiler gibi, bulunduğunuz sâhilden ayrılırken her menzilde ona enîs olup onun güzelliklerini seyredesiniz...[39]

Muhterem Fethullah GÜLEN Hoca Efendi, "Yitirilmiş Cennete Doğru" adlı kitabındaki "Gençlik Ruhu" adlı makalesinde de ebeveynlere ve bütün eğitimcilere yönelik tembih ve ikazını şu şekilde yapıyor:

"Öyle zannediyorum ki, her gençte, sağlam bir inanç düşüncesi, yüksek bir diğergamlık hissi, sönmez bir millet ve vatan sevgisi uyarılabildiği.. sabah-akşam mukaddes mefkûremiz etrafında ahdü peymanlarla bir araya gelinebildiği.. serâzât gönüllerin hayattan kâm alma arzularına karşı tahşidatlar yapılıp, izzet ve şeref gibi değerler üzerinde durulduğu ve mukaddes düşüncelerimiz açısından ülke ve millete hizmet sayılmayan her iş ve meşgalenin bir abes ve bu türlü abeslerle meşgul olmanın da, zaman nimetine karşı affedilmez bir nankörlük olduğu kanaati, onların kafa ve gönüllerine yerleştirildiği ölçüde, kalbî, ruhî dağınıklığa düşmeyecek ve özlerini koruyacaklardır."[40]

4. Ebeveyn / Ergen Çocuk Problemleri

Ergenlik çağının başlangıç ve bitiş aşamasının çok net sınırları olmamakla birlikte, genelde on iki ile on beş yaş arası ergenliğin başlangıç aşamasını, on beş ile yirmi dört yaşa kadar uzanan dönemin de ergenlik çağını oluşturduğunu ifade etmiştik. Ergenliğin başlangıç döneminde çocuk, "ben kimim?" sorusuna cevap aramaktadır. Bu

[39] Gülen, a.e., s. 131-132.

[40] Gülen, Yitirilmiş Cennete Doğru, Nil Yay., İzmir-1998, s, 39.

araştırmayı da büyük ölçüde aile çevresinde yapmaktadır. Ergenlik çağında olan çocuk, kendi içinde bir çatışma da yaşamaktadır. Şöyle ki: Zihninin bir yarısında, anne-babasına bağımlılıktan kurtularak, kendi ayakları üzerinde durma gereği hissederken, diğer yarısında ise, anne-babasının dizinin dibinde rahat ve emin bir şekilde yaşamak istemektedir. Çocuğunuz, ergenlik çağının başlangıç aşamasında, "bağımsızlık" ile "bağımlı olma" arzuları arasında gidip gelecek, bu arada hissî bağımsızlığına doğru da yavaş yavaş adımlar atmaya başlayacaktır. Bunun en tipik şekli de ebeveyninin bir şekilde yanlışlarını bulmaya çalışma tutum ve davranışlarını zaman zaman sergilemek istemesidir. Sizin de rahatlıkla anlayacağınız üzere bu türden davranışlara henüz alışamamış ebeveynler, bu yeni durum karşısında yeni bir tutum sergilemeleri gerektiğini düşünürler. Şimdi bu tutumları ve 'ergen çocuk/ebeveyn güçlükleri'nin bir kısmını kısaca görmeye çalışalım.

a. Otoriter Davranma

Bu dönemde anne babaların ortak hatası, çocuklarının bu "karşıtlık" ima eden davranışlarından, kişisel bir şekilde alınmalarıdır. Her şeyi kontrol altında tutarlarsa, çocuklarının kendilerine hiçbir şekilde karşı olmayacağını düşünmektedirler. Ama gerçekte yapmamız gereken, neler beklememiz gerektiğini öğrenmek ve bu gerçekle yüzleşmektir. Çocuğumuzla inişli çıkışlı süren ilişkimiz için de kendimizi suçlamamaktır. Ergenlik çağının son döneminde, yani on altı ve yirmi bir yaş arasında, çocuğunuz yavaş yavaş bağımsızlığını kazandığına inanacak ve yarı ergenlikten kurtulacaktır. Başlangıç döneminde "Ben kimim" sorusunun cevabını yalnızca aile çevresi ile sınırlandırmışken, ergenlik çağının son dönemlerinde bu sınırlar aşılarak, araştırmanın sınırları bütün toplumu kapsayacaktır. Bu dönemdeki genç;

1. Meslek seçiminde büyük ölçüde bir karara varmış olacak,

2. Anne-babasına tam bir bağımlılıktan da önemli ölçüde uzaklaşmış olacaktır.

Ergenlik çağının son dönemleri ebeveynler için de özellikle zor bir dönemdir. Çünkü bu dönem aynı zamanda kendilerinin orta yaş civarında olmaları sebebiyle, yaşadıkları bir takım sıkıntılarla çakışmakta, dolayısıyla bazı problemler belirebilmektedir. Anne-babaların çoğu, sırf konuşmakla ergenlik çağındaki çocuklarına örnek olabileceklerini düşünürler. Bu kısmen doğru olsa da gerçek olan, ergenlik çağındaki bir çocuğun yüksek bir ahlâk örneğini kendisine ideal olarak belirlemesi gereğidir.[41]

Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki, problemler bazen ergen/ebeveyn anlaşmazlıklarından daha çok, toplumdaki değişimlerden ya da sık sık duyulan "ben senin yaşındayken..." cümlesiyle örneklenen bir tavırdan da kaynaklanabilir. 'Anne-baba ve çocuk güçlükleri'nin artışına ilişkin bir başka ihtimal de, orta yaşlarına girmiş olan bir çok anne-babanın kendi iç çatışmalarını yaşıyor olmalarıdır. Ergenlerin meslekle ilgili kararlarını verdikleri ya da vermeyi denedikleri sırada, bir kısım anne-babalar kendi hayatlarını yeniden gözden geçirme lüzumu hissetmektedirler. Gerçekleştirdikleri ya da gerçekleştiremedikleri şeylere bakmaktadırlar. Dolayısıyla, hayatlarının geri kalanını şu an içinde bulundukları şekilde geçirmeyi isteyip istemediklerini düşünmektedirler.[42]

Çoğu anne-baba ilk etapta, yani normal bilinç seviyesinde böyle bir olguyu reddedebilirler. Ancak, davranışlarımızın çok büyük bir bölümüne bilinçaltının hakimiyeti

---

[41] Dodson, 252-260.

[42] Gander, 479.

söz konusudur ve bu açıdan da çoğu ebeveyn, davranışlarının esas saikini maalesef görememektedir. Bilinçaltı konusu, "motivasyon duygusunun gelişimi" bölümünde biraz daha etraflı bir şekilde ele alınacaktır.

b. Babadan Uzak Kalma

Anne-baba ve ergen çocuk problemlerinin bir başka önemli sebebi de çocukların babadan uzak kalmalarıdır. Ülkemizde henüz, "teknik olarak var, ama psikolojik olarak yok" olan babalarla ilgili bir çalışma bulunmamaktadır. Bir baba, zamanının çoğunu bürosunda ve yolda geçirmekte, sık sık iş gezileri yapmak durumunda kalmakta, akşamları ya da hafta sonlarında da çalışmakta, yani yoğun faaliyetlerde bulunmaktadır. İşte, bu tür 'babaların' ergen öncesi ve ergen çocukları ile alakalı bir araştırma henüz yoktur. Batıda, Blanchard ve Biller bu alandaki çok az araştırmadan birini yürüttü. Söz konusu araştırmalarında, üçüncü sınıfa giden kırk dört erkek çocuk dört eşit gruba bölündü:

1. Baba erkenden yok (beş yaşından önce),
2. Baba daha sonra yok (beş yaşından sonra),
3. Baba çok az var (haftada altı saatten az),
4. Baba çok sık var (günde iki saatten fazla).

Akademik başarı ve sınıf derecesi *Otis-Lennon* Testi'yle ölçüldüğünde, babanın çok sık var olduğu gruptaki erkek çocuklar diğer gruplardakinden daha iyi başarı göstermişlerdir. Yazarların tespitine göre, birinci gruptaki çocuklar genel olarak az başarılı idiler. İkinci ve üçüncü gruptaki erkek çocuklar sınıf düzeyinin biraz altında başarı gösterdiler. Dördüncü gruptakiler ise, düzenli olarak sınıf düzeyinin üstünde başarı göstermişlerdir.

Bu tablodan, babaları ile daha sık görüşme imkanı bulan ergenlerin, akademik anlamda daha başarılı

oldukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, yazarlar şu uyarıyı da yapmaktadırlar: "Baba-oğul ilişkisinin kalitesi, erkek çocuğun kişilik gelişimi üzerinde baba-oğul etkileşiminin niceliğinden yani sayısallığından çok daha fazla etkili olmaktadır." Yani önemli olan kaliteli bir baba-çocuk ilişkisidir. Baba-çocuk ilişkilerinin niceliği/kemiyeti ile niteliği/keyfiyeti arasındaki bu ayırım son derece önemlidir.[43]

c. Dayak Ve Depresyon

Problemler açısından belki burada dikkate alınması gereken hususlardan bir tanesi de şudur: Karşılaştıkları problemler yüzünden strese girip çocuklarına fiziki şiddet uygulayan ebeveynlerin çocuklarında, hassas ergenlik çağını derinden etkileyebilecek olan "depresyon" riski ortaya çıkmaktadır. Çünkü, bu şekilde fiziki şiddete maruz bırakılan çocuklar, ebeveynlerinin bir takım maddi-manevi problemler yaşadıklarını anlamayabilirler. Tam aksine bu gençler, kendilerinin kötü olduğunu, kötü davrandıkları için ebeveynlerinin bu kadar sert olduğunu düşünürler. Dayağa maruz bırakılan çocuklar, çoğu zaman ebeveynlerinin bu şiddet dolu davranışlarından kendilerini sorumlu tutarlar. "Eğer daha akıllı, daha sevimli veya daha farklı olsaydım, ebeveynim böyle davranmazdı" diye düşünürler.

Dayaktan kaynaklanan düşük benlik algısı ve kendileri ile ilgili olumsuz düşünceler, çocukta depresyon için zemin hazırlar. Aslında bu durumdaki çocuklar kendilerine yapılan haksızlığa öfkelerini göstermeye muktedir olmalarına rağmen, anne ya da babalarından korktukları için

---

[43] Gander, 485.

bu duygularını dışarıya vuramazlar. Neticede de depresyona müsait bir vasat meydana gelmiş olur.[44]

Birçok sebepten dolayı çocuğunuza hissî olarak yaklaşamıyorsanız, size yardımcı olabilecek birisini bulmanız uygun olur. Bu bir büyükanne ya da bir akraba olabilir. Böylece çocuğunuz, alması gereken desteği ve teşviki alır ki, bu da çocuğunuzun olaylara olumlu yaklaşmayı öğrenmesi ve sağlıklı bir şekilde gelişmesi açısından son derece önemlidir.[45]

Ebeveyn anlaşmazlıkları da çocuklar açısından oldukça büyük problem sebebi olabilmektedir. Ulusal bir gazetemizin 11.2.2002 tarihli nüshasında bir kız çocuğunun şikayeti şu şekilde yer alıyor:

"Ben 10 yaşında bir kız çocuğuyum. Annemle babam çok büyük problemler yaşıyorlar. Buna çok üzülüyorum. Kavgaları yüzünden ben de etkileniyor ve çevreme zarar veriyorum. Onların kavgaları beni çok yaralıyor. Hayatımı karartıyor. Hatta zaman zaman ayrılmanın eşiğine kadar gelip, döndüler. Ne olur bana bir çare bulun. Eğer onlara siz de yardım edemezseniz, çok perişan olurum. Sizin aracılığınızla anneme babama nasıl yardım edebilirim, bu durumdan nasıl çıkabilirim?"

Bu feryadın arkasındaki temel problemin, ebeveyn anlaşmazlığı olduğu açıklıkla görülmektedir. Annesi-babası ayrılmış çocuklar, genellikle bu durumdan kendilerini sorumlu tutmakta ve suçlamaktadırlar.

d. Depresyon Belirtileri

Eğer ergenlik çağındaki çocuğunuz, aşağıdaki belirtilerden en az ikisini, iki hafta üst üste gösteriyor ve bu

---

[44] P. G. Shapiro, Çocukluk ve İlk Gençlik Depresyonu, 61.

[45] Shapiro, 68.

belirtiler onun hayatını etkiliyorsa yardım almanız gerekiyor olabilir. Ancak, şunu da kabul etmemiz gerekmektedir ki, ülkemizde ebeveyn bilinci, şimdi problem olarak sıralayacağımız hususları henüz arzu edilen seviyede iyileştirme, bunun için gerekiyorsa kendisini bir uzman gibi yetiştirme, yine bunun için kitaplara müracaat etme ve bilgilenme açılarından henüz istenilen seviyede değildir. Şimdi aşağıda sıralayacağımız hususlar "depresyon" için kesin bir tanı yerine geçmese de birer depresyon belirtisi olarak kabul edilip harekete geçilmesinde fayda bulunabilir. Bu belirtiler sırası ile:

- Okul performansında değişiklik,
- Dikkati toplayamama,
- Sinirlilik veya kızgınlık hali,
- Sürekli mutsuzluk,
- Yemek yeme ve uyku bozukluğu,
- İnsanlardan veya faaliyetlerden uzaklaşma,
- Gereksiz suçluluk duygusu veya kaygısı taşıma,
- Fizikî şikayetler,
- Saldırganca, düşüncesizce veya riskli davranışlar,
- Ölümden veya intihardan söz etme.[46]

gibi hususlardır.

5. Neler Yapılabilir?

a. Güvenli Bir Alan ve Zaman Aralığı Meydana Getirin

Çocuğunuzun "utandırılma" veya "ayıplanma korkusu" olmadan, duygularını açıkça ifade edebileceği, güvenli bir alan ve zaman aralığı meydana getirin. Bu genellikle, ilgiyi

---

[46] Shapiro, 89.

başka tarafa çeken şeylerin olmadığı bir zaman bulma ve çocuğun her şeyi söyleyebileceği veya ifade edebileceği, paylaştıklarından ötürü hiç kimsenin onu yargılamayacağı veya cezalandırmayacağını bilmesi anlamına gelir.

b. Dikkatlice Dinleyin

Delikanlının ne söylediğini oldukça dikkatli bir şekilde dinleyin. Hemen açılmayabilir. Neler yaşadığını tam olarak açıklamak için kendisini yeterince rahat hissedene kadar yalnızca sabırlı bir şekilde dinlemelisiniz. Bazen delikanlı, "konuşmak" için hazır olmayabilir. Hala, yalnız geçireceği bir süreye ihtiyaç duyabilir. Eğer böyle bir durumun söz konusu olduğunu fark ederseniz, delikanlıya yalnızca istediği süreyi verin ve sessizliğinden çıkıp, yardımınızı aradığında da onun için bütünüyle "uygun" olmayı deneyin. Bir taraftan başka bir şey yapıp, ona dikkatinizin sadece yarısını vermeyin.

c. Oğlunuzu "Utandırmama" Konusunda Özellikle Dikkatli Olun

Konuşma sırası size geldiğinde, en iyisi, oğlunuzu küçük düşürecek veya onu mahcup edecek herhangi bir şey söylemekten sakınmanızdır. Söyleyebileceğiniz en iyi ve yardımı en fazla dokunacak söz, onun neler hissettiğini anladığınız ve bunları atlatmasına yardım etmek için yapabileceğiniz her katkı ile onun yanında olduğunuzdur. Yaşadıkları ile ilgili olarak, kendinizi, onunla ne kadar çok özdeşleştirdiğinizi bilmesini sağlayın.

Bazen onunla birazcık dalga geçmek, öğüt vermek veya "her şeyin iyi olacağını" söylemek daha kolay olsa bile, bu tür cevaplar delikanlıyı, duygularını gerçekten ifade etme yeteneğinden uzaklaştırabilir. Bunun yerine oğlunuza, yalnızca "şu an sanki biraz problemli bir durum olduğunu" söyleyin. Ancak, hissettiği sıkıntıyı da önemsediğinizi bilmesini sağlayın. Sonunda bütün yapmanız gereken konuşmaya hazır olmak, onu anladığınızı gösteren düşünceli so-

rular sormak, gerçekten dikkatlice dinlemek, yargılama ve azarlamalardan kaçınmak ve içten bir biçimde sevginizi ve ilginizi ifade etmektir.[47]

d. "Aşağılayan" Bir Dil Kullanmamaya Dikkat Edin

Yapılan araştırmalar, anne-babalar çoğu kez istemeden de olsa, özellikle erkek çocuklarla konuşurken, kız çocukları ile konuşmalarında kullanmadıkları, "aşağılayan" bir dil kullandıklarını ortaya koymaktadır. Erkek çocuklarla, onları "aşağılamadan" konuşmanın yollarını bulmak ve rahat bir şekilde cevap verebilmelerini sağlamak gerekmektedir.

Erkek çocuk, sizi şaşırtan veya ilgilendiren bir şey yaptığında, "Bunu nasıl yapabildin?" diye sormak ilk etapta normal görünümlü bir tepkidir. Ancak biraz daha derindeki anlam, bu "yapılan iş" her ne ise, onun "yanlış olduğunu" ya da çocuğun "suç işleyen durumunun olduğunu" ima edebilir. Bu, onu bir şekilde aşağılamadır. Burada daha çok, "Neler oluyor, ne oldu?" gibi, sizin söz konusu durum üzerine henüz herhangi bir karara varmadığınızı belirten sorular sorabilirsiniz.

Mesela, erkek çocuk eve bir veya birkaç kırık notla gelirse, bu durumdan kendilerince haklı bir şekilde endişelenen anne-baba, çocuklarını sorgulayabilir hatta şöyle bir ültimatom bile verebilir:

"Bundan sonra daha sıkı çalışacaksın, bu notlarla adam olamazsın!"

Bu tarz bir hitap, netice itibarı ile çocuğu aşağılamadır. Halbuki çocuk, en az diğerleri kadar yapması gerekeni yapmadığını/yapamamış olduğunu bilmektedir. Böyle bir noktada anne-babaya ait daha iyi tepki: "Matematikle

---

[47] Pollack, 551, 552.

biraz problemin olduğu anlaşılıyor! Yardımcı olmak için biz ne yapabiliriz?" biçiminde olmalıdır.[48]

6. Çocukları Tehlikeli Yönelişlerden Koruma

Bu arada çocuklarınızı, tehlikeli, zararlı, dini hayatımıza, örf, adet ve geleneklerimize tamamen zıt, tehlikeli, ne idüğü belirsiz bir takım akımlardan da korumanız gerektiği unutulmamalıdır.

18 Ocak 2002 tarihli bir gazetemizde yer alan habere göre Emniyet Müdürlüğü'nün hazırladığı raporda, Türkiye'de sempatizanları da dahil sayıları 3500 civarında olan satanistlerin, kendi üyelerine "bir an önce ölüp cehenneme giderek şeytana hizmet etmeleri için" intihar etmeleri telkininde bulundukları, hatta bazılarının buna zorlandığı anlatılmaktadır.

Aynı raporda ayrıca, 1990 yılından sonra Black Metal, Heavy Metal, Oeath Metal, Trash Metal gibi saçma akımlara kendini kaptıran gençler arasında, satanizmin şekillenmeye başladığı ifade edilmektedir. İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Antalya gibi büyük illerde başlatılmaya çalışılan bu akımın, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte daha da hızlandığı belirtilmektedir. Grup üyelerinin özellikle 14-25 yaşları arasında olduğu bildirilen bu raporda: "Ergenlik dönemi problemleri, aile içinde yaşanan olumsuzluklar, dinî bilgi yetersizliği ve kurdukları yanlış arkadaşlıklar neticesinde satanizme ilgileri ortaya çıkmıştır" denilmektedir.[49]

Aynı raporla ilgili olarak, bir köşe yazarımız, dini eğitimden ve anne-baba ilgisinden mahrum bu gençlerle alakalı olarak şu endişe ve soru işaretlerine dikkat çekiyor:

---

[48] Pollack, 110.

[49] http://www.hurriyet.com.tr.

"Seri intihar mı, seri cinayet mi? Emniyetin raporu, İstanbul'daki bir lisede yaşanan intihar olaylarından sonra müfettişlerce hazırlanmıştı. Ancak bu rapor her ne sebeptense bir türlü kamuoyuna açıklanmadı. Oysa çok sayıda veliyi ilgilendiren bir rapordu ve mutlaka kamuoyuna açıklanması gerekiyordu. Lara Falay'ın intiharı, bu raporu yine gündeme getirdi. Raporun tam metnini ele geçiremedik. Ancak Zeren, içeriği hakkında genel bir bilgi aldı. Raporun genel içeriği şu: "İntiharlarda satanist ilişkisi var."[50]

25 Haziran 2002 tarihli diğer bir gazetemizde ise, Lara'nın intiharı ile alakalı olarak şu delillere ulaşıldı:

"Lara Falay'ı adım adım ölüme götüren unsurların yer aldığı dosyada, Lara'nın chat kayıtları, çeşitli fotoğraflar ve ifadeler yer alıyor. En dikkat çekici bölümse; Lara'nın sakladığı fotoğraflar... Polisin bulduğu fotoğraflar arasında; satanist ayinler, banyoda ve halının üzerinde intihar etmiş genç kız görüntüleri; kediler ve satanist simgeler yer alıyor."[51]

Ergenliğe adım atmakta olan gençlerimizin, aileleri ve eğitmenleri tarafından güzel ahlakla yetiştirilmesi oldukça ehemmiyet arz etmektedir. Gençler ve aileleri, satanizm vb. tehlikeli yönelişlerden korunma konusunda dini-ahlâkî yayınlarla kendilerini eğitmelidirler. Gençlerimizin dini-ahlâkî yönlerden daha güzel bir şekilde yetiştirilebilmelerinin en çabuk şekilde netice verecek yollarından birisinin, ortaöğretimdeki Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Derslerimizin, mevcut ortaöğretim müfredatları itibarı ile hiç olmazsa bir saat daha artırılması olduğunu düşünmekteyiz.

---

[50] http://www.hurriyet.com.tr.

[51] http://www.milliyet.com.tr.

7. Çocuklarla Beraberlik

Zorlu bir iş gününün sonunda evinize döndüğünüzü düşünelim. Rahat bir akşam geçirmek istiyor ve evde televizyonun karşısına geçerek günlük haberleri izlemeyi umuyorsunuz. Ne var ki akşam yemeğinde, ergenlik çağındaki çocuğunuzun, için için bir şeylerle mücadele ettiğini seziyorsunuz. İçinizden bir ses, çocuğunuzla birlikte olmanız gerektiğini söylüyor. Çocuğunuzu gerçekten seviyor ve onun için en iyisini istiyorsunuz.

O kadar yorgunsunuz ki, dinlenebileceğinizi düşündüğünüz akşam saatlerini iple çekiyordunuz. Ne de olsa bunu hak etmiş olduğunuzu düşünüyorsunuz. Çocuklarınızın rızkını temin için, sabahtan akşama kadar çalışmıştınız. Evden işe, işten eve gidip gelerek, ya da işyerindeki rekabet ve oyunlarla boğuşarak, veya hoşnutsuz alıcılar, sıkıntılı satıcılar arasında mekik dokuyarak on saatinizi harcamıştınız. Sırf çocuklarınız, hayatın daha güzel yanlarını yaşayabilsinler diye. Bütün istediğiniz de kendinize bir-iki saat ayırabilmek...

Dolayısıyla yemekte pratik bir çözüm bulma yoluna sapıyorsunuz:

-"Eee, iyi misin bakalım?"

Çocuğunuz, sizin ne kadar içten olduğunuzu anlamak için yüzünüze bakıyor. Hayır, değilsiniz.

-"Hıı, iyiyim."

-"Ya okul nasıl gidiyor? Dersler?"

-"Eh, hepsi yolunda gidiyor"

-"Notlarını yükseltmek için sıkı çalışıyor musun? Bursu kazanman önemli biliyorsun!"

-"Hıı, biliyorum."

-“Ağzından cımbızla laf alınıyor, seninle iletişim kurmak mümkün değil. Yani şu yaştaki çocuklar ağızlarını açtıklarında bir kez olsun akıllıca bir şeyler söyleseler!”

Ergenlik yaşındaki çocuklar, iletişimsizlik, saygı, ebeveynliğin ağır sorumlulukları vb. şeyleri homurdanarak rahat koltuğunuza doğru seğirtiyorsunuz. Konuşmayı denediniz işte! Çocuğunuz, her türlü iletişim kurma çabanıza karşı direniyor.

Eh, ergenlik çağındaki çocuklar biraz da garip olur zaten değil mi? Böylece, kendi zihninizde kendinizi haklı çıkardıktan sonra, televizyonun karşısına oturuyorsunuz. Birkaç dakika içinde de televizyondaki programlar sizde bu konuya ait ilgi ve alaka kırıntılarını yok ediyor.

Bu arada, çocuğunuz eskisinden daha beter bocalıyor. İletişimsizlikten kendisinin sorumlu tutulduğunu ve suçlandığını hissediyor. Problemleri katmerleşiyor. Kendisini her zamankinden daha kötü hissediyor ve üstelik bu konuda konuşabileceği bir kimsesi de olmadığını düşünüyor.

Zamanla bu tür “kendi içine kapanmaların” maliyeti çok büyür. Mazeretler ve bahaneler bir süre sonra sizinle çocuğunuz arasında bir duvar örülmesine sebep olur. Çünkü çocuğunuz, size nispeten daha hassas olan duygularını ve derin ihtiyaçlarını koruyabilmek için, kendi kalbinin etrafına bir duvar örmektedir. Artık iletişim yüzeyselleşmeye, sizin kendi davranışlarınızı haklı çıkarma çabalarınız artmaya ve çocuğunuza kabahat bulmaya başlarsınız. Vicdanınızın o ilk fısıltısına kulak vermeyişinizin bedelini ise ağır ağır fakat giderek artan bir şekilde ödemeye başlarsınız.

8. “Ama”yı Aklınızdan Çıkarın

Kişisel bütünlüğünüzü koruyarak hareket etmenin anahtarı, “ama, fakat, ancak” vb. kelimelerle başlayan

mantık oyunları oynamaktan vazgeçmektir. Hem vicdanınızın sesini hem de tepkinizi dengeli götürmeyi öğrenmemiz gerekmektedir. Kendinizi "Evet, ama.." derken yakaladığınız anda, bunu "Evet, ve.."ye çevirin. Çocuklarınızla olan konuşmalarınızda mantıklı sebepler bulmaya çalışma, kendinizi haklı çıkarmaya uğraşma, aslında, "iç güvensizliğinize" dolaylı bir şekilde işaret etmektedir.

Diğer türlü davranabilmek, yani, kendinize karşı doğru sözlü olmak, en derinlerdeki hareket sebeplerinizi sorgulamak, içinizdeki en iyiyi sadık bir şekilde yaşamanızı engelleyen bahane ve mazeretlerden vazgeçmek büyük cesaret ister.[52] Kendinizi haklı çıkarmak ve akıl yürütmek için kafa yorduğunuz sürece, vicdanınızın sesine karşılık vermek oldukça güçleşir. Hayatta en büyük serbestlik duygusu veren deneyimlerden biri, sadece vicdanı dinleyip karşılık vermeyi vaat etmektir. Bunu deneyenler, duydukları rahatlama hissine ve vicdanlarının sesine ters düşen davranışlarını haklı çıkarmak için ne kadar gereksiz zaman ve enerji harcamış olduklarına, kelimenin tam anlamıyla şaşırıp kalırlar.[53]

Ayrıca biraz olsun gururdan da arınmak gerekir. Gurur, zihni bir kıtlıktır ve huzuru mahveder. Dışınızdaki şeylerle sahte bir yön birliği verir. Bunun maliyeti ise oldukça büyüktür. Dikkat ederseniz, "en çoğuna kim sahip, en iyi kim görünüyor, kim şehrin en iyi yerinde oturuyor, kim daha fazla para kazanıyor, daha fazla iş yapıyor, vb." diye düşünüp tasalanarak ne kadar çok zaman ve enerji harcanmaktadır? Rekabetin çığlığı, çoğu zaman vicdanın fısıltısından daha güçlü olmaktadır. Hayatımızdaki önemli işlere vermemiz gereken öncelikler açısından baktığımızda, yıkıcı bir etkiye sahip bu durum ne oranda kabul edilebilirdir?

---

[52] S. Covey, Önemli İşlere Öncelik, 197.

[53] Covey, 327.

Bunun panzehiri "tevazudur." Bir ada olmadığımızı anlamanın, hayat kalitemizin diğer kişilerin hayat kalitesi ile ayrılmaz bir biçimde bağlı olduğunu görmenin, tüketim ya da rekabetin değil fakat katkıda bulunmanın anlam taşıdığını kavramamızdan doğan bir tevazu. Dolayısıyla insanlara, hele hele kendi çocuklarımıza ne kadar değer vermeye başlarsak, o kadar derin huzur duyacağımız sanırız oldukça aşikardır.[54]

9. Anne Şefkatinin Önemi

Bu hususu özellikle Bediüzzaman hazretlerinin yaklaşımı içerisinde değerlendirmenin oldukça önemli olduğunu düşünüyoruz. Bediüzzaman Hazretleri Lemalar adlı eserinde bizlere, anne şefkatinin çocuk eğitimindeki önemi ve yeri konusunda oldukça kıymetli psikolojik tahliller sunmaktadır. Şöyle diyor:

"Risale-i Nur'un en mühim bir esası şefkat olmasından, nisâ taifesi şefkat kahramanları bulunmaları cihetiyle daha ziyade Risale-i Nur'la fıtraten alâkadardırlar. Ve lillâhilhamd bu fıtrî alâkadarlık çok yerlerde hissediliyor. Bu şefkatteki fedakârlık, hakikî bir ihlâsı ve mukabelesiz bir fedakârlık mânâsını ifade ettiğinden, şimdi bu zamanda pek çok ehemmiyeti var.

Evet, bir valide veledini tehlikeden kurtarmak için hiçbir ücret istemeden ruhunu feda etmesi ve hakikî bir ihlâs ile vazife-i fıtriyesi itibarıyla kendini evlâdına kurban etmesi gösteriyor ki, hanımlarda gayet yüksek bir kahramanlık var. Bu kahramanlığın inkişafı ile hem hayat-ı dünyeviyesini, hem hayat-ı ebediyesini onunla kurtarabilir. Fakat bazı fena cereyanlarla, o kuvvetli ve kıymettar seciye inkişaf etmez. Veyahut sû-i istimal edilir. Yüzer nümunelerinden bir küçük nümunesi şudur:

O şefkatli valide, çocuğunun hayat-ı dünyeviyede teh-

---

[54] Covey, 322.

likeye girmemesi, istifade ve fayda görmesi için her fedakârlığı nazara alır, onu öyle terbiye eder... Bütün malını verir, hafız mektebinden alır, Avrupa'ya gönderir. Fakat o çocuğun hayat-ı ebediyesi tehlikeye girdiğini düşünmüyor. Ve dünya hapsinden kurtarmaya çalışıyor; Cehennem hapsine düşmemesini nazara almıyor. Fıtrî şefkatin tam zıddı olarak, o mâsum çocuğunu, âhirette şefaatçi olmak lâzım gelirken dâvâcı ediyor. O çocuk, "Niçin benim imanımı takviye etmeden bu helâketime sebebiyet verdin?" diye şekvâ edecek. Dünyada da, terbiye-i İslâmiyeyi tam almadığı için, validesinin harika şefkatinin hakkına karşı lâyıkıyla mukabele edemez, belki de çok kusur eder.

Eğer hakikî şefkat sû-i istimal edilmeyerek, biçare veledini haps-i ebedî olan Cehennemden ve idam-ı ebedî olan dalâlet içinde ölmekten kurtarmaya o şefkat sırrıyla çalışsa, o veledin bütün ettiği hasenâtının bir misli, validesinin defter-i a'mâline geçeceğinden, validesinin vefatından sonra her vakit hasenatlarıyla ruhuna nurlar yetiştirdiği gibi, âhirette de, değil dâvâcı olmak, bütün ruh u canıyla şefaatçi olup ebedî hayatta ona mübarek bir evlât olur.

Evet, insanın en birinci üstadı ve tesirli muallimi, onun validesidir... Ben bu seksen sene ömrümde, seksen bin zatlardan ders aldığım halde, kasem ediyorum ki, en esaslı ve sarsılmaz ve her vakit bana dersini tazeler gibi, merhum validemden aldığım telkinat ve mânevî derslerdir ki, o dersler fıtratımda, adeta maddî vücudumda çekirdekler hükmünde yerleşmiş. Sair derslerimin o çekirdekler üzerine bina edildiğini aynen görüyorum.

Demek, bir yaşımdaki fıtratıma ve ruhuma merhum validemin ders ve telkinâtını, şimdi bu seksen yaşımdaki gördüğüm büyük hakikatler içinde birer çekirdek-i esasiye müşahede ediyorum.

Ezcümle: Meslek ve meşrebimin dört esasından en

mühimi olan şefkat etmek ve Risale-i Nur'un da en büyük hakikati olan acımak ve merhamet etmeyi, o validemin şefkatli fiil ve halinden ve o mânevî derslerinden aldığımı yakînen görüyorum.

Evet, bu hakikî ihlâs ile hakikî bir fedakârlık taşıyan validelik şefkati sû-i istimal edilip, mâsum çocuğunun elmas hazinesi hükmünde olan âhiretini düşünmeyerek, muvakkat fâni şişeler hükmünde olan dünyaya o çocuğun mâsum yüzünü çevirmek ve bu şekilde ona şefkat göstermek, o şefkati sû-i istimal etmektir.

Evet, kadınların şefkat cihetiyle bu kahramanlıklarını hiçbir ücret ve hiçbir mukabele istemeyerek, hiçbir faide-i şahsiye, hiçbir gösteriş mânâsı olmayarak ruhunu feda ettiklerine, o şefkatin küçücük bir nümunesini taşıyan bir tavuğun yavrusunu kurtarmak için arslana saldırması ve ruhunu feda etmesi ispat ediyor."[55]

[55] Bediüzzaman, Lemalar, 24. Lema.

II. BÖLÜM
ERGENLİK ÇAĞINDAKİ ENTELEKTÜEL GELİŞİM

1. Alın Loplarını Donatmak

On bir yaş dolaylarında büyük zihnî olaylar meydana gelmeye başlar. Ergenlik çağının başındaki çocuk, müşahhas nesneler dünyasını iyice öğrenmiş bir kişi olarak, artık soyut/mücerret düşüncelerle oynamaya yönelmek durumundadır. Somut kuralların oluşturduğu güvenli bir ortamdan sonsuz ihtimallerin ve bakış açılarının bulunduğu bir dünyaya geçiştir bu.

Bazıları, yetişkinlerin ancak üçte iki kadarının, Piaget tarafından "biçimsel işlemsel düşünce" olarak adlandırılan, soyut düşünme evresine ulaşabildiği kanısındadır. "Problem bulma" denen ve soyut konularda üretici çözümler gerektiren son evreye ulaşanların sayısı muhtemelen çok azdır. Çoğu kimse, toplumumuzun bu yeteneklere sahip daha çok insana ihtiyaç duyduğu noktasında görüş birliği içindedir. Peki, bunlar nasıl geliştirilebilir?

Ergenlik dönemindeki entelektüel gelişimin çeşitli faktörlere bağlı olduğu söylenebilir:

1. Kalıtım yoluyla geçen potansiyel ve takvim,
2. Algılama ve ilişkilendirme alanlarında beynin daha önce gösterdiği gelişimin niteliği,
3. Kültürel beklentiler,
4. Okulun ve evin verdiği uyarımın miktarı ve türü,
5. Evdeki desteklerin ve güçlüklerin bir bilançosu,

6. Yeni bilgileri anlamlı hale getirme ve becerileri uygulama konusunda çocuğun kendi hissî güç ve motivasyonu.

On bir yaşından yetişkinliğe doğru giden yolda, alın loplarının ön alın kabuğunu oluşturan ve çoğu zaman "beynin beyni" de denilen bölüm, büyümenin önemli bir odak noktasıdır. Beynin daha erken olgunlaşan arka taraftaki alanları ise geniş bir enformasyon deposudur. Buna karşılık ön taraf, birikmiş bilgilerin ayıklanıp işleme konduğu bir kumanda merkezidir. Alın lobu hastalığı olan yetişkin hastalar birçok bakımdan dürtüleriyle hareket eden çocuklar gibi davranırlar. İnisiyatif almada, bir problemin basamaklarını çözümlemede, ileriyi düşünmede ve atılacak adımları planlamada sıkıntıları vardır. Aldırış etmez, toplumsal bakımdan patavatsızca davranır ve çocuksu bir mizah duygusu sergilerler. Her şeyi birbirine karıştıran bir bellek yapısı edinirler ve davranışlarına sözleri doğrultusunda yön verme melekesini yitirirler. Doktorlar, yapmak istediklerini anlatan, ama bunu yapamayan alın lobu hastaları gözlemişlerdir.

Normal gelişme gösteren beyinde, ön alın alanları muhtemelen doğumdan kısa bir süre sonra aktif hale gelir. Ama gerçek anlamda iş görmeye, dört ile yedi yaş dolaylarında başlar. Ergenlik dolaylarındaki gelişme, yetişkinlik dönemine kadar devam edebilir. Beyin kabuğunun öteki loplarının tersine, ön alın loplarının duyusal algılama için doğrudan "dünyaya açılan bir pencere"si yoktur. Dolayısıyla gelişimleri daha önceki yıllarda oluşturulmuş duyusal bağlantılara ve çocuğun iç düşüncelerine, diline ve zihnî bağlantılar kurma çabalarına dayanır.

2. Yetişkin Düşünceye Doğru Tırmanmak

İlk gençlik döneminin düşünme biçimi, yetişkin giysileri içinde geçit töreninde yürüyen, bir parça sendele-

mekle birlikte görkemli davranan küçük bir çocuğu hatırlatır gibidir. Ama bu çocuğun tersine, ergenlik çağının çocuğu, amansız bir içe dönüklük yaşar. Beyin gelişimi, her türlü yeni ihtimale göz atmasına imkan verir. Aynı zamanda onu, ilk kez kendisini dışarıdan gözlemeye yöneltir. Ne kadar rahatsız edici bir durum! Oğullarımızdan biri bir yıl sonu programında giyeceği gömleğe karar vermek için iki saat boyunca titizlenmişti. Çünkü "herkes"in dikkatinin üzerinde olacağına emindi. Yine de, küçük gencimiz, bir kusur taşımayı alçaltıcı bulmakla birlikte, kendisini öylesine özel görür ki normal kuralların içine sığamayabilir. Kimi zaman ev ödevine ya da okul kurallarına karşı şövalyece bir tutum izler. Anne-baba ani patlamalar ve tutarsızlıklar karşısında şaşkına döner. Unutmayın ki ergenlik çağındaki gençlerin kafa karışıklığı, kendileri bunu kabul etmese bile, sizinkinden daha fazladır.

Genişlemiş zihnî perspektifler "idealler"e dönük ani bir bilinçlenme doğurur. Genç, kendi ailesini yer yer eleştirebilir. "Gençlik döneminin başlarında, yalnız başkasının bahçesi daha büyük değildir. Başkalarının evi de daha rahat ve daha gösterişlidir. Anne-babası daha naziktir." İdare edilmeleri ne kadar güç de olsa, aslında bu genç adaylar, tıpkı bir zamanlar oyuncak parçalarıyla oynadıkları gibi, şimdi soyut fikirlerle yapılar kurmayı öğrenmektedirler.

3. Ergen Çocuğun Beyni Ve Anne-Babanın Yapabilecekleri

- Yeni nöron devreleri normal konuşma tarzını yavaşlatabilir ve bir çocuğun fikirlerini aktarmasını zorlaştırabilir; ona konuşma sırasında cevap verebilmesi için zaman tanıyın.

- Çocuğunuzun bebeklik döneminden bu yana her zaman olduğundan daha fazla dinlenmeye ihtiyaç duyduğunu ve sınırsız enerjinin birdenbire yerini halsizliğe bırakmasının normal olduğunu anlayın.

- Bu çağda uygulatmak güç olsa bile, iyi beslenme yüksek beyin işlevi açısından çok önemlidir. Genç adayınızın önüne kahvaltısını ve akşam yemeğini koyarak, en iyi sonucu beklemeye bakın. "Ayaküstü yiyecekler" ne beslenme, ne de zihin yapısı açısından beyin için tam bir gıda sayılır.

- Birlikte akşam yemeğine oturun, kitap, gazete ya da dergi okuyun. Olup biten şeyler üzerine konuşun. Soyut kavramları, manevi değerlerimizi ve ahlaki konuları ele almak önemlidir. Çocuğunuz sizinle aynı fikirde değilse, sakin davranın, "peki bana sebeplerini anlatır mısın?" deyin. Fikirlerini sizinle paylaşırsa, onlara saygı gösterin! Yanlış fikirlerini, faydalı kitaplara müracaatla tashih etme yoluna gidin.

- Çocuğunuzu gerçek dünyaya, çalışma hayatına, siyasete ve toplumsal konulara ilişkin yetişkin görüşlerine açın. Gerçek problemler üzerine düşünmeyi özendirin, ama bazı idealistçe çözümleri dinlemeye de hazırlanın.

- Gönüllü çalışma gibi topluluk işlerine yapıcı katılımı teşvik edin.

- Okula, öğretmenlere ve kendinize yönelik eleştiriler bekleyin. Çocuğunuzun önünde öğretmenleri eleştirerek okulun konumunu zayıflatmayın.

- Ergenlik çağındaki çocukların otoriteyle halat çekme oyunu oynayarak alın loplarını çalıştırmaya ihtiyaç duyduğunu unutmayın.

- Standartlar koymaktan ve bunlara bağlı kalmaktan korkmayın.Tümdengelimci akıl yürütmeyi teşvik edin:

"Eğer x doğruysa, bunun y durumu açısından getirdiği sonuçlar nelerdir?" gibi.

- Çocuğunuzun okulda okuduklarından geri kalmayın. Bunları siz de okuyun. Böylece sohbet etme imkanı bulabilirsiniz.

- Genç adayınızın öfkesini sözlü olarak dile getirmesine yardımcı olun ve problemlerini derinlemesine konuşmaya özendirin. Çocuğunuzun kendisini algılayış biçiminde hızlı değişikliklere hazırlıklı olun.

Çocuğunuz özel hayata eskisinden daha fazla ihtiyaç duyar. Ama aynı zamanda size ulaşabilmeye de ihtiyacı vardır. Bir okul idarecisi de aynı şekilde, anne-babalardan, çocuklarına notlar ya da rekabet üstünlükleri sebebiyle değil, "terbiyeleri ya da kişilikleri" sebebiyle değer vermelerini istemelidir.

a. Tümdengelimci Akıl Yürütme

İnsan beyni yaşanan olaylarda kurallar ve düzen arama yönünde programlanmıştır. Küçük çocuklar enformasyonun birçok farklı parçasına bakmayı ve bunları geniş bir kural ya da kategori içinde bir araya getirmeyi öğrenirler (bu böceklerin hepsinin sekiz bacağı var gibi görünüyor; dolayısıyla böcek olmanın bir kuralı sekiz bacaklı olmak olmalı); tümevarımcı bir akıl yürütmedir bu. Tümdengelimci akıl yürütme, yani genel bir ilkeyi alıp bilinmeyen bir duruma uygulama ancak daha sonraları gelişir. Buna şu tür bir örnek verilebilir:

"Dik açılı bir üçgenin hipotenüsünün karesi, öteki iki kenarın karelerinin toplamına eşittir." Bu bir dik açılı üçgen midir?" Eğer karışık geliyorsa, varın öğrencinin neler hissettiğini siz düşünün!

b. Hipotez Testi

Bir probleme ilişkin olası çözümleri üretmek ve birinin işlerlik taşıdığını bulana kadar hepsini sistematik biçimde test etmek, bilimsel akıl yürütmenin temelidir. Örneğin Piaget, çocuklar için, sarı rengi elde etmeleri amacıyla, yalnızca özel şekilde karıştırılabilecek, renksiz sıvılarla dolu beş şişe üzerine kurulu bir kimya problemi düzenlemiştir. Küçük çocuklar gelişigüzel bileşimler yapmış ama önemli ilişkileri belirleyememiştir. Yaşça büyük çocuklar ise sistematik bileşimler hazırlamış, farklı seçenekleri akılda tutarak sonunda problemi çözmüşlerdir. İlköğrenimin orta sınıflarındaki çocuklar, tek bir fikre saplanıp olguları buna uydurmaya çalışmak yerine, kendilerine bir dizi olası çözümü göz önünde tutarak işe nasıl koyulacaklarını gösterebilecek yetişkinlerin yardımına ihtiyaç duyarlar. Günlük problemlere açık fikirli yaklaşımlar göstermek, bu önemli gelişim yönünde belirgin bir kanaldır.

c. Orantı

"Her altı öğrenciye iki öğretmen düşüyor. Toplam elli dört öğrenci varsa, öğretmen sayısı kaçtır?" Öğrenciler aradaki ilişkileri kurabilecek duruma gelinceye kadar, buna benzer problemler somut malzemelerin (sayma aletleri, resimler, çizimler) ya da bir formülün kullanılmasını gerektirir.

d. İkinci derece sembol sistemleri

Gerek cebir ve gerekse gramer simge sistemlerinin örnekleridir. Cebirde, rakamlar sayıya ilişkin fikirlerin yerini tutar; cebirsel terimler (örneğin *x)* ise rakamların yerini tutmak üzere keyfi biçimde seçilir. Gramer terimleri (örneğin zamir) bizzat kendileri nesne ya da fikirlerin yerini tutan sözcük sınıflarını temsil eder. Eğer kökendeki simge sisteminde kafanız berrak değilse işler iyice ka-

rışır! Küçük çocuklar kendi dil deneyimlerinden hareketle belirli gramer ilkelerini (ad, fiil) öğrenebilirler, ama onların kuralları soyut düzeyde uygulamasını beklememeniz gerekir.

e. Soyut/Mücerret Düşünce

Soyut seçeneklerle zihnî hokkabazlık yapmak, bilimsel akıl yürütmeyi mümkün hale getirir. Genç adaylar kaba varsayımlar ortaya koyabilmekle birlikte, genelde kendilerini bir probleme ilişkin olası ilk çözüme kaptırmaya eğilimli olurlar. Klasik "Yirmi Soruda Bul" oyunu iyi bir örnektir. "Bil bakalım aklımda ne var?" diye sorulduğunda, küçük çocuğun aklında çabucak belirli bir çağrışım olur ("Bir köpek mi?"). Yaşça biraz daha büyük çocuklar kategorilerle uğraşmayı öğrenirken ("Bir hayvan mı?"), bir yetişkin ise genişten dara doğru giden kategorilerle bir strateji belirlemeyi başarabilir ("Canlı mı?"). Aşağıdaki bölümde, bazı "soyut düşünme araçları"na kısaca yer verilecektir.

f. Soyut Tutum

Bu terim, bir durumun dışına çıkma ve gerçek anlamda hiçbir bakımdan uyuşmayan fikirleri birbirine bağlama yeteneğini belirtmek için kullanılır. Örneklerden bazılarını şöyle belirtebiliriz: "Mecaz, bir metinden açıkça belirtilmeyen sonuçlar çıkarma, belirli bir mizah anlayışı, benzetmeler, gerçek hayatta olmayan karşıtlıklar ve kendini gerçekçi bir gözle değerlendirme." Duyarlı bir yetişkin, doğru sorular yönelterek çocukları bu tarz bir akıl yürütmeye doğru çekebilir.

Elbette, bu yetenekler bir gece içinde kazanılmaz. Yetişkin mantığının oynak ortamında dengelerini korumaya çalışan genç adaylarımız, yeni fikirlerle karşılaştıklarında sırtlarını dayayabilecekleri somut bir şeylerin güvenliğine hala gerek duyarlar. Yetişkinler bile çoğu zaman somut

gösterimlerle daha iyi öğrenirler. Genç adaylarımızın, bu desteğe özellikle ihtiyaçları vardır. Bunun için, aşağıdaki konu başlıklarımızda bu husus ile alakalı bazı noktalara kısaca değinmek istiyoruz.

4. Alın Loplarında Ketlemenin Önemi

Ön alın kabuğunun en önemli işlevlerinden biri, ketleyici bir unsur olması, yani heyecanı bastırmasıdır. İşlek bir beyne hayranlık duymamıza karşın, beynin aşırı canlı olması bir problem meydana getirebilir. Çünkü aynı anda gereğinden fazla uyarıcıya cevap verir ve bir fikirden ötekine atlar. Alın lopları, olgunlaşma sürecinde "harekete geçirici ağsı sistem", beynin arka tarafında bulunan ve canlılığı, tetik durmayı yönlendiren "kapı bekçisi" yani "limbik sistem"le ekip çalışması içine girerek, dikkatin, seçilmiş bir noktaya çevrilmesini sağlamaya yönelik bir "kapı açma kapama sistemi" oluşturur. Buna ketleme sistemi de denilebilir.

Bu sistemin önemli bir işlevi, basit bir tanımla, insanın kendi davranışlarını sürekli denetlemesi anlamına gelen, "geri iletim"i kullanma yeteneğini düzenlemesidir. "Geri iletim sistemleri" kendi hatalarımızı yakalamamıza ve neyi nasıl yapmamızın beklendiğini hatırlamamıza yardımcı olur. Bunların, çocukluk döneminin sonlarında ve ilk gençlik yıllarında daha otomatik hale gelmeleri gerekir. Zayıf geri iletim sistemli öğrenciler, yaptıkları yanlışların pek farkına varmaz gibidirler. Bu tür öğrenciler, sınıfa doğru malzemeler getirme unutkanlığını bir alışkanlık haline getirebilir ya da evde masayı kurma gibi, bir işi yaparken akılları başka taraflara kaçabilir. Öylelerine çoğu zaman "dikkat eksikliği" yaftası yapıştırılır. Bu asap bozucu bir durumdur, ama işe yarar gibi görünen birkaç olumlu adım vardır. Bu adımları aşağıdaki şekilde ele alabileceğimizi düşünüyoruz:

a. Sözlü Geri İletim

Alın loplarının gelişimiyle ilgili araştırmalarda vurgulanan bir nokta, dilin, özellikle de insanın kendi kendisiyle zihnî diyalogu olan “iç dil”in önemidir. Doğrudan iç saikleri ile harekete geçmeden önce, bir problemi kafalarında enine boyuna tartmayı bilen öğrenciler, okulda daha başarılı olur ve kısa sürede yüksek düzeyde düşünme becerileri kazanırlar. Bu arada, çocukların davranışlarını düzenlemede en önemli modeli anne-babaların oluşturduğunu da belirtmemiz gerekir. Eğer sizler düşünmeden davranıyorsanız, çocuğunuz da aynı davranış tarzını benimseyebilir. Problemleri etraflıca konuşma yerine, bedensel cezayla disiplin sağlıyorsanız, duygularınızı sözcükler yerine bedeninizle dışa vurma eğilimi gösteriyorsanız, sergilemekte olduğunuz modelin farkında olmanız ve gerekli olan düzeltmeleri yapmanız gerekir.

Sürekli ayrıntılara işaret eden ebeveynler, bir sözlü geri-iletim sistemi meydana getirmişlerdir. Bu şekilde davranarak da çocuğun kendi sistemini geliştirmesine bir engel oluştururlar. Şunu ifade etmeliyiz ki, kimi zaman hiç yerinizden kıpırdamamanız ve çocuğunuzun kendi dikkatsizliğine ait sonuçları görmesine izin vermeniz gerekir. Eğer tahminleriniz doğruysa ve çocuk da her şeyi birbirine karıştırmışsa, ufak çapta da olsa bunun ceremesini kendisi çekmelidir. Bu, hiç kuşkusuz anne-babalığın en zorlu işlerinden biridir. Cesaretli olun. Hepimiz en iyi dersleri başarılarımızdan değil, hatalarımızdan çıkarırız. Hatalı anında bile şunu söylemeye çalışın: “Seni çok seviyorum. Bir hata işledin ve bundan bir şeyler *öğrendin.*”

Kontrol sistemlerinin işlenip geliştirildiği bu ilk gençlik döneminin başlarında, genç çocuk kendi yaşantısını, sorumluluklarını ve eşyalarını düzenlemede yardıma gerek duyabilir. İdareyi tamamen elinize almamak koşuluyla, intizam, program, diş fırçalama gibi sıradan sağlık gerekleri ve ev işlerini yerine getirme türünden belirli

bazı konularda, sıkı bir diretme içine girebilirsiniz. Tutarlı biçimde dayatılan makul beklentiler, bir çocuğun iç denetime dönük rahat bir "duygu" edinmesine yardımcı olabilir.

Genç adaylar, sınırları zorlayıp sınayarak, yeni zihnî güçleriyle denemelere girişmeye eğilim gösterirler. Onlara zorlayacakları bir şeyler sunmak ise sizin görevinizdir.

b. Kararlar-İyi Ve Kötü

Yeni zihnî bakış, genç adaylarına, kişisel karar alma süreci için tamamen yeni bir çerçeve sunar. Onlar bunu kullanmaya alışırken, bağımsız olma ve tartışma istekleri arasında sürekli gidip gelirler. Bu arada, sizin bakış açınızı artık bir parça anlayabilecek durumda oldukları için, daha iyi tartışmacı haline geldiklerini de eklemeliyiz!

Karar alma pratiğinin oluşması, mesela bir yaz tatiline ilişkin planlar hazırlamada ortaya çıkar. Bir lise öğrencisi "tavsiyelerini almak" için anne-babasına başvurmuştu. Yaz okulunda bir kursa katılması gerektiğini biliyordu, ama aslında gezmek istiyordu. Anne-baba önce kendisini kursa yöneltme doğrultusunda konuşmaya giriştiler. Ama çok geçmeden görüşlerini bildirmek yerine, sorular sorarak daha iyi sonuç alacaklarını kavradılar. Oğulları, akla gelebilecek her türlü duruma ilişkin fikir yürütürken, onlar tarafsız bir tavırla ilgi duyuyormuş gibi görünmeye çalıştılar. Sonunda genç, kursa yazılmaya karar verdi ve kendi kararına "sahip çıktığı" için sıkı çalıştı. Anne-babasının "dayatmasıyla" kursa katılan bir arkadaşı ise, dalga geçme yoluna gitti ve birinci haftanın sonunda kurstan çıkarıldı.

Çocukların sorumluluk üstlenmesine fırsat vermek, herkes için ıstırap vericidir. Ancak bu, tırmanmasını öğrenmeleri gereken bir başka dağ örneğine benzemektedir.

III. BÖLÜM
HASSAS ÇOCUKLARA YAKLAŞIM

1. Duyarlı Çocuklar ve Eğitimleri

Aşırı duyarlı bir çocuğu yetiştirmek kolay değildir. Böyle bir çocuğun ilk hareketine hemen bir tepki vermek ve sonunda, maalesef kendinizi ve çocuğunuzu daha derin bir çukura gömmek çok kolaydır. Bu şekildeki aileler, çocukları için empati besleyebilir, yani onları anlamaya çalışmış olabilirler. Fakat onlara sınır koymakta veya onlara yine belli düzenlemelerle, içinde rahatça at koşturabilecekleri bir ortam meydana getirmekte temel disiplinleri eksik olabilir. Böyle olunca, empati dolu olmalarına karşın katı ve aşırı disiplinli davranabilirler. Ancak bir ebeveyn eğer 'iyi' ise, daha verici, daha anlayışlı ve daha sabırlı olmasını da bilmelidir.

Bu noktadan hareketle, bir ailenin **'hoşgörüyü'** veya **'aşırı korumacılığı'** ön plana aldığını varsayalım. Böyle bir anne mesela, kızgın ve ağlayan yedi aylık bebeğini sakinleştirmek için kucaklar, ona meyve suyu veya bazı oyuncaklar sunar. Bebeği yere bırakırlarsa, onun yeniden gözyaşlarına boğulacağından korkarak, sürekli sırtında taşır. Duyarlı, üç yaşındaki bir çocuğun ebeveyni, yatağa koymakta güçlük çekerek onunla saatlerce oynar, sırtını sıvazlar. Arkadaşı tarafından dışlanmış ve dolayısıyla

---

[56] J.M. Healy, Çocuğunuzun Gelişen Aklı, 120-131, Çev.: A.B. Dicleli, Boyner Hol. Yay., İst. -1999.

tedirgin olmuş sekiz yaşındaki bir çocuk için ebeveynler, onunla oynayacak diğer çocukları aramakla meşguldürler. On bir yaşında bir çocuk, o gece için verilen ev ödevinin çokluğundan şikayet ettiği zaman, ebeveynleri araya girip onun ödevinin bir kısmını veya tamamını yaptıkları gibi, bir de öğretmene telefon edip onun niçin bu kadar yüklü ev ödevi verdiğinden şikayet ederler.

Ancak bu tür ebeveynler, çocuklarına, olduklarından daha **'yetersiz'** veya **'bağımlı'** olmalarından başka bir şey öğretmezler. Sonuç olarak çocuk, daha şikayetçi bir şekilde benzer diğer olaylara aynı tepkiyi vermeye devam eder. İşte tam da bu noktaya varıldığında, kendilerini çocuklarının bütün eksiklerini ve hatalarını onarmaya vakfetmiş ebeveynler, sevecen ve koruyucu davranışlarını yitirir ve bu davranışlar, yerlerini hiddet ve sabırsızlığa bırakır. Hiç şüphesiz onların niyetleri ve o denli anlayışlı davranmalarının sebebi, çocuklarının **'daha iyi'** olması idi. Ancak, bu şekilde davranıldıklarından dolayı, kızları ya da oğulları kendilerini böyle **'daha iyi'** hissetmemektedir. Sonrası malum, sabırları tükenen ebeveynler çocuğa sürekli bağırmaya ve hatta sırtına bir-iki vurmaya başlayabilir ve onun yaptığı-söylediği her şeye sinirli sinirli cevap verebilirler. Bazı ebeveynler ise bu tür durumlarda kızmak yerine kendilerini geri çeker, çocukla daha az iletişimde bulunur, daha az oynarlar. Mamafih bu davranış tarzı da aynı sonucu verir. Sonunda bütün devir yeniden başlar. Bezgin ebeveynler kızgınlıklarını sahnelemeden önce, çocuğa aşırı anlayış ve koruyuculuk gösterir, daha sonra da sabırları tükenir.

Bazen ebeveynler –bilmeksizin- rollerini ikiye bölerler. Ebeveynlerden biri, -genellikle anne- daha anlayışlı ise diğeri: "Bu problemi ancak bu şekilde yok edebilirim" düşüncesi ile, hiddetli ve hatta küstahça davranabilir. Bir taraftan baba bağırırken, diğer taraftan anne de, şimdi gerçekten incinebilir durumdaki küçük bebeği için üzü-

lür. Bazen de roller değişir. Anne kızgın ve düş kırıklığına uğramıştır, baba ise koruyucudur. Her iki ebeveynin davranışları kendi hesaplarına sürekli olmasına karşın, çocuk, ebeveynlerinin farklı yaklaşımlarının farkındadır. Eğer ailede bir **imtizaçsızlık** söz konusu ise, bu iki farklı yönlere gidiş-gelişler daha şiddetli de olabilirler. Zira, bu uyumsuzluk sebebiyle ebeveynlerden biri kendini daha suçlu hissedebilir ve dolayısıyla daha hoşgörülü davranabilir. Buna karşılık diğeri, eşini, çocuğu şımartıyor olmakla itham ederek kızgınlık sergiler. Bu şekilde düşünen ebeveynler, çocuğu daha fazla cezalandırma yoluna giderler. Ona rahatlıkla bağırdıkları gibi, bazen fizikî olarak da sertlik gösterebilirler. Çocuğu gereğinden fazla sert ve samimiyetsiz, hatta kaba bir şekilde kucaklar veya "çabuk buraya gel... yoksa..." gibi emirler yağdırabilirler. Adaleleri güçlü bir çocuk bu kaba kavrayışı hissetse bile, **incitilmiş olma duygusunun** kolaylıkla üstesinden gelebilir. Fakat, nispeten daha duyarlı bir çocuk için bu samimiyetsiz tutum, ona **iğrenme hissi** verebilir.

'Hiddet' ve çocuğu 'gereğinden fazla koruma' gelgitleri, durumu daha da kötüleştirir. Ebeveynlerinin tutarsızlığıyla bağdaşma gayretinde olan çocuk, kendini **'sıkıntılı'** ve **'güvencesiz'** hisseder. Bu, çevresindeki dünyanın ne denli şaşırtıcı olduğunun sanki başka bir ispatıdır. Bir an kendisine titizlik gösterilmekte ve nazikçe dokunulmakta, ama diğer bir an ise kaba sözler söylenilmekte veya hiç ilgi gösterilmemektedir. Bu durum karşısında çocuk, kendini ya geri çekecek veya daha da isyan edecektir.

2. Ebeveynler Nasıl Yardımcı Olabilirler?

Ebeveynler, böyle bir durumda, çocuklarına nasıl yardım edebilirler? Çocuk, oldukça yetenekli ve zeki olabilir. Ama duygularını bütünüyle kontrol edemiyorsa, böyle bir çocuğun ailesi, adeta bir takım ruhu ile hareket

etmek zorundadır. Kanaatimizce, şu dört temel öğeye dayanan bir ebeveynlik atmosferi, bazı problemleri çözücü mahiyette olabilir:

1. Empati, (Kendimizi karşımızdaki insanın yerine koyarak meselelere öyle çözüm bulmaya çalışma)
2. Ortak kurallar belirleme ve sınırlandırmalara gitme,
3. Ebeveynlik inisiyatifini artırma,
4. Çocuğun kendine bakışını ve bu hususta gözlem yapabilmesine yardımcı olma, onu cesaretlendirme.[57] Yani, çocuğun kendi hislerinin üzerinde önemle durabilmesi, onları ayrıntılarıyla açıklayabilmesi ve bu konuda bilinçli olabilmesini sağlamaya yardım etme.

3. Çocukluğun Kayboluşu

"Çocukluğun kayboluşu" diyebileceğimiz bir süreç yaşanıyor. Özellikle 90'lı yıllardan itibaren, çocuğun gelişimi açısından koruyucu mekanların büyük ölçüde kalktığı söylenebilir. Çocuklar sosyal, politik ve ekonomik karmaşıklıklara filtresiz bir şekilde terk edilmiş durumdalar. Tıpkı yetişkinler gibi bu karmaşıklıkları algılamak ve hazmetmek zorunda bırakılmaktalar. "Çocukluğun kayboluşu" tezi, yapılan araştırmalarla da desteklenmiştir. Yetişkinlerde teşhis edilen sağlık bozukluklarına, artık çocuklarda ve gençlerde de rastlanıyor olması bunun en açık delilidir. Eskiden çocuk hastalıkları olarak kızamık ve kabakulak bilinirken, bugün çocuklarda yorgunluk, sinirlilik, kasvet, nefes yollarında ve hazım organlarında rahatsızlık ve erken uyuyamama gibi problemlere daha sık rastlanmaktadır. Bu rahatsızlıkların çoğu psikosomatik olarak tanımlanabilir. Çünkü çoğu zaman yorgunluk ve sinirlilik gibi durumların, çocuğa fazla yüklenilmiş

[57] Greenspan, 67-71.

olma, çocuktaki yalnızlık, korku ve endişe gibi duygularla bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

Çocuklar, yetişkinlerin belirlemiş olduğu korku ve dehşet uyandıran bir çevreye tepki gösteriyorlar. Çünkü bu çevre, onların bağışıklık sistemine saldırıyor. Reyting amaçlı ya da sadece ilgi çekeceği tahmin edilen facia, kaza, hastalık ve savaş haberleri, önlem alınmazsa çocuklarımızın dünyasını örselemeye devam ediyor. Televizyon sadece yere ya da binaya çakılmış bir jumbo jeti gösterir. Ama havaalanına inen on binlerin sevincini aksettirmez. Ayrıca medya, haberleri oldukça duygusuz, hissiz bir şekilde vermeye çalışır. Eğer çocuğunuz günde bir saatten fazla televizyon seyrediyor, çoğu zaman ortada bir sebep yokken mızmızlık yapıyor ya da ağlıyor, haberlerde dinlediği bilgilere uygun oyunlar oynuyor ve korkmaya başlıyorsa artık günlük hayatınızda bazı şeyleri değiştirmenin zamanı gelmiş demektir. Kanaatimizce, üç yaşından küçükler hiç televizyon seyretmemeli, üç ila altı yaş arasındaki çocuklar ise günde en çok otuz dakika seyretmelidir.[58]

Hayat, çocuğa çoğunlukla karmaşık göründüğü için, bu güç şartlarda kendisini anlaması ve duygularının kaosundan olumlu bir anlam çıkartması için ona imkanlar oluşturmamız gerekir. Önce iç dünyasında ve sonra da hayatında bir düzen kurabilmesi için, çocuğun, çevresinden maruf ve müspet fikirler almaya ihtiyacı vardır. Bu sebeple çocuğun, iyi bir dini-ahlaki eğitim alması oldukça ehemmiyet arz etmektedir. Günümüzde, böyle bir ihtiyacın altını çizmeye neredeyse hiç gerek yoktur. Dini-ahlâkî eğitim, soyut ahlaki düşünceleri dil ile ifadeden daha çok, doğru olanın gözle görülmesi ve bu yüzden anlamlı bulunması ile, yani ancak temsil ile oluşabilecektir.[59]

---

[58] G. Preuschoff, Çocukların içindeki korkular, 10-13.

[59] Preuschoff, 80.

Toplumdaki ahlâkî yapı ve değer yargılarının etkinliği azaldıkça, çocuklarımızın güvenilir ve tutarlı bir aileye duydukları ihtiyaç giderek artmaktadır. Bu manada yetişkinlere düşen görev ise dürüstlük, özgüven, bağlılık, saygı, disiplin ve sorumluluklarını taşıyabilecek birey olabilme gibi değerleri çocuklarına sunmalarıdır. Mesela saygının çift yönlü işlenmesi sağlanmalıdır. Gerçekten zaman zaman çocuklarımıza çok kötü davranıyor, diğer insanlara gösterdiğimiz saygının bazen onda birini bile kendi çocuklarımızdan esirgiyoruz. Çocuklarımızdan özür dilemek bile ne kadar zordur! Onlarla aramızdaki iletişimin sağlamlaştırılması ve bize güven duymaları açısından tutarlı davranışlar sergilememiz oldukça önemlidir.

İster ebeveyn, isterse bir öğretmen olun, çocukla yapacağınız ilk şey, onunla **konuşarak** uyum sağlamaktır. Bu, çocuğun disiplini söz konusu olduğunda da geçerlidir. Bunu bilmeyen anne-babalar, azarlama, öfke ile muamele etme vb. davranışlar ile çoğu zaman istemeden de olsa çocuklarına öğretmek istedikleri şeyin tam zıddını öğretmiş olurlar. Ya da güzel davranışları ödüllendirmeyerek kösteklemiş, kötü davranışları da cezalandırarak negatif ilgi diyebileceğimiz bir tutum ile, bilmeyerek çocuklarının menfi hareketlerini desteklemiş olurlar. Pek çok disiplin yöntemi özellikle on üç, on dokuz yaş arası gençler üzerinde etkisiz kalırken, **sözleşme** yönteminin daha etkili olduğu görülmektedir. Çünkü gençler, sözleşmenin, yetişkinlere özgü ciddiyetinden hoşlanırlar ve anne-babaları ile eşit şartlar altında görünmek onları daha mutlu ve huzurlu kılar.

4. Ebeveynlerin Kendilerini Büyütmeleri

Büyüme sürecinin bir bölümü çocuklara başarılı yetişkinler olmayı öğretmektir. Başarılı bir yetişkin, parayı idare etmeyi bilen, problemleri çözebilen, hatalarından

ders alan, uzlaşma becerileri olan, diğer insanları dinlemeyi bilen, başkalarına saygı duyan ve başkalarıyla beraber çalışabilen kişidir. Ebeveynler olarak en fazla arzu ettiğimiz husus şudur: Çocuklarımızı, kim olduklarını, ne hissettiklerini, ne istediklerini ve istedikleri şeyleri başkalarına zarar vermeden nasıl elde edebileceklerini bilen insanlar olarak yetiştirebilmek.

Her ne kadar ergen gençler, başarılı yetişkinler olabilmeye ihtiyaç duysalar da, biz onlara genellikle pek destek olmayız. Ergenlik çağındaki çocuklar, küçük yaştaki çocuklara yaptığınızdan daha farklı bir rehberliğe ihtiyaç duyarlar. Biz onlara bu rehberliği yapmak yerine genellikle onları amaçsızca kontrol altına almaya çalışır ve başarılı yetişkinler olmalarına engel oluruz. Bunu yaparız, zira bireyleşme sürecinin önemini anlamayız.

Hemen her ergen gencimiz, olumlu, makul ve yüksek bir hedefe irtibatlı olarak, bu önemli süreçten bütün potansiyelini kullanabilen, kendini gerçekleştirmiş bir insani varlık olarak çıkabilmelidir.[60]

Çoğumuz, ergenlik çağında tam anlamıyla bütün insani kabiliyetlerini ortaya çıkarıp, başkalarına yardımı dokunan insanlar olmak ve kendi özgün potansiyelimizi oluşturmak için tam bir destek görmemişizdir. Belki de bunun yerine, onay bağımlısı veya isyankar -ve böylece bu zamanlardan kalan çözümlenmemiş problemleri olan- bireyler olmuşuzdur. Ancak şurasını unutmamamız gerekir ki, kendi ergenlik çağımızdan kalan problemlerimizi çözmeden, çocuklarımızı etkin bir şekilde eğitebilmemiz hemen hemen imkansızdır.

Çocuklarınızı daha faydalı bir şekilde destekleyebilmeniz için, burada size kendi problemlerinizi keşfetme ve bu problemlerle başa çıkma konusunda az da olsa yardımcı olmaya çalışacağız. Çünkü bu konu esas itibarı

---

[60] J. Nelsen-L. Lott, Ergen Gençler İçin Pozitif Disiplin, 26, İst.-2001.

ile "yetişkinlerin eğitimi" konusu olup ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir.

5. Yetişkinlerde Ergenlik Çağından Kalan Çözümlenmemiş Problemler

Ergenlik çağındaki bir çocuğu yetiştirmek, bu süreç içerisinde genellikle kendi ergenlik çağımıza ait çözümlenmemiş problemlerimizi de su yüzüne çıkartır. Bu problemler, bilinçaltınızda kalmış olsa da çocuğunuza ebeveynlik etme şeklinizi etkilemektedir. Ergenlik çağına çocuklarımızla girmek, bize bu problemlerden bazılarını çözme imkânı verir. Böyle yaparak aynı zamanda daha etkin ebeveynler olabilme ihtimalini de yakalamış oluruz.

Ergenlik çağımızdan beri taşıdığımız ağır problemler, dolu dolu ve verimli hayatlar yaşamamıza engel olur. Bu yük, ayrıca çocuklarımızla etkin bir şekilde ilgilenmemize de engel olur. Bu değerli yılları, çocuklarımızla geriye bakabilmek, yani aynı zamanda kendi problemlerimizi da anlayabilmek için kullanır ve içimizdeki çocuğa tekrar ebeveynlik yapabilirsek zamanı iyi bir şekilde değerlendirmiş oluruz. Sadece kendimizi iyi hissetmekle kalmaz, çocuklarımızın da bu durumdan azami bir şekilde faydalanmasını sağlamış oluruz. Çocukluk deneyimlerimizi paylaşmak ve kendi çocuklarımızla aramızda olan bitenleri tekrar gözden geçirmek, ebeveyn ve çocuk arasında daha büyük bir arkadaşlık ve sevecenlik meydana getirecektir.[61]

Ergenlik yılları, özellikle erkek çocuklar ve aileleri için biraz zor gibi görünse de, buna rağmen harika, canlı ve dopdolu bir dönem olarak da geçirilebilir. Erkek çocuk zihnî ve hissî derecesini genişlettiği zaman, anne-babası oğullarıyla olan ilişkilerinin yeni bir biçimde, büyüleyici ve doyurucu bir durum aldığını keşfetmektedirler. Deli-

---

[61] Nelsen- Lott, 115.

kanlı, artık anne-babasının görüşlerini bazı yeni yönlere doğru eyleme geçirebilecek değerde, insanlar, toplum ve dünya üzerine, kendisine ait orijinal düşünceleri rahatça dile getirmeye başlar. Anne-babasının, kendisini izlemelerini gerçekten sevindirici bulmakta, spordan çevre gönüllülüğüne, akademik çalışmalardan sanattaki başarılara herhangi bir etkinliğin içinde yer alabilmektedir. Erkek çocuk anne-babasını şaşırtacak bir gurur ve saygı atılımıyla bazı uğraşlarda gerçekten ön plana çıkabilir.

Ergenliği süresince delikanlı, dünyaya kişisel katkıda bulunmaya başlar. Anne-babası oğullarına, arkadaşları, öğretmenleri ve toplumun diğer bireyleri tarafından gerçekten değer verildiğini öğrenirler. Daha önceki yıllarda yaptığınız anne-babalığın elle tutulur sonuçları, kendini özellikle çocuklarınızın ergenlik dönemi boyunca göstermeye başlar. Oluşmasına yardım ettiğiniz erkeğin siluetini görmeye başlarsınız. Delikanlı da bir birey olduğunu ve yalnızca ailenin değil, toplumun üyesi olduğu için kendisine değer verildiğini anladığında, ergenliği süresince yeni bir özsaygı duygusu hissedebilir.[62]

6. Bazı Ebeveynlik Kalıpları

Büyüme sürecinin bir bölümü çocuklara başarılı yetişkinler olmayı öğretmektir. Başarılı bir yetişkin, dini, ahlâki hayatı mazbut, problemleri çözebilen, hatalarından ders alan, uzlaşma becerileri olan, diğer insanları dinlemeyi bilen, başkalarına saygı duyan ve başkalarıyla beraber çalışabilen kişidir. Ancak, ebeveynlerin bazıları, belli bir takım kalıplar içerisinde hareket ettikleri izlenimi uyandırmaktadırlar. Bu sebeple, aşağıda uygulanmakta olduğunu düşündüğümüz olumlu (uzun vadeli sonuçlar)

---

[62] Pollack, 270.

ve olumsuz (dar görüşlü) temel ebeveynlik kalıplarının bir kısmına işaret etmek istiyoruz.

a. Dar Görüşlü Ebeveynlik

Ergenlik çağındaki çocuklara en sık uygulanan ebeveynlik yöntemleri ceza, baskı, ders verme, ayrıcalıklarını ellerinden alma gibi yollarla kontrolü elden bırakmamak ya da düş kırıklığı ve çaresizlik içinde kalıp pes etmek, kısaca ya 'otoriter olmak' ya da 'göz yummaktır'. Bunu dar görüşlü ebeveynlik olarak adlandırıyoruz.

Dar görüşlü ebeveynlik gelişim sürecini kısıtlar. Böyle ebeveynler çocuklarının davranışlarını kontrol eder görünen, hemen etki gösterecek çözümler ararlar. Uzun vadeli ama olumlu sonuçları veya hedefleri göz önüne almazlar. Çoğu zaman, dar görüşlü ebeveynlik kısa vadeli olmakla birlikte, yine de sonuç alır. Baskı yapma veya ayrıcalıklarını elinden alma, çocuklarınızın problem çıkaran davranışlarından kısa süreli olsa da kurtulmanızı sağlar. Ödevlerini yapması konusunda baskı yapılan bir çocuk, bir süre için ödevini yapacaktır; fakat ne pahasına? Bunun uzun vadeli sonuçları ise, isyankarlık ya da özsaygının azalmasıdır.

Dar görüşlü ebeveynliğin diğer ucunda yer alan **göz yumma** tutumunda ise, başlarımızı kuma gömer ve problemin kaybolmasını bekleriz. Uzun vadeli olumlu sonuçlar için makul ve maruf tecrübeler kazandırmayı düşünmeyiz bile. Uzun vadeli olumlu sonuçlara biraz sonra değineceğiz. Şimdi, dar görüşlü ebeveynlik kalıplarından bazılarını incelemeye çalışalım:

a1. Kontrol Etmek

Ceza veya ders verme yoluyla kontrolü ele almaya çalışmak, ebeveynlere görevlerini yaptıklarını hissettirir. Bu

en çok görülen dar görüşlü ebeveynlik yöntemidir. Halbuki, gençlerin elinden bütün güçleri alınırsa hata yapma, bu hatalardan ders alma, sınırlarını bulma ve sınır koyma imkanını çoğunlukla kaçırırlar. Bir çok ergen genç, ailelerinin biraz olsun anlayış göstermesini sağlayıp huzurlu olabilmek için, bu tür kontrole karşı sürekli isyan eder.

a2. Pes Etmek

Pes etmek, diğer bir dar görüşlü ebeveynlik yöntemidir. Ebeveynler çocuklarını kontrol etme yerine, davranışlarının kendiliğinden düzeleceği umuduyla onları görmezden gelmeye çalışırlar. Ama bu davranışlar genellikle, kendiliğinden düzelmez. Birçok ergenlik çağındaki çocuk, kararlarında yalnız bırakılmak istese de gerçekte temel rehberliklere ihtiyaç duyar ve bunları ister. Sizi bazen istemiyormuş gibi davranırlar. Ama, kendi başlarına bıraktığınızda, bu defa da kendilerini terk edilmiş hissederler.

a3. İhmal Etmek

İhmal bir başka dar görüşlü ebeveynlik yöntemidir. Birçok biçimde görülse de daha çok ihmalkarlık, soğukluk, hissî bakımdan ulaşılmaz olma, iletişim eksikliği, bilgisizlik veya yanlış yönlendirilmiş inançlar sebebiyle ortaya çıkar. Bazen ihmalkarlığın, bir çocuğun fizikî, hissî veya ruh sağlığına tamamen kayıtsız olmak gibi çok ciddi biçimleri bile ortaya çıkabilir.

Ergenlerin, özellikle ergen erkeklerin, ailelerinden ayrılmaya ihtiyaçları olduğu veya bunu istedikleri, bize birçok kez öğretilmiş olsa bile, bu da erkek çocuklarla ilgili bir başka tehlikeli söylencedir. Aslında erkek çocuklarımızın çoğunluğu anne-babaları, genişletilmiş ailesi, öğretmenleri ve hocaları/din adamlarının kendileri için

burada olmalarına, değişmez durumlarına ama yine de esneklik göstermelerine, böylece yaşayan bir sevgi duvarı oluşturmalarına ihtiyaç duyarlar. Bütün istedikleri de kendilerine ait birey olmaktır. Böylece, sevecen ilişkiler ve daha olgun bir benlik oluşmaktadır; psikolojik göbek bağını kesmek yerine gererek uzatmak sağlıklı erkek ergenliği için gerekli olan bir şeydir.[63]

a4. Aşırı Derecede Korumak Ve Kurtarmak

Bir başka dar görüşlü ebeveynlik yöntemi olan aşırı derecede korumak veya kurtarmak, ebeveynlere görevlerini yaptıklarını hissettirir. Çünkü çocuklarını acı çekmekten korurlar veya kurtarırlar. Buna karşın bu dar görüşlü ebeveynlik biçimi, çocuklarının kendilerine güvenmelerini sağlayacak zihnî ve hissî gelişimlerinden mahrum bırakır.

b. Uzun Vadeli Sonuçlar

Birçok ebeveyn, aşağıda belirtmeye çalışacağımız uzun vadeli hedefleri ihtiva eden özellikleri paylaşma konusunda, kendilerini ne kadar rahat hissederlerse, çocuklarının zihni ve manevi gelişimlerinin de o derece rahat olacağı konusunda ümitli olabilirler. Dolayısıyla aşağıdaki bazı tanımları ve bu tanımların anlamlarını uzun vadeli sonuçlar açısından okuyucularımızın dikkatlerine sunuyoruz:

Cesaret: Olaylar zorlaştığında, çocuğunuzun bu zorluklara karşı durabileceğini ve isterse başarabileceğini ve yapabileceğini bilecek kadar güvenmek.

Sorumluluk: Çocuğunuzun, hatalardan ders alabileceğini, aldığı bu ders doğrultusunda yeniden başarmaya çalışabileceğini bilmek. Ebeveynler çoğunlukla çocuklarına ders alma ve ayarlama yapma imkanı vermeden ce-

---

[63] Pollack, 315.

zalandırarak, çocuklarına ait hataların sorumluluğunu bu şekilde üstlerine almak eğilimindedirler. Çocuklarımız bir hata yaptıklarında: "Bir hata yaptın. Bundan ne öğrenebileceğimizi ve bir dahaki sefere nasıl daha farklı davranabileceğimizi düşünelim," demek yerine "Bir hata yaptın. Seni bu durumda affetmem çok zor" deriz ya da böyle bir tavır alırız.

İşbirliği: Başkalarıyla anlaşabilmek. Bir çok kere farkında olmadan, çocuklarımızın başkalarıyla anlaşmayı öğrenme imkanlarını ellerinden alırız. Çocuklarımızın kendilerinin bir çözüm yolu bulmasına izin vermek yerine, hangi işin uygun olduğunu belirlemek konusunda ısrar ederiz.

Öz değer: Kendi düşünceleri ve duygularını bilmek, kabul etmek ve bunlara değer vermek. Başkalarıyla kendisi arasındaki farklılıkları yargılayıcı veya rekabet unsuru olarak görmek yerine bu farklılıklara saygı duymak ve değer vermek.

Kendine ve başkalarına saygı duyma: Topluma katkıda bulunmayı istemek ve olumlu bir biçimde önem taşıyabileceğini bilmek anlamında topluma yüksek ölçüde ilgi duymak.

Başarı: Bir fayda sağlayarak veya en azından başkalarına zarar vermeden hoşlandığı şeyleri yaparak, topluma katkıda bulunan bireyler olmak, mutlu olmak.[64]

Ebeveynler, aşağıda belirtilenleri yaparak normal büyüme sürecini engellerse, bireyleşme, sadece isyankarlığa dönüşür:

- Bireyselleşme sürecini anlamazlarsa.

---

[64] J. Nelsen-L. Lott, a.e., 27-34.

- Bireyselleşme sürecini kendi kişiliklerine yönelik bir saldırı olarak algılarlarsa: “Bunu bana nasıl yaparsın?” örneğinde olduğu gibi.
- Kendilerini suçlu hissederlerse: “Eğer daha iyi bir ebeveyn olsaydım, bu olmayacaktı.” şeklinde düşünmek gibi.
- Ebeveynler çocuklarının yaptıkları hatalardan gereksiz bir şekilde korkar ya da endişe ederlerse.
- Bireyselleşme sürecini, kontrol, ceza, aşırı sakınma veya önemsememe ile durdururlarsa.
- Çocukların şu anki bazı yanlış davranışlarını ilerde de devam ettireceklerini düşünürlerse.
- Bireyselleşme sürecine destek olmazlarsa.

Bir başka deyişle, ebeveynler yukarıda belirtilen davranışları sergilemezlerse, bireyselleşme açık isyankarlığa dönüşmez; fakat birçok anne ve baba bunu yapamamaktadır. Öte yandan, ebeveynleri, bireyselleşmelerini desteklese de bazı çocukların isyan etmeleri gerektiğine inandığı da vuku bulmaktadır.[65]

Ebeveynler için ergenlik çağındaki gelişme süreci o kadar korkutucu ve üzücüdür ki, bu süreci tersine çevirmek için genellikle ellerinden geleni yaparlar. Başardıklarında ise, çocukları ‘Ya aşırı derecede isyankar ya da aşırı derecede uysal’ olacaktır. Aşırı derecede isyankar olanlar, bütün enerjilerini, bireyleşme ve yeteneklerini geliştirme yerine gizlilik, güç çatışması ve suiistimal için kullanırlar. Aşırı derecede uysal olanlar ise, hayatlarını başkalarının beklentileri doğrultusunda yaşamaya çalışan, ve hiçbir zaman bunu tamamen başaramayan, onay bağımlıları haline gelirler.

---

[65] Nelsen- Lott, 40.

Uzun vadeli hedefleri olan ebeveynler, fıtri bireyleşmeyi daha başka önemli sebeplerden dolayı geciktirmezler. Ergenlik dönemindeki kişisel gelişim durdurulursa, çocuklar gelişimleri için doğal ve gerekli olan bazı şeyleri yapamamanın verdiği acının ve hayal kırıklığının etkisini hafifletebilmek için intihardan söz etme, madde bağımlılığı, okulu bırakma, evden kaçma gibi bazı uç noktalara yönelebilirler.[66]

7. İletişimdeki Hataları Düzeltmek

Aşağıda, ebeveynlerin anlayış ve iletişimlerini geliştirmelerine yardımcı olacak anlayış biçimleri ve becerilerin kısa bir listesi verilmeye çalışılmıştır.

- Kuralın "ifadesinden" çok "anlamına" geri dönün. Mesela, "beraber yemek yeme"nin anlamı, sevgi ve paylaşma duygularının yaşanmasıdır. "Sofranın başında ol, yoksa..." cümlesi ise sevgiyi ifade etmeyen bir kuralın ifadesidir.
- Kendinize davranılmasını istediğiniz şekilde çocuklarınıza davranın. Onlara anlayış ve saygı gösterin. Bir hata yaptığınızda, birinin sizi aşağılamasını nasıl karşılardınız?
- Sizin için neyin ve niçin önemli olduğunu paylaşın. Sevgi ve saygı mesajını verdiğinize emin olun.
- Çocuklarınız için neyin, ne sebeple önemli olduğunu öğrenin.
- Kurallara istisnalar yapmaya bazen istekli olun. Bu her şeye izin vermeyle aynı şey değildir.
- Herkesin ihtiyaçları ve isteklerini karşılayacak bir düzen bulmak için aile toplantıları düzenleyin.

---

[66] Nelsen- Lott, 44.

İletişim hatalarını düzeltmek için, tavrımızı korku, öfke, saygısızlık ve kontrol kavramlarından, sevgi ve anlayış kavramlarına doğru değiştirmemiz daha güzel sonuçlar verebilir. Bu şekilde, ebeveyn olarak uzun vadeli hedeflerimizi hatırlayabilir ve çocuklarımızın görüş açılarına olan ilgimiz, temel erdem ve yeteneklerine olan inancımızı gösterebiliriz. Kendimizi, çocuklarımızla aramızda uçurum meydana getirecek bir çatışma içinde bulursak, "Korkum ve öfkemle mi, sevgim ve güvenimle mi hareket ediyorum?" diye sorabiliriz.[67]

a. Sadece 'Hayır' Demek

Ebeveynlerin, çocuklarının hayati önem taşıyan bilgi ve becerileri kazanmalarını cesaretlendirebilmek için bir çok imkanları vardır. Bazı ebeveynler için, sadece 'hayır' demek önemlidir. Buna rağmen 'hayır' demekten korktukları ya da sadece 'hayır'dan daha fazla şeyi, yani ders alma imkanı yerine savunma ve direnme meydana getirebilecek kelimeleri ve tutumu ekleyerek söyledikleri, kullandıkları cümlelerden dolayı sıklıkla bu imkanı kaçırmaktadırlar. Anahtar uygunluktur. Bir çok durumda kendi yanımızda olmak ve maruf tecrübeleri öğretmek amacıyla 'hayır' demek uygundur. Problem ise nasıl 'hayır' denileceğidir.

b. Hiç 'Hayır' Diyememek

Kontrol etmekten vazgeçmek, hiçbir zaman 'hayır' diyemeyeceğiniz anlamına gelmez. Çocuklarımızdan çok, kendi sınırlarımızı kontrol etmek söz konusu olduğunda da 'hayır' demek uygundur. Dolayısıyla kendimize ait problemlerimizi tanımak kadar yine kendimize ait sınır-

---

[67] Nelsen- Lott, 63.

larımızı bilmek ve gerektiğinde "hayır" diyebilmek de önemlidir.

Buna rağmen ebeveynler genellikle problemlerinin de farkında değildir. Kronik bir şekilde herkes tarafından 'beğenilmek' isteyen bir ebeveyn, reddedilme ve beğenilmeme korkusuyla kendi çocuklarına da 'hayır' demekten çekinecektir. Kontrol taraftarı olan bir ebeveyn ise, zayıf ve aşağılanmış olmaktan korkarak, çok sık 'hayır' diyecektir. Ender bir şekilde, 'çocuklarımızın dünyasını anladığımız için' veya 'ebeveynliğe Cenab-ı Hakk'ın sunmuş olduğu ilhamla' 'hayır' deriz. Kendi eksikliklerimizden kaynaklanan 'hayır'lar ise, 'isyankar çocuklar' veya 'kendine güveni az onay düşkünleri' meydana getirir. Başkaları için *önemli* olmak isteyen bir ebeveyn oldukça tutarsızdır. Çünkü 'hayır' demesinin altında o anki problem ve bu problemin çocuğa doğrudan etkileri yerine, başkalarının ne düşünebileceği endişesi vardır. Sırf kendi *rahatını* düşünen ebeveyn ise uygun olduğu durumlarda bile çocuklarına "hayır" demekten çekinmez. [68]

8. Ebeveynlik Kalıplarına Farklı Bir Yaklaşım

Muhterem Fethullah GÜLEN, Sızıntı Dergisinin 26. sayısında kaleme aldığı başyazıda gençliğin problemleri denildiğinde bir kısım ebeveynlerin alakasız, dolayısıyla sığ ve tutarsız çarelere başvuran kimseler olduğunu, bir kısmının da acaba yeni bir şey var mı mülahazası ile gençliğin ıslahı ile alakalı her şeyi dikkatli bir şekilde gözden geçirdiğini belirtmektedir. Ancak makalede orijinal bir şekilde bu iki temel yaklaşım dışında kalanlardan da bahsedilmektedir. Bu üçüncü gruptakiler ise sarkaç gibi hep dış muharriklerle hareket etmek-

---

[68] Nelsen- Lott, 131.

te, günün fikriyatı nasılsa o tarafa meyledip, o günübirlik fikirler içinde erimektedirler.

Yakın tarihimizdeki edebi şahsiyetlerin yaklaşımlarını da psikolojik tahlillerle ele alan Muhterem GÜLEN'in bu makalesini olduğu gibi iktibas etmekte fayda mülahaza ediyoruz. Şöyle diyor:

"Gençliğin problemleri denilince, bir sınıf halk, öteden beri söylenegelen faydasız laflardan bir düzine nasihat anlatılacağı mülâhazasıyla, alâka duymaz ve bakar geçer. Bir kısım kimseler ise, "acaba yeni bir şey var mı?" düşüncesiyle takibe koyulur.

Bunlardan birincilerine göre; günümüzün azgın gençliği, ne "nushun" ne de "köteğin" fayda vermediği garip mahluklardır. Onlardan bahis açmak zâid ve malumu ilam kabilindendir. Bu, alabildiğine azgınlaşan ve alabildiğine mütecaviz gürûha karşı bir şey yapılacaksa; o, mutlaka zecrî tedbir olmalıdır. Yani, "bunların diline kilit, kalbine kement ve düşüncelerine de zincir vurulmalıdır. Mahkemeler, hapishaneler, sürgünler, mahrumiyetler ve ara-sıra da bazı tâvizler en elverişli tedbirlerdir." kasaplık ve tahmisçilikten gelmiş kâzî'nin hükümlerini andıran, bu türlü tedbir ve çarelerin sığlığı ve tutarsızlığı meydandadır. Bu yollarla muvakkat uslanmalar, ölüm iyiliği gibi şeyler ve terkisinde bin-belâ, bin dâhiye getiren sükût ve sükûnetler temin edilebilir; fakat, asla istikrar ve itminan elde edilemez.

İkinciler ise, alabildiğine yılgın ve alabildiğine tedirginlik içindedirler; ama, ümitsiz değildirler. Yerinde "nushun" yerinde de "köteğin" faydasına inanırlar. Ne var ki, "medenîlere galebenin ikna ile" olacağı düşüncesi, onlarda daima ağır basmaktadır. Bunlar gençliğin ıslahıyla alâkalı herşeyi merakla takip eder; her yazıyı okur ve her mütalaaya saygı duyarlar. Birincilerin, herşeyi dıştan beklemelerine her hadise karşısında ka-

lenderliklerine, vurdumduymazlıklarına mukabil, ikinciler, iş yapma istidadında, atılgan ve dertlidirler.

Bir de bunların dışında olan kalabalıklar vardır ki, sarkaç gibi hep dış muharriklerle hareket etmekte ve harici baskılarla med ve cezire geçmektedirler. Hangi cephe daha önce bir efkâr-ı âmme "oluşturursa" bunlar o tarafa meyleder ve onun içinde erirler.

İçtimâî manzara, dünden bugüne hep böyle olmuştur. Değişiklik tamamen sûrî ve kemmî (=yüzeysel ve nicel) boyutlar içinde cereyan etmiştir.

Örf ve geleneklerimizin sarsıldığı, millî ruh ve değerlerimizin temelden ırgalandığı o ilk günlerde de durum, şimdikinden farksızdı. Ya, olup-biten şeylere karşı böyle bigâne kalınıyor veya -arz edildiği gibi- muvakkat uslandırıcı müsekkinlerde (sakinleştirici) teselli aranıyordu. Ama o gün bunu görüp bilecek, teşhis koyup tedaviye gidecek gerçek düşünür ve muzdariplerden mahrum bulunuyorduk. Pierre Loti "Nâşâd Kızlar"ıyla bizdeki sarsıntı ve çöküntüye ilk parmak bastığı; Türk Evi'nin, Türk kadının künde künde üstüne devrildiğini ifade ettiği günlerde biz, üzerine toz kondurmayacak şekilde, batı ahlak ve anlayışıyla yanıp tutuşuyorduk. Bu devri anlatan Hüseyin Rahmi gibi hikâyeciler, neslimizi tramvayda şamatacı, iç-mahallelerde yaygaracı ve saraylarda gülünç; Halit Ziya gibi şâirler ise, Avrupa bebekleri kılığında tuhaf mahluklar olarak tahayyül ediyorlardı. Ne gariptir ki, o yıkılış döneminde dahî, dost, düşman bizdeki kadın ve topyekün adap ve muaşeretimizi güzellik numûnesi olarak tanıyor ve alkışlıyorlardı. Heyhat! Müptela olduğumuz şahsiyet zaafı eriyip giderken; hiçbir bakış bizim için bir şey ifade etmiyordu. Ne Batı dünyâsının alıcı bakışı, ne de başka bir alemin hayranlık dolu nazarları...

Biz, o gün için gönlümüzü kaptırdığımız alafrangalaşma ile, öylesine mest ve mahmur idik ki, bin musi-

bet dahî aklımızı başımıza getiremezdi. Ve, öyle de oldu. Bir-baştan bir-başa bütün yuvalarımızı saran (kendinden uzaklaşma) hastalığı, asil milletimizi her türlü dinî, millî, harsî ve irsî hassalarından mahrum; renksiz ve (kendi olma)'nın dışında her kılığa girmeye müsait; frenklerin "levanten" dedikleri halitaya benzer hale getirmişti.

O zaman bütün bu şeyler, bir arzu, bir heves ve bir ihtiras şevkiyle oluyordu. Eğer, hastalığın ilk zuhur ettiği o günlerde, neslimize ve yuvalarımıza, garp-kadınlarının taklitçisi olarak son saflarda bulunmaktansa, kendi dünyalarında birinci sırada bulunmayı telkin edebilseydik, yuvalarımız bugünkünden daha yüksek ve aynı zamanda Batı kuklası olmadan kurtularak, kendi sihir ve efsununu korumuş olurdu.

Romalı Kayser, bir seyahatinde, yanından geçtiği yüzde yüz bir Romalı köy için; "Roma'da ikinci olmaktansa bu köyde birinci olmayı tercih ederim" demişti. Keşke bu düşünceyi kendi insanımıza ser-meşk olarak kabul ettirebilseydik... Belki de o zaman düşünceden davranışa, muaşeretten kisve ve yaşayışa kadar, her şeyimizde çok farklı olurduk. kendimiz gibi düşünür, kendimiz gibi yaşar; kendimiz gibi zevk ederdik. Halbuki (Baş ülke) insanı olan bizler, bu sırrı sezemedik. Düşman dünyaların bin bir akrobatlıkla sahnelendirdiği herşeyi, kerâmet sayarak (ceffe-l kalem) kabul ettik. Batının gülendâm kametlerine, briyantinli tuvaletlerine aldanarak eciş bücüş yollardan ecinniler barınağı batakhanelere daldık. Ah! Bu ne körlük, ne sağırlık ve ne kalpsizlikti...

Daha sonra ise sihirli ve efsunlu şatolarda ardı-arkası kesilmeyen asimilasyonlarla yurt da yuva da bir harâbeye döndü. Şairin "Müsafirim vatanın bir harâbezârında" sözü, "devlet-i ebet-müddet" yüksek idealinin yerine oturdu. Bugün, hemen hemen hepimiz, bu mısraı

mırıldanırken, vatanın bir harâbe-zâre döndüğünü düşünmekteyiz. Ama bu harâbe-zârı bir mâmûreye çevirmek için, kaç gönül-eri ve kaç muzdarip gösterebilirsiniz? Hiç...

İşte asıl düşündüren husus da budur. Evet, ne tepeden tırnağa mâzi kesilerek eskileri düşünüp inlemek, ne de mazinin doruk çizgilerinde hayâllerini yaşayarak kendini avutmak, bu onulmaz derdin devâsı değildir. Geçmişe ait üzüntü ve neşelerimiz, dirilişimize ait müjdelerle geldiği nispette sevimli ve yararlıdır. yoksa, ümit kırıcı, zararlı ve menfurdur.

Enderûnî Vâsıf (XIX yy. divan şairlerinden)'dan Ahmet Hamdi'ye kadar kim bilir kaç kişi "Çağlayan"ın çarpıcı görünümü karşısında, Üçüncü Selim devrinin sûrî güzelliklerini hatırlayarak "sirişk-i çeşmimin bak farkı var mı çağlayanlardan?" deyip inledi. Hem kim bilir kaç defa Anadolu insanı, dertli şairinin içine saçtığı bir avuç korla: "Baykuşlara döndüm, gördüm de hâzânın da bu cennet gibi yurdu. Gül devrini görseydim onun, bülbülü olurdum; Ya Rabb! beni evvel getireydin ne olurdu" dedi, yakındı...

Ama bu inilti ve sızlanış, aksiyona geçirici bir muharrik değilse, yetîmâne ağlayıştan ne farkı vardır? Ve, aynı zamanda, gelecek karşısında bir acz ve bitkinlik değil midir? Halbuki "çaresiz olan işler karşısında âh u vah edip inlemek ve çaresi bulunan şeyler muvacehesinde ümitsizliğe düşmek" inanmış, azme ermiş ve geleceği kurma niyet ve kararında olanlar için, ne kadar çarpık ve yabancı bir düşüncedir. Acze ve âhu vaha ne gerek var! Beşer tarihî bin bir iniş ve çıkışlarla doludur. İnsanlık, iç-âlemi itibariyle defalarca iskelete dönmüş; defalarca iç-plazma nötrleşmesine maruz kalmış ve defalarca hantallaşarak müstehcen ve müptezelin kucağında erimiştir. Ama, bu baş aşağı gidişlerin hiçbiri, onun yeniden kendine gelmesine ve kendini yenilemesi-

ne; fiziği metafiziğe bağlayarak ruhunun emrine girmesine mânî olamamıştır. Aksine çok defa, zıt cephenin doruk çizgisi veya artık, gerisi olmayan sonsuz çukurların dibine dayanma, onda, ba'sü ba'del mevt'e[69] *sebep olmuştur.*

Hatta bu itibarla, insanımızın şu andaki metafizik gerilimine bakarak, geleceğin mütekallis çehresi altında yatan ihtimalleri sezmenin, mümkün olacağı da iddia edilebilir. Şayet, bu milletin "maâzallah" tükenip, tarihten silinmesi mukadder değilse, yarın (Baş ülke) insanı olma durumu muhakkak gibidir. Ne var ki kadınıyla erkeğiyle, ihtiyarıyla genciyle milletin böyle bir şehrâyine hazırlanması da zarurîdir. Eğer herşeyi demine damarına emanet edip, geleceğin onun omuzlarında bayraklaşmasını düşündüğümüz genç nesilleri, ehlileştirip gönüllerini ihya edebilirsek "ebet bizimdir; elbet bizimdir." Yok, eğer bir miktar daha, fok balığının yavrularına karşı olan soğukluğu, bezginliği ve alâkasızlığına benzer bir vurdumduymazlık içinde devam edersek târumar olmadık hâne, yerle bir edilmedik mukaddes kalamayacaktır.

Ey rahmeti sonsuz Yüce Yaratıcı! Bizi vefasız, bizi merhametsiz, bizi duygusuz ve bizi rüsvay olmadan koru. Ve daha hayatlarının baharında iken sam yeli yemiş; yaz görmeden hazâna ermiş; başıboşluk ve cinnet felsefesine gönül vermiş biçâre gençlerimizin iniltilerine, feryatlarına acıyıp, engin rahmetinle imdat eyle! "Kerem kıl, kesme sultanım keremin binevâlerden; Keremkâne yakışır mı, kerem kesmek gedâlerden[70]*"*[71]

---

[69] *Öldükten sonra tekrar dirilmek.*

[70] Lütuf ve ikramda bulun, keremini kimsesiz ve yoksullardan kesme sultanım. İkrâm ve ihsanda bulunanlara, fakir ve muhtaçlardan keremini kesmek yakışır mı?

[71] Sızıntı, "Gençliğin Problemlerine Doğru", Mart, 1981, sayı: 26.

IV. BÖLÜM
SORUMLULUK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test

Sorumluluk duygusu gelişmiş bir genç-yetişkin misiniz? Lütfen aşağıdaki soruları kendinize sorup, içten bir şekilde cevap veriniz:

- Gereken ne ise onu yapmaya çalışırım. Doğru / Yanlış
- Güvenilir, emniyet edilir ve itimada layık birisiyim. Doğru / Yanlış
- Davranışlarımın sorumluluğunu üstlenebilirim. Bahanelere sığınmam ve başkalarını utandırmam. Doğru / Yanlış
- Ahlaki değerlerime bağlıyım ve gereklerini yerine getiririm. Doğru / Yanlış
- Olumlu düşünürüm ve davranışlarımın neticesini hesap ederim. Doğru / Yanlış
- Kontrollü davranırım. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine “doğru” cevabını vermişseniz siz gerçekten de sorumluluk duygusu oldukça gelişmiş bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına veya daha fazlasına “hayır” cevabı vermişseniz, bu durum “sorumluluk sahibi olma” ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış ala-

nı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

"Sanırım ben, sorumluluk duygusu gelişmiş bir insan değilim. Çünkü: ....

2. Kur'an-ı Kerim'in Aydınlatıcı Beyanları

Şimdi de "sorumluluk" konusu ile ilgili gördüğümüz ayet-i kerime meallerini vermek istiyoruz:

"Rabbin hakkı için sorguya çekeceğiz onların hepsini! Yaptıkları işlerden sorumlu tutacağız onları."[72]

"Allah dileseydi sizin hepinizi bir tek ümmet yapardı... Şu kesin ki sizler bütün yaptıklarınızdan sorguya çekileceksiniz."[73]

"Büluğ çağına ermeyen yetimin malına, en güzel tarzdan başka bir şekilde yaklaşmayın. Verdiğiniz sözü yerine getirin. Çünkü verilen söz, sorumluluk gerektirir. Bilmediğin şeyin peşine düşme! Çünkü kulak, göz, kalb gibi azaların hepsi sorguya çekilecektir."[74]

Sahabeden Enes (ra): "Rablerine andolsun ki hepsini yaptıklarından sorumlu tutacağız" (Hicr, 92-93) ayeti ile ilgili olarak: "Onlar "Lailahe illallah" demekten sorumlu olacaklar" demiştir.[75]

3. Bu Konudaki Bazı Hadis-i Şerifler

İbnu Ömer'in (ra) rivayetine göre Resulullah (sas) buyurdular ki:

---

[72] 15 Hicr, 92-93.

[73] 16 Nahl, 93.

[74] 17 İsra, 34, 36.

[75] Tirmizi, Tefsir, Hicr, (3126); Buhari, hadisi bab başlığı olarak kaydetmiştir.

"Hepiniz birer yöneticisiniz ve hepiniz yönetiminiz altında olanlardan sorumlusunuz. Devlet başkanı ülkesinin yöneticisidir ve yönettiği insanlardan sorumludur. Erkek, ailesinin yöneticisidir ve ailesinin yönetiminden sorumludur. Kadın, kocasının evinde bir yöneticidir ve o da yönettiklerinden sorumludur. İşçi de işvereninin malından ve onların korunmasından sorumludur."[76]

Muaz b. Cebel anlatıyor:

Bir seferde Resulullah (sas) ile beraberdik. Bir gün yakınına tesadüf ettim ve beraber yürüdük.

-"Ey Allah'ın Resulü," dedim. "Beni cehennemden uzaklaştırıp cennete sokacak bir amel söyle!" Efendimiz:

-"Mühim bir şey sordun. Bu, Allah'ın kolaylık nasip ettiği kimseye kolaydır. Allah'a ibadet eder, Ona hiçbir şeyi ortak koşmazsın, namaz kılarsın, zekat verirsin, Ramazan orucunu tutarsın, Beytullah'a hacc yaparsın!" buyurdular ve devamla:

-"Sana hayır kapılarını göstereyim mi?" dediler.

-"Evet ey Allah'ın Resulü" dedim.

-"Oruç (cehenneme) perdedir; sadaka hataları yok eder, tıpkı suyun ateşi yok etmesi gibi. Kişinin geceleyin kıldığı namaz ise salihlerin şiarıdır" buyurdular ve şu ayeti okudular:

-"Onlar ibadet etmek için gece vakti yataklarından kalkar, Rabblerinin azabından korkarak ve rahmetini ümid ederek O'na dua ederler. Kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeyden de bağışta bulunurlar."[77] Sonra sordu:

---

[76] Buhari, Ahkam 1, Cum'a 11, İstikraz 20, Itk 17, 19, Vesaya 9, Nikah 81, 90; Müslim, İmaret 20, (1829); Tirmizi, Cihad 27, 1705; Ebu Davud, İmaret 1, (2928).

[77] Secde 16.

-"Bu (din) işinin başını, direğini ve zirvesini sana haber vereyim mi?"

-"Evet, ey Allah'ın Resulü!" dedim.

-"Dinle öyleyse" buyurdu ve açıkladı:

-"Bu dinin başı İslam'dır, direği namazdır, zirvesi cihaddır!" Sonra şöyle devam buyurdu:

-"Sana bütün bunları (tamamlayan) baş amili haber vereyim mi?"

-"Evet ey Allah'ın Resulü!" dedim.

-"Şuna sahip ol!" dedi ve eliyle diline işaret etti. Ben tekrar sordum:

-"Ey Allah'ın Resulü! Biz konuştuklarımızdan sorumlu mu olacağız?"

-"Allah iyiliğini versin Muaz! İnsanları yüzlerinin üstüne -veya burunlarının üstüne- ateşe atan, dilleriyle kazandıklarından başka bir şey midir?" buyurdular.[78]

Hadis-i şeriften anlaşıldığı kadarı ile, başkalarının arkasından dedi-kodu yapmamanın, çekiştirmemenin insanın hem dini hayatı hem de 'sorumluluk duygusunun gelişimi' açılarından temel bir öğe olduğu görülmektedir.

4. Sorumlulukla İlgili Önemli Bir Yaklaşım

Muhterem Fethullah GÜLEN'in, "Ruhumuzun Heykelini Dikerken" adlı kitabındaki "sorumluluk şuuru" başlıklı makalesini ehemmiyetine binaen burada zikretmek istiyoruz:

"Var olmanın en önemli derinliği hareket ve hamledir. Hareketsizlik bir çözülme ve ölümün bir başka adıdır. Hareketin sorumlulukla irtibatlandırılması ise onun en birinci insanî buudunu teşkil eder. Sorumlulukla disipline edilmemiş bir hamle ve hareketin tamam olduğu söylenemez.

---

[78] Tirmizi, İman 8, (2619).

İnsanların pek çoğu değişik maksat ve gayeler arkasında koşar dururlar ama, bu koşup durmalar sorumlulukla derinleştirilmediği takdirde bunlardan bir şey beklemek beyhûdedir. Gözleri, çıkar hırsıyla dönmüş menfaatçiler harıl harıl çalışır, politikacılar gezer büyülü nutuklar atar, medya haber-yorum ve daha değişik programlarıyla şov üstüne şov yapar, bazı çevreler bütün bir sene boyu müstehcenlik soluklar durur, bir kısım din adamı kıyafetindeki insanlar sürekli hakk-ı temettû peşinde koşar, borsalar ve para piyasaları spekülasyonlarla sabahlar, spekülasyonlarla akşamlar, bazı devlet daireleri değişik ideolojilere primler yağdırır, bir kısım aklı erenler de olup-biten bunca şeyi olabildiğine bir umursamazlıkla seyreder; yani ezen ezer, ezilip-giden de "ıstıfâ-i tabiî" deyip bütün bunları olağan kabul ederse, yapılması gerekli olan şeyler çok zorlaşmış demektir. Öyle ki, bu uğursuz hareket ve oluşumların kahramanlarına ve bu korkunç dolaplar arasında ezilip perişan olanlara:

"Bu hissizlikle cemiyet yaşar derlerse pek yanlış:

Bir ümmet göster ölmüş, maneviyatıyla sağ kalmış." (Mehmet Âkif)

demeye kalksanız, yüzünüze bir tokat veya tükürük atmasalar bile, mutlaka bir laf çarpar ve gülümser geçerler. İhtimal size: "Koyunu koyun ayağından, keçiyi de keçi ayağından asarlar" ya da daha bir umursamazlık içinde: "Gemisini kurtaran kaptandır" der, sorumluluk/mesuliyet şuurunuzla alay ederler. Hatta, daha bir sere serpe insan imajını hatırlatan lâubalilikle: "Bana ilişmeyen yılan bin yıl yaşasın" hezeyanını savurur, hüşyâr vicdanlarınızda hafakanlar hasıl ederler. Kim bilir bu vadide, saf düşüncelerinize ve masum duygularınıza gelip çarpacak daha neler ve nelerle karşılaşırsınız.?

Ne var ki, bunların hiçbiri inanmış ve duyarlı gönüllerin düşünceleri değildir; değildir ama, densizlik ve hezeyan deyip geçmeniz de sizin sorumluluk şuurunuzla telif edilemez. Telif edilemez; zira milletçe çepeçevre düşmanlar ve düşmanlıklarla sarılı bulunuyoruz. Böyle bir abluka içinde bulunduğumuz sürece, duyguda, düşüncede, inançta, sanatta, hür teşebbüste kendimiz olduğumuzu söyleyemez, İslâmî haysiyetimizi, millî iffetimizi koruyamaz, gemimizi kurtaramaz, sahile ulaşamaz, kendi dünyamızı kuramaz, gönlümüzce yaşayamaz, yeryüzü mirasçısı olamaz ve Allah'a varamayız.. evet, artık gözümüzü açıp gerçeği görmemiz, basiretimizi kullanıp dünden bugüne bize ait olan şeylere sahip çıkmamız, içten içe varlığımızı ve benliğimizi kemiren şeyleri de kovmamız şarttır. Yoksa bir gün mevcut durumu muhafaza etmemiz bile imkânsızlaşacaktır.

Bir zamanlar bizim düşmanlarımız cehalet, fakirlik, tefrika ve taassup gibi şeylerdi. Şimdilerde bunlara hilebazlık, zorbalık, sefâhet, müstehcenlik, vurdumduymazlık ve kozmopolitlik de ilave oldu. Nezâhet-i diniye, safvet-i fikriye ve heyecân-ı milliyesini koruyanlar, bugün olsun böyle bir endişe taşıyanlar beni mazur görsünler, bir hayli zamandan beri genç nesiller ve safderûn bir kısım kartlar, çok masum heyecanlarla saptırılmakta, aldatmama ve aldanır olma karakterinin gadr u efgânını yaşamakta ve bütün kerameti süslüpüslü anlatılmasında bir kısım çarpık ideolojilerle baştan çıkarılmakta. Bazı kesimleriyle dahi olsa, milletçe böyle bir düşünce inhirafı ve şahsiyet kayması ise, bu mübarek ülkenin yeni baştan işgali demektir. Ve işte asıl bu işgalde, Fatih zehirlenmiş, Hüdavendigâr bağrından hançer yemiş, Yıldırım kederinden ölmüş ve Yavuz da şirpençeye yenik düşmüş olacaktır. Bu ise apaçık, istiklâl mücadelesinden muzaffer olarak çıkan millet ruhunun, çağın mesâvîsi, aydınların gafleti ve kitlelerin vur-

dumduymazlığı yüzünden katledilmesinden başka bir şey değildir.

Bizler dünyamıza, îman, insan ve hürriyet sevgisinden örülmüş yepyeni bir ruh kazandırma ve bu esaslar üzerinde neşv ü nemâ bulmuş, gelişmiş mübarek bir ağacın mânâ köklerinin safveti ölçüsünde ve o köklerle irtibatlı olarak yeni sürgünlere zemin hazırlama mesuliyeti altındayız. Şüphesiz böyle bir sorumluluğun yerine getirilmesi de ancak ülkenin mukadderâtına, insanımızın, tarih, din, örf, âdet ve bütün mukaddesâtına sahip çıkacak kahramanların mevcudiyetine vâbestedir.. ilim aşkıyla dopdolu, imar ve inşâ düşüncesiyle gerilim içinde, samimilerden daha samimi dindar, milliyetperver ve sorumluluk duygusuyla her zaman vazife başında kahramanların mevcudiyetine. Onlar ve onların gayretleri sayesinde milletçe hayatımıza, bizim anlayışımız, bizim düşüncelerimiz ve bu anlayış ve düşüncelerin muhassalası hâkim olacak.. herkeste, nefsini toplumun hizmetine adama duygusu öne çıkacak.. vazife taksimi ve karşılıklı yardımlaşma düşüncesi yeniden canlanacak.. işveren-işçi, ağa-köylü, memur-sokaktaki insan, ev sahibi-kiracı, sanatkâr-sanatsever, müvekkil-vekil, muallim-talebe bir vâhidin değişik yüzleri olma hususiyetiyle bir kere daha ortaya çıkacak ve birkaç asırlık beklentilerimiz bir bir gerçekleşecektir. Düşlerimizin idealize edildiği bir dönemde yaşıyor ve çağın sorumlularının iyi bir zamanlama ile vakti geldiğinde bunların hepsini realize edeceklerine inanıyoruz.

Evet, bizim birkaç asırlık rüya veya hülyalarımızın esası budur; bu rüya ve hülyaları gerçekleştirmenin en birinci yolu da mesuliyet şuuru ve mesuliyet ahlâkıdır. *Tamamen hareketsizlik bir ölüm ve çözülme, hareketteki sorumsuzluk ise bir kargaşa olduğuna göre bize, davranışlarımızı mesuliyetle disipline etmekten başka seçenek kalmıyor.. evet, bizim her teşebbüsümüz mesuliyet endeksli olmalıdır. Yolumuz hak yolu,*

dâvâmız "hakkı tutup kaldırmak", hedefimiz de gözlerimizi açıp-kapayıp Allah'ın rızasını araştırmaktır. Aslında bunun böyle olması bizim insan olmamızın sadakası ve iradelerimizin de hikmet-i vücûdudur. Hayatımızda, hayatın gayesini aramaya, ruhumuzda aşka ulaşmaya, vicdanlarımızda mesuliyet şuurunu kavramaya ve esası, temeli, ışığı, güç kaynağı îman ve aşk olan bir sistemin kaynağına uyananlara, ilim, sanat, ahlâk ve hikmet yollarını göstermeye kendimizi mecbur biliyor ve bu misyonun azat kabul etmez köleleri sayıyoruz. Tarihimizin bidâyetinden günümüze kadar gelen evliyâ, asfiyâ, ebrâr ve mukarrabîn çizgisi ve ruhâniyetleri üzerinde serpilip gelişeceğini ümit ettiğimiz gayretlerimiz, ikinci bir Rönesans hareketinin başlangıcı olacaktır.

Şimdiye kadar her asrın bir kerâmeti olmuştur: Evet, milâdî altıncı asırda insanlığın yeniden var olması, onuncu asırda pek çok Türk boyunun İslâm'la bir kere daha dirilmesi, ondördüncü asrın başında da, Söğüt'ün bağrında yusufçuğun kelebeğe dönüşmesi gibi bir metamorfoz kerâmeti yaşanmıştır. Zannediyorum yirmi birinci asrın kerâmeti de milletimiz ve ona bağlı milletlerin devletler muvâzenesindeki yerlerini almaları şeklinde zuhur edecektir. Dünya tarihinin istikâmet ve akışını da değiştirecek olan bu yeni tekevvün, ruh, ahlâk, aşk ve fazilet yörüngeli olacaktır. Evet, ilim, ahlâk, hak ve adalet mücadelesi de diyebileceğimiz bu mânevî cihadımızla, yıllardan beri dünyanın değişik yerlerinde perişan ve derbeder olmuş mübarek milletimizin bütün parçalarını bir araya getirerek, bugüne kadar sahipsiz ve idealsiz kalmış nesillerin, bir mefkûre etrafında ve "Livâu'l-Hamd"e erme neşvesiyle yeni bir "ba'sü ba'de'l-mevt" yaşayacaklarına inanıyoruz."[79]

---

[79] Gülen, Ruhumuzun Heykelini Dikerken, Nil Yay., İzmir-2002, s.88-92.

5. Sözünü Tutma Nedir?

Sözünü tutma, çocukların direncine rağmen onlara işbirliği, beceri ve sorumluluk kazandıran dört adımlık bir yöntemdir.

1. Problem üzerine taraflar için durumun ne olduğunu paylaşmak üzere dostça bir müzâkere yapın, daha doğrusu dinleyin.

2. Beraberce çözümleri araştırın, çocuğunuzun ve sizin yapmaya istekli olduğunuza karar verdiğiniz bir tanesini seçin.

3. Süre konusunda anlaşın.

4. Sürenin sonunda sadece sözünüzü tutun ve saygılı bir şekilde çocuğunuza güvenin.

Sözünü tutma kavramı, aşağıdaki dört tuzağa düşerek zorlaştırmadığınız sürece de oldukça kolaydır.

Sözünüzü tutmayı kullanırken karşılaşabileceğiniz dört tuzak:

1. Çocukların ebeveynlerle aynı önceliklere sahip olmalarını, sözlerini tutma konusunda heyecanlı olmalarını ve ebeveynler için önemli olan şeyleri yapmalarını istemek.

2. Problem veya göreve eğilmek yerine eleştirmek, yargılamak ve alay etmek. ("Anlaşmamız odanı saat altıda temizlemeni söylüyordu," yerine "Odanın ahırdan bir farkı yok! Ne kadar sorumsuz bir insansın. Seni kimse işe almaz.")

3. Belirli anlaşmaları önceden yapmamak.

4. Saygıyı koruyamamak.[80]

---

[80] Nelsen- Lott, 154.

6. Sözünde Durma Konusunda Kur'an-ı Kerim'in Şifa Veren İkazları

Verilmiş olan herhangi bir söz ya da yapılmış olan bir vaadi yerine getirmek, doğruluğun şiarıdır. Şimdi, bu husustaki bazı ayet-i kerime meallerini vermek istiyoruz:

"Allah, sözünden asla dönmez."[81]

"Allah, va'dinden asla dönmez."[82]

"Ey Rabbimiz, Sen va'dinden asla dönmezsin."[83]

"Bu Allah'ın va'didir. Allah va'dinden asla dönmez."[84]

"Allah'dan ziyade sözünde duran ve yerine getiren kim olabilir."[85]

Bu ayet-i kerimelerde Cenab-ı Hak, va'dini tutan, ahdine vefa eden Zat-ı Kibriya olduğunu açıkça beyan etmektedir. Bunun gibi, biz insanların da iyi sıfatlarının en önemlilerinden biri, ahde vefalı olmak, va'dini yerine getirmektir. Denizler yerinden oynasa, dağlar parçalansa, şahsiyetli bir insanın sözü ile amel etmemesi, şanına layık olmaz. Bir insan, ne olursa olsun verdiği sözden dönmez.

Umumiyetle insanlar, ahdin manasının yalnız söz üzerine karar kılmak olduğunu sanırlar. Fakat İslam dini açısından bu hakikat çok daha geniştir. Bu hakikat ahlak, muaşeret, din, mezhep ve muamelatın bütün şekillerine şamildir. Bunlara bağlılık insana aklen, mantıken, dinen, kanunen ve ahlaken farzdır. Bu bakımdan insan; aklî, dinî, kanunî, ahlakî faziletlerin bir mecmuasıdır. Bunun için şimdi vereceğimiz ayet-i kerime meallerinde bir çok

---

[81] Ali İmran, 9 –Ra'd: 31.

[82] Zümer, 20.

[83] Ali İmran, 194.

[84] Rum, 6.

[85] Tevbe, 111

defalar bu husus Cenâb-ı Hak tarafından tekrar tekrar anlatılmıştır. Şöyle ki:

"Onlar ki, söz verdikleri zaman *sözlerini yerine getirenlerdir...*"[86]

"O mü'minler ki, *emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler.*"[87]

"Onlar ki, *emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler.*"[88]

Bir şahsın emaneti alınca vakti geldiği zaman eksiksiz, teslim etmesi lazım ve zaruridir. Bu, karşılıklı ilişkilerde ahde bağlılığın gereğidir. Gerçekte ahdin manası pek geniştir, dairesinin genişliği pek büyüktür. Bunun için ahdin önce böyle anlatıldığını, sonra da geniş manasına geçildiğini görüyoruz. Yani ilk ahdin hususi şekline Müslümanların bağlılıkları bildirilmiş, sonra umumi ahdin anlatılmasına başlanmıştır. Bunun yanı sıra diğer bir ayet-i kerimede evvela ahdin umumi şekli beyan edilmiş, daha sonra hususi şekli ve ona bağlı olmanın vasıfları sayılmıştır:

"*Verdiğiniz sözü yerine getirin, verdiğiniz her sözden, her ahidden sorumlusunuz.* Ölçtüğünüz zaman ölçeği yerine getirin (tartacağınızı) doğru terazi ile tartın. Bu, hem daha iyi, hem de neticesi bakımından daha güzeldir."[89]

Bilindiği üzere hemen her toplumda, kanun yahut örf ve adet gibi birtakım ölçüler konmuştur. Bunlar da aslında bir nevi antlaşmadır. Bu antlaşmaya alıcı da satıcı da bağlı bulunmalıdır. İşte bunun için ahde bağlılık babında

---

[86] Bakara, 177.

[87] Müminun, 8.

[88] Mearic, 32.

[89] İsra, 34-35.

umumi hükümden sonra, ahdin bu hususi şekline bağlılık özellikle zikredilmiştir. Öyle anlaşılıyor ki, ahd için söze de hacet yoktur. Belki bütün anlaşmalara ve toplumda geçerli usul ve adaba bağlı bulunmak da bir bakıma sözü yerine getirmedir.[90]

Şu ayet-i kerime de konumuz açısından oldukça aydınlatıcıdır:

"Takvâ, yüzlerinizi doğuya ya da batıya doğru çevirme değildir.

Lâkin takvâ Allah'a, âhiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere iman eden,

Sevdiği malını Allah'ı hoşnut etmek için

Yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalan gariplere, isteyenlere ve boyunduruk altında bulunup hürriyetine kavuşmak isteyen köle ve esirlere veren,

Namazı hakkıyla ifa edip zekâtı veren,

Sözleştiği zaman sözlerinde duran,

Hele hele sıkıntı ve hastalık hallerinde,

Savaşın şiddetleri esnasında sabreden kimselerin davranışlarıdır.

İşte onlardır imanlarında samimi olanlar

Ve işte onlardır her türlü fenalıktan korunan takvâlılar!"[91]

7. Sözünde Durmama

Bir şey yapacağımızı söyleyip sözümüzde durmamak hem kendimize hem de çocuklarımıza karşı bir saygısız-

[90] S. Süleyman Nedvi, 311-312.

[91] 2, Bakara, 177.

lıktır. Sözümüzü tutmayarak, çocuklarımıza negatif becerileri öğretmiş oluruz. Örneğin:

- Sözlerini tutmak zorunda olmadıklarını öğrenirler. Biz tutmuyorsak, onlar niçin tutmak zorunda olsunlar?
- Sözlerimizin hiç bir anlam taşımadığını, "rüzgar gibi geçip gittiklerini" öğrenirler. Bizi kötü bir şekilde örnek alabilirler.
- Yanlış yönlendirmeyi öğrenirler.
- Bütün davranışlarının sonuçlarından kurtulabileceklerini öğrenirler, çünkü biz sözümüzü tutarak onlara güvendiğimizi göstermedik.[92]

Efendimiz (sas), insanı Rabbi karşısında çok tehlikeli bir duruma sokabilecek yani münafık derekesine düşürebilecek huy ya da hasletleri sayarken 'sözünde durma'yı dahil etmiş ve şöyle buyurmuştur:

"Dört haslet vardır; kimde bu hasletler bulunursa o kimse halis münafıktır. Kimde de bunlardan biri bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendinde nifaktan bir haslet var demektir:

1. Emanet edilince hıyanet eder,
2. Konuşunca yalan söyler,
3. Söz verince sözünde durmaz,
4. Husumet edince haddi aşar."[93]

8. Sorumluluk Duygusunun Gelişimi Açısından "Sınır Koyma"

Genel anlamda çocuğun, özel anlamda ise ergenin, tanımları açık yani net sınırlara en başta kendilerinin ihti-

---

[92] Nelsen- Lott, 160.

[93] Buhari, İman 24, Mezalim 17, Cizye 17; Müslim, İman 106.

yaç duyduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü çocuklar, yaşadıkları dünyanın kurallarını anlamak isterler ve buna ihtiyaçları vardır. Onlardan ne beklendiğini, diğer insanlarla birlikteyken durdukları yeri, ne kadar ileri gidebileceklerini ve ileri gittiklerinde neler olabileceğini bilmek isterler. Büyüdükçe artan beceri ve kapasitelerini ölçebilmek ihtiyacındadırlar. Sınırlar, bu öğrenme ve keşfetme sürecinde çok önemli bir role sahiptir, ama anne-babaların öğretmeye çalıştıkları dersler, gönderilen sinyaller çok net olmadığı zaman kolayca yıkılabilirler.

Sınırları belirleme dinamik bir süreçtir. Çocuklar büyüdükçe değişir ve anne-babalar için çocukların sağlıklı gelişimlerini sürdürecek şekilde genişleme ve ayarlama yapmak oldukça zor görünebilir. Bu görevi başarabilmek için, hem kararlı hem de esnek olmalıyız. Sağlıklı gelişmeyi yüreklendirecek kadar kararlı ve gelişmeye izin verecek kadar esnek sınırlar belirleyebilmeliyiz. Aşırı kontrollü, kontrolsüz ya da tutarsız sınırlar sağlıklı gelişmeyi engeller, öğrenme fırsatlarını sınırlar, test etmeye ve isyana yol açar.[94]

Çocuklar minyatür yetişkinler gibi öğrenmezler. Onlar çocuklar gibi öğrenirler, yani somut olarak. Duyduklarını ve yaşadıklarını test ederek etkin bir araştırma uygularlar. Ancak bizim kurallarımızla ilgili inanç ve algıları, duyduklarından çok yaşadıklarına dayanır. Bu gerçek, kurallarımızı öğretme yöntemlerimizle ilgili önemli ipuçları verir. Bunu, iki temel yöntemle yaparız: Sözlerimizle ve davranışlarımızla. Her ikisi de dersleri öğretir, ama sadece davranışlar somuttur. Davranışlarımız kurallarımızı tanımlar.

Sözlerimizle davranışlarımız arasında tutarlılık olduğu zaman çocuklarımız sözlerimize güvenir ve onların ar-

---

[94] R.J. Mackenzie, Çocuğunuza Sınır Koyma, 17, HYB Yayıncılık, Ankara-2000.

dındaki kuralları öğrenirler. Ama sözlerimizle davranışlarımız birbirine uymadığında, çocuklar sözlerimizi göz ardı etmeyi ve inançlarını deneyimlerine dayandırmayı öğrenirler. Gerçekte iki takım kural öğrenmektedirler: Teorideki kurallarımız ve uygulamadaki kurallarımız.

İyi niyetli derslerimizin başarısızlığa uğramasının asıl sebebi, kurallarımız ve beklentilerimiz arasındaki temel iletişim bozukluğudur. Çoğumuz böyle bir şeyin farkında bile değilizdir. Çocuklarımız bizi davranışlarımızla değerlendirirken, biz hala sözcüklerle öğretmeye devam ederiz. Açık sözcükler ve etkili davranışlar ise, çocuklarımızın kurallarımızı en iyi şekilde öğrenmelerinin anahtarlarıdır.[95]

Aile içi çekişme ve sürtüşmeler, babadan oğula geçen iletişim ve problem çözme süreçlerinin yıkıcı örgülerini oluşturur. Zamanla bu çekişmeler o kadar tanıdık ve o kadar yerleşik bir alışkanlık haline dönüşürler ki, aile üyeleri için gayet normal bir davranış biçimi haline gelir. Çoğu aile böyle bir çekişmenin farkında bile değildir. Farkındalık, düzelme yolunda atılan ilk adımdır.

Aile içi çekişmeleri durdurmanın en iyi yolu, onu hiç başlatmamaktır. Ebeveynler, kuralları ve beklentileri hakkında net sözlü mesajlar vererek ve bu mesajlarını davranışları ile etkili bir şekilde destekleyerek çekişmeleri önleyebilirler.[96]

Çocuk yetiştirme sürecinde sınırlar oldukça önemlidir. Sınırlar, bizim kurallarımızı ileten ve ilişkimizdeki güç ve otorite dengesini tanımlayan mesajlardır. Sınırların iki temel çeşidi vardır: Kesin ve gevşek. Kesin sınırlar (hayır'ın 'hayır' anlamına geldiği durumlar) çok etkilidirler. Kurallarımız ve beklentilerimiz hakkında net mesajlar

---

[95] Mackenzie, 63.

[96] Mackenzie, 90.

iletirler. Kesin kurallarla yetiştirilmiş çocuklar, daha az test etme eğilimindedir. Çünkü uyum göstermelerinin gerekli olduğunu ve onlardan bunun beklendiğini bilirler.

Gevşek sınırlar -'hayır'ın 'evet', 'bazen' ya da 'belki' anlamına geldiği durumlar- teoride kalır, pratikte ise pek uygulanmazlar. Çocuklar bizim gerçekten ne kastettiğimizi netleştirmek istediklerinden, bu gevşek sınırlar dirence ve test edilmeye çok uygundurlar ve etkili olmazlar. Gevşek sınırlar çok çeşitli olabilir, ama hepsi sınırların test edilmesini ve itaatsizliği beraberinde getirir. Çatışmaların, güç mücadelelerinin ve yıkıcı aile çatışmalarının da ana kaynağı olurlar.[97]

Bu sebeple, kesin sınırlar belirleyebilmek için aşağıdaki hususlara riayet gerekir:

- Mesajın çocuk üzerinde değil de davranış üzerinde yoğunlaştırılmasına dikkat etmek,
- Ergen gencimize olan hitaplarımızda doğrudan ve belirgin ifadeler kullanılması, 'vaktinde, çok geç, çalış, daha iyi' vb. ifadelerdeki muğlaklıkların göz önünde tutulması,
- Normal sesin kullanılması, yüksek sesin 'kontrol kaybı' gizli mesajını verdiğinin bilinmesi,
- Sonuçlardan, çocuğu önceden haberdar etmenin çocuk açısından oldukça önemli olduğunun kavranması ve,
- Sözlerinizin, mutlaka davranışlarınızla desteklenmesinin ehemmiyetini bilme.

---

[97] Mackenzie, 111.

9. Cesaret Kırıcı Mesajlar

Cesaret kırıcı mesajlar değişik biçimlerde görülebilir. Çocuklarının davranışlarına fazla karışan ya da onlara çok yardımcı olan bir anne baba örneğinde 'cesaret kırıcı mesajlar' pek göze çarpmayabilir. Bazı ebeveynlerde ise bu tutum oldukça doğrudan olabilir. Cesaret kırıcı mesajların hepsi, çocuğun 'doğru bir seçim yapma' ve 'kabul edilebilir bir davranış gösterme' konusundaki yeteneklerine duyulan 'güven azlığı'nı iletir. Bu türden mesajların çoğu, yanlış davranışı kişiselleştirir ve altında 'utanç' ya da 'suçlama temayülleri' taşır. Aşağıda vereceğimiz cesaret kırıcı hitapların altında yatan gizli mesajlara beraberce bakmaya çalışalım:

- "Bir kerecik olsun işbirliği yapamaz mısın?" Altında yatan mesaj "İşbirliği yapacağına inanmıyorum"dur. Etkisi; suçlama, alçaltma, utandırma ve küçük düşürmedir.

- "Bana bir beynin olduğunu göster ve bir defa olsun doğru bir seçim yap." Altında yatan mesaj; "Sen aptalsın ve senin doğruyu seçeceğine inanmıyorum."dur. Etkisi; alçaltma, utandırma ve küçük düşürmedir.

- "Bana karşı saygılı olmanı istemek çok şey mi istemek olur?" Altında yatan mesaj "Çok saygısızsın"dır. Etkisi; suçlama ve alçaltmadır .

- "Yapabileceğin en iyi şey bu mu?" Altında yatan mesaj "Pek becerikli değilsin ve benim beklentilerimi karşılayamıyorsun"dur. Etkisi; yüz kızartma, alçaltma ve utandırmadır.

- "İnanmıyorum! Gerçekten evdeki işini yapmışsın" Altında yatan mesaj "Senin işbirliğini beklemiyorum."dur. Etkisi; utandırma, alçaltma ve dışlamadır.

- "Hele bir daha dene de görelim!" Altında yatan mesaj "Yanlış davranmaya devam et, çünkü senin işbirliği

yapmanı beklemiyorum ve benim üstün olduğumu göstermek istiyorum."dur. Etkisi; meydan okuma, tahrik etme, suçlama, alçaltma ve tehdit etmedir.

- "Her ailede bir hıyar vardır." Altında yatan mesaj, "Sen değersizsin ve kabul edilemezsin."dir. Etkisi; reddetme, küçük düşürme, utandırma, dışlama ve alçaltmadır.
- "Amma sivri zekasın." Altında yatan mesaj, "Sen yanlış kararlar verirsin. Sen aptalsın."dır. Etkisi; küçük düşürme, utandırma ve alçaltmadır.
- "Seni yalnız bıraktığım anda mutlaka bir problem meydana getiriyorsun." Altındaki mesaj "Kendi başına kabul edilebilir bir şekilde davranamazsın."dır. Etkisi; suçlama, utandırma, alçaltma ve küçük düşürmedir.[98]

Buradaki "cesaret kırıcı mesajlar" konusunu 'acaba abartılı bir şekilde ele almış olabilir miyim?' düşüncesi ile kıymetli arkadaşım Doç. Dr. Mustafa AKÇAY beyefendiye sorduğumda şahsi kanaatlerini şöyle belirtti:

"Okumuş, aydın insanlar olarak dahi, yukarıdaki tasviri ifadeler bizim için çok hafifletilmiş ve nezaket kuralları içerisinde ifade edilmiş sözcüklerdir. Kendi toplumumuzda bunların çok daha ağırlarını çocuklarımıza söylemekte, hatta onları, üzerlerinde istediğimiz gibi tasarrufta bulunacağımız bir "mal" gibi görmekteyiz. Eğitimi de "insan yetiştirmek"ten ziyade "kendi çocuğumuz olsun-olmasın muhatabımız ya da muhataplarımızı, arzu ve isteklerimiz doğrultusunda şekillendirme" olarak görme eğilimindeyiz."

Çocuğunuza ne tür sorumluluklar vermelisiniz? Herkesin farklı yetenekleri ve beklentileri vardır. Fakat 3.-6. sınıf arasındaki çocuklardan günlük olarak şunları yapmasını isteyebilirsiniz:

---

[98] Mackenzie, 134.

- Okul eşyalarını koruması ve her gün eve getirmesi,
- Sabahları yatağını toplaması,
- Okuldan dönünce okul giysilerini çıkarıp katlaması,
- Saatini kurması ve çalınca kalkması,
- Okulda yediği yemekler için gerekli parayı akşamdan hazırlaması,
- Ev ödevini düzgün, temiz ve hatırlatma olmadan tamamlaması,
- Odasını süpürmesi ve tozunu alması,
- Alışverişe gitme ve alınanları yerleştirme gibi ev işlerine yardım etmesi,
- Çöpleri dışarı taşıması.[99]

10. Müzâkere Soruları:

1. Kendinizi sorumlu bir genç-yetişkin olarak görüyor musunuz? Nasıl ve hangi şekillerde?

2. Arkadaşlarınız ve aile bireyleriniz için sorumluluk önemli midir? Niçin?

3. Oldukça sorumluluk sahibi olduğunu kabul ettiğiniz bir kişiyi düşününüz. Bu kişi sorumluluğunu nasıl yerine getiriyor? Bu kişiye karşı, siz de başkalarına davrandığınızdan daha mı fazla yoksa az mı sorumlu davranıyorsunuz?

4. "Ne kadar sorumluluk, o kadar hak! Sorumluluk yoksa hak da yok!" deniliyor. Siz de bu deyişi doğru buluyor musunuz? Niçin? Haklar ve sorumluluklar arasında ne gibi bir ilişki vardır?

5. Sorumluluğun yüksek karakterle olan ilgisi nedir?

---

[99] M. Martin-C.W. Greenwood, 315.

6. Sorumluluk sahibi bir insan olmanın faydaları nelerdir? Sorumlu insanların size ne gibi faydaları olmaktadır?

V. BÖLÜM
BAŞARI DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

Burada hem ergen gençlerimize hem de ebeveynlere "daha başarılı bir hayat" için faydalı olacağını düşündüğümüz bazı işaret taşlarını belirtmeye çalışacağız. Ancak şurası unutulmamalıdır ki, sebeplere tamamıyla riayetten sonra gelecek "başarı"nın tamamen Allah'tan olduğunun da bilinmesi, başarının nefis ve donanımlarına verilmemesi itikadi bir gerekliliktir. Zira Hud Suresi'nin 88. ayet-i kerimesinde beyan edildiği üzere "başarımız/muvaffakiyetimiz" tamamen Cenab-ı Hak'tandır. Nisa Suresi 35. ayet-i kerimesinde de bu husus açıkça zikredilmiştir.

Bu girişten sonra, konumuza mini bir test ile başlayabiliriz:

1. Mini Test

Başarı duygusu gelişmiş bir genç-yetişkin misiniz? Aşağıdaki soruları lütfen kendinize sorup içtenlikle cevap veriniz:

- Başarılı olmak en önemli hedeflerim arasındadır. Doğru / Yanlış
- Kendime daima başarılı insanları modellerim. Doğru / Yanlış
- Başarılı olmak kadar onu devam ettirme konusunda da gayretliyim. Doğru / Yanlış

- Başarısızlığa ve “nasıl olsa bu iş olmaz” fikrine geçit vermem. Doğru / Yanlış
- Her başarısızlığın ardından “mutlaka başarıya giden bir yol vardır” der, çalışmaya devam ederim. Doğru / Yanlış
- Başarısızlıklar olmadan başarının meydana gelmeyeceğine inanır, aşırı mükemmeliyetçiliğin başarı önünde en önemli engel olduğunu düşünürüm. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine “doğru” cevabını vermişseniz siz gerçekten de başarı duygusu oldukça gelişmiş bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına veya daha fazlasına “hayır” cevabı vermişseniz, bu durum “başarma ve başarılı olma” ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

“Sanırım ben, başarı duygusu gelişmiş bir insan değilim. Çünkü: ....

2. Başarı Basamakları

Aşağıda, başarılı olabilme ile alakalı yapılması gereken bazı hususları bulacaksınız:

1. Hayallerinizle bağlantı kurunuz. Yapabileceğinizi umduğunuz bir-iki hayal kurun.

2. Bu hayalinizi gerçekleştirmeye karar veriniz. Bu, ilk etapta basit gibi görünebilir. Ama pek çok insan, hayalini bütünüyle gerçekleştirmeye karar vermez. Sadece hayal eder ya da düşünmüş olurlar. Dolayısıyla hayal edilen şey, gerçekleşmemiş olur.

3. Başkalarına, düşlediğiniz hayalinizi gerçekleştirmek isteğinizden bahsediniz.

4. Adım adım plan geliştiriniz. Oturup, planınıza dair birkaç madde yazınız.

5. Bir vakit cetveli hazırlayınız. Hayalinizin ne zaman gerçekleşeceğini belirlemeye çalışınız.

6. Neyi ne zaman yapacağınıza dair hareket basamaklarını ortaya koymaya çalışınız..

7. İhtiyaç duyacağınız kaynakların listesini hazırlayınız. Yardım ya da tavsiye için kimlere ihtiyaç duyacağınızı belirleyiniz.

8. Zaman zaman yapacağınız kontrollerle ilerleyip ilerlemediğinize bakınız.

9. Şükür ve hamd hisleri ile dolu olunuz. Himmetinizi Hak rızası istikametinde yüksek tutup O'nun izni ve inayeti ile büyük düşününüz.

Allâh'ın (cc) size sunmuş olduğu maddi-manevi imkanlar itibariyle beklentileriniz nelerdir? Ne istiyorsunuz?

- Ailenize daha fazla vakit ayırmak mı?
- Daha sağlıklı olmak mı?
- Daha stressiz bir hayat mı?
- Kalp-iç huzuru mu?

Bunlardan birini veya hepsini ya da burada belirtmediğimiz daha başka şeyleri istiyor olabilirsiniz. Öyleyse çalışmaya başlamanın zamanıdır:

- Çalışmaya başlamak tutumunuzu değiştirecektir.
- Hareket, duygularınızı değiştirecektir.
- Gayret ve çabalarınız, bazı yanlış önyargılarınızı silecektir.

Belki, başlangıçta hiçbir şeyiniz olmayacak. Şayet yanlış yolda iseniz, az bir zaman sonra bunun farkına vara-

cak ve doğru yola girmek için yeniden harekete geçeceksiniz.

Şurası hatırda tutulmalıdır ki, bazen en güzel imkanlarla karşı karşıya kalmış bile olsanız, bu, sizin mutlaka başarılı olacağınız anlamına gelmez. Niçin bazı insanlar başarılı olurken diğerleri başarısızdır? Çünkü, pek çok insan içinden gelen negatif seslerin etkisinde kalmakta, yani başarabileceğine inanmamaktadır. Dolayısıyla, başarısızlık bazı zamanlar kadere itirazlara ya da kaderi sorumlu tutmaya dönüşmekte ve, "ne yapayım, benim kaderimde başarılı olmak yokmuş" gibi düşüncelerle bilinçli, iradeli, aklî, kalbî, ruhî bütün eforların önü kesilmiş olmaktadır.

Öyleyse, belki de çocuğun, ergen gencin ya da yetişkinin ilk yapması gereken şeylerden birisi de Allâh'ın izni ve inayeti ile başarılı olacağına dair bir inanç geliştirmek olmalıdır.

3. Ön Kabullerin Etkisi

Burada, konumuzla oldukça yakın bağlantısı olduğunu düşündüğümüz, Al-i İmran Suresi 139. ayet-i kerimesinin meali şöyledir:

Siyak itibarı ile "Allah'tan korkma, Allah'a ve Resulüne itaat, gizli ve açık infak, yardımlaşma, öfkeyi yenip insanları affetme, iyiliği yayma, tevbe ve istiğfar gibi tevcihlerden sonra ayet-i kerime:

"Gevşemeyin, üzülmeyin, inanmışsanız mutlaka en üstün sizsiniz"[100]

fezlekesi ile sona eriyor.

Bu ayet-i kerime ışığında geniş bir şekilde düşündüğümüzde, bizi biçimlendiren hususların, hayatımızdaki

---

[100] 3, Ali İmran, 139.

olaylar değil, o olayların “ne anlama geldiğini kabul ettiğimiz düşüncesi” olduğu sanırız rahatlıkla görülebilmektedir.

Ancak, “ön kabul” dediğimiz bir durumun yani, geçmişimizle ilgili yapmış olduğumuz “yanlış kabul ve genellemelerin” de “inanma” olgusu ile doğrudan irtibatlı olduğunu unutmamak gerekir. Bunun getirdiği zorluk ise birkaç yönlüdür:

1. Genelde, neyi kabul edeceğimize bilinçli olarak karar vermeyiz.

2. Bazen kabullerimiz, geçmiş tecrübelerin yanlış yorumuna dayalıdır.

3. Bir kere benimseyince de onun yalnızca bir ‘yorum’ ya da ‘öyle anlama’ olduğunu unutuveririz.

Kabullerde, üretici ve yıkıcı güç olduğunu da unutmamak gerekir. Bilindiği gibi, tamamen bu alanla ilgili olarak Psiko-nöro-immunoloji adında bir ilim dalı gelişmiştir. Bu ilim dalı basit bir tanımla, ‘zihin ve vücut ilişkilerini araştırmaktadır’ denilebilir. Mesela, tedavi amacıyla almış olduğumuz ilaçlar ve bizlerin o ilacın iyileştirici etkisine inanmamız hususunun (zihnî kabul), vücudumuzda tedavi adına –bunu da vesilelik planında kabul etmek gerekir, çünkü hastalandığımızda bize şifayı veren Cenâb-ı Hakk’tır- artı etkiler meydana getirdiği son zamanlarda yapılan testlerle ortaya çıkarılmıştır. Yapılan araştırmalara göre farkı meydana getiren de hastanın, aldığı ilacın tedavi edeceğine olan inancıdır. Öyleyse ‘inanç’ kısaca; “bir şey konusunda emin olma” durumu, inançsızlık da; “emin olmama durumudur” şeklinde tarif edilebilir. Bu mekanizmanın, gündelik hayatımızdaki etkisi sandığımızdan çok daha büyüktür. Mesela bazı fikirler, zamanla bir kabul halini alır ve insanın kendine olan inancını zedeleyebilir. “Ben becerikli değilim”, “ben başarısızım” vb. gibi.

Fikir ve düşünceleri, ayakları olmayan bir masanın üst kısmı gibi düşünürsek, fikir ve düşüncelere inanma da o düşüncenin ya da fikrin ayakları gibidir. Yani fikrimizi, düşüncemizi destekleyen 'referanslar, bilgiler', masanın ayakları gibi olmaktadır.

Referans-bilgi kaynakları ise kişisel tecrübeler, başkalarından edindiğimiz enformasyon/bilgi, kitaplar, filmler vb.dir. Bu durumu şu şekilde örneklendirebiliriz: 1954 Yılına kadar 1600 metrenin 4 dakikanın altında koşulamayacağına inanılıyordu. O yıl bir koşucu tarafından bu rekorun kırılmasının ardından bir yıl geçmeden 37 koşucu daha aynı şeyi yapmayı başarmıştır. Ertesi sene ise tam 300 koşucu aynı şeyi başarabilmiştir.

Bizler genelde, bilgi referanslarımız nereden gelirse gelsin, onları "kesin gerçekler olarak" kabul eder ve bir daha sorgulamayız. İşte, eğer güçlü inançların getirdiği o sarsılmaz emin olma duygusunu bu yolla geliştirebilirseniz, bu durumda kendinize olumlu faaliyetleri yaptırabilir, hatta başkalarının imkansız dediği şeyleri bile -henüz o işin nasıl başarılacağı konusunda en küçük bir ayrıntı bile ortada yokken- Allâh'ın izni ve inayeti ile gerçekleştirebilirsiniz.

Bazı insanlar, hayatlarını anlamlandırmada gayret göstermeyi pek düşünmez ve daha baştan insanoğlunun çaresiz, değersiz bir varlık olduğunu, neyi denerlerse denesinler, nasılsa başarısız olacaklarını kabule meyillidirler. Eğer hayatımızda başarılara ulaşmak istiyorsak bu tür menfi duygulara asla yüz vermememiz gerekir. Psikolojide bunun adı bile vardır. "Öğrenilmiş çaresizlik." Yeterli hissi yoğunluk ve tekrarlarla, o şey henüz meydana çıkmamış olsa bile sinir sistemimiz onu gerçek olarak algılamaya başlayabilir. Bunun en etkili yolu ise zihninizi harekete geçirip işe yaramayan, sizi durduran fikirleri silmenizdir.

4. Değişimin Dinamikleri

Değişmenin ve herhangi bir durum hakkındaki inancımızı güçlendirmenin bazı temel basamakları şu şekilde düşünülebilir:

1. Önce, herhangi bir alanda bulunmasını arzu ettiğiniz, elde etmeyi çok istediğiniz durumla alakalı temel inancınızı geliştirin.

2. Yeni ve güçlü bilgi referanslarıyla bu inancınızı güçlendirin. Mesela, sigara içmemeye yönelmek, bu konuda bir inanç geliştirmek istiyorsanız, sigara içmeyen insanlarla konuşun ve onların tavsiyelerini almaya istekli olun.

3. Bundan sonra mekanizmayı harekete geçiren bir olay bulun. Mesela sigarayı bırakma isteği ile ilgili olarak o konuda makaleler okuyun, filmler izleyin.

4. Son olarak eyleme geçin, bırakmak istediğiniz ya da yapmak istediğiniz şeyi yapın.

5. Ayrıca, güçsüzleştirici fikirlerinizi yok edebilmek için onların referans ayaklarını da yok edin. Mesela: "İşler hiç düzelmeyecek" ya da "asla başarıya ulaşamam" gibi sınırlayıcı inançlarınızı ya silmeye çalışın ya da onların antitezlerini bulun. Şöyle ki: "Başarıya ulaşmak için kullanmadığım, önemsiz gördüğüm kaynakları kullanabilirim" ya da "ben işlerin düzelmeyeceğine inanmıyorum, şu anda durum pek parlak görünmüyor olsa bile bunun ebediyen sürmeyeceğini de biliyorum." diyebilmeli, daha doğrusu böyle bir inanç geliştirebilmelisiniz.

İsteklerin, yapma ve yıkma potansiyeli oldukça büyüktür. Sizi güçlendirecek istekleri seçin. İçinizdeki en yüksek niteliklere doğru seslenen bir geleceğe ve kadere doğru Allâh'ın izni ve inâyeti ile yürüyün. Bunun için kendinize yüksek standartlar belirlemeniz gerektiğini de unutmayın.

Değişikliği uzun dönemli kılacaksak, bir kez değişiklik meydana gelince, derhal takviye etmeli, ondan sonra da sinir sistemimizi şartlandırıp bir kere değil, sürekli başarabilmeyi öğrenmeliyiz.

Hızlı değişeceksek, ilk edinmemiz gereken inanç, şimdi değişebileceğimiz inancıdır.

Hayatlarımızı genişletmenin, zenginleştirmenin yolu, şimdiden başarılı olmuş insanların hayatlarını kendimize model olarak almaktır.

5. Uzun Dönemli Değişiklik

Allâh'ın izni ve inâyeti ile uzun dönemli bir değişiklik meydan getirmek istiyorsak, değişimle ilgili üç inanca sahip olunması gerekir:

1. Bir şeyin değişmek zorunda olduğuna inanmak.

2. Değişmesi gereken şeyi, bizim değiştirmek zorunda olduğumuza inanmak.

3. "Ben bunu değiştirebilirim" diye bir inanç geliştirmek.

Beyin, saniyede 30 milyon bit enformasyon işleyebilmektedir. İnsanın sinir sisteminde normal olarak 28 milyar nöron vardır. Bu nöronların her biri bir bilgisayar gibi bağımsız çalışır ama birbirleri ile irtibatları vardır.

Şimdi bu koskoca güç emrimizde olduğuna göre niçin sürekli kendimizi mutlu duruma getirmiyor, depresyondan niçin bir silkinişte kurtulamıyor, çaresizliklerin çaresini bulamıyor ve her günkü hayatımızı mükemmel hale getiremiyoruz?

Yapabiliriz! Çünkü davranışlarımız sinir sistemlerimize fizikî bağlar olarak, nöral bağlar şeklinde kök salmış durumdadır.

Nöron bilimciler, nöron bağlantılarının nasıl olduğunu incelemektedirler. Bu arada nöronların sürekli olarak elektro kimyasal mesajları, nöral yollarla yolladıklarını da keşfetmiş bulunmaktadırlar. Bu iş, kalabalık saatteki trafiğe pek benzemektedir. Bu düzenleme, yağmur sonrası bir çam ormanının kokusundan tutun da sevilen bir müziğin notasına kadar her hatıra ya da fikir için bir otoyol açılması gibidir.

Beynimizin yapısına bir göz atarsak, az önce belirttiğimiz gibi, onu tam olmasa bile bir bilgisayarın işleyişine benzetebiliriz. Bilim, beynin, insan vücudu üzerinde oldukça fazla kontrol sahibi olduğunu göstermektedir. Sağlık, sıhhat, uzun ömür, gençlik, başarı, öğrenme, vb. hususlar beynin kontrolü açısından sadece aysbergin görünen kısmıdır.

Başarı ve mutluluk basamakları, yapmayı kararlaştırdığımız hareketler neticesinde meydana gelir. Ama bu hareketler, dün-bugün şurada-burada yaptığımız hareketlerden daha ziyade, ısrarla ve kararlılıkla takip ettiğimiz konular neticesinde meydana gelen hareketlerdir. Dolayısıyla şunu rahatlıkla söyleyebiliriz ki, bizim davranışlarımızın çoğu bilinçli düşünce ve mantıklı sonuçların ürünü olmaktan daha ziyade alışkanlıkların ürünüdür. Bu durumda, şayet alışkanlıklar negatif ise, daha çok negatif davranışlar meydana gelmiş olacaktır. Ancak, şunu bilmekte de fayda var. Bizler hiçbir zaman geçmiş alışkanlıklarımızın kölesi olmak zorunda değiliz. Davranışlarınızı kontrol altına alabilmenin, dolayısıyla kendi hayat çizginize yön verebilmenin en güzel yolu, yapacağınız hareketlere yüksek bir şekilde motive olmanızdır. Başarı duygunuz, mutlaka başarısızlık duygunuzdan daha fazla olmalıdır.

a. Aydınlık Ve Belli Hedefler Edinin

Hayattaki hedefleriniz, hayatınıza anlam veren unsurlardır. Bu hedefleri aşma azminiz, sizin için en önemli harekete geçirici unsurdur. Bu da, hayatınızı bu hedeflere ulaşma, başarı etrafında örgülemeniz gerektiği anlamına gelir. Hedeflerinizi alt alta yazın ve günde en az iki defa okuyun.

b. Duygularınızı Daha da Yoğunlaştırın

Akli düşünce ve mantık bize neyi nasıl yapmamız gerektiğini hiç şüphesiz söyler. Fakat, bunu bize yaptıracak olan asıl güç duygunun bizzat kendisidir. Çünkü, insan davranışları genelde duygu denetimlidir. En temel iki duygu ise korku ve istektir. Kuvvetli bir istek duygusu sizi harekete itecektir. Diğer taraftan korku ise tam aksini netice verecektir. Kendi kendinize pozitif istekler edinme yönünde alışkanlık kazandırınız. Bu, size pozitif davranışlar kazandıracaktır. Şunu bilmelisiniz ki, hayatınızı daha anlamlı hale getirmekten hiç kimse değil, doğrudan siz sorumlusunuz. Şayet yardım eden birileri varsa bu iyidir. Ama esas sorumlu sizsiniz.

c. Çalışın

Sizi, müspet hedeflerinize her gün biraz daha yaklaştıracak olan, bir hareket/aksiyon planına ihtiyacınız olduğunu unutmayınız. Hedefe ulaştıracak, rüyalarınızı gerçekleştirecek olan husus hareketin, çalışmanın bizzat kendisidir. Her gün bir şey yapın. Alışkanlık, sadece tekrar eden bir hareketler manzumesidir. Siz de, sadece yapmaya ve çalışmaya devam edin. Bir gün, artık düşünmeksizin üretici bir tarzda davrandığınızı, hareket ettiğinizi ve çalıştığınızı göreceksiniz. İşte o zaman bu durum sizde bir alışkanlık halini almış olacaktır.

6. Başarının Yüksek Noktalarına Ulaşabilme

Başarı, bir plan yapmaya ve o planda tutunmaya bağlıdır. Bu ilk anda basit gibi görünür ama kendinizi hedefinize adamanız ve sıkı çalışmanız gerekir. Burada önemli ve güzel olan şey, hiç olmazsa bir başlangıcın arkasından başarının neredeyse gözle görülür hale gelmesidir. Ayrıca, başarılı olmaya çalışmanın önemli yönlerinden birisi de atmış olduğumuz küçük adımların ya da elde etmiş olduğumuz küçük başarıların, daha büyük başarılar için zemin hazırlamasıdır. İşte, başarının yüksek noktalarına ulaşabilmeniz için gerekli gördüğümüz birkaç nokta:

- Aynadan arkanıza bakın. Arkanızdan gelen insan mı sizin başarınız için tek sorumlu durumundadır. İşte buna gülümseyin! Sizin başarınız ya da başarısızlığınızın tek sorumlusu yine sizsiniz. Çünkü, başarılı insanlar, kendi hareketlerinin bütün sorumluluğunu alabilen insanlardır.

- Etrafınıza gülümser bir çehre sunun. Başarılı insanlar genelde neşeli, iyimser ve geleceğe odaklanmış insanlardır. Hiçbir sebep olmasa bile etrafınıza gülümsemeyi ihmal etmeyin. Pozitif düşünceler negatif olanları gidereceği için, gülümserken negatif düşüncelere sahip olmayacaksınız. Tebessümün sadaka olduğunu unutmayın.

- Kendinizi sevin ve saygı duyun. Bizlerin acizliği ve fakirliği, bizi yokluktan yaratıp varlık âlemine erdiren Vâhid ve Ehad Allâh'a bakan yönümüz itibariyledir. Ancak Yüce Yaratıcının bizleri gönderdiği kesret yani dünya yönü itibariyle baktığımızda ise, bizlerin Allâh adına yeryüzünde iş yapmakla tavzif edilmiş birer yeryüzü halifeleri olduğumuz Kur'ân-ı Kerim'de net bir şekilde belirlenmiştir. Bu durumda, Allâh'ın sizlere bahşetmiş olduğu kabiliyetlerinizi, potansiyelinizi ve başarılarınızı Allâh'tan geldiklerinden dolayı önemseyin ve O'ndan yeni başarılar için güç ve ilham iste-

yin. Daha başarılı bir hayat için adımlar atmanızı sağlayan Allâh'a şükür ve hamd edin.

- Kendinize inanın. Allâh'ın verdiği bir amaç için buradasınız. Rolünüzü en iyi şekilde ifa için görevinizin ne olduğunu bulun ve onu tamamlamak için gayret gösterin.
- Başarılı, ahlâklı insanları kendinize model alın. Ne yaptıklarını araştırın. Seçeneklerle karşı karşıya kaldığınızda, bu insanların seçimine benzer seçimler yapın.
- Başarısız, ahlâksız insanlardan uzak durun.
- Başarı için arzulu ve istekli olun.
- Yapabileceğinizin en iyisini, en güzelini yapın.
- Ne şekilde yaşamak istediğinize dair bir bakış açısı meydana getirmeye çalışın. Ama bunu yaparken de oldukça ayrıntılı ve net olmaya gayret edin. Hemen her gün kendinizi sizi Yaratan'ın arzu ettiği şekilde görmeye çalışın.
- En büyük hayalinizi belirleyin ve bunu bir tarafa yazın. Bunu yaparken de şimdiki zamanda cümleler kullanın. Hedef ve hayallerinizi arkadaşlarınızla paylaşın.
- Faydalı kitaplar okuyun, başarılı insanların hayat hikayelerini izleyin. Zihninizi olumlu düşüncelerle doldurun ve kendinize de olumlu cevaplar bulmak için çalışın.
- Her gün, sizi hedefinize biraz daha yaklaştıracak adımlar atın. Asla bırakmayın. Denemeyi bırakırsanız kaybetmiş olursunuz. Denemeye devam ettiğinizde ise başaracaksınız.

Hemen herkes başarısızlık, bulanıklık, düşük güven ve kararsızlıktan bir parça korkar. Başarılı insanlar ise, olumlu tutumları, iyi planlama yapmaları, Allâh'ın kendilerine vaadettiği geleceğe odaklanmaları, geçmişten ders alıp yeniden hedeflerine yönelmeleri ile bu geçici durumlardan ustalıkla sıyrılmasını bilirler.

7. Başarılı İnsanlar Problemleri Nasıl Çözerler?

Zor bir problemle karşılaştığınızda ne yaparsınız? Problemleri nasıl karşıladığınız, hayatta nasıl başarılı olacağınızı belirleyen önemli faktörlerden birisidir. Bu durum, ayrıca başarının kalitesini de ortaya koyar. Çünkü, başarılı insan problem çözer, diğerleri ise başarılı insanların çözmesi için onlara problem götürürler.

Bir problemle karşılaşıldığında dikkat edilecek hususlardan bazılarını şöyle sıralayabileceğimizi düşünüyoruz:

- Birincisi: Mutlaka bir yerlerde bu problemin cevabının bulunduğunu düşünmek gerekir. Problem konusunda sadece endişelenmek sizi çözüme ulaştırmaz ve götüreceği hiçbir yer yoktur. Cevabı aramak ise, sizi hemen her yere götürebilir. Bu, tamamen zihnî bir durumdur ve durum/olaylar karşısında davranışlarınızı ancak siz kontrol altında tutabilirsiniz. Başarılı insanlar, davranışlarını rahatlıkla kontrol altında tutabilir ve sonuç için odaklanabilirler.

- İkincisi ise, problem hakkındaki bütün gerçekleri toplamaktır. Bir defa, bütün problemlerin mutlaka göründükleri kadar büyük olmayabileceklerini bilmemiz gerekir. Ayrıca, elde edilen gerçekler sizin hızlı çözümler bulmanıza da yardımcı olacaklardır. Bu ikinci basamağın varlığından haberdar olmak heyecanı azaltacaktır. Şayet birisi size bir problem getirirse, sadece temel soruları sorun ve gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışın. Bazen, asıl probleme ulaşabilmek için biraz gayret göstermeniz bile gerekebilir. Bunu da tabiî ki sorular yardımı ile yapacaksınız. Soru sormaya devam edin. Başarılı insanlar doğru soru sorar ve dinlemesini de bilirler.

- Üçüncüsü; bunun gerçekten çözüm bekleyen bir problem olup olmadığına karar verin. Problem çok mu kötü? Halbuki problemin farkına varılmamasından daha

kötü ne olabilir ki? Bu, olayı belli bir bakış açısına koymanızı, çoğu zaman diğerlerinin de farkına vardığı gibi, aslında çok da endişelenecek bir durum olmadığını görmenize yardımcı olacaktır. Başarılı insanlar, olayları daima asıl perspektifine koyarlar. Şayet çözüm bekleyen bir problem varsa, kendi başınıza neler yapabileceğinizi bir gözden geçirin. Beyin fırtınaları yapın ve aklınıza gelen çözüm şekillerini bir yere yazın. Bu arada, problemi doğrudan yaşayanların da çözüm adına neler yapabileceğini anlamaya çalışın. Çünkü bazen, problemi olan kişinin bunu nasıl çözeceğini ona anlatmak, onun için problemi çözmekten çok daha iyi neticeler verebilir.

- Dördüncüsü; problemi çözmek için neler yapabileceğinizi – internetten araştırmak, başkalarına sormak, ilgili alanlarda kitaplar okumak, vb.- araştırın. Her şeyi bildiğinizi ve aklınıza ilk gelenin doğru olduğunu sanma yanlışına düşmeyin. Ne kadar çok bilgilenirseniz olaya o kadar hakim bir şekilde bakabileceğinizi unutmayınız.

- Beşincisi; kararlı olun ve bulduğunuz çözüm yolunu mutlaka uygulayınız. Bazen, kısa bir zamanda ulaşılan çözümler, oldukça uzun bir uygulama zamanı gerektirebilirler. Her ne şekilde olursa olsun, çözülmesi gerektiğine inandığınız bir problemin üzerine mutlaka gidiniz.

- Altıncısı; uyguladığınız çözümün nasıl sonuçlandığını görmeye çalışınız. Çünkü, bazen bütün iyi niyetinize rağmen çözüm uygulamalarınız sonuçsuz kalabilir. Dolayısıyla uygulamaya çalıştığınız çözümün mümkün ve sizi hayal kırıklığına uğratmayacak bir şekilde olmasına dikkat ediniz.

8. Ne İstiyorsunuz ?

Hayattan umduklarını bulamayan insanlar genelde hayattan ne istediğini bilemeyen insanlardır. Belki hemen her defasında canları sıkkın bir vaziyette güzel bir

hayatı düşlemeye çalışır, ama bu "güzel hayatın" nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda açık bir fikre sahip olamazlar. İnsanoğlunun belki de en ilgi çekici yanlarından birisi, bir kabiliyeti varsa onu mutlaka kullanabileceği bir alanı bulup ortaya çıkarmasıdır. Bir şeyi gerçekten isteyip istemediğinize karar verdikten sonra gerisi çorap söküğü gibi gelmektedir. Her sabah bir sebepten dolayı yatağınızdan kalkarsınız. Hayatınız anlamlıdır çünkü siz onu anlamlı faaliyetlerle doldurmaktasınızdır. Kabiliyetleriniz, zamanınız ve imkanlarınızı amaçlarınız doğrultusunda en avantajlı biçimde kullanırsınız. Böyle bir amaç taşımazsanız, o hayallerinizi gerçekleştirecek şaşırtıcı gücünüz başıboş kalacak, sürücüsü olmayan bir vasıtaya benzeyecektir. Gidin ve doğruca vasıtanıza oturup, motoru çalıştırın ve istediğiniz hızda yol alın.

9. Beyin Fırtınası

Gerçekten ne istediğinizi bulmanın en kısa yolu bu soruyu kendi kendinize sormaktır. Daha özelde bu soruyu zeka ve zihninize ev sahipliği yapan şuurunuza doğrudan sormaktır. Kaliteli cevaplar alabilmeniz soracağınız soruya göredir. Bunun için size bir yol öneriyoruz. O da "beyin fırtınası" olarak adlandırdığımız metottur. Aşağıda, bu metoda ait beş temel basamağı göreceksiniz:

- <u>Birinci basamak:</u> *Boş ve temiz bir kağıdın üzerine beyin fırtınası yapmak istediğiniz konuyu soru biçiminde yazınız.*

İnsanoğlunun beyni ve kalbi yeryüzündeki en güçlü bilgisayarları dahi çok çok gerilerde bırakacak şekilde dizayn edilmiş İlâhî büyük bir armağandır. Bu bilgisayarı kullanabilmek için onun programlama dilini öğrenmeniz gerekmemektedir. Sadece sorun, yani aklınıza ve kalbinize danışın yeter.

- <u>İkinci basamak:</u> *Aklınıza gelen her şeyi yazın.*

Sayfanın başında yazmış olduğunuz soruyu sorun ve vereceğiniz bütün cevapları dinleyin. Soruyu sorduğunuzda size aptalca gibi görünen cevaplar da dahil zihninize gelen bütün cevapları kaydedin. Kullanılışlı veya değil, mantıklı veya mantıksız, onayladığınız ya da onaylamadığınız bütün cevaplarınızı yazın. Beyin fırtınasının ilk kuralı kendinizi dinlemektir. Siz kendinizi dinlemeyeceksiniz de kim dinleyecek?

- Üçüncü basamak: *Aklınıza gelen her düşünceyi memnuniyetle kabul edin.*

Düşüncelerinizin aptalca görünmesi ya da imkansız gibi oluşlarının hiçbir önemi yok. Kendinizi, bu kadar çeşitli düşünebildiğiniz için şanslı bile görmeniz gerekir. Her bir fikri bir hediye gibi görün. Her aldığımız fikri sevme gibi bir durumumuz yok. Her fikri kabul eder, her birini açar, verene teşekkür ederiz. Önemli olan düşüncedir. Şayet bütün düşünceleri memnuniyetle kabul ederseniz, bilinçaltınız bu düşünceleri üretme konusunda daha istekli olacaktır.

- Dördüncü basamak: Kaleminizi bırakın yazsın.

Kendinize yazmak için -bir dakika, iki dakika, beş dakika gibi- belirli bir süre verin ve zaman bitene kadar kaleminizin yazmasına izin verin. Saçmalık gibi görünse de, aynı şeyleri üst üste yazıyor gibi olsanız da yazmaya devam edin. Yazmaya devam ettikçe söyleyecek bazı şeyleriniz olduğunu keşfedeceksiniz.

- Beşinci basamak: Tenkitlerinizi daha sonraya tehir edin.

Sadece yazın, yargılamayın. Daha sonra yargılayabilirsiniz. Beyin fırtınası, fikirlerin doğması için çalışmaktır, onların yok olması için değil.

Hiç, herhangi bir toplantıda, bir başkasının “amma da aptalca bir fikirmiş!” dediği bir deneyim yaşadınız mı? Belki de bu olaydan sonra fikirlerinizi kendinize sakla-

mayı öğrendiniz. Bilinçaltınız oldukça duyarlıdır. Şayet onun önerilerini reddederseniz, fikir üretmeyi durdurabilir. Mümkün olduğu kadar fikir üretin. Bırakınız kaleminiz uçsun, editörünüz yoluna devam etsin. Daha sonra dilediğinizi ayıklayabilirsiniz.

Beyin fırtınasına başlamanız için şu andan daha iyi bir vakit yoktur. Öyleyse şimdiden bir parşömen kağıdı alıp, en üstüne şu soruyu yazınız:

"Kesinlikle elde edeceğimi bilseydim, hayattan istediğim ne olurdu?"

Şimdi cevaplarınızı yazınız. Listeye yazdığınız hususları başarıp-başaramayacağınızdan endişe etmeyin. Bu köprüyü oraya geldiğinizde geçeceksiniz. Şimdiden, ne istediğinize, onu nasıl elde edeceğinize odaklanın. Zihninize gelen her şeyi yazın. Kaleminizi en az iki dakika kadar yazması için serbest bırakın. Hayatınızdaki belirli alanlarda düşünmeniz daha faydalı olacaktır. Mesela, işinizden, ev hayatınızdan, akrabalarınızdan beklentileriniz nelerdir? Sağlığınız, hobileriniz, sosyal aktiviteleriniz, dünya üzerinde bırakmak istediğiniz etkiler, kimlerle beraber olmak, nasıl hatırlanmak istediğiniz vb. konularda düşüncelerinizi serbest bırakın.

Bunu yaptıktan sonra derin bir nefes alın. Ayağa kalkın, yürüyün. Tekrar geriye geldiğinizde yeni bir hamle için gerekli enerjiyi almış olacaksınız.

10. Öncelikler

Hayattan beklentilerinizi alt alta sıraladığınız bir liste haline getirdikten sonra yapacağınız;

- İlk şey, listenizdeki hangi maddenin önceliğe sahip olduğunu belirlemektir. Belki bir zamanlar, hepsi üzerinde çalışmayı istemiş olabilirsiniz. Ama şimdi, bir vakitte sadece bir şey üzerine odaklanın.

- İkinci olarak, listenizdeki ilk iki konuya bakın. Sizin için hangisi daha önemli? Zihninizde bu maddeyi "Geçerli Seçim" şeklinde etiketleyin.

- Üçüncü olarak, listenizdeki diğer maddeye geçin ve sizin "Geçerli Seçim"inizle karşılaştırın. Hangisi sizin için daha önemli? Tercih ettiğiniz madde sizin "Geçerli Seçim"iniz olur.

- Dördüncü olarak, diğer maddeye geçin ve bu maddeyi de "Geçerli Seçim"inizle karşılaştırın. Hangisi sizin için daha önemli? Tercih ettiğiniz madde sizin "Geçerli Seçim"iniz olur. Bu süreci, listenizdeki her bir madde için "Geçerli Seçim"inizle karşılaştırarak tekrar edin. Yeni bir maddeyi "Geçerli Seçim" yaparsanız "Geçerli Seçim"iniz o olur. Listenizin sonuna geldiğinizde "Geçerli Seçim"iniz tek ve en önemli seçiminiz olarak kalır ve İlk Tercih haline gelir. Buna "zeytinyağı metodu" da diyebiliriz. Çünkü her defasında bizlerin en önemsediğimiz tercihin üste çıkmasını sağlar.

Birinci tercihinizi bu şekilde belirledikten sonra listenizdeki diğer maddelerinizi de aynı metodu kullanarak 2., 3., vb. şeklinde tercih sıralamasına sokabilirsiniz.

11. İrade Gücü

Siz de belki benim gibi, iradenin ne derece önemli bir unsur olduğunu çeşitli vesilelerle duydunuz ya da okudunuz. Bizler, ailelerimizin, arkadaşlarımızın ve toplumumuzun düşünüş tarzlarından oldukça kuvvetli bir şekilde etkilenerek büyüdük. Hala etrafımızda gerçek olarak telakki ettiğimiz o kadar çok yanlış düşünce şekilleri var ki bunları yeniden kontrol etme gereği bile duymuyoruz. İsterseniz öncelikle irade kavramını basit olarak ele almaya çalışalım, daha sonra ise teknik ayrıntılara girmeye çalışırız.

Bir yönüyle irade, istenilen şeyin gerçekleştirilebilmesi için bir bölümümüzün diğer bölüm tarafından bastırılmasıdır. Mesela, diyet yapan bir insan, şiddetle arzu ediyor dahi olsa canının çektiği yiyecekleri yememek için irade gücünü kullanır. Yine, bir kimse rahat koltuğunda oturup kitap okumaktan oldukça hoşlanıyorsa, fizikî eksersizleri yapabilmek için irade gücünü kullanır. Dolayısıyla, diyet yapan ya da rahat koltuğunda kitap okuyan kişi, iradesini, bir isteğini diğerine galip getirmede kullanmış olmaktadır. Mağlup olan istek, ister kitap okuma isterse de bol proteinli yiyecekler olsun. Bu duruma biz "zıt bölünmeler" diyeceğiz. Diyet yapan kişi örneğinde bol proteinli yemekler yemek ya da rahat bir koltukta kitap okumak bastırılan bölüm, fizikî eksersiz ya da diyet yapmak da bastıran bölümdür. Bir bölüm, ortaya çıkabilmek için diğer bölümü bastırmaktadır.

12. İrade Gücünü Doğru Şekilde Kullanmak

Bu gücün, nasıl başarısızlığa uğradığını biraz izah etmek gerekecektir. Ayrıca, irade gücünün nasıl yanlış bir şekilde kullanıldığını ve ona ait temel özellikleri tanımak da önemlidir.

Tipik bir şekilde, diyet yapan bir kimse, kısa vadede istediği yiyecekleri yememe becerisi ve iradesini gösterecektir. Ama birkaç gün, bir hafta ya da bir ay sonra ne olacaktır? Belki de şöyle cevap verdiğinizi duyuyor gibiyiz: "Bir müddet sonra diyeti bırakacak, istediklerini yemeye başlayacak. Fizikî eksersiz yapan kişi de artık rahat koltuğuna oturup kitap okuyacak." Bu kişiler belki de artık: "Daha fazla irade gücüne ihtiyacım var" diyecekler. Bu senaryo böyle devam eder gider. Ancak, anlaşılması gereken önemli bir nokta var. Zaman geçtikçe, bastırılan taraf gittikçe kuvvetlenmeye başlar ve diyet örneğindeki kişi kendini şişmanlatacak yiyeceklerden kaçamaz hale gelir. Böylece, o ana kadar bastırılan ve mağlup olan taraf

artık galip gelmiş olur ve irade yenilgiye, başarısızlığa uğrar. Ne acıklı bir durum! İşte bu sıfır noktasıdır. Çünkü 1 kazandınız ve 1 kaybettiniz. 1-1= 0! Üstelik sıfır, savaşı kaybetme anlamındadır. Çünkü, bizleri varlık dünyasına çıkaran Yüce Yaratıcının ve etrafımızdaki hayatın bizden istediklerini yerine getirmemekle, düşünce ve idealimizdeki "başarı" unsurundan da oldukça uzağa düşmüş sayılırız.

Biz böyle kazanıp-kaybettikçe, beynimiz bize tutarlı bir başarı için güvenemeyeceğini öğrenir ve daha fazla başarısız olmamamız için bizi durdurmaya başlar. Bu, yeni bir "ben, imkanı yok başarılı olamam" fikri ve inancının gelişmesi anlamına gelmektedir.

Davranışlarımızda tutarlı değilsek, başkalarının bize bakış açısı da o şekilde olur. Böyle bir bakış açısı ise, onların bize yapabilecekleri çok değerli katkıların yok olması anlamına gelir. Gerçek bir başarının meydana gelebilmesi ve üzerinde başarı fidelerimizin gelişip büyüyebilmesi için kaliteli bir toprağa ihtiyacımız bulunmaktadır. Bu sebeple, insanların bizi tutarlı olarak tanımalarının büyük önemi vardır. Bu tutarlılık, insanların bize olan güvenini yükseltecek ve başarı için önemli bir anahtar olacaktır. Çünkü başarı, size güvenen insanlarla kurduğunuz sağlam bağlantılarla birlikte gelmektedir.

Dahili çatışmalar fiziki, zihni ve ruhi enerjinin büyük bir bölümünü kullanırlar. Dahili çatışmalardan uzak kaldığınızda ne kadar büyük bir enerjiye sahip olabileceğinizi bir hayal edin. Biri ileri götürmeye diğeri ise geri çekmeye çalışan bir motor gücün, sahibini hiçbir yere götürmeyeceği açıktır. Ama her ikisi de ileri götürmeye çalıştığında bu kişinin ne kadar hızlı hale gelebileceğini azçok takdir edersiniz. Zihninizi ve kapasitenizi blokaj halinde tutan bu tür dahili çatışmalar yaşıyor musunuz? Şayet öyleyse, zihnimizi bu durağanlıktan sıyırmalı ve

nasıl üretken hale gelebileceğimizin projelerini ortaya koymalıyız.

Bizler, irade gücümüzü genelde, kendimiz ve çevremizle olan dahili çatışmalar ve engellerin nasıl aşılabileceği hususlarına yoğunlaştırmaktayız. Şayet, bir bölümümüzü bastırmaya devam edersek, o bölüm yeni ve daha üretici bir şekilde kendisini duyurmaya çalışacaktır. Dinlenme isteğini bastırıp daha çok şey elde etme isteğini diri tutan, ama daha sonraları hastalanması sebebiyle zorunlu olarak dinlenmek durumunda kalan insan örneği, sanıyorum ne demeye çalıştığımızı daha rahat bir şekilde anlatmaktadır.

13. Başarı Konusunda Dokuz Yanlış İnanç

1. Eğitim, aile yapısı vs. eksiklikleri sebebi ile bazı insanlar başarılı olamazlar. Yanlış. Doğrusu ise hemen herkesin Allâh'tan istemesi, sonucunu O'ndan bilmesi ve O'nun izni ve inayeti ile meydana geldiğine inanması kaydıyla başarılı olabilecekleridir. Çünkü başarı, öncelikle Allâh'a kalbî, ruhî ve aklî bir yöneliş, daha sonra da neticenin Allâh'tan husûlü için gerekenlerin yapılması faaliyetidir.

2. Başarılı insanlar hata yapmazlar. Hayır, başarılı insanlar da hepimiz gibi hata yapabilirler ama o hatayı tekrar etmezler. Mümin bir delikten ancak bir defa ısırılabilir iki defa değil.

3. Başarılı olabilmek için haftada en az 60 (70,80,90) saat çalışmak gerekir. Çok şey yapmanız değildir önemli olan. Daha çok doğruyu yapmak önemlidir.

4. Şayet, yolunuz üzerindeyken yardım alıyorsanız bunun adı başarı değildir. Hayır, başarı rastlantıyla ya da yardımsız meydana gelmez. Öyleyse, başarılı olmanıza yardım eden insanları tanımaya çalışın. Etrafınızda onlardan pek çoğunun bulunduğunu göreceksiniz.

5. Başarılı olabilmek için çok şanslı olmak gerekir. Hayır, başarılı olabilmede “şans” denilen faktörün hiçbir etkisi olmaz. Tam tersine, sıkı çalışma, gayret gösterme ve bilgiye müracaat etme ve Allâh’a tevekkülün çok büyük önemi vardır.

6. Çok para kazanırsanız bunun adı başarı olur. Hayır, para şüphesiz faydalı pek çok araçtan sadece bir tanesidir, ama bu husus yani faydalı olması pek de garantili değildir.

7. Herkesin duyması ve bilmesi başarı demektir. Hayır, çok para kazanabilir ve pek çok insana duyurmuş olabilirsiniz. Ancak, bilen kişi sadece siz bile olsanız, başarı yine başarıdır.

8. Başarı bir hedeftir. Hayır, başarı bundan daha çok, kendinize tayin etmiş olduğunuz hedeflerinize ulaştığınızda Allâh’a hamd ve şükür hisleri ile dolu bir şekilde O’na kullukta derinleşmenizdir.

9. Bir defa başarılı oldum mu bütün sıkıntılarım bitmiş olur. Hayır, siz hala, Allâh’a karşı fakirliği devam eden, O elinizden tutmayı bıraktığı takdirde de iniş ve çıkışları, kaymaları ve sürçmeleri şiddetle artacak olan bir insansınız.

14. Bir Şeyleri Kaçırıyor muyuz?

Hemen her gün düşünür ve çeşitli duygular yaşarsınız. Hadiseler gelir sizi bulur. Olayların ne kadarına siz sebep oldunuz, ne kadarı başkalarının sebebiyle meydana geldi.

Siz gerçekte kimsiniz? Niçin bu dünyaya gönderilmişsiniz? Hayatınızın sizin için, etrafınızdaki diğer insanlar için bir anlamı var mı? Yoksa hemen her şeye bir “rastlantılılık” mı atfediyorsunuz?

Bunlar oldukça önemli sorular. Hayattan beklentileriniz ne ise, ister en küçük bir hedef isterse de en büyük bir

ideali taşıyor olun, yukarıdaki sorulara pratik ve faydalı cevaplar verebilmeniz gerekir. Diğer türlü, yabancı bir şehirde kılavuzsuz ya da haritasız bir şekilde geziyor gibi olursunuz.

Pek çok defalar, bu sorulara hayatın zahiri/görünen/fiziki yönüyle cevaplar bulmaya çalışır, ancak hemen her defasında da bu cevapları görünen kısımda bulamayız. Çünkü orada değiller. Cevaplar, yüzeyin/görünenin altında ve bakmasını tam olarak bilemeyenler için görünmemekte.

Kütüphanelerimiz, kitap evlerimiz, kitap kataloglarımız, internet, konferansçılarımız ve eğitimcilerimiz, hayatınızı değiştireceğini, istediğinizden daha fazlasına ulaştırabileceğini ve sizi başarılı kılacağını söyleyen yeni fikirler, formüller ve tekniklerle doludur. Mesela, başarı ve kişisel gelişime ait bütün güzel fikirleri alıp bir araya toplasanız, hemen hepsinin ortak bir şekilde şunu söylediklerini göreceksiniz: "Çok büyük bir güce sahipsiniz ve "şu" tekniği kullandığınızda istediğiniz şeyi elde edeceksiniz." Bunları okuduktan sonra da hedef oluşturarak, kişisel gelişim metotlarını kullanarak, sözler vererek, NLP (Nöro Linguistic Planning=Sinir Sistemi Dili Planlaması) programları uygulayarak, vb. yollarla durumunuzu değiştirmenin yolları öğretilmeye çalışılır.

Ancak, burada şöyle bir problem söz konusudur. Şayet, bu tür planlamalar sadece sözde kalıyor, Meşîet-i İlâhî'nin iradî veya gayr-ı irâdî olarak (hâşâ) gözetilmemesi gibi bir büyük yanılgı söz konusu oluyorsa, isteklerinizin bir kısmı ya da büyük bir bölümü gerçekleşmeyebilir. Bu şekildeki yanılgı taşıyan isteklerdeki ısrar ise, gerçeklerden uzaklaşma ve hayal dünyasının sonu gelmez gibi görünen labirentlerinde -Allâh korusun- doğru çizgiden sapma tehlikesini de beraberinde getirebilir. Çünkü, meydana gelen isteklerimizin, anında gerçekleşmesini, neredeyse sınırsız bir güce ya da harikuladeliğe sahip

olmayı istemiş, dolayısıyla da kendinizi unutmuş olursunuz.

Kendinize biraz daha yakından ve ciddi bir şekilde bakacak olursanız, bilinçli isteklerinizin, ancak çok az bir yüzdesine ulaşabildiğinizi görürsünüz. Başarı teknikleri bile uygulamış olsanız, bu tekniklerin bazen işe yaradıklarını bazen de bir etkilerinin olmadığını görürsünüz. Ancak burada yine de sormamız gereken çok önemli birkaç soru bulunuyor:

1. Niçin siz bazen başarılı olurken diğerleri olamıyor?

2. Niçin siz kısmen de olsa hedeflerinize ulaşabilirken diğerleri hiç ulaşamıyor?

3. Niçin siz düşüncelerinizin bir kısmını gerçekleştirebilirken diğerleri gerçekleştiremiyor?

Bundan sonraki kısımda biraz da genel anlamda hayatımızı etkileyen, bizde ve çevremizde değişikliğe sebep olan ama görünmeyen ya da tam olarak hissedilemeyen manevi diyebileceğimiz bazı insani donanımlardan söz etmeye çalışacağım.

15. Senaristler, Televizyon-Sinema Ve Bizler

Size bir soru sormama izin veriniz. "Televizyon seyretmekten hoşlanıyor musunuz?" Bu soruya "evet" cevabı verdiğinizi kabul ediyorum. Çünkü, pek çok insan bu cevabı veriyor. Televizyon seyretmeyi sevmiyorsanız bile lütfen okumaya devam ediniz. Çünkü burada aktarmaya çalışacağımız bilgilerin, televizyon seyredenler kadar seyretmeyenler için de faydalı olabilecek cinsten bilgiler olduğunu düşünüyoruz.

Televizyon seyretmekten hoşlanıyorsunuz. Acaba "niçin" diye düşündünüz mü?

Dünyanın değişik bölgelerindeki pek çok insanla konuştuğumuzda televizyonu sevme ve seyretmeyle alakalı dört temel sebep gösteriliyor:

1. Eğlenceli olması,

2. Gündelik hayatın rutin koşuşturmacasından uzaklaştırması,

3. Televizyondan eğitici ve eğlendirici bir şekilde faydalanılabilmesi,

4. Değişik görüş ve fikirlere televizyon aracılığıyla ulaşıyor olunması.

İlginçtir ama, televizyon ya da sinema tam bir deneyim aracı değildir. Program ne kadar iyi olursa olsun, siz herhangi bir programa ne kadar adapte olursanız olun, şunu bilmektesiniz ki, evde koltuğunuzda oturmaktasınız. İzlemeye çalıştığınız insanlar ise ekranda bulunmaktadırlar.

Daha da önemlisi, bakmakta olduğunuz insanların ne hissettikleri ya da düşündüklerini bilmiyor olmanızdır. Onlarla sizler arasında, onların deneyim ve tecrübeleri ile sizin deneyim ve tecrübeniz arasında bir uzaklık ve engel bulunmaktadır.

Şimdi ben, kendinizi tamamen içinde hissedeceğiniz, onunla adeta bütünleşeceğiniz bir karakter, hikaye ya da konu içerisine sizi çekeceğimi söylesem bana nasıl bir cevap verirdiniz?

Gerçekten de bir an için şöyle düşünseniz: "İzlemeye çalıştığınız insanların düşündüğünü düşünen, bildiklerini bilen, sonra da yeni kazanımlar elde etmiş birisi olarak televizyonun dışına gelip esas şahsiyetine bürünen birisi olabilir misiniz?"

Ben de işte tam bundan, yani gerçek bir realiteden, kendinizi tamamen isteğiniz ve sevdiğiniz bir karaktere dönüştürebilmenizden bahsetmekteyim. Siz, bir devlet başkanı, insanlara ve hayır kuruluşlarına yardım eden büyük bir

zengin, kâinat senfonisini algılamaya çalışıp onu müzikle seslendirme ve dillendirmeye çalışan önemli bir müzisyen, bir ikiz babası, bir kumandan, dini bir lider, bir ilim adamı vb. olabilirsiniz.

Bu karakterlerden hangisini seviyorsanız onu, ya da sevdiğiniz daha başka bir karakterin yaptıklarını, düşündüklerini, konuştuklarını yapmaya, düşünmeye, konuşmaya başladığınızda, olmak istediğiniz karakterin size nasıl yakınlaştığını görecek ve şaşıracaksınız.

16. Işık-Kamera-Hareket

Bir kitapevine gittiğinizde yüzlerce çeşit kitabın sergilendiğini görürsünüz. Bu kitapların hepsi de daha önceden üzerinde çalışılmış, tartışılmış hatta İnternet ortamında paylaşılmıştır bile. Günlük gazetelere, haftalık-aylık dergilere bakınız. Ya da radyo dinleyin, televizyon izleyiniz. Dünyanın hemen her yerindeki insanların, ortaya koyabilecekleri faaliyetleri icra ettiklerini görürsünüz. İnsanlar, kendilerini tamamen yapabilecekleri işlere vermiş durumdadırlar.

Biraz yukarıda, insanların niçin televizyon seyrettiklerine dair bir yorum yer almıştı. Bu duruma göre bir insanın bu tür bilgi-eğlence araçlarını kullanmasının temel sebebi, kendi içinde duyup hissettiği “iç deneyim ve tecrübeler” diyebileceğimiz bir süreç yaşıyor olmasıydı. İnsanlar genellikle, filmlerde meydana gelen olayı yorumlar ama filmin çok önemli bir bölümü olan “senarize etme” kısmını ve “kamera arkasını” pek de düşünmek istemezler. Siz öğrenir, hisseder ya da eğlenirken “iç deneyiminiz”de neler yaşıyorsunuz? Şöyle durun ve birkaç saniye düşünün. Şayet bu “iç deneyim” yaklaşımımız doğru ise, sizin için “içte hissettikleriniz”, “dışarıda” olup-bitenden daha fazla önemli gibi bir anlam çıkmış olmuyor mu? Bu, belki de hemen herkes için geçerli ve normal bir durumdur. Çünkü, insanlara ne istediklerini ve istedikleri bu şeyi ne için istediklerini sorduğunuzda, size genelde: “gö-

nül huzuru, kafa dinginliği, güven, mutluluk, vb." şekilde cevaplar vereceklerdir.

Dolayısıyla asıl istenen "iç tecrübe ve deneyimi"dir. Ev, araba, mal, mülk gibi isteklerin temeline indiğinizde de aynı şeyleri göreceksiniz. Gelin, size burada şu teklifi yapmış olalım. Dışarıda olup bitenden (iş, para, arkadaşlık, sağlık, vs.) daha fazla olarak içeride olup bitenle (düşünceler, duygular, öğrenme/gelişme, vs.) ilgilenmeye ve hayatınızda yapmak istediğiniz değişiklikleri öncelikle içeride yapmaya çalışın.

Burada oldukça ilginç bir durum var. Sinema izlerken filmin akışına kendinizi o derece kaptırırsınız ki, filmi sahneleyen, senaryolaştıran, ilgili aktörleri bulup onları istediği şekilde konuşturan ve hareket ettiren Direktörü/Yapımcıyı aklınıza bile getirmezsiniz.

Siz de hayatınızın direktörüsünüz. Bu hayata, hemen hemen ortak duygularla gönderildiniz. Dolayısıyla sizin bilinçaltınız, her gün yirmi dört saat sürekli bir şekilde hayattaki hedefinizin gerçekleşebilmesi için çalışmakta.

Buradaki diğer bir ilginç nokta ise, başarı, motivasyon vb. konulardaki yazı ya da konferansların bir açıdan doğruyu yansıtırken bir başka açıdan ise yanlış olmalarıdır. Şöyle ki: Onlar, sizde direktörlük yapan bölüm, yani sizin bilinçaltınız ile alakalı olarak konuşuyorlarsa bu doğrudur. Ama sizin bilinçli, yani şahsiyetinizle alakalı bölüm için konuşuyorlarsa bunun pek büyük bir sonucu olmayacağını söylememiz gerekir.

Şimdi aktarmaya çalışacağımız hususların, size faydalı olmasını ümit ediyoruz:

- Sizde, perde arkasında kalıp da hayatınıza yön veren önemli bir unsur var. Bilinçaltı. Bilinçaltını şekillendirme tamamen size ait bir olgudur.

- Günlük deneyim ve tecrübelerinizde en kıymetli rol bilinçaltınıza aittir.

- Bilinçaltınızın sizin için önemi, hedef ve ideallerinizi gerçekleştirmede size büyük yardımından dolayıdır.
- Bilinçaltınız ile nasıl irtibata geçebileceğiniz, taleplerinize ondan nasıl cevap alabileceğiniz, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir konudur.

Bir bardak sıcak su sadece bir bardak sıcak sudan ibarettir. Bir çay poşeti sadece bir çay poşetidir. Ama siz bu ikisini bir araya getirir, birleştirirseniz ortaya içimi çok güzel bir bardak çay çıkar. İşte siz de, dışarıdaki dünyanız ile içerideki dünyanızı birleştirirseniz ortaya çok güzel, taze bir hayat çıkar. Yani, görünen irade ve bilinciniz ile görünmeyen bilinçaltı ve "alt iradeniz" müşterek çalışabilirlerse, hayatınızda oldukça başarılı ve tatminkar sonuçlar alırsınız.

17. Uzanın ve bir şeylere dokunun

Günlük hayatımızda telefonlar, cep telefonları, faks makineleri, bilgisayarlar, İnternet, televizyonlar, radyolar ve uydularla kuşatılmış durumdayız. Bu cihazlar bizleri bir araya getirmekte ve birbirimizle iletişim kurabilmemizi mümkün hale getirmektedirler. Şayet bu şekilde birbirimizle irtibat kuramıyor olsaydık bazı şeylerin yerine gelmesi oldukça imkansız hale gelebilecekti.

Gerçekten filminizi çekmek, aktör ve aktrisleri bir araya toplayıp onlara neyi, nasıl ve ne zaman yapmaları gerektiğini anlatmak istiyorsanız, direktörünüz ve ekibi arasında bilinçaltı seviyesinde bir iletişim kurmanız gerekmektedir. İşte, dünya dediğimiz bu orijinal stüdyo inşa edildiği zaman, göremediğimiz bir iletişim ağı da tesis edilmiştir. Bu iletişim ağı, yeryüzünde yaşayan bütün canlıları bilinçaltı seviyesinde birbirine bağlamaktadır. Genel manada bu durum biraz İnternete benzetilebilir. Ancak daha güçlü, daha hızlı ve bu iletişim için bir bilgisayara da ihtiyacınız bulunmamakta. Bunu biraz iyi

anlayabilmek için isterseniz şu türdeki misalleri düşünebilirsiniz: Herhangi bir şey meydana gelmeden önce onu bildiğiniz anlar olmuştur. Ya da birisi telefon etmeden önce o kişinin telefonla sizi arayacağını hissetmişsinizdir. Ya da birisinin düşüncesini bilmiş, onu ifade etmişsinizdir. Birisine dikkatlice baktığınızda bile onun dönüp size baktığı anlar çok olmuştur. Bütün bu tecrübeler ve daha pek çokları, sizin bilinçaltı seviyesinde diğer varlıklarla nasıl bir irtibat içerisinde olduğunuzu göstermektedir.

Dolayısıyla, bu iletişim ağına bağlı olan bizler, haberimiz olmadan çeşitli e-mailler, duyurular, bildiriler, vs. göndermekte, isteklerimizi ve diğerlerine neler sunabileceğimizi bir şekilde belirtmiş olmaktayız. İnsanlar da bizim bu iletişimimize cevaplar göndermektedirler. Aynen gerçek dünyada olduğu gibi, bu tür bir iletişim vasıtası ile müzâkere etmekte ve görüşmeler yapmaktayız. Yirmi dört saat bu mesajlar gidip gelecekleri yere bilinçaltı seviyesinde gitmekte ve gelmektedirler.

Şimdi de "karakter eğitimi" açısından daha başka bir yönümüzü, "adalet-istikâmet" duygularının geliştirilmesi konusunu ele almaya çalışacağız.

VI. BÖLÜM

ADALET, DÜRÜSTLÜK, İSTİKAMET DUYGULARININ GELİŞİMİ

1. Mini Test

Dürüstlük-istikamet duygusu gelişmiş bir genç-yetişkin misiniz? Lütfen aşağıdaki soruları kendinize sorup, içten bir şekilde cevap veriniz:

- Başkalarına, bana davranılmasını istediğim tarzda davranırım. Doğru / Yanlış
- İnsanlara hoşgörülü ve adilane yaklaşırım. Doğru / Yanlış
- Mantıklı ve açık fikirliyimdir. Doğru / Yanlış
- Kuralları önemser, kurallara göre hareket ederim. Doğru / Yanlış
- Diğer insanların haklarını gasp etmem. Doğru / Yanlış
- Benim kararlarım ya da davranışlarımdan bir şekilde etkilenebilecek olan diğer insanları mutlaka nazar-ı itibara alırım. Doğru / Yanlış
- Dürüst, açık sözlü ve samimiyim. Doğru / Yanlış
- Yalan söylemem, dolandırmam ve çalmam. Doğru / Yanlış
- Kasıtlı bir şekilde başkalarını yanlış yollara sevk etmem. Doğru / Yanlış
- Devamlı istikamet üzereyim. Doğru / Yanlış

- Ne kadar zor olursa olsun daima doğru olanı yapmaya çalışırım. Doğru / Yanlış
- Kendime karşı da oldukça dürüstüm. Doğru / Yanlış
- Kendime yüksek ahlaki standartlar edinmişimdir. Doğru / Yanlış
- Günah yollarına dalmakla kişisel şerefimi tehlikeye atmam. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine "doğru" cevabını vermişseniz siz gerçekten de adalet, dürüstlük, istikamet ve bütünlük duyguları oldukça gelişmiş bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına veya daha fazlasına "hayır" cevabı vermişseniz, bu durum "dürüstlük" ve "istikamet" ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

"Sanırım ben, adaletli, dürüst ve istikametli bir insan değilim. Çünkü: ....

Şimdi öncelikle "dürüstlük" konusundaki ayet-i kerime meallerini yorumlamadan aktarmak istiyoruz:

2. Kur'an-ı Kerim'den Bir Demet Yol Haritası

"Ey iman edenler! Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının ve dürüst insanlarla beraber olun."[101]

"Ey iman edenler! Sizde ölüm alâmetleri belirdiğinde, vasiyet edeceğiniz sırada, içinizden iki dürüst kişiyi şahit tutun.."[102]

---

[101] 5, Maide, 119.

[102] 5, Maide, 106.

"Allah buyurdu ki: "Dualarınız kabul edildi. Dürüst olmaya devam edin, müstakim olun ve sakın hakikati bilmeyenlerin yoluna tâbi olmayın."[103]

"Rabbin, halkı dürüst hareket eden hem kendi nefislerini, hem de birbirlerini düzeltmeye çalışan diyarları, haksız yere asla helâk etmez."[104]

"De ki: "Ya Rabbi, gireceğim yere dürüst olarak girmemi, çıkacağım yerden de dürüst olarak çıkmamı nasib et."[105]

"...dürüst erkekler ve dürüst kadınlar..."[106]

"Onlar ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da dürüst hareket ederler, işte onlara korku ve endişe yoktur, onlar kendilerini üzecek hiçbir durumla da karşılaşmazlar."[107]

"Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da istikamet-dürüstlük üzere, doğru yolda yürüyenler yok mu, işte onların üzerine melekler inip: "Hiç endişe etmeyin, hiç üzülmeyin ve size vaad edilen cennetle sevinin!" derler."[108]

"Onlar ki "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra da istikamet-dürüstlük üzere hareket ederler, işte onlara korku ve endişe yoktur, onlar kendilerini üzecek hiçbir durumla da karşılaşmazlar."[109]

---

[103] 10, Yunus, 89.

[104] 11, Hud, 117.

[105] 17, İsra, 80.

[106] 33, Ahzab, 35.

[107] 46, Ahkaf, 13.

[108] 41 Fussilet, 30

[109] 46, Ahkaf, 13.

3. Zorlu Bir Sınavdan Sonra Alınan Dürüstlük Beratı

Muhammed İbnu Şihab ez-Zühri; "Bana Abdurrahman İbnu Abdillah İbni Ka'b İbni Malik nakletti" diyor ve doğruluk-dürüstlük konusunda gerçekten de şu ibretli olayı naklediyor:

"Abdullah İbnu Ka'b, kavmi içinde Resulullah (sas)'ın ashabının hadislerini en iyi bilen ve en iyi öğrenmiş olanıydı. Abdullah dedi ki:

-"Babam Ka'b İbnu Malik'in, Resulullah (sas) Tebük seferine çıktığı zaman, sefere katılmayışı ile ilgili hikayeyi kendisinden dinledim. Şöyle anlatmıştı:

-"Ben Tebük gazvesi hariç Resulullah (sas)'in çıkardığı gazvelerden hiçbirine katılmazlık etmemiştim. Gerçi Bedir gazvesine iştirak etmedim. Ancak buna katılmayanlardan kimseyi Resulullah (sas) kınamadı. O seferde Resulullah (sas) ve Müslümanlar savaşı düşünmüyorlardı. Ne var ki Cenab-ı Hakk bunlarla düşmanı beklenmedik anda karşı karşıya getirdi. Ben Akabe gecesinde İslam'la müşerref olup ilk antlaşmayı yaptığımız esnada Resulullah (sas)'la beraberdim. Ben Akabe'de hazır bulunmayı Bedir'de hazır bulunmaya değişmem, halk Bedir gazasını Akabe biatından daha çok ansa da.

Benim Tebük seferinden geri kalışımla ilgili habere gelince, gerçekten ben hiçbir zaman, o sıradaki kadar güçlü ve zengin olmamıştım. Allah'a kasemle söylüyorum, daha önce hiçbir zaman devem olmamıştı. Ama o gazve sırasında iki tane binmeye mahsus devem vardı. Bir de Resulullah (sas) gazaya niyet etti mi genelde müphem ifadeler kullanarak, asıl hedefi belli etmezdi. Fakat bu gazvede öyle yapmadı. Çünkü Tebük seferi çok sıcak bir mevsimde oluyordu. Uzak bir seferi ve tehlikeleri göze almış, büyük bir düşmanı hedef edinmişti. Müslümanlar gazve hazırlıklarını tam yapsınlar diye durumu tam olarak açıklamış, gidecekleri istikameti gizlemeksizin bil-

dirmişti. Resulullah (sas) ile birlikte sefere katılacak Müslümanlar pek çoktu. Askerlerin künyelerini kayıt defteri almıyordu.

Pek az kimse gözden kaybolmayı (katılmamayı) arzu ediyordu. Bunlar da vahiy gelmedikçe, gizlendiklerinin, Resulullah (sas) tarafından bilinemeyeceğini zanneden kimselerdi. Bu gazve, tam meyvelerin erdiği, gölgelerin iyice tatlılaştığı bir zamana rastlamıştı. Ben de meyve ve gölgeye düşkün bir kimseydim. Resulullah (sas) ve Müslümanlar yol hazırlığı yaptılar. Ben de onlarla yol hazırlığı yapmak üzere sabahleyin evden çıkar, (kararsızlık içinde) hiçbir şey yapmadan geri dönerdim. Kendi kendime:

-"Bu da bir şey mi, dilersem hazırlığı çabucak yapabilirim"

diye teselli olur, avunurdum. Bu hal böylece devam etti. Öyle ki, başkaları ciddi ciddi hazırlığını tamamlamıştı. Resulullah (sas) ve Müslümanlar yola çıktılar. Ben ise, hala hiçbir hazırlık yapmamıştım. Yine hazırlık için gittim geldim ama bir şey yapmaya bir türlü elim varmıyordu. Bu hal de sürdü gitti. Askerler sür'atle yol aldılar. Gazve elimden kaçtı. Yine de yola çıkıp onlara kavuşmayı düşündüm. Keşke bunu yapsaydım. Bana bu da nasib olmadı. Resulullah (sas) Medine'den ayrıldıktan sonra, halkın arasına çıkınca gördüğüm bir husus beni üzmeye başladı. Çarşı pazarda benim gibi kalanlar meyanında gördüklerim ya münafıklık damgasını yemiş olanlardı veya zayıflıkları sebebiyle Cenab-ı Hakk'ın mazur addettiği kimselerdi. Öte yandan Resulullah (sas) da beni Tebük'e varıncaya kadar hiç anmamış. Orada kalabalığın arasında otururken:

-"Ka'b İbnu Malik ne yaptı, (ondan ne haber var?)" diye sormuş. Benü Seleme'den birisi:

-“Ey Allah'ın Resulü, onu, yakışıklı iki elbisesi ve çalımla iki tarafına bakması (Medine'de) hapsetti” demiş. Muaz da ona şu cevabı vermiş:

-“Ne kötü konuşuyorsun. Ey Allah'ın Resulü Allah'a kasem olsun ki, Malik hakkında hayırdan başka bir şey bilmiyoruz” demiş. Resulullah (sas) sükut buyurmuşlar. Resulullah (sas) bu durumda iken, uzaktan beyazlara bürünmüş bir adamın siluetini görür ve:

-“Bu gelen Ebu Heyseme olmasın!” der. Gerçektende o Ebu Heyseme el-Sari'dir. Yani, sefer hazırlığı sırasında bir sa’lık hurma verdi diye münafıkların birbirlerine kaşgöz ederek istihza ettikleri zat. Resulullah (sas)’in, Tebük'ten ayrılıp yola çıktığı haberi bana ulaşınca keder ve üzüntüm tekrar arttı. Bir yalan hazırlamaya başladım. “Yarın, Resulullah (sas)'ın öfkesinden, ne söyleyerek kurtulabilirim?” diyordum. Bu hususta ailemde, aklı başında herkesin fikrine müracaat ediyordum. “Resulullah (sas)’in gelmesi yaklaştı” dendiği zaman bendeki yanlış düşünceler zail oldu. İyice anladım ki, hiçbir yalan asla beni kurtaramaz. Doğruyu söylemeye karar verdim. Derken Resulullah (sas) bir sabah Medine'ye geldiler. O, bir seferden dönünce ilk iş olarak mescide uğrar, iki rek'at namaz kılar, ondan sonra halka görünürdü. Bu gelişinde de namazını kılıp halkı kabul etmeye başlayınca sefere katılmayıp geride kalanlar gelip özür dilemeye, özürleri hususunda inandırıcı olmak için yeminler etmeye başladılar. Bunlar seksen kadar erkekti. Resulullah (sas) onların özürlerini kabul ediyor, onlardan beyat alıyor, onlara istiğfarda bulunuyor, işlerini Allah’a havale ediyordu. Ben de geldim. Selam verdim. Selamımı işitince öfkeli öfkeli tebessüm etti ve

-“Gel” dedi. Yaklaştım ve önüne oturdum.

-“Niye geride kaldın, sen (Akabe’de) biat edip itaati sırtına almış değil miydin?” dedi. Ben şu cevabı verdim:

-“Evet ey Allah'ın Resulü! Ben senin değil de dünya ehlinden bir başkasının yanında oturmuş olsaydım, inandırıcı bir özür söyleyip, mutlaka öfkesini gidererek yanından ayrılırdım. Çünkü, Allah bana yeterli bir ifade gücü vermiş bulunmaktadır. Ancak, Allah'a kasem olsun kesinlikle inanıyorum ki, bugün sizi, benden razı kılacak bir yalan söylesem çok geçmeden Allah sizi bana öfkelendirecektir. Size doğruyu söylesem bana kızacaksınız, Ama ben de o hususta Allah'tan af dilerim. Gerçeği söylüyorum, kasem olsun hiç bir özrüm yoktu. Vallahi başka hiç bir vakit, sizden geri kaldığım zamanki kadar güçlü ve zengin değildim.” Benim bu itirafım üzerine Resulullah (sas):

-“İşte bu doğru konuştu” dedi ve bana da:

-“Kalk, Allah senin hakkında hükmedinceye kadar bekle!” buyurdu. Ben de kalktım. Benü Seleme'den bir kısım insanlar da koşarak beni takip ettiler ve bana:

-“Allah'a kasem olsun bundan önce herhangi bir günah işlediğini bilmiyoruz. Savaştan geri kalan diğerlerinin yaptığı gibi Resulullah (sas)'ın senin için yapacağı istiğfar bu günahını affettirmeye yeterdi” dediler.

-“Benim vaziyetime düşen başka biri var mı? diye sordum.

-“Evet iki kişi daha tıpkı senin gibi itirafta bulundular. Mürare İbnu'r-Rebi el-Amiri ile Hilal İbnu Ümeyye el-Vakıfî. Onlara da sana söylenen söylendi” dediler. Bana çok salih iki kişiyi zikretmiş oldular. Bunlar Bedir gazvesinde bulunmuş, nümune-i imtisal kişilerdi. Bunların ismini duyunca, geri gidip özür beyan etme fikrinden vazgeçtim.

Derken Resulullah (sas), Müslümanlara gazveye katılmayanlardan sadece üçümüzle konuşmayı yasakladı. Bunun üzerine halk bizden çekindi ve yüz çevirdi. Öyle ki yeryüzü bana yabancılaştı. Dünya, önceden bilip tanıdı-

ğım dünya olmaktan çıktı. Bu minval üzere elli gece geçirdik. Diğer iki arkadaşım, halktan uzaklaşıp evlerinde oturup ağlayarak vakit geçirdiler. Onlardan daha genç, daha güçlü olan ben dışarı çıkıyor, namazlara katılıyor, çarşı pazar dolaşıyordum. Ama kimse benimle konuşmuyordu. Bazen namazdan sonra, ashabıyla oturmakta olan Resulullah (sas)'e uğrayıp selam veriyordum. İçimden, "Acaba, benim selamımı alarak dudaklarını kıpırdatır mı?" diye kendi kendime sorardım. Sonra yakınına durup namaz kılar, göz ucuyla da ona bakardım. Namaza durunca bana baktığını da görürdüm. Ama ben ona yönelecek olsam derhal benden yüzünü çevirirdi. Müslümanların cefasından çektiğim bu ıstıraplı hal uzayınca, bir gün dayanamayıp gittim Ebu Katade'nin bahçe duvarını aştım. O amcamın oğlu idi ve herkesten çok severdim. Yanına varınca selam verdim. Hayret! Vallahi selamımı almadı. Kendisine:

-"Ey Ebu Katade, Allah aşkına söyle. Allah ve Resulü'nü sevdiğimi bilmiyor musun?" dedim. Sustu, cevap vermedi. Tekrar Allah aşkına diye yemin verdim, yine konuşmadı. Üçüncü sefer Allah adına yemin verdim. Bu defa:

-"Allah ve Resulü daha iyi bilir!" dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaş boşandı. Geri döndüm, duvarı aştım. Bir gün Medine çarşısında yürürken, Medine'ye buğday satmaya gelmiş, Şam ahalisinden Nabat'lı bir çiftçi:

-"Ka'b İbnu Malik'i bana kim gösterecek?" diyordu. Halk beni ona gösterdi. Adam bana yaklaştı ve Gassan Kralı'ndan bana bir mektup getirdiğini söyledi. Ben okuma-yazma bilirdim, hemen okudum. Mektupta şöyle diyordu:

"Bana gelen habere göre arkadaşın sana sıkıntı veriyormuş. Allah seni hakaret görmek, sıkıntı çekmek için yaratmadı. Bize gel, sana iyi davranalım." Mektubu okur okumaz: "Bu da bir başka bela" dedim. Tandıra götürüp

attım ve yaktım. Nihayet bu (boğucu) elli günden kırkı geçmiş, (hakkımızda) vahiy de gecikmişti. Aniden Resulullah (sas)'in elçisi geldi. Bana:

-"Resulullah, hanımını terk etmeni emrediyor" dedi. Ben:

-"Boşayacak mıyım, yoksa başka şekilde bir terk mi?" diye sordum.

-"Hayır, boşamayacaksın, ondan ayrıl, sakın yaklaşma!" dedi. Resulullah (sas) aynı haberi diğer iki arkadaşıma da göndermişti. Hanımıma:

-"Ailene dön, onların yanında kal, Allah bu meselede bir hüküm bildirinceye kadar da orada bekle" dedim. Hilal İbnu Ümeyye'nin hanımı Resulullah (sas)'e müracaat ederek:

-"Ey Allah'ın Resulü, Ümeyye İbnu Hilal kendini kaybetmiş bir ihtiyardır, hizmetçisi de yoktur. Ona hizmetini yapıversem bir mahzuru var mı?" diye izin istemiş. Ve:

-"Hayır, mahzuru yok, hizmet edebilirsin, ancak sakın yakınlaşmada bulunma" cevabını almış. Kadın da:

-"Hayır ya Resulallah! Vallahi, zaten onda kımıldayacak mecal kalmadı. Vallahi cezalandığı günden şu ana kadar hiç ara vermeden habire ağlıyor" dedi. Ailemden bazısı bana:

-"Resulullah (sas)'e gidip hanımının, hizmetlerini yapıvermesi için sen de izin istesen iyi olur. Nitekim, Hilal-'in hanımına hizmet etmesi için müsaade etti" diye tavsiyede bulundu.

-"Hayır, dedim, böyle bir talepte bulunmayacağım. Bana ne diyeceğini nasıl bilebilirim, ben genç bir kimseyim."

Böylece sıkıntısı gittikçe artan on gece daha geçirdim. Konuşma yasağının üzerinden tam elli gece geçti. Ellinci gecenin sabah namazını evlerimizden birinin damında

kılmıştım. Ben Allahu Teala'nın hakkımızda belirttiği o dehşetli hal içinde oturmuş duruyordum. Ruhum sıkılmış, bütün genişliğine rağmen dünya daralmıştı. Sanki bir cendere içerisindeydim. Bir ses işittim. Bu, Sel dağı üzerine çıkmış yüksek sesle bağıran birinin sesiydi. Dikkat kesildim: bana sesleniyor ve:

-"Ey Ka'b İbnu Malik müjde!" diyordu. Hemen secdeye kapandım. Hakkımızda bir kurtuluşun geldiğini anlamıştım. Meğer Resulullah (sas), Cenab-ı Hakk'ın bizi affettiğine dair müjdeli haberi o gün sabah namazında halka duyurmuş, halk da bize müjdelemek üzere koşuşmuş, bazıları da diğer iki arkadaşıma gitmişmiş. Bir zat bana atı ile ulaşmış, Eslemli biri de yaya olarak seğirtip dağa çıkmış, oradan bana sesleniyordu. Tabiî ki ses, attan daha hızlı yol aldı. Sesini duyduğum müjdeci kimse, bir müddet sonra bizzat yanıma gelince, derhal iki parça elbisemi çıkarıp müjde bedeli olarak kendisine giydirdim. Yemin olsun o gün için başka bir şeyim yoktu. Emanet iki giyecek temin ettim, onları giyip, Resulullah (sas)'i görmek arzusuyla dışarı fırladım. Yolda halk grup grup beni karşılıyor. Cenab-ı Hakk'ın affı sebebiyle tebrik ediyordu. Bu minval üzere Mescid'e geldim. Resulullah (sas) etrafını saran ashabının ortasında oturuyordu. Beni görünce Talha İbnu Ubeydillah (ra) kalktı, bana doğru koşup musafaha yaptı ve beni tebrik etti. Yemin olsun, onun dışında muhacirlerden başka kalkan olmadı. Onun bu samimi davranışını ömrüm boyunca unutmadım. Resulullah (sas)'e selam verince memnuniyetten ışıl ışıl, mütebessim bir yüzle:

-"Müjdeler olsun! Annenden doğduğundan beri yaşadığın en hayırlı gününü tebrik ederim" dedi. Ben hemen sordum:

-"Ey Allah'ın Resulü, bu sizin bağışladığınız bir lütuf mu, Cenab-ı Hak'tan gelen bir lütuf mu?"

-“Hayır, Allah'tan gelen bir lütuf!” dedi. Resulullah (sas)'ın vech-i mübarekleri, sürurlu anlarında, bir ay parçası gibi nurlanır ve parlardı. Biz, bunu derhal anlardık. Ben önüne oturunca:

-“Ey Allah'ın Resulü! Mazhar olduğum bu af sebebiyle ne var ne yok bütün malımı Allah ve Resulü'ne bağışlıyorum” dedim.

-“Hayır”, dedi. “Hepsi olmaz, bir kısmını kendine ayır, bu senin için daha hayırlı.”

-“Ey Allah'ın Resulü, biliyorum ki, Allah beni dürüstlüğümden, doğru sözlülüğümden dolayı kurtardı. Benim tevbemden biri de artık, yaşadığım müddetçe hep doğru söylemek olacaktır.” Allah'a yemin olsun, Resulullah (sas)'a bunu söylediğim günden beri, doğru söz hususunda, Allah'ın bana lütfettiği ihsandan daha güzeline mazhar olan birisini bilmiyorum. Yine Allah'a kasem ederek söylüyorum, Resulullah (sas)'a söz verdiğim günden beri bir kerecik olsun yalan söylemeyi düşünmedim. Geri kalan ömrümde de Allah'ın beni yalandan korumasını diliyorum.”

Bizimle ilgili olarak Allahu Teala şu ayeti indirmişti:

“And olsun ki, Allah, sıkıntılı bir zamanda bir kısmının kalpleri kaymak üzere iken Peygambere uyan Muhacirler'le Ensar'ın ve Peygamber'in tövbelerini kabul etti. Tövbelerini, onlara karşı şefkatli ve merhametli olduğu için kabul etmiştir. Allah, savaştan geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tövbelerini kabul buyurdu.

Çünkü onlar öylesine bunaldılar ki dünya bütün genişliğine rağmen başlarına dar geldi. Vicdanları da kendilerini sıktıkça sıktı.

Nihayet, Allah’ın cezasından, yine Allah’ın kapısından başka sığınacak hiçbir yer olmadığını anladılar da, bun-

dan sonra, önceki iyi hallerine dönsünler diye, Allah onları tövbeye muvaffak kıldı.

Çünkü Allah Tevvabdır, Rahîmdir.

Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve doğrularla beraber olun!"[110]

Ka'b devamla şöyle diyor:

"Allah'ıma yeminle söylüyorum, Allah beni İslam'la şereflendirdikten sonra, bana göre, Resulullah (sas)'a söylediğim doğru sözden daha büyük bir nimet vermemiştir. (Allah'ın bana lütfettiği birinci büyük nimeti İslam'la müşerref olmam, ikinci büyük nimeti de Resulullah (sas)'e, doğru söz söylememi nasib etmiş olmasıdır. Aksi takdirde, diğer yalan söyleyenler gibi ben de helak olacaktım. Nitekim Cenab-ı Hak, vahiy indirdiği zaman, yalan söyleyenler hakkında, bir kimse için söylenebilecek en kötü şeyi söylemiştir. Allahu Teala şöyle buyurmuştur: "Döndüğünüzde, kendilerine çıkışmamanız için, Allah'a yemin edeceklerdir. Siz onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar pistirler. Yaptıklarının karşılığı olarak varacakları yer cehennemdir. Kendilerinden hoşnut olasınız diye, size yemin verirler. Siz onlardan razı olsanız bile, Allah yoldan çıkmış fasık kimselerden razı olmaz"[111]

Ka'b, Cenab-ı Hakk'ın: "...geri kalmış üç kişi..." sözünden maksadın savaştan geri kalanlar demek olmadığını da şu şekilde belirtiyor:

"Resulullah Tebük seferinden döndüğü zaman, sefere katılmayanlar gidip özür diledikleri, Resulullah (sas)'ın da, yemin etmeleri üzerine özürlerini kabul buyurup kendileriyle bey'atlaşıp, haklarında istiğfarda bulunduğu kimselerden, biz üç kişi ayrı tutulmuş, (onların mazhar olduğu aftan istifade edememiştik.) Resulullah (sas) bi-

---

[110] 9 Tevbe, 117-119.

[111] 9 Tevbe, 95-96.

zim işimizi, Allah hakkımızda hükmedinceye kadar tehir etmişti. Hakkımızda gelen ayette, Cenab-ı Hakk'ın: "...geri kalmış üç kişi..." sözünden kasıd, savaştan geri kalmamız değildir, bu geri kalış Resulullah (sas)'ın hakkımızdaki hükmü geri bırakması, yemin ederek özür dileyenlerin özrünü kabul ettiği kimselerden ayrı tutmasıdır."[112]

Dürüstlükle ilgili bu gerçekten ilgi çekici ve bir o kadar da ibretli hatıranın arkasından, yine bu konu ile doğrudan irtibatlı olduğunu düşündüğümüz "yalan" konusuna geçmek istiyoruz.

4. Yalan Konusu

Çocuklarımızın yalana alışmamaları için bazı önlemler almak gerekmektedir. Şurası kabul edilecektir ki, bunun için öncelikle ebeveynlerin kendileri yalana başvurmamalıdırlar. Şayet bir evde çocuk yalan söylüyorsa, büyük bir ihtimalle bu çocuk büyükleri tarafından yalan söylemek zorunda bırakılmaktadır.

- Acaba çocuklara "tamam yapacağım" vb. şekilde verilen her söz yerine getiriliyor mu?
- Mesela, çocuk herhangi bir istekte bulunduğunda ebeveynler: "Tamam, alırız" deyip geçiştiriyorlar mı?
- Telefon çaldığında anne ya da baba: "Yavrum, telefona bak, filanca arıyorsa benim evde olmadığımı söyle!" denilerek çocukta yalancılığın temelleri mi atılıyor?

Tabiinden Safvan b. Süleym'den rivayet edildiğine göre bir gün bir zat Rasul-i Ekrem'e şunu sormuş: "İnançlı

---

[112] Buhari, Vesaya 16, Cihad 103, Menakıb 23, Menakıbu'l-Ensar 43, Meğazi 3, 78, Tefsir, Berae, 17, 18, 19, İstizan 21, Eyman 24, Ahkam 53; Müslim, Tevbe 53, (2769); Tirmizi, Tefsir, Berae, (3101); Ebu Davud, Talak 11, (2202), Cihad 173, (2773), Nüzur 29, (3317); Nesai, Talak 18, (6, 152), Nüzur 37, (7, 22).

bir insan korkak olabilir mi? Rasul-i Ekrem (sas): "Evet" buyurmuş. Bu zat sorusuna devamla: "Peki her hangi bir Müslüman cimri olabilir mi? Efendimiz yine "Evet" buyurmuşlar. Son olarak: "Bir Müslüman yalancı olabilir mi?" diye sorulunca ise: "Hayır" demiştir.[113]

Abdullah b. Mesud (r.a) Efendimizin (sas) şöyle buyurduğunu rivayet etmektedir:

"Doğruluk insanı hayra götürür, hayırlı güzel şeyler de insanı cennete götürür. Doğruluğu kendisine ahlak edinen kişi artık sıddık vasfını kazanır. Yalancılık ise insanı muhakkak şerre götürür. Şer de insanı cehenneme götürür. Yalancılık artık bir kişinin özelliği haline gelirse de o kişi Allah yanında yalancı olarak yazılır."[114]

Ergenlik çağındaki gençlerin yalanları, daha çok bir problemle veya tatsız bir durumla başa çıkabilmek amacıyla başvurdukları boşa gayretlerdir. Ergenlik çağındaki gencin problemleri ne kadar fazlaysa ve bunları çözmekte ne kadar zorlanıyorsa, çare olarak yalana başvurma eğilimi de o kadar güçlüdür. Ne yazık ki, yalan söylemek işe yaramaz; sadece ve sadece problem çevriminin giderek genişlemesine yol açar. Çoğunlukla şöyle bir senaryo yaşanır:

- Anne-baba çocuğa nereye gittiğini sorar.
- Çocuk yalan söyler. (Birinci yalan.)
- Anne-baba her şeyi daha iyi bilir ve çocuğa karşı çıkar.
- Çocuk birinci yalanını örtmek için yeniden yalan söyler. (İkinci yalana geldik.)
- Anne-baba ceza verir.

---

[113] Muvatta, Kelam, 19.

[114] Buhari, Edeb,

- Çocuk bu cezayı yalan söylerken yakalanmasıyla ilişkilendirir. (Üçüncü yalanı hazırlar.)

İsterseniz bunu bir de diyalog haline getirelim:

-Ebeveyn: "Yavrucuğum nereye gidiyorsun?"

-Çocuk: "Anne, arkadaşlarımla kütüphanede buluşacaktık!"

- Ebeveyn: "Ama bugün resmi tatil!"

-Çocuk: "Ama, anne arkadaşlar kütüphanenin bugün açık olacağını söylemişlerdi!" (Aslında arkadaşları böyle bir şey söylememiştir.)

- Ebeveyn: "Bunu sana hangi arkadaşın söyledi. Dur ona bir telefon edelim bakalım!"

Tahmin ettiğiniz gibi kısa bir araştırma çocuğun yalan söylediğini ortaya koyar. Ebeveynlerin bu duruma canları sıkılmış ve çocuklarına 'hak mahrumiyeti' gibi bir ceza hazırlamışlardır. Çocuk ise, -yalan konusu bu çocukta tedavi edilmedikçe- arkadaşlarına aldığı ceza konusunda yeni bir yalan hazırlamakla meşgul olacak, yani yalan söyleme tavrı devam edecektir.

Arkadaşlara söylenen yalanlar psikolojik açıdan her zaman endişe kaynağıdır. Çünkü bu tür yalanlar derinde yatan psikolojik bir rahatsızlığa işaret eder. Eğer ergenlik çağındaki çocuk akranlarıyla ilişkilerinde sürekli yalan söylemekte ısrar ediyorsa, bu tartışılması gereken problemlerin bir belirtisi olabilir. Buradaki tehlike, bu yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmiş sosyal yalancıların, hayalle gerçeği birbirinden ayıramamaları ve çoğu kez kendi yalanlarına kendilerinin de inanmasıdır. Bu şekilde kendine yalan söylemek, üzerine eğilinmesi gereken ciddi bir problemdir.

Bu böyle sürüp gider. Mutsuzlukla yalan söylemek güveni yıkar ve ergenle ebeveyn, ergenle akranları ve ergenle yetişkinler topluluğu arasında engeller meydana geti-

rir. Yalan söyleyen çocuk şüphe altındadır, hayatı gözetim altında tutulur, kendisine güvenilmediği için bir miktar dışlanır. Kısacası kendini ciddi bir kıskaca sokmuştur.[115]

5. Yalanı Önleme Konusunda Neler Yapılabilir?

Bir çocuk ya da ergenlik dönemindeki bir genç daha çok ya yanlış yaptığı, ya da başkalarının yanlış olduğunu 'düşüneceğine' inandığı bir şeyi ört-bas etmek için yalan söyler. Her iki durumda da yalan, bir önceki davranışın anlaşılması güç kısmını oluşturur. Çocuk henüz yalan söylemenin kendi açısından uzun vadede gerçeği dile getirmekten çok daha fazla problemlere sebebiyet vereceğini öğrenmemiştir.

Yalanlar genellikle çok çabuk açığa çıkartılır. Er ya da geç kendilerini belli ederler. Bu noktada ebeveyn bizzat yalanın içeriğine değil, çocuğu yalan söylemeye sevk eden konuya odaklanmalıdır.

Ergenlik çağındaki çocuğun yalan söylemesini, bir şeylerin iyi gitmediğinin göstergesi olarak almak yararlı olabilir. Bu göstergeyi inkar etmemekle birlikte, ancak sadece buna yoğunlaşıp ardında yatanı da görmezlikten gelmemek gerekir. Bir demiryolu kavşağında yanıp sönen kırmızı ışık trenin geldiğini gösterir. Işığı dikkate alırsınız, ama aslında treni gözetlersiniz. Bir yalan aracılığıyla çocuğunuzun size gönderdiği işaret, tıpkı rayların ötesinde dikkat edilmesi gereken başka bir olgunun bulunduğunun habercisinden başka bir şey olmayan kırmızı ışık gibidir.

---

[115] L. Bauman, Çocuğunuz Ergenlik Çağında, 82, İst.-1998.

a. Çocuğunuzla Konuşun

Çocuğunuzun yalan söylemesinin sizde meydana getirdiği incinme, öfke ve şaşkınlık gibi duygularınızı yendikten sonra yalanı gerektiren meselenin ne olduğunu anlamaya çalışın. İlk önce kendinize bazı sorular sorarak işe başlamanız iyi olur. Şöyle ki:

- Çocuğunuz size gerçeği söylediğinde eleştirileceğinden korktuğu için mi kendisine yeni yönler çizmeye çalışıyor?
- Arkadaşlarıyla olan ilişkilerinde üzerinde doğrudan doğruya konuşmak istemediği bazı problemler mi yaşıyor?
- Kafasından geçenleri size anlatırsa sert bir ceza alacağından mı korkuyor?
- Ailede, belki de katı olan bazı kuralları yeniden gözden geçirmeniz mümkün mü?

Ergenlik çağındaki çocuğunuzun söylediği yalanların arkasında neler yatabileceği konusunda bütün önsezilerinizi araştırın. Çocuğunuzun gerçekte ne düşündüğünü ortaya çıkartmaya çalışın. Ergeninizdeki endişe kaynaklarını araştırmanın *çocuğa nasihat etmekle* aynı şey olmadığını aklınızdan çıkarmayın. Dolayısıyla ağır bir çatışma sahnesi oluşturmayın! Onun size anlatmaya çalıştıklarını dikkatle dinleyin. Dikkatle dinlemek, *satırların arasını* da dinlemeyi gerektirebilir. Çoğunlukla çocuğunuz kafasından geçenleri size azar azar ve dolambaçlı bir yolla aktaracaktır. Bunların biraz deşifre edilmesi gerekebilir. Bunun için biraz da sabır lazımdır.

b. Derhal Ceza Vermeyin

Çocuğunuzun bir yalanını yakaladığınızda ilk tepkiniz bir ceza vermek olabilir. En yaygın cezalandırma yöntemi bağırıp çağırmak, tehdit etmek veya verilmiş olan bazı

hakları geri almaktır. Bu taktiklere öncelikle başvurmayın! Ceza tehdidi çocuğunuzu her zaman yalan söylemeye teşvik etmenin en kesin yoludur. Eğer çocuğunuz, sizin eleştirel baktığınızı ve onu katı bir şekilde yargıladığınızı hissederse, bilmeniz gerekenin en azını anlatacaktır. Sizin amacınız onun güvenini kazanmak olmalıdır. Eleştiri ve cezayla onu kendinizden uzaklaştırarak bunu yapamazsınız.[116]

c. Problem Çözme Tekniği Uygulayın

Son olarak yalan söyleme davranışını düzeltmek için problem çözme tekniğini uygulayabilirsiniz. Bunun için, çocuğunuzun ne yapıp yapmadığına dair bazı notlar almanız gerekecektir. İlk olarak:

Yalan olarak kabul ettiğiniz davranışlarını sıralayın. Özel olayları, tam olarak ne söylendiğini ve yapıldığını yazın. Bunu rahat bir şekilde yapmak için bir sayfaya dik olarak üç eşit bölüm çizin. Ortadaki bölmeye çocuğunuzun söylediği yalanı yazın. Soldaki bölüme yalan söylemeden hemen önce ne olduğunu, sağdakine ise yalanın sonucunda ne olduğunu yazın. Bu tablo çocuğunuzun yalanlarıyla ilgili ipuçları verecektir.

Önünüzdeki bir ya da iki hafta boyunca, fark ettiğiniz yalanları yazarak çocuğunuzu izleyin.

Bu haftalar içinde, çocuğunuzun davranışlarına yoğunlaşarak yalan söylediğini düşündüğünüz anlarda, örneğin göz temasını kestiğinde yaptıklarına dikkat edin. Kardeşleri, öğretmeni ya da arkadaşlarının aileleriyle konuşarak yalan söyleyip söylemediğini kontrol edin. Hazırladığınız tabloda belli yalan türleri ağır basmaya başladığında, yaşıtlarına göre topluluk içi becerilerde onu nasıl değerlendirdiğinizi de düşünün. Örneğin, küçük

---

[116] Bauman, 90-91.

çocuklarla iyi anlaştığı halde kendi yaşıtlarına nasıl davranacağını bilmiyor gibi mi görünüyor? Bu durumda kendi yaş grubu için gerekli toplumsal becerileri henüz öğrenmemiş olduğunu düşünebilirsiniz.

Eğer tablonuz belli arkadaşlarla birlikteyken yalanların arttığını gösteriyorsa, bu arkadaşlarıyla görüşmesini azaltın ve olumsuz etkilerden uzak durması için başka etkinliklere yönlendirin. Bu, 14 yaşa kadar işe yarar bir çözümdür. Daha büyük bir çocuğunuz varsa, ona iyi örnek olmaya çabalayın.

Bir kere çocuğunuzun nasıl ve niçin yalan söylediğini anladıktan sonra, bu durumla nasıl başa çıkacağınızı da belirleyebilirsiniz. İşte bazı öneriler:

Bir bilgi eksikliği yüzünden yalan söyleyen küçük bir çocuk için öncelikle doğru bilgiyi sağlayın. Bu, belki, kütüphaneye gidip Ay'ın gerçekte nelerden oluştuğunu birlikte araştırmak ya da evdeki kitaplardan gerekli bilgileri öğrenmek anlamına gelebilir.

Başkalarının yararı için söylenen yalanlarda, söz konusu durumla daha farklı bir şekilde başa çıkmanın yollarını birlikte düşünebilirsiniz.[117]

Çocuğun, yalana alışmamasını temin etmek için dikkat edilmesi ve yapılması gereken hususları özetleyecek olursak;

1. Anne-baba ve diğer yetişkinler çocuğun yanında şaka dahi olsa kesinlikle yalan söylememeli, bu açıdan çocuğa kötü örnek olmamalıdırlar. Eğer ebeveyn yalan söylüyorsa çocuk da yalan söyler ve bunu önlemek oldukça güç olur.

2. Çocuğa gereken ilgi ve sevgi mutlaka gösterilmelidir.

---

[117] M. Martin-C.W. Greenwood, Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz, 239.

3. Çocuktan gücünün üstünde işler ve başarılar beklenmemeli ve buna zorlanmamalıdır.

4. Çocuk başkaları ile karşılaştırılmamalı, aleyhte kıyaslamalar yapılmamalıdır. Yoksa, kendisi ile kıyaslanan çocuğa kin besleyecek, kendisini ondan üstün göstermek için yalan söylemeye başlayacaktır.

5. Yalan söyleyen çocuğu dövmenin çözüm olmadığı bilinmeli, şiddet kullanılarak cezalandırılma yoluna gidilmemelidir. Bunlar çocuğu daha ihtiyatlı olmaya, yalanının çıkmaması için daha düzenbaz olmaya doğru götürür.

6. Çocuk, doğruyu söylemenin kendisi için güç olduğu bir zamanda doğruyu söylemişse mutlaka övülmeli ve ödüllendirilmelidir. Böylece, ödülden memnuniyet duyacak ve onda doğru söyleme yer edecektir. Yalan söylediği zaman ise ona yalanın kötü bir şey olduğu, yalan söylemesinin büyüklerini üzdüğü ve bir dahaki sefere ondan mutlaka doğru konuşmasının beklendiği belirtilmelidir.[118]

6. Adalet Konusunda Kur'an-ı Kerim'in Aydınlatan Beyanı

Adalet-doğruluk duygusunu dizayn için Kur'an-ı Kerim bizlere pek çok ayet-i kerimesi ile yol göstermektedir. Şöyle ki:

"Ey iman edenler! Belirli bir vâdeye kadar birbirinize borç verdiğiniz zaman onu kaydedin. Aranızda doğrulukla tanınmış bir kâtip onu yazsın."[119]

"Allah size, emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğinizde adalete uygun tarzda hüküm

---

[118] Peker, s.87-90.

[119] 2 Bakara, 282.

vermenizi emreder. Allah bununla, size ne de güzel öğüt veriyor! Şüphe yok ki Allah semî ve basîrdir (sözlerinizi de, hükümlerinizi de hakkıyla işitir, bütün yaptıklarınızı hakkıyla görür)."[120]

"Ey iman edenler! Haktan yana olup var gücünüzle ve bütün işlerinizde adaleti gerçekleştirin ve adalet numunesi şahitler olun.

Bir topluluğa karşı, içinizde beslediğiniz kin ve öfke, sizi adaletsizliğe sürüklemesin.

Âdil davranın, takvâya en uygun hareket budur.

Allah'a karşı gelmekten sakının. Çünkü Allah yaptığınız her şeyden haberdardır."[121]

"Allah bir de şu temsili getiriyor:

İki kişi var. Birisi dilsiz, hiçbir şey beceremez, efendisine sadece bir yük!

Ne tarafa gönderse hiçbir işe yaramaz!

Şimdi hiç bu zavallı ile, hakkı hakikati bilen, adaleti dile getirip gerçekleştiren, dosdoğru yol üzere ilerleyen bir insan eşit tutulabilir mi?"[122]

"Allah adaleti, hatta adaletten de fazla olarak ihsanı, en güzel davranışı ve muhtaç oldukları şeyleri yakınlara vermeyi emreder.

Hayasızlığı, çirkin işleri, zulüm ve tecavüzü yasaklar. Düşünüp tutasınız diye size öğüt verir."[123]

İbn-i Miskeveyh adaleti: "Hikmet, iffet ve cesaret gibi üstün niteliklerin bir insanda toplanmasıyla oluşan er-

---

[120] 4 Nisa, 58.

[121] 5 Maide, 8.

[122] 16, Nahl, 76.

[123] 16, Nahl, 90.

demdir." diye tanımlar. Ona göre kişinin adil olabilmesi bu üç unsurun bir insanda birbiriyle uyuşması, ondaki mümeyyiz kuvvete bunların teslim olması, arzu ettiklerinin çekici olmasına rağmen kendine hakim olarak ona yönelmemesi demektir. Bu niteliğe sahip olan insanda öyle bir üstünlük meydana gelir ki, önce sürekli olarak kendinden, kendine karşı adaletli davranmasını sonra başkasına karşı adaletli davranmasını en sonra da başkasından kendi hakkını almasını arzu eder.[124]

Adalet hakka dayalı bir kanunun gereğini yerine getirmektir. İhsan ise affetmek, bağışlamaktır. Bu affı, bağışlamayı ahlak gerektirir. Hak Teala dünya düzeninin aksamaması için her şeyden önce adaleti emretmiş, sonra da ihsandan söz etmiştir. İşte insanların ruhi olgunluğu bu ikisi ile mümkündür. Bu da açık bir şeydir ki, bütün dünyanın ayakta durması, dünya düzeninin devamı, herhangi bir şahsın, bir ferdin hayat düzeninden daha mühimdir. Binaenaleyh bu hususla ilgili olarak sadece genel hükümlerin bildirilmesiyle yetinilmiş, hayatın bütün dallarının da adalet ve insaf ile yürütülmesi istenmiştir.[125]

7. Efendimiz (sas)'den Bir İkaz

Huzeyfe b. El-Yemani şöyle naklediyor: Hz. Peygamber (sas), bize iki hadis irad buyurmuştu. Ben bunlardan birini gördüm, diğerini de bekliyorum. Şöyle buyurmuştu:

"Emanet (din, adalet duyguları) insanların kalplerinin derinliklerine (yaratılışlarında, fıtri meyiller olarak) konmuştur. Sonradan Kur'an-ı Kerim indiğinde, (insanlar kalplerine konmuş olan bu fitri temayüllerin) Kur'an

---

[124] İbn Miskeveyh, Tehzibu'l-Ahlak, 15 (M. El-Hufi, Rasul ve Ahlak, 89'dan naklen).

[125] Nedvi, 304.

ve hadiste te'yidini buldular." Resulullah (sas) bize bu emanetin kalplerden kalkmasından da bahsetti ve buyurdu ki: "Kişi uykuda imiş gibi farkında olmadan kalbinden emanet alınır. Geride, benek izi gibi bir iz kalır. Sonra ikinci sefer, yine uykudaymışçasına, kişi farkında olmadan kalbindeki emanet duygusundan bir miktar daha alınır. Bunun da, kalpte bir kabarcık gibi bir izi kalır. Ayağın üzerinden bir kor parçasını yuvarlayacak olsan değdiği yerleri kabartması gibi. Bu kabarcıkların içinde ise bilindiği gibi işe yarar bir şey yoktur." Sonra Hz. Peygamber (sas) bir çakıl tanesi aldı, onu ayağının üzerinde yuvarladı. (ve sözüne devam etti:) "(Emanet bu şekilde peyder pey azalmaya devam eder, o hale gelinir ki artık) alış verişe giden insanlarda (itimad, güven, doğruluk ve) emanet tamamen kaybolur. Hatta dürüstleri: 'Falanca toplulukta dürüst insanlar varmış' diye parmakla gösterirler. Bazen de, kalbinde zerre miktar iman olmayan bir kimsenin "ne civanmert, ne kibar, ne akıllı kişi" diye övüldüğü olur."[126]

8. "İstikamet"in Karaktere ya da Fıtrata Yansıması

Muhterem Fethullah GÜLEN, amel-i salihin temrinat sayesinde insanda ikinci bir fıtrat haline gelmesi konusunu "istikamet" başlıklı makalesinde teferruatlı bir şekilde ele almıştır. İstikamet, Saygıdeğer Müellifimizin o rengin ve zengin ifadeleri içerisinde "*Hakk'a kurbet yolunda üç basamaklı bir merdivenin son basamağıdır. İlk menzil "takvim" dir ki; Hakk yolcusu, bu mertebede İslâm'ın nazarî ve amelî kısımlarında temrinat yapa yapa onu tabiatının bir parçası hâline getirerek bir ölçüde nefsini aşmaya muvaffak olur.*" Bunu "doğruluk ve dürüstlüğün dinamikleri" şeklinde değerlendirmemiz de mümkündür.

---

[126] Buhari, Rikak 35, Fiten 13; Müslim, İman 230, (143); Tirmizi, Fiten 17, (2180); İbnu Mace, Fiten 27, (4053).

Muhterem GÜLEN bu makalesinde, tutum ve davranışlarında istikamet olmayan kişinin bütün çalışmalarının boşa çıkacağını, bu açıdan ziyan ettiği ömür dakikaları açısından hesaba çekileceğini belirtmektedir. İyilik vadisinde yol almak isteyenlerin en temel azığının doğruluk duygusu olacağı, yolu tamamlayanlar açısından da bu temel karakterin bir şükür ve marifet mekanizmasına dönüşeceğine dair işaret taşlarını da gayet ölçülü bir şekilde belirlemektedir. Bu önemli makalenin bir kısmını buraya almanın faydalı olacağını düşünüyoruz:

"Doğruluk demek olan istikâmet; ehl-i hakîkatça, itikatta, amelde, yemede, içmede, hâlde, sözde ve bütün davranışlarda ifrat ve tefritten sakınıp nebîler, sıddîkler, şehidler ve sâlihlerin yolunda yürümeye îtinâ gösterme şeklinde yorumlanmıştır ki, (Fussîlet/30) âyeti de, işte bu, Allah'ın rubûbiyetini itiraf ve birliğini tasdik edip, iman, amel ve muâmelelerinde peygamberlerin yürüdüğü şehrahta yürüyenleri, ötelerde saf saf meleklerin karşılayıp, korku ve tasanın kol gezdiği o ürpertici vasatta onları müjdelerle coşturacaklarını haber veriyor.

İstikâmet, tabiat mertebesinde mükellefiyetleri edâya, benlik mertebesinde hakîkat-ı şeriata, ruh mertebesinde marifete, sır mertebesinde de ruh-i şeriata riâyetle yaşanır ve temsil edilir. Bu mertebeleri bihakkın görüp gözet-menin ne kadar güç olduğunu anlatması bakımından, en büyük ruh ve mânâ insanının: ***"Hûd suresi ve benzerleri iflahımı kesip beni yaşlandırdı"***[127] ***sözü ki "Emrolunduğun gibi dosdoğru ol"*** *(Hûd/112) âyetine işâret buyuruyorlardı- ne mânidardır!*

Zâten O'nun, duygu, düşünce ve davranışları da hep istikâmet edâlı değil miydi.? Ve huzuru ruhefzâlarına

---

[127] Tirmizî, Tefsiru'l-Kur'ân, 57, Heysemî, Mecmau'z-Zevâid, 7/37.

kurtuluş ve ebedî saadete eriş beklentileriyle sığınan bir sahâbiye: ***"Allah'a iman ettim de, sonra da dosdoğru ol"***[128] *diyerek, iki cümlelik "cevâmiu'l-kelim" ile, bütün itikâdî ve amelî esasları ihtiva eden istikâmeti hatırlatmıyor muydu?*

Hâlinde istikâmet olmayan hak yolcusunun; bütün sa'y u gayreti boşa gideceği gibi heder ettiği zamanından ötürü de her zaman sorgulanması söz konusu olabilir. Yolun başında, neticeye ulaşmak için istikâmet şart ve bir yol azığıdır; sulûkün nihâyetinde ise, Hakkı bilmenin bedeli ve Hakk marifetine ermenin şükrüdür ve bir vâcibtir. İşin başında zikzakların yaşanmaması, yol esnâsında ferdin kendini murâkabesi, nihâyette de yabancı düşünce ve davranışlara bütün bütün kapanması istikâmetin önemli alâmetlerindendir..

-İstikâmet erlerinden birini bilirim ki, hidâyet köyünün başını tutmuş durur. Bu hüviyet nurlarına canını ısmarlamış ve tabiat kirlerinden pâk olarak ölmüştür" diyen hak dostu ne hoş söyler!

Kul, istikâmetin tâlibi olmalı, keşf u kerâmetin değil; zîrâ istikâmeti isteyen Allah, harikulâdelere dilbeste olan da kuldur. Gönül kaptırdıklarımız mı, yoksa Allah'ın istedikleri mi?

Bâyezid-i Bistâmî'ye: "Falan kimse suda yürüyor, havada uçuyor" dediklerinde, Hazret: ***"Balıklar, kurbağalar da suda yüzüyor.. sinekler, kuşlar da havada uçuyor.. görseniz ki bir adam seccadesini suya sermiş yüzüyor veya havada bağdaş kurmuş oturuyor; zinhar iltifat etmeyiniz! Onun hâl ve hareketlerindeki istikâmete ve onların da sünnete uygunluğuna bakınız!"***[129] *buyurur. Ve bi-*

---

[128] Müslim, İman, 62; Müsned, 3/413, 4/385.

[129] Kuşeyrî, er-Risâletü'l-Kuşeyriyye, s, 397; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, 10/40.

ze, hârikalar atmosferinde pervâz etmeyi değil, istikâmeti ve kulluk zemîninde yüzü yerde olmayı salıklar...

Efendimiz de, bu husûsa temas buyururken: ***"Kulun kalbi müstakim olmadıkça îmânı müstakim olamaz, lisânı dosdoğru olmayınca da kalbi müstakim olamaz"***[130] *ferman ederler. Bir başka beyanlarında ise:* ***"Her sabah insan-oğlunun uzuvları lisâna karşı: 'Bizim hakkımızda Allah'tan kork; zîra sen müstakim olursan biz de müstakîm oluruz; sen eğri-büğrü olursan biz de eğriliriz' derler"***[131] *diye önemli bir mevzûu ihtarda bulunur.*

Son olarak bir can alıcı hatırlatmayı da Es'ad Muhlis Paşa'dan dinleyelim:

"İstikâmette gerektir reviş-i[132] ***sıdk u sebat***

Kademin merkeze koy devrede perkârın[133] ***ucu."***[134]

Şimdi de dürüstlükle ilgili olduğunu düşündüğümüz bazı müzâkere sorularını aşağıya alıyoruz. Bu soruları doğrudan kendinize sorup cevaplayabilir ya da çocuklarınız ve yakınlarınızla birlikte değerlendirebilirsiniz. İşte, bir düzine müzâkere sorusu:

9. Müzâkere Soruları:

1. Kendinizi dürüst bir insan olarak niteleyebilir misiniz? Niçin?

---

[130] Müsned, 3/198.

[131] Tirmizî, Zühd, 61; Müsned, 3/96.

[132] Gidiş, hal, tavır.

[133] Pergel.

[134] Gülen, Kalbin Zümrüt Tepeleri, ss. 97-100.

2. Yolda veya başka herhangi bir yerde bir miktar para bulsanız ve sizi herhangi bir kimse de görmemiş olsa ne yaparsınız?

3. İnsanların bir kısmı dürüst olmayan davranışları için "ne yapalım, dünya böyle, ben daha farklı davranamazdım" gibi sebepler öne sürmektedirler. Bu tür sebeplere bakış açınız nasıldır?

4. Üzülmemeleri için anne-babalarınıza ya da arkadaşlarınıza "küçük" yalanlar söylemenizde bir mahzur olabilir mi?

5. Gençlerden bir tanesi küçük yalanların "yalan" kategorisine girmeyeceğini söylese, neler söylersiniz?

6. İnsanlar size dürüst davranmadıklarında neler hissedersiniz?

7. Dürüst insan tanımınız nasıldır?

8. Arkadaşlarınızın size karşı dürüst olmalarının sizin açınızdan önemi nedir?

9. Arkadaşlarınızın bir derste kopya çektiğini görseniz siz de onlara katılır mısınız?

10. Kopya çekmenin de bir çeşit yalan olduğu fikrine katılıyor musunuz?

11.Dürüst olmanın ya da dürüst olmamanın getirdiği riskler nelerdir?

12. Dürüstlüğün, karakterinizin yükselmesi ve gelişmesindeki katkısı nelerdir?

13. Öldükten sonra ne şekilde anılmayı arzu ederdiniz?

14. Siz bu arzu ettiğiniz şekilde bir insan mısınız?

15. Ne şekilde anılmayı arzu etmeniz, bunu düşünmeniz, hayatınızı nasıl yaşamanız gerektiği konusunda size bir şeyler söylüyor mu?

16. Oldukça adaletsiz bir dünya. Benim yapacağım hiçbir şey bu durumu düzeltemez. Aynı fikirde misiniz?

17. Bir şeyin adaletsiz olduğunu nasıl anlarsınız?

18. İnsanlara adaletli davranmanın anlamı nedir?

19. Doğruluk-adalet, herkesin aynı miktarda mala ulaşması mıdır? Herkese adaletli davranmak mümkün müdür?

20. Hoşgörülü ve adilane olmak ne demektir? İkisi arasındaki ilişki nedir?

21. Kararlarınızdan etkilenebilecek olan diğerlerini düşünmeksizin adil olmak mümkün müdür? Bir örnek veriniz.

22. Hoşgörüsüzlüğün adaletsizlikle ne gibi bir ilişkisi vardır?

23. Pek çok insan adil davranmanın, herkese eşit davranma anlamına geldiğini düşünür. İnsanlara eşit davranmanın anlamı nedir? Eşit ya da olmayan davranış şekillerine birer örnek veriniz.

24. Birisine daha iltimaslı davranabileceğiniz bir durum düşününüz. Aynı suça ya da kabahate, adil olmayan cezalar vermenin iyi birtakım sebepleri olabilir mi?

25. Kendiniz ve başkaları arasında bir tercihte bulunurken hangi hükmün daha adil olduğuna nasıl karar verirsiniz?

26. Size adilane davranmayan insanlara karşı nasıl davranırsınız?

27. Adaletli olmanın yüksek karakterle olan ilişkisini açıklayınız.

VII. BÖLÜM
MOTİVASYON DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Motivasyon Kavramı

Bütün gençler, Allah vergisi olarak, bilgiyi, üretici bir sürece alma yeteneğine sahiptirler. Ama ne yazık ki, özellikle yine gençlik yılları, toplumsal beklentiler vb. sebebiyle, çocuklarımızın statükoya alıştırılıp, verimli yeteneklerini indirgemeye alıştıkları/alıştırıldıkları yıllardır. Statüko, bilgiyi iyi/kötü bir şekilde aktarmakta, ama bu bilginin nasıl geliştirileceğini öğretmemektedir.

Bunun için öncelikle "motivasyon" terimine kısaca açıklık getirmek istiyoruz. Motivasyonun kelime anlamı, harekete getirmek, faaliyete sevk etmek demektir. Faaliyete sevk eden şey de saik(motif)tir. Aşağı organizmalardan üstün organizmalara doğru yükseldikçe basmakalıp (sterotip) davranışlar yok denecek kadar azalır. Üstün organizmaları idare eden şey ise, yalnızca dış uyarıcılar değildir. Bu organizmalar, fizyolojik hallerin değişmesi ve daha önceki hatıraların sinirlerde bıraktığı izlerle idare edilirler.

Motivasyon psikolojisi; kökleri fizyolojik şartların değişmesinde ve önceki hatıralarda yer etmiş olan iç kontrolleri inceler. Tutum ve tavırların iç kaynaklarını veya davranışların ana sâiklerini tetkik eder. Bazı sâikler fizyolojiktir; açlık, susuzluk gibi ki, bunlar doğuştandır, küllidir ve yok edilmeleri imkansızdır. Ancak, bu sâiklerden daha ayrı bir şekilde menşei, içtimai (sosyal) olan sâiklerin tezahürlerine ise "motivasyon" ya da "sâiklenme" denir.

Kişiliği anlamak için, bir kimsenin sadece davranışlarına bakmak yeterli değildir. Aynı zamanda kişinin, etkisi altında bulunduğu sâikleri (motifleri), mihenk taşına vurmak yahut bu sâiklerin altındaki kaynaklardan, hareket ve davranışlarının ne şekilde çıkmakta olduğunu da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. İki veya daha fazla kişide, aynı şekilde ortaya çıkmış olan bir davranışın derinlerdeki anlamları bambaşka olabilir. Bize pek farklıymış gibi gözüken bir hareket ise, yaygın ve ortak başka bir kaynaktan ileri gelmiş olabilir. Mesela, sinirli, titiz ve cüretli görülen bir kimse, kendine güveninin veya öfkesinin altında, çok büyük bir mahcubiyet saklıyor olabilir.[135]

Konuya, çocuklarımız açısından baktığımızda, pek çok unsurun, onların motivasyonunu etkilediği görülmektedir. Çocuklarımızın motivasyonunu olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyen faktörleri, özellikle okullarımızda motivasyonu olumsuz etkileyen temel etkenleri, genel anlamda sıralamaya çalışırsak önümüze şöyle bir liste çıkar:

- Verilen zorunlu ev ödevleri. Zorunlu konular yorucu ve sıkıcı bir çaba gerektirebilir. Çoğu çocuk, uzun bir yapılacaklar listesi görünce, hele konular da ilgisini çekmiyorsa motivasyonunu kaybedebilir.

- Çocuğun nasıl bir öğrenci olduğu. Motive olmuş çocuklar genellikle yeteneklidir. Yüreklendirici ve destek olan anne ve babaları, başarılı bir öğrenme geçmişleri vardır, öz beğenileri yüksektir, fizikî sağlıkları yerindedir, rekabet ve işbirliği duyguları birbirini dengelemektedir. Bunların tersi durumlar ise çocuğun akademik motivasyonunu düşürebilir.

- Sınıf atmosferi. Çoğu derslerde sınıftaki rekabetçi ortam öğrencilerin motivasyonunu olumsuz etkileyebilir.

---

[135] M. Çamdibi, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali, 63.

Öğrencilerin çoğu, rekabetçi değil paylaşımcı veya bireysel öğrenmelerde daha çok motive olur.

- Öğretmenin tutumu. Diktatörce bir tutumu olan öğretmenlerden çok, koruyucu ve yardımcı bir tarzı olan öğretmenler çocukları daha çok motive eder. Aynı şekilde, başarı kadar çabayı da ödüllendiren ve çocuğun yetenekleri ile kendi beklentilerini uyumlu kılabilen öğretmenler de motivasyonu arttırırlar. Öğretmenin kişiliği de motivasyonda önemli rol oynar: Şevkli, ilgili ve tatlı öğretmenlerin sıkıcı öğretmenlere nispeten daha çok motive edici olduğu açıktır.

- Anne babaların tutumu. Eğer erken yaşlardan itibaren çocuğunuzun çabasını takdir etmiş ve öğrenmesine aktif olarak değer vermişseniz çocuğunuz daha çok motive olur. Örneğin siz de öğrenmeyi sürdürüyorsanız (ilginizi çeken bir konuda okumak, eğitiminize adeta hayat boyu devam etmek, yeni ve güzel fikirlerle ilgilenmek ve faydalı konularda bilgi edinmeye çalışmak gibi) çocuğunuz öğrenmeye değer verdiğinizi anlayabilir.[136]

Bu bilgilerden hareketle şöyle söyleyebiliriz: "Motivasyon", sosyal bütün hadiselerin üstesinden gelinebilmesi için Cenab-ı Hakk'ın insana ilham ettiği çalışma ve başarma hissi olup, bütün insanlar, hele gençler için çok önemli bir asgari gerekliliktir. Şayet motivasyona sahipseniz, hiçbir zaman yüksek tahsil yapamamış olmanız ya da bir Doktora derecesine ulaşmamış olmanızın fazlaca bir önemi yoktur. Küçük bir yüzde vardır ki, yüksek okullarını bırakmış, fakat tek başlarına oldukça büyük ölçüde -tabiî çalışarak- başarılı olmuşlardır. Bill Gates böyledir. Türkiye'de bir ilköğretim okulunun müstahdemi iken, bütün öğretim kademelerini dışarıdan tamamlayan ve sonunda avukat olup kendine ait avukatlık bürosunu açan şahıs böyledir. Abraham Lincoln, hiç okula gitme-

---

[136] M. Martin-C.W. Greenwood, 247.

mişti. Ama kendisini başkan yaptıracak, ülkesini de harekete geçirebilecek bir motivasyona sahipti. "Niçin, nasıl?" diye sorabilirsiniz. Bunlar, kanaatimizce, Cenab-ı Hakkın kendilerine sunmuş olduğu gizli kabiliyetleri yüksek bir şekilde keşfedebilmişlerdi.

Kısa birkaç örnek daha vermek gerekirse; fotoğrafçılığın babası bir subaydı, elektrik motorunu bulan kişi bir matbaada işçiydi, telgrafı keşfeden sıradan bir ressamdı, desenli dokuma tezgahının mucidi de terziydi.

Daktiloyu bir çiftçi, dikiş makinesini bir şair, pamuk çırçırını bir marangoz, lokomotifi ise bir maden işçisi bulmuştu. Disk çalar bir tekstil ürünleri satıcısının, gramofon bir avukat yardımcısının, harfli dizgi makinesi de bir bakkalın geceleri çalışmasının sonuçlarıydı.

Diğer taraftan ise, günümüz eğitim sorumluları, ülke yöneticileri ve toplumun büyük bir kesimi, ancak pasif eğitim sürecini izleyen gençlerin başarılı kimseler olabileceğine dair bir ön yargı ile hareket etmekte, başarılı insanların, sadece sınıf ortamında yetişebileceğini kabul etmektedirler. Ama gerçekten de durum, bu şekilde midir, değil midir anlayabilmek için, hayatınızın mana ve anlamına ait araçları –bu kısıtlı alanımızın elverdiği ölçüde- sizlere tanıtmaya ve daha geniş bir bakış açısı vermeye çalışacağız. Bunun için öncelikle:

1. Başarısızlıktan ders alın,
2. Öğrenmeyi sevin,
3. Engelleri aşmasını öğrenin,
4. Risk almayı bilin,
5. Geçmişin problemlerini silin,
6. Fırsat gözleyin.

Mesela, kompüter teknolojisi ile ilgili bir alanda çalışan birisi, eğitimciler olmadan kendini geliştirmek zorundadır. Buna deneme-yanılma yöntemi ile eğitim de diyebilirsiniz. İşte, "şimdi olanın bilinmesine duyulan

ihtiyaç" doğrultusunda kendilerini adapte edebilenler, hayattaki başarıyı da yakalayacak olan kimselerdir.

Motivasyon, her şeyden önce, ideallerimizi gerçekleştirme hürriyetini edinme demektir. Bu anlamda, motivasyonun üç temel özelliğinden bahsedebiliriz:

1. Motivasyon, imkansız gibi görünenleri isteme, arzu etme, gerçekleştirmeye çalışma ile başlar. Üreticilik, fikirler, projeler ve hedefler ile birlikte düşünülür.

2. Öğrenme, anlamlandırma ve yeni fırsatlar gözetme aşkı. Neyin işleyip çalışacağı, neyin çalışmayacağını öğrenme.

3. Engellerin üstesinden gelme aşkı ile birlikte, geçmiş başarısızlıklardan da etkilenmeme ve üretici düşüncelere ulaşabilmek için geçmişten ders alma.

Bu maddelerden herhangi birisindeki aksaklık, motivasyonu da yerle bir eden sonuç demektir. Mesela, üretici olabilirsiniz, ama geçmiş başarısızlıklardan olumsuz bir şekilde etkileniyor ya da başarısızlığa tahammül gösteremiyorsanız motivasyonunuzu da o anda kaybediyorsunuz demektir. Veya, oldukça uygulanabilir bir fikre sahipsiniz, ancak risk almayı sevmiyorsanız bu da motivasyonunuzu olumsuz etkileyen bir faktör haline

Burada, yaşamak istediğiniz hayat şeklini analiz edip, inceliklerini düşünmekle işe başlayabilirsiniz. Şurası unutulmamalıdır ki, para hedef değildir, o ancak sizin hedefinize ulaşmış olmanızın bir ödülü olabilir.

2. Bazı Motivasyon Kuralları

Burada, yedi kadar motivasyon kuralından bahsetmek istiyoruz. İnanıyoruz ki, bu kuralların hiç olmazsa bir kısmının uygulanması ile, hayata ait bir takım beklentilerinizin kolaylıkla oluştuğunu fark edeceksiniz:

1. Büyük bir hedef koyun, ama tek bir yol izleyiniz. Bu tek yolda çok çeşitli yönlere giden küçük hedefler göreceksiniz. Bu küçük hedeflerde başarıya ulaşmanız, büyük hedeflerin de ulaşılabilir olduğuna dair sizde bir kanaat oluşturacaktır. Unutmayınız ki, motivasyonun ilk adımı yüksek idealler edinmektir.

2. Başlamış olduğunuz işi mutlaka bitiriniz. Yarı tamamlanmış bir iş hiç kimsenin işine yaramayacaktır. Diğer taraftan yarıda bırakma iyi bir huy da değildir. Motivasyonunuzu artıracak olan ise tamamlanmış çalışmalardır. Kur'an-ı Kerim; "..Çalışmalarınızı boşa çıkarmayın.." (Muhammed, 47/33) buyurmaktadır. Yine Nahl Suresi 92. ayet-i kerimede yer alan ve ipliğini sağlamca büküp eğirdikten sonra bu ipliğini yeniden bozan kadın benzetmesinde gördüğümüz üzere, yapılan işlerin bozulmaması için de ayrı bir çaba göstermek gerektiği anlaşılmaktadır.

3. Diğerleri ile benzer ilgileri paylaşınız. Karşılıklı destek de motive edicidir. Bizler genelde, en iyi beş arkadaşımızın davranışlarını adapte ederiz. Şayet bu arkadaşlar güçlü bir motivasyona sahip ise biz de motivasyon açısından güçlü oluruz. Aksinde de durum aksidir.

4. Nasıl öğrenileceğini öğreniniz. Bilgi konusunda başkalarına bağımlılık oldukça yavaş işleyen bir süreç meydana getirir. Şu anda hızlı bir şekilde genişleyen bilgi dünyası, ihtiyaç duyduğu kabiliyetleri zaten kendisine çekmeye başlamış durumdadır.

5. İlgiyi artıran ferdi kabiliyetlerinizle uyum içerisinde olunuz. İlgilendiğiniz alana ait bilgiler edinmek için araştırmalar yapınız. Ferdi kabiliyetlerin motivasyonu, motivasyonun ısrar ve sebatı, ısrarın da işin bitmesini sağladığını unutmayınız.

6. Size ilham verecek olan eşya bilginizi arttırınız. Bir konu hakkında ne kadar öğrenirseniz o kadar da bilginizi

artırmış olursunuz. Eşya bilginizi artırmak, ruhi güçlerinizi otomatik bir şekilde yukarıya doğru yükseltecektir. Burada, Kur'an-ı Kerim'in: "Rabbim! Bilgimi artır de"[137] şeklindeki ayet-i kerimesini hatırlatmak istiyoruz.

7. Risk alınız. Biliniz ki başarısızlık, motivasyonun temel elemanlarından birisidir. Hiç kimse, az da olsa başarısızlığa uğramadan hatırı sayılır bir başarıya ulaşmamıştır. Edison, ampulü bulabilmek için beş bine yakın deney yapmıştı.

Gelişme arzusu, kişinin içinden gelen bir güçtür. Bitkinin çevresinde ilerlemesi ve önüne çıkan taş vb. engelleri parçalaması ya da itmesi için onu destekleyen şey, Allah'ın (cc), o bitkiye bahşettiği büyüme gücüdür. Buna benzer olarak bizler de zorluklara rağmen gelişmek zorundayız. 86 yaşında sigorta acenteliği işine giren ve işinin ikinci yılında bir milyon doların üzerinde iş yapan insanlar sanıyorum bu Allah vergisi gizli güçlerimiz konusunda bizlere önemli bir hatırlatma yapmaktadır.

3. Başarısızlık Hem Negatif Hem de Pozitif Sonuçlar Verebilir

Başarısızlık, bir eğitim aracı ve başkalarının düşünemediğini yapabilme faaliyetidir. O, deneysel bir eğitim çabasıdır. Hayatta, gerçek başarılılar, başarısızlığa ve onun acısına dişini sıkıp katlanabilenlerdir. Başarı daima, işte bu kaybetme ve kazanma riskini üstlenebilenlerin olmuştur.

Şurasını bilelim ki, her proje ya da idealin önünde mutlaka -şayet daha fazlası yoksa- yüzlerce bariyer bulunacaktır. Eğer yeterince pratik olarak görünmüyorsa, orijinal bir fikri hiç kimse desteklemeyecektir. Hatta uygulanabilir olduğunu ispat ettiğinizde dahi fikrinizi diğer

---

[137] 20 Taha 114.

insanlar yine de reddedebileceklerdir. Ampul bulunduktan on beş yıl sonrasında dahi, hala bazı insanlar bunun gerçekleştirilemeyecek bir fikir olduğuna inanıyorlardı. Siz, projenizin makul ve tutarlı olduğunu görürken, diğerleri bunun önündeki engelleri ve bu fikrin uygulanamaz taraflarını görmeye devam edeceklerdir. Bu negatif görüşler, bir insanın devam etmeye çalıştığı projesini bıraktırmaya bile sevk edebilir. Ama bir defa da başarmaya görün, bu sefer de diğerleri daha önce gördükleri engelleri görmeyecek, sizin bu işi nasıl başardığınızı öğrenmek isteyeceklerdir.

4. Başarısız Olursanız Ne Olur?

Siz pek çok şey öğrenmiş olur ve gelecek sefer doğrusunu yapar ve başarmış olursunuz. İnsanların ne düşündüğünden daha ziyade "sizin duymak istediğiniz şey" daha önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, başarısızlık bir eğitim aracıdır. Başarısızlığa karşı ilk reaksiyonumuz, başkalarını değil, kendimizi utandırmak olmalıdır. Çünkü bizler, başkalarının şahsiyetini değiştirebilecek bir güce sahip olmadığımız gibi başkaları da bizim şahsiyetimizi değiştiremezler. Şayet sorumluluğumuzu hissedebilirsek, neyin yanlış gittiğini anlamaya çalışır ve onu düzeltme yoluna gideriz. Başarısızlık, insanı engelleyebilir, kaynak ve enerjisini azaltmış olabilir. Ama diğer taraftan da bize nasıl doğru yapacağımızı öğretmiş olur. Başarısızlık aynı zamanda, başarıyı "sadece isteyen"le "kazanmayı kararlaştırmış olan" arasındaki farkı görmemize de yardımcı olur. Başarısızlık bazen de, bize yanlış yolda olduğumuzu bildiren bir "işaret lambası" hükmündedir.

İşte size başarısızlıkla ilgili aklınızda tutmanızı istediğimiz üç nokta:

1. Başaramamak yenilmiş olmak demek değildir.

2. Başarısızlıklarınızdan ders alır almaz onları hemen unutun.

3. Denemeye devam ettiğiniz sürece asla yenilmiş değilsiniz.

İnsanlarda cesaret, kuvvet, kararlılık ve üreticilik gibi, yetenek testleriyle ölçülemeyecek belli nitelikler vardır. Bir ölçmede olumsuz derece almış bile olsanız, cesaretinizi yitirmemelisiniz. Başkalarının sizin hakkınızdaki düşük notları, sizin gönlünüzdeki ateşi söndürmemelidir. Mesela bir başarı testi, hiç beklenmedik şekilde sonuçlanabilir. O kişiye, genç yaşında hiçbir şey olmayacağını bile söyleyebilir. Ancak bu söylenilenin, mutlaka doğru bir hükümmüş gibi algılanmaması gerektiğini de bilmeniz gerekir.

Başarısızlığı yenen insanların belli ortak noktaları vardır. Bunlar;

1. Başarısızlığı bir gelişme fırsatı, öğretici bir deneyim ve başarı yolunda bir basamak olarak kullanmışlardır.

2. Başarıya odaklanmışlardır. Kendilerini amaçlarına ulaşırken görmüşler, bu düşünceyi daima canlı tutmaya çalışmışlardır.

3. Başarısızlığa rağmen sıkı çalışmaya, sabırlı ve kararlı olmaya devam etmişler, sonunda da bu azimlerinin karşılığını almışlardır.

4. Başarısızlığın, saygınlığa gölge düşürmüş olması da söz konusu değildir. Asıl saygınlık, gerçekten meydanda olan, yüzü toza, toprağa ve tere bulanmış, yiğitçe emek veren, düşen ve tekrar ayağa kalkan, büyük coşkuların ve büyük bağlılıkların farkında olan kişinin saygınlığıdır.

Gerçekten de hayat, Allah'ın lütfü yolu ile gelen inanılmaz fırsatlarla doludur. Ama onları yakalayıp yakalayamama tamamen bize aittir. Çünkü hayat, çoğu zaman

mazeretlerle doludur: “Ben çok yaşlıyım, benim zamanım yok, ben yapamam...” Bu liste uzayıp gider. Kendimize karşı doğru cevapları aradığımızda, aslında yeterli zamanımızın olduğunu, istersek nasıl yapılabileceğini öğrenebileceğimizi biliriz. Ama bunlar için, yeterince güçlü arzularımızın olması gerekir.

5. Gaye/Hedef Bir Kararlar Manzumesidir

Hedef/gaye, bizi bilinmeyen bir seyahate götüren ve karar mekanizmasını kullanan istekler bütünüdür. Bu mesafe ya da seyahat çoğu zaman belirsizdir, çünkü devamlı bir şekilde bizim yönümüzü değiştiren fırsat ve deneyimlerle karşılaşırız. Böyle bir mesafe tecrübe ve dayanıklılık ister. Gerçekte her karar, bir başarı anlamına gelir. Sonuçlar her zaman bizim arzu ettiğimiz gibi olmayabilir. Ama, gelecekteki kararlarımızı etkileyecek olan çok değerli tecrübeler kazanmış oluruz. Hangi açıdan bakarsak bakalım, mutlaka çalışan ya da çalışmayan unsurları artık görmüş oluruz. Sonunda kaliteli kararlar verebilmek için kaliteli bilgilere ulaşmış oluruz.

6. Kaliteli kararlar vermeyi öğrenmek

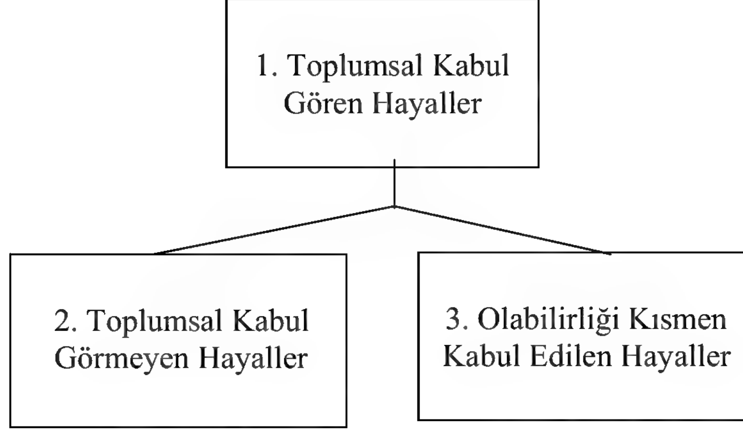
Öncelikle, doğru yolu bulmak zorundayız. Her adımda, küçük projelerin nasıl tamamlanabileceğini görecek, sonunda da bütün küçük başarı parçalarını toplayarak onları büyük bir başarı haline getireceğiz.

Hangi yolda olduğumuzu bilmek, bizi esas hedefimize götürecektir. Diğerleri, hedefimizin ne olduğunu bilirlerse bize yardım edebilirler.

Problemlerin nasıl önlenebileceğini de bilmemiz gerekmektedir. Çünkü problemler, bilgi azlığından kaynaklanmaktadır. Asla şanssızlık gibi müphem kavramlardan

değil. Ve problemler çok çok paranıza zarar vermiş olabilir, rüyalarınız ya da hayallerinize değil.

Hepimiz kendi çapımızda birer yöneticiyiz. Dolayısıyla insanlarımıza en iyiyi nasıl ulaştıracağımızı bilmek durumundayız.

7. Hayallerinizi geliştirin

Öncelikle, hayal mekanizması ile alakalı olarak şu üç gerçeğe kısaca temas etmek istiyoruz:

1. Toplumda kabul gören hayaller, toplumun istediği profesyonel hünerlerdir. Her ebeveyn, çocuğunu mühendis, hakim, doktor vb. olarak görmek ister. Dolayısıyla toplum, hüner gerektiriyor bile olsa bazı iş kollarının düşük seviyede olduğunu kabul ederek çocuklarına böyle bir iş kolunu layık görmez.

2. Olabilirliği düşünülen hayaller bütün rüyaların başlangıç noktasıdır.

3. Toplumda kabul görmeyen hayaller ise genelde ispatlanamamış türden düşüncelerdir. Kaşiflerin fırsatı

yakaladığı nokta işte burasıdır. Pek çok insan kritize edilmek istemediği için bu tür ideallerden kaçınırlar.

Şimdi de hayallerinizi geliştirebilecek olan noktalara kısaca değinelim:

- Kendiniz dahil her şey hakkında olumlu düşününüz. Olumsuz düşüncelerin, kişinin moralini, üretkenliğini ve yaşama sevincini olumsuz etkilediğini, gelişim potansiyelini sınırladığını biliniz. Olumsuz düşünceler bu anlamda hatta kişiyi hasta bile edebilirler.
- Her zaman, yapabileceğinizin en iyisini yapınız ve en iyiyi elde edebilmek için umutlu olunuz.
- Sürekli amaçlarınıza odaklanınız ve onları sanki gerçekleşmiş gibi aklınız/hayalinizde canlandırınız.
- İleriye bakınız. Yeni olan bugündür ve siz ararsanız bugün dahi fırsatlar ve harikuladeliklerle doludur.
- Her şeyden önemlisi kendinize inanınız. Olumlu tutumlarla pek çok fırsatın kapısını Cenab-ı Hakkın izni ile aralayabilir, edineceğiniz motivasyonla bu imkanlardan en iyi şekilde yararlanabilirsiniz.

8. Önce hayal sonra eğitim

Hayal ile, enformasyon kolaylıkla bilgi haline dönüşür. Yüksek hayale sahip insanlar daha farklı davranır, hayatlarının anlamın ve amacını daha iyi tanıyor görünürler. Patronlar ve müşteriler, pozitif davranışlara ve genelde daha yüksek gelir anlamı taşıyan fırsatlara teveccüh gösterirler. Deneyimler hayalleri, hayaller de insanların öğrenme şevkini kamçılar.

Bütün çocuklar hayal kurar ve hayalini, oynadığı oyunlarla gerçekleştirdiğini düşünür. Ancak, büyüdüklerinde hayallerini durdurma ve gerçeklerle yüz yüze gelmeleri öğretilir. İster ebeveyn, isterse öğreticiler tarafından olsun, akademik eğitim çocuğa tek çıkar yol olarak gösterilirken,

hayalleri ise daha da indirgenmiştir. Halbuki, hayal ile başlamayan hiçbir başarı yoktur. Diğer taraftan, pek çok başarısızlık manialarıyla karşılaşmayan hiçbir başarı da yoktur. Peki, toplum niçin özellikle gençlerde hayal duygusunu yok etmektedir? Niçin, başarı aranırken başarısızlıklara tahammül edilememektedir.

Şurasını bilmelisiniz ki, ideallerinizin gerçek olabileceğine ilk inanan siz olmalısınız. İnsanlar, bir araç yardımı ile uçabileceklerini keşfettikten iki yıl sonra pek çok insan uçuş denemeleri yapmaya başladı. Çünkü artık bu işin gerçekleştirilebilir olduğunu biliyorlardı.

Muhterem GÜLEN, eserlerinde insandaki "hayal mekanizması"na da yer vermiştir. İnanç-amel bütünlüğünün temel bir karakter/fıtrat haline gelebilmesi için bu mekanizmanın da İslâmi terbiye ile kalibrasyondan geçmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Çünkü "hayal" duygusu insanın geleceğine yön veren, onun davranışlarını düzenlemesinde önemli bir payı bulunan, davranışlarımızın otomatik bir şekilde hayal ettiğimiz çerçeve içerisinde kalmasını sağlayan oldukça önemli bir unsurdur. Muhterem GÜLEN, "hayal"i tasavvur ve hakikatin ötesindeki bir zihni faaliyet olarak değerlendirmektedir. Ona göre fena hayaller fena duygu ve düşüncelerin, fena plan ve fenalıkların temeli olduğu gibi, iyi hayaller de iyi duygu ve düşüncelerin, iyilik ve İlahi rahmet serasına dahil olabilmenin biricik vasıtasıdır. Bu husus "Fasıldan Fasıla 4"te "Hayal ve Tasavvurda İstikamet" başlıklı makalede oldukça ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Şöyle diyor:

"Hayal, tasavvur ve hakikatin ötesinde bir zihin faaliyeti, ruhun ufuk ötesine uzanmış kolu-kanadı ve hakikat ışıklarını kendine göre şekillendiren bir mana menşûrudur. İnsan farkında olsun olmasın, hayal hanesine iyi duygular gibi fena duygu ve düşünceleri de misafir edebilir. Fena şeyleri hayal etmek, insanı fena tasavvur-

lara, fena tasavvurlar, fena tefekkürlere, fena tefekkürler de fena plânlara itebilir. Bu türlü tasavvur ve hayallere yelken açan insanların -hususiyle de gençlerin- her zaman hiç istenmeyen ve zararı telâfi edilemeyen fenalıkları yapmaları mümkündür. Bu açıdan fıska açılan her hayal, dalalete doğru atılan bir adım demektir.

Peygamber Efendimiz'in (sas) "Sizden biriniz İslâm'ını, (Allah'a karşı kulluğunu) samimiyetle, iyi yaptığı zamanda işlediği herbir iyilik, kendisi için on katı ile.. tâ yediyüz katına kadar (fazlasıyla) yazılır. İşlediği her bir kötülük ise kendisine misliyle yazılır." ve "Bir Sahabi, Efendimiz'e gelir ve şöyle bir soru sorar: Herhangi birimiz günah işlediğinde ne olur? Allah Rasulü: İşlediği günah, günah defterine yazılır, buyururlar. Sahabi: O günahtan istiğfar edip tevbe ederse, ne olur? Allah Rasûlü: Bağışlanır ve tevbesi kabul edilir. Sahabi: Sonra tekrar günah işlerse ne olur? Allah Rasûlü: Tekrar yazılır. Sahabi: Peki tekrar tevbeye dönerse? Allah Rasûlü: Tekrar bağışlanır. Sahabi: Tekrar dönerse? Allah Rasûlü sonunda şöyle der: Allah onu tekrar bağışlar ve tevbesini kabul eder. Siz (istiğfardan) usanmadıkça Allah da (mağfiretten) usanmaz." hadisleri bize bu mevzuda değişik ufuklar açmaktadır.

Burada akla, "Fena şeyleri aklından geçiren bir insan muaheze edilecek midir?" şeklinde bir soru gelebilir. Evet, insanlar seviyelerine göre muaheze olacaklardır. Bütün duygu ve düşünceleri itibariyle Allah'a göre kurulmuş ve plânlanmış, hafıza ve muhakeme disketleri tamamen Allah tarafından İlâhî rahmet serasında karantinaya alınmış insanlar, hayal dünyalarında fenalık "sath-ı mailine" girdiklerinde, Allah (cc) onları âdeta "Zinhar hayaline fısk karıştırma" diyerek hemen mini bir belâ ile sarsar. Allahu Teâlâ'nın değişik ihsanlarına mazhar olmuş ve lütuflar helezonunda yükselmiş; ama

buna rağmen hayâl ve tasavvurlarıyla dahi olsa fenalıklara açık olan insanları, Cenâb-ı Hakk tedib eder. Zira böyle bir durumun kurbiyet mazhariyetiyle telifi mümkün değildir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, bu hususta, insanlar seviyelerine göre muaheze olunacaklardır. Meselâ, kendilerinden sadece okuma, tefekkür etme ve Allah'a kurbiyet kazanma beklenen insanlar, Allah'ın bunca himaye, inayet ve kelaetine mazhar oldukları hâlde, çarşı ve pazarda gözlerine dikkat etmiyorlarsa, bunları dikkatsizliklerine hamledip, hayal ve tasavvur fıskından gelmiş şeyler olarak görmeli ve bir lahza olsun vakit kaybetmeden Allah'a teveccüh edip istiğfarda bulunmalıdırlar.

Bir de vazifesi icabı pek çok yanları itibariyle eracif yığını hâline gelen hayat-ı içtimaiyenin içinde olan insanlar vardır ki, zaruret icabı onlara biraz müsamahayla bakmak gerekir. Zira toplumun içinde kalıp ondan gelenlere katlanmak, tek başına olmakdan daha hayırlıdır. Bu sebeple toplum içinde vazife yapanlar, günahla her zaman içiçe oldukları için, kendilerine fenalık adına istenmeyen şeylerin bulaşması her zaman mümkündür. Zira çamurlu yolda yürüyen bir insanın paçalarına çamur bulaşmaması çok zordur.

Evet, istikamet insanı, hayal ve tasavvurlarına bile fena duygu ve düşünceleri konuk etmez. Beşeriyet icabı bir yerde sürçüp günah atmosferine kaysa, hiç vakit kaybetmeden tevbe edip hemen günahın boğucu ikliminden sıyrılıp tevbe ve istiğfarın paklayıcı atmosferine sığınır."[138]

İnanç-amel bütünlüğünün teşkil edilebilmesi ya da gerçekleştirilebilmesi için "marifet-i nefs" de diyebileceğimiz insanın kendisini anlamaya, tanımaya çalışma ve

---

[138] Gülen, Fasıldan Fasıla 4, ss. 70-72.

çabalarının da yeni bir temel karakter edinebilme açısından önemli olduğu görülmektedir. Çünkü "marifetullah"ın artması, kişinin kendisini tanıma çabalarının devamına bağlıdır denilebilir. Sayın GÜLEN, insanın mahiyetine Cenâb-ı Hak tarafından derc edilmiş istidatların geliştirilmesi ile kişinin yüksek insanlık karakter ve vasıflarına ulaşacağını, en talihli ve mesud insanların maâliyata ait iştiyakla dolu olanlar olabileceğini belirtmektedir. Bu sebeple hemen her insanın kendisini tanıması ve bu sayede aydınlanan adesesi ile Rabbine yönelmesi lüzumu bulunmaktadır. İnsanın ancak Kudret-i Sonsuz'a dayanmakla sultan olabilir. Dolayısı ile, fert varlık ve hâdiseler kitabıyla içli dışlı olup, onunla bütünleştiği ölçüde gönül dünyasında hikmet parıltıları meydana gelebilecektir. Şöyle diyor;

"İnsan, yüksek duygularla donanmış, fazilete istidatlı, ebediyete meftun bir varlıktır. En sefil görünen bir insan ruhunda dahi ebediyet düşüncesi, güzellik aşkı ve fazilet hissinden meydana gelen gök kuşağı gibi bir iklim mevcuttur ki, onun yükselip ölümsüzlüğe ermesi de, mahiyetindeki bu istidatların geliştirilip ortaya çıkarılmasına bağlıdır.

İnsanın insanlığı, fânî olan hayvânî cesedinde değil, ebediyete meftun ve âşık olan ruhunda aranmalıdır. Bu itibarladır ki o, ruhuyla ihmale uğrayıp, sadece bedeniyle ele alındığı zamanlarda, kat'iyen doyma noktasına ulaşamamış ve hiçbir zaman tatmin edilememiştir.

En talihli ve mesut insan, vicdanı hep ötelerin aşk ve iştiyakıyla sermest olan insandır. Bedenin sınırlı, dar ve boğucu zindanında ömürlerini geçirenler, saraylarda dahi olsalar, zindanda sayılırlar.

Her insanın ilk ve en birinci vazifesi, kendini keşfedip tanıması ve bu sayede aydınlanan mahiyet adesesiyle dönüp Rabbine yönelmesidir. Kendi mahiyetini tanıyıp bilmeyen ve Yüce Yaratıcısıyla münasebet kuramayan baht-

sızlar, sırtlarında nasıl bir hazine taşıdıklarını bilemeyen hamallar gibi yaşar ve hamallar gibi göçer-geçer giderler.

İnsan, zâtında âciz bir varlıktır ama, Kudreti Sonsuz'a dayanması sayesinde, fevkalâde bir iktidara malik olduğu da bir gerçektir. Evet o, Kudreti Sonsuz'a dayandığı içindir ki, damla iken çağlayan, zerre iken güneş ve bir dilenci iken sultan olur.

İnsan, varlık ve hâdiseler kitabıyla içli dışlı olup, onunla bütünleştiği ölçüde gönül dünyasında hikmet parıltıları belirir. Bu sayede o, özünü tanır; mârifetullaha erer; sonra da gider, Allah'a vâsıl olur. Elverir ki, düşünce planında gerçekleştirilmek istenen bu seyr ü seyahat, ilhad ve inkâra bağlanmış olmasın.

Hakikî insanlar, diğer canlılarla aralarındaki müşterek hareketleri, nesil ve türlerini devam ettirme istikametinde, bir vazife şuuruyla ve zaruret sınırları içinde yerine getirirler. Ölçüsüzce bedenî hazlarına kapılıp gidenler ise, başka varlıklarla aralarındaki mesafeyi daraltmış ve insanî sınırları zorlamış olurlar."[139]

9. Öğrenen kişilik

Öğrenmeye devam eden şahsiyetimiz, etrafımızda kuvvetli zihnî ve teknik kabiliyetlerin gelişmesine sebep olur. Bazı insanların bir yönü çok gelişmiş olabilirken bu durum bazılarında ise birkaç kabiliyetin birlikte gelişmesi ile meydana gelir. Belki burada önemli olan husus, insanın kendi kabiliyetlerinin ne olduğunu bilmesidir.

Hemen herkes, yeterli fırsat ve imkanlarla karşılaşabilirse kendi öğrenme kabiliyetlerini geliştirebilir. Bu, toplumumuzda özellikle eğitim imkanlarından yeterince faydalanamayanlar açısından, başarılması güç bir konudur. Çünkü bizler, "diğer kabiliyetler ortaya çıkmadan önce mutlaka eğitim alınmalıdır" gibi bir konsepte alıştı-

[139] Gülen, Ölçü veya Yoldaki Işıklar, s. 97_98.

rılmış oluruz. Dolayısıyla, eğitim alamamış nice değerli insanımız, bir o kadar değerli olan kabiliyetlerini ortaya çıkaramadan bir ömür sürerler. Sonuçta da, artık öğrenme aşk ve şevkini kaybetmiş olurlar.

10. En büyük güç

Hiç şüphesiz en büyük güç Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, kitaplarına, ahiret gününe gönülden duyduğunuz inançtır. İnanç, insanı motive eden başlıca etkendir. Bu büyük güç kaynağını, Allah (cc) Rahmaniyet ve Rahimiyetinin iktizası olarak insanların istifadesine sunmuştur.

Aklınızı ve ruhunuzu, gönülden kaynaklanan bir inanca hazırlamak için şu beş adımın yardımcı olabileceğini düşünebiliriz;

1. Allah'a güveniniz. Allah'a imanın verdiği güçle çalışınız. Çünkü eşya, Allah'a iman ile anlamlandırılabilir.

2. Olumlu düşününüz. Aklınızı korku, bencillik, açgözlülük, kin, şüphe ve endişe gibi bütün olumsuz düşüncelerden temizleyin. İnancın gücü ancak böylece harekete geçebilir.

3. Kendinizi değersiz görmeyiniz. Allah'tan bir ruhsunuz ve O'nun için çok önemlisiniz. Cenâb-ı Hak, İsrâ Suresi 70. âyet-i kerimede "Yemin olsun ki biz insanı çok büyük şan ve şeref sahibi bir varlık yaptık." buyurmaktadır. Öyleyse önemli olduğunuzu kavrayınız. Kendinizi değersiz görürseniz, diğer insanların sizi değerli görmelerini bekleyemezsiniz.

4. Başarısızlığı unutunuz. Yenilginin geçici olduğunu anlayarak, başarısızlığı, size ilham vermesi ve böylece daha fazla çaba harcamanız için kullanınız ve başaracağınıza inanmaya devam ediniz.

5. Harekete geçiniz. İnanç, çalışmanın yerine geçen bir şey değildir. İnanç, elbette tembellik de değildir. Ne inancın ne de başarının şansla ilgisi yoktur. Başarı ve inanç, sıkı çalışmanın bir ürünüdür. Ayrıca dünya, yakalanmayı bekleyen fırsatlarla doludur. Bundan en iyi şekilde yararlanmanın anahtarı ise, harekete geçmedir.

11. Bilinçaltı

Burada bilinçaltı konusuna da kısaca değinmek istiyoruz. Bizler, çözümlenmemiş duygularımızı, hayat yolunda yürürken hep omuzlarımızda taşımak zorunda olduğumuz bir yığın çer-çöpe benzetebiliriz. Biz bu yolda mesafe alırken, bu çer-çöpün gerilerde kalıp yok olacaklarını ümit ederiz. Fakat bu yığın yok olmayacaktır. Bilinçaltımız çok etkili çalışmaktadır. Bizim attığımız her şeyi büyük bir fedakarlıkla toplar ve en küçük parçaları bile saklar. Bütün duyguları bir bilgisayar gibi kaydeder ve bir gün biz onlarla ilgilenene kadar belleğinde saklar.

Eğer dikkat etmezsek, bir gün gelir bilinçaltımızın bir yığın çer-çöp ile dolmuş olduğunu görürüz. Ve onların hepsi, hayatımız boyunca depolandıkları ve bizimle birlikte onları da taşıdığımız için bizden enerji alırlar. Aslında üretici enerjimizin büyük bir kısmı, hayatımızı güzel ve iyi yapacak hususlara harcanacağına bu çöp yığınının korunmasına harcanıyor olabilir.

Kur'ân-ı Kerim, bilinçaltı ve onun daha alt kategorileri için oldukça açık bir bilgi vermektedir. TâHâ suresi 7. ayet-i kerimede Cenab-ı Hak Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri bilinç ve bilinçaltı kategorilerine şu şekilde dikkat çekmektedir:

"Sözü açık söylesen de (gizli söylesen de) muhakkak O, gizliyi (Kur'ân-ı Kerim buna "sır" adını veriyor) de ondan daha gizlisini de bilir." (Kur'ân-ı Kerim burada da "ahfâ" kelimesini kullanıyor.)

Arap dili gramer kaidelerine göre şurası bilinmektedir ki, "ahfâ" kelimesi, "hafî" kelimesine zaruri bir şekilde işaret etmektedir. Kur'ân-ı Kerim, "muciz" yani "veciz" bir üsluba sahip olduğundan "sır" kelimesi ile "ahfâ" kelimesi arasındaki "hafî" kelimesini zihinlere havale etmiş, ilahi kelamı uzatmamak için zikretmemiştir. Ayet-i kerimede dikkat çeken diğer bir nokta ise, bilince ve onun daha alt kategorilerine yapılan bu doğrudan atfın, "kavl" yani "söz" kelimesi ile irtibatlandırılmış olmasıdır. Bu durumda, "söz" donanımı ile bağlantılı olarak, bilinç ve onun daha alt kategorileri için, ayet-i kerime ışığında şöyle bir sıralama yapmak (Allahu a'lem) yanlış olmayacaktır. Çünkü bu sıralama, zaten ayet-i kerimede açık bir şekilde görülmektedir:

1. Açığa vurulan söz, "cehrî kavl" (Bilinç seviyesindeki söz),

2. Gizlenen söz, "sırrî kavl" (Bilinçaltı seviyesindeki söz),

3. Derinlerdeki söz, "hafî kavl" (Bilinç altının altı seviyesindeki söz),

4. Çok daha derinlerdeki söz, "ahfâ kavl" (Bilinç altının altının altı seviyesindeki söz).

Bilinçaltının nasıl oluştuğuna dair küçük bir örnek vermek istiyoruz:

"Haftalık harçlığını babasından alan Emre'ye, hemen her hafta, babası parayı verirken şöyle diyor:

-"Paranı dikkatli harca! Biliyorsun, onları ağaçtan toplamıyorum. Sen de bir yetişkin olduğun zaman, kazandığın her kuruş için çok fazla çalışmak zorunda kalacaksın."

Sonra, parayı çocuğa sanki istemeye istemeye verdiğini düşünün. Bir yetişkin olduğu zaman Emre, para konusunda nasıl davranacaktır? Muhtemelen, babasının her bir sözü bilinçaltına harfi harfine kazınmış olacak ve büyüyüp hayata atıldığında, kazandığı her kuruş için aşırı bir şekilde çalışma

sâiki altında ezilecek. Faturalarına yetişmek için niçin bu kadar zorlandığını ve ödeyememekten her zaman niçin bu kadar korktuğunu belki hiç bilemeyecek. Oysa ki, eğer o bilinçaltının şartlandırmaları sonucunda böylesine sınırlandırılmış olduğunun farkına varabilse, bu blokajlardan kurtulabilir ve müsbet hayallerini daha rahat bir şekilde gerçekleştirme ihtimallerini çoğaltabilir.

12. Çocuklardaki Motivasyon

Çocukların, ebeveynlerine belki de sıklıkla söylediği şu sözü ele alalım: "Sıkılıyorum! Yapacak bir şey bulamıyorum." Çoğunlukla duyduğumuz bu söz, aslında iyi düşünüldüğünde, onların yapabilecek pek çok şeyi olduğu, ama kendisine yapacağı şeylerin önünü açmada, kendi aktivitesini ve kabiliyetlerini geliştirme açısından etrafının yardımını beklediği, istediği rahatlıkla anlaşılır. Ebeveynler, çocuklarının bu tür ihtiyaçlarının çoğu zaman farkına bile varamazlar.

Gerçek büyük öğreticiler ise, çocuklardaki bu üretici enerjinin rahatlıkla farkına varır ve çocukların hayallerini gerçekleştirebilmelerinde onlara yardımcı olmaya çalışır.

13. Bir Çocuğun Mektubu

"Sevgili Anneciğim, Babacığım

Bütün duygu düşüncelerimi dile getirebilseydim, size şunları söylemek isterdim. Sürekli bir büyüme ve gelişme içindeyim. Sizin çocuğunuz olsam da sizden ayrı bir kişilik geliştiriyorum. Beni tanımaya ve anlamaya çalışın. Deneme ile öğrenirim. Bana ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz. Oyunda, arkadaşlıkta ve uğraşlarımda özgürlük tanıyın. Beni her yerde, koruyup kollamayın. Davranışlarımın sonuçlarını kendim görürsem daha iyi öğrenirim. Bırakın kendi işimi kendim göreyim. Büyüdüğümü başka nasıl anlarım?

Büyümeyi çok istiyorsam da ara sıra yaşımdan küçük davranmaktan kendimi alamıyorum. Bunu önemsemeyin. Ama siz beni şımartmayın. Hep çocuk kalmak isterim sonra. Her istediğimi elde edemeyeceğimi biliyorum. Ancak siz verdikçe almadan edemiyorum. Bana yerli yersiz söz de vermeyin. Sözünüzü tutmayınca sizlere güvenim azalıyor. Bana kesin ve kararlı davranmaktan çekinmeyin. Yoldan saptığımı görünce beni sınırlayın.

Koyduğunuz kurallar ve yasakların hepsini beğendiğimi söyleyemem. Ancak, hiç kısıtlamayınca ne yapacağımı şaşırırım.Tutarsız davrandığınızı görünce hem bocalıyor, hem de bundan yararlanmadan edemiyorum. Öğütlerinizden çok davranışlarınızdan etkilendiğimi unutmayın. Beni eğitirken ara sıra yanlışlar yapabilirsiniz. Bunları çabuk unuturum. Ancak birbirinize sevgi, saygınızın azaldığını görmek beni yaralar ve sürekli tedirgin eder.

Çok konuşup çok bağırmayın. Yüksek sesle söylenenleri pek duymam. Yumuşak ve kesin sözler bende daha iyi etki bırakır. "Ben senin yaşında iken......" diye başlayan söylevleri hep kulak ardına atarım. Küçük yanılgılarımı büyük suçmuş gibi başıma kakmayın. Bana yanılma payı bırakın. Beni, korkutup sindirerek, suçluluk duygusu aşılayarak uslandırmaya çalışmayın. Yaramazlıklarım için beni kötü çocukmuş gibi yargılamayın. Yanlış davranışlarım üzerinde durup düzeltin. Ceza vermeden önce beni dinleyin. Suçumu aşmadığı sürece cezama katlanabilirim.

Beni dinleyin. Öğrenmeye en yatkın olduğum anlar, soru sorduğum anlardır. Açıklamalarınız kısa ve özlü olsun. Beni yeteneklerimin üstünde işlere zorlamayın. Ama başarabileceğim işleri yapmamı bekleyin. Bana güvendiğinizi belli edin, beni destekleyin; hiç değilse çabamı övün. Beni başkalarıyla karşılaştırmayın, umutsuzluğa kapılırım. Benden yaşımın üstünde olgunluk beklemeyin. Bütün kuralları birden öğretmeye

kalkmayın, bana süre tanıyın. Yüzde yüz dürüst davrandığımı görünce ürkmeyin. Beni köşeye sıkıştırmayın; yalana sığınmak zorunda kalırım. Sizi çok bunaltsam bile soğukkanlılığınızı yitirmeyin. Kızgınlığınızı haklı görebilirim, ama beni aşağılamayın. Hele başkalarının yanında onurumu kırmayın. Unutmayın ki ben de sizi yabancıların önünde güç duruma düşürebilirim.

Bana haksızlık ettiğinizi anlayınca açıklamaktan çekinmeyin. Özür dileyişiniz size olan sevgimi azaltmaz; tersine, beni size daha çok yaklaştırır. Aslında sizleri olduğunuzdan daha iyi görüyorum. Bana kendinizi yanılmaz ve erişilmez göstermeye çalışmayın. Yanıldığınızı görünce çok üzülürüm. Biliyorum ara sıra sizi üzüyor, belki de düş kırıklığına uğratıyorum. Bana verdikleriniz yanında benden istediklerinizin çok olmadığını da biliyorum..

Yukarıda sıraladığım istek size çok geldiyse bir çoğundan vazgeçebilirim; yeter ki beni ben olarak seveceğinize olan inancım sarsılmasın. Benden örnek çocuk olmamı istemezseniz, ben de sizden kusursuz anne-baba olmanızı beklemem. Sevecen ve anlayışlı olmanız bana yeter.

Sizin çocuğunuz olarak doğmak elimde değildi. Ama seçme hakkım olsaydı,sizden başka kimsenin çocuğu olmak istemezdim. Sevgilerle

Çocuğunuz”[140]

Şimdi de kısaca, cesaret-yiğitlik duyguları ve bu konu ile doğrudan bağlantılı olan “Faktör T” konusuna değinmek istiyoruz.

---

[140] http://www.islamisite.com

VIII. BÖLÜM
CESARET-YİĞİTLİK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

"Cesaret, tehlike karşısında akıl ve zekanın kullanılmasıdır." *Eflatun*

"Cesaret zafere, korkaklık da ölüme götürür." *Seneca*

1. Mini test

Cesaret-yiğitlik duygusu gelişmiş bir genç-yetişkin misiniz? Lütfen aşağıdaki soruları kendinize sorup, içten bir şekilde cevap veriniz:

- Tek başıma kalmış bile olsam doğruyu savunur, doğrudan yana olurum. Doğru / Yanlış
- Olumsuz düşüncelere boyun eğmem. Doğru / Yanlış
- Başarısız olma endişesi, yeniden başlamama ve denememe engel olmaz. Doğru / Yanlış
- Sırf başkaları beni onaylamayabilir endişesi ile kendimi ifadeden çekinmem, korkmam. Doğru / Yanlış
- "Cahil cesur olur" özdeyişini benimsemem. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine "doğru" cevabını vermişseniz siz gerçekten de cesaret-yiğitlik duygusu oldukça gelişmiş bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına veya daha fazlasına "hayır" cevabı vermişseniz, bu durumda "cesaret" ve "yiğitlik" ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına

gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

"Sanırım ben, cesur-yiğit bir genç değilim. Çünkü: ....

2. Cesaret Nedir?

Cesaretin tarifinin yapılması istense, bazıları belki de seyrettikleri macera filmlerinin etkisinde kalarak kafalarında canlandırdıkları bir kahraman modelini tarif edeceklerdir. Örneğin, filmlerde sık rastlanan, trafiğin hızla aktığı bir otobanda ters istikamette gitmek şeklinde bir hareket onlara göre çok büyük bir cesaret örneğidir.

Lisede okuyan bir kısım öğrencilerin cesaret anlayışları ise daha farklıdır. Öğretmenle kavga eden bir öğrenci, arkadaşları tarafından çok cesur olarak nitelendirilebilir. Asi davranan, kuralları yıkmaya çalışan bir kişinin de çok cesur olduğu düşünülür. Örneğin; okula lacivert pantolonla gelmesi gerekirken yeşil bir pantolonla gelen kişi, diğer öğrencilere göre, büyük bir cesaret göstermiştir. Sınavda kopya çekmek de bu tip kişilerin paylaştıkları kültür yapısı içerisinde bir cesaret örneğidir.

Burada, "cesaret"in ifrat derecesi halindeki "menfi cesaret" söz konusu olmaktadır ki, bu aynı zamanda vicdanın rağmına sergilenen bir harekettir. Mazlum bir insana bağırıp çağırmak, çekinmeden suç işlemek, pervasızca insanların haklarını ihlal etmek, insanlara zulmetmek, senelerce çabalayıp biriktirdikleri mallarını çalmak, ihtiyaç içinde olanları yardımsız bırakmak birer ahlâksızlık örneğidir ve "müspet cesaret" ile uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Allah insanlara vicdanları vasıtasıyla bunların yanlış olduğunu bildirdiği halde, büyüklenme hissine yenik düşen insanlar vicdanlarına yüz çevirerek bu tür fenalıkları sergilerler. Bu yanlış davranışları sergileyenlerin bazen sahip göründükleri sakin ve soğukkanlı tavır

da, şeytanın onlara telkin ettiği boş bir güven ve dayanağı bulunmayan cesaretten kaynaklanan bir özelliktir.

Günlük hayatımızda bu türden insanlara rastlarız. Allah korkusuna sahip olmayan insanlar saygı, şefkat, merhamet, insaniyet gibi duygulardan tamamen uzak bir şekilde yaşar ve hiç çekinmeden kötü bir ahlak sergilerler. Toplumun her kesiminde bu kötü ahlakın örneklerine rastlamak mümkündür. İş adamı görünümünde olanlarından sokak serserilerine kadar birçok farklı seviyedeki insanda bu fena ahlak görülebilir.

Halbuki her konuda olduğu gibi, Allah korkusu bu konuda da son derece önemli bir kıstastır. Allah korkusu olmayınca kişi rahatlıkla insanlara zarar verecek davranışlarda bulunabilmekte, kendi menfaatleri için başkalarının haklarını çiğneyebilmektedir. Bu kişilerin cesaret anlayışları Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen gerçek cesaret ile taban tabana zıttır.

Onlar haram işleyerek para kazanmayı, başkalarının hakkını yiyerek menfaat sağlamayı ve bunu yaparken kanunlara yakalanma riskini göze almayı cesaret olarak görürler. Birçok karanlık işi aynı anda yapabilmeyi ve hiç yakalanmadan zengin olabilmeyi cesaret zannederler. Pervasızca bu tür ahlaksızlıklara yönelmeyi, kendi dünyevi çıkarları uğruna diğer insanlara zulmetmekten çekinmemeyi, hiçbir otorite tanımamayı bir üstünlük olarak algılarlar. Oysa yeryüzünde karışıklık çıkarmak, insanlara zulmetmek, insanların hakkını çiğnemek ve bunlara benzer davranışların bütünü Allah'ın insanları sakındırdığı, ayetleriyle men ettiği ve insanlara ahirette hesabını veremeyeceklerini bildirdiği çirkin davranışlardır. Cesaret, ancak güzel ahlak ile birlikte olursa gerçek anlamını kazanır. Evrensel ahlâkî yasa ve kuralların aleyhine gösterilen bir cesaret ise çirkin bir cesaret olup güzel ahlakla, Allah'ın Kuran'da bildirdiği Müslüman modeliyle bağdaşmamaktadır.

Kuran'a uygun bir cesaret, Allah'tan başka hiçbir şeyden ve hiç kimseden korkmamayı, Allah rızasına en uygun davranışı yapmakta hiç tereddüt göstermemeyi ve kararsızlıkta bulunmamayı gerektirir. İman edenlerin en önemli özelliklerinden biri, hiçbir zorluk karşısında yılmamaları, Allah'tan başka hiç kimseden ve hiçbir şeyden korkmamalarıdır. Onlar Allah'tan başka bir güç olmadığını bilirler. Bu da, onlara her türlü korkuyu yenecek cesareti verir. Onlar bir tek Allah'tan korkarlar. Dolayısıyla cesaret Allah'ın rızasını kazanmak için gösterilen bir tavırdır. Kuran'a göre gerçek cesaret, Allah'a güvenip dayanmaktan kaynaklanan, hayatının her anında tevekkül etmenin sonucu olarak gelişen bir karakter sağlamlığıdır. Bu karakter sağlamlığı ile ilgili en güzel örnekleri Peygamberimiz (sas)'in ve Allah'ın (cc) Kuran'da örnek olarak gösterdiği diğer peygamberlerin hayatlarında görebiliriz.[141]

3. "Faktör T"

"Titreme" ya da "ürperme" konusu, Philadelphia Temple Üniversitesi Psikoloji bölümünden Prof. Frank Farley'in ilgi alanı. Prof. Farley kişilik ve karakter üzerine yaptığı araştırmalar sonucu, iki temel kişilik tipi üzerinde yoğunlaşmış. Bunlardan ilki "T," ikincisi ise "t" tipi insanlar. İngilizce "heyecan, ürperme" anlamına gelen "thrill" kelimesinden esinlenilerek geliştirilen bu teoriye göre, büyük "T" harfi sınıfına girenler sürekli yeni ve daha güçlü heyecanlar arayan kişilikler. Küçük "t" harfi ise daha çok risksiz bir yaşamı tercih edip, tehlikelerden uzak duran insanların kişiliğini tanımlıyor. "Faktör T" Profesör Farley'e göre kişinin kendi başına tehlikeyle yüzleşmeye

---

[141] Kısmi değişikliklerle Harun Yahya, Müminlerin Cesareti, Kültür Yayıncılık, Nisan-2002.

ne kadar eğilimi olduğu ve buna ne kadar ihtiyaç duyduğunu gösteriyor. Söz konusu tehlike ve riskler, bedensel olduğu kadar zihnî de olabiliyor. Yani kişi kendini her iki anlamda ya da bunların yalnızca birinde tehlikeye atarak heyecan arayışına girebiliyor. Farley'in üzerinde önemle durduğu bir diğer nokta ise, insanların zaman zaman her iki T arasında gidip gelmeleri. Profesör bu durumu açıklarken şöyle diyor:

"Bana göre bir insanı çıplak ellerle bir kayaya tırmanmaya yönlendirenle, Albert Einstein'ı bütün hayatını bir fizik kanununu bulmak için harcamaya yönelten, aynı meydan okuma duygusu ve bilinmeyene yapılan yolculuk heyecanı. Bana göre insanlığın ilerlemesi daha çok büyük T tipindeki kişiliğe sahip insanlara bağlı. Churchill, Picasso, Einstein dönemlerinin kritik kişilikleri ve ben onların kesinlikle kendi köşelerine çekilip risklerden uzak yaşamayı sevebilecek insanlar olduklarını sanmıyorum. Onlar her zaman bıçak sırtında yaşadı ve riske atılmaktan çekinmedi. Böylece büyük işler başardılar." Peki ama cesaret / heyecana duyulan özlem ve haz DNA'mızda bulunan bir özellik olabilir mi? "Eğitim ve çevrenin etkileri dışında kişiyi risk almaya yönlendiren bir cesaret geni olduğu doğru" diyor Profesör Farley.

Roma La Sapienza Üniversitesi'nden gelişim psikolojisi uzmanı Doktor Anna Oliviero Ferraris ise, bu genin kişilik gelişimi üzerinde çok önemli etkileri olduğunu söylüyor. Ferraris'e göre; "kişiyi devamlı yeni deneyimlere itip daha heyecanlıyı, daha riskliyi, daha zevkliyi bulmaya yönelten bu gene sahip kişiler çok sık iş değiştirip, sürekli yolculuk ediyor. Ailede alınan eğitim ve çocuğun büyüdüğü çevre, onun ilerideki eğilimlerinin yönünü belirliyor. Riskten hoşlanan bir kişiliğe sahip çocuklar, bu duygularını tatmin edebilecekleri iş kollarına –spor vb. -yönelebilecekleri gibi rahatça başka yönlere de kayabiliyor. Bu durumda hem kendilerine hem de başkalarına

zarar vermeleri kaçınılmaz oluyor. Çocuğun riske atılmaya yönelik eğilimlerini doğru yerlere yansıtabilmek her zaman mümkün. Çocuğun bu özelliği yeteneklerini geliştirmesi ve kimliğini oluşturması için önemli ve bu yöne aktarılabilir. Buradaki belki de en önemli nokta ebeveynlerin bu yönlendirmeyi yaparken çocuğu kısıtlamamaları. Onları deneyimlerden uzak tutmaya çalışmak, ebeveynlerin kendi korkularını çocuklara yansıtmak anlamına geliyor ve bu da oldukça yanlış neticeler verebiliyor. Deneyimlerin kısıtlanmaması sayesinde kişi cesaret kazanır ve kendini kontrol etmeyi öğrenir. Yani, korkunun çok şiddetli ve yoğun bir biçimde yaşanması, tehlikeli durumlarda kişinin kendini kontrol etmesini sağlayan en önemli deneyimlerden biri."[142]

4. Müzâkere soruları

1. Cesaret ve yiğitlik nedir?

2. Moral motivasyon ya da moral cesaret nedir?

3. Hayatınızda ne gibi durumlarda moral motivasyon ya da cesaret gerekmektedir?

4. Cesaret, doğumunuzdan itibaren sizinle birlikte var olan bir duygu mudur, yoksa sonradan da böyle bir duygu geliştirilebilir mi?

5. Cesaret duygusunun yüksek karakterle ne gibi bir ilgisi bulunmaktadır?

---

[142] http://www.genetikbilimi.com/genbilim/cesaretgeni.htm

IX. BÖLÜM

ÇALIŞKANLIK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

"İnsan için ancak çalışmasının karşılığı vardır." *Kur'ân-ı Kerîm*

"Allah'ın insana en güzel hediyesi çalışma zorunluluğudur." *Voltaire*

"Ne kadar çok çalışırsan o kadar mutlu olursun." *Dickens*

1. Mini test

Çalışkanlık duygusu gelişmiş bir genç-yetişkin misiniz? Aşağıdaki soruları lütfen kendinize sorup içten bir şekilde cevap veriniz:

- Elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışırım. Doğru / Yanlış
- Yüksek bir hedef için "başarısızlık" riskini göze almayı kabul ederim. Doğru / Yanlış
- Kendimi disipline etmiş durumdayım. Doğru / Yanlış
- Başarısızlıklarımdan ve hatalarımdan ders alırım. Doğru / Yanlış
- Büyük resmi görmeye çalışır ve uzun vadeli düşünürüm. Doğru / Yanlış
- Hedefler edinir ve bu hedeflere odaklanabilirim. Doğru / Yanlış
- Sırf "zor görünüyor" bahanesi ile iş yapmayı terk etmem. Doğru / Yanlış
- Sürüncemede bırakmam ya da ertelemem. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine “doğru” cevabını vermişseniz siz gerçekten de çalışkanlık duygusu oldukça gelişmiş bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına veya daha fazlasına “hayır” cevabı vermişseniz, bu durum “çalışkan” olma ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

“Sanırım ben, çalışkan bir insan değilim. Çünkü: ....

2. Çalışkanlık

Çalışmak, insana maddi ve manevi birçok yararlar sağlar. Bir insanın bedenini, ruhunu ve sahip olduğu değerleri güzelleştirir ve korur. Çalışan insan, sağlıklı bir bedene sahip olur. Atalarımız bu yüzden; “İşleyen demir pas tutmaz.” demişlerdir. Çalışmak insan bedenini güçlendirir. Tembellik ise, bazı hastalıklara sebep olur. Bilim adamları çalışan insanların uzun ömürlü olduğunu belirtirler. Bir Türk atasözünde; “Çalışmak günü kısaltır, ömrü uzatır.” diye söylenmektedir. Çalışan insan, ruhen de huzurlu olur. Üzerine düşen görevi yerine getirdiği için rahattır. Çalıştığının karşılığını göreceği için de geleceğe ümitle bakar. Her gün daha iyiye ve daha güzele kavuşma düşüncesi ise insanın gönlünü ferahlatır. Bir atasözünde ifade edildiği gibi; “Çalışan insanlar kötülük düşünmeye fırsat bulamazlar.” Çalışıp alın teriyle para kazanan insanlar, haksız kazanç yollarına sapmazlar. Kötü davranışlardan uzak dururlar. Kısacası çalışan kimse mutludur. Güzel değerlerin çoğu da ancak çalışılarak elde edilir. Çalışmadan kazanılan değerler ise kolay kaybedilir ve kıymeti bilinmez. Alın teri dökülerek elde edilen imkanlar daha iyi değerlendirilir. Atalarımız; “Ter dökülerek kazanılan para bereketli olur.” demişlerdir. Önemli başarılar da yine çalışılarak kazanılır. Ders çalışmayan bir öğrenci sınıfını geçemez. Bir-iki defa tesadüfen başarılı olsa

da, bir yerde başarısız olur. Küçük yaşta kendisini iyi yetiştiremeyenler, büyüdükleri zaman sıkıntı çekerler.

Çalışmak, sadece kazma kürekle çalışmak değildir. Her meslek sahibinin kendine has çalışma şekli vardır. Kunduracı ayakkabı yapar, öğrenci ders çalışır, bilim adamları araştırma yapar, polis ve asker ülkemizi korur. Emek verilen her faaliyet bir çalışmadır. Fertleri çalışan bir toplum daima ileriye gider. Vaktini boşa geçiren, işinden kaytarmayı maharet sayan, görevini tam yapmayan, tembelliği ve çok uyumayı adet edinen insanın ne kendisine ne de ülkesine faydası olur. Çalışan toplumlar zamanlarını ziyan etmezler. Ülkelerinin kalkınması için çalışırlarken, kendileri de kalkınır ve rahat ederler.

Düzenli ve planlı çalışan insanlar üretici olurlar. Zamanları boşa geçmez. Her vakitlerinde bir işle meşgul olurlar. Dinlenmeleri gerektiğinde bile, bir başka alanda çalışarak dinlenirler. Bedenen yoruldukları zaman, dinlenmek için kitap okurlar. Güzel bir gayeye kavuşmak için sürekli çalışanlar, hayatta çok başarılı olurlar. Çalışkan bir bahçıvanın bahçesi düzenli ve güzeldir. Çalışarak üreten bir insan, hem kendisine, hem çevresine hem de ülkesine fayda sağlar. Faydası olmayanlar ise zarar verir. Güzel dinimiz, insanların yararlanacağı bir şeyler ortaya koyan kişilerin öldükten sonra da sevap kazanacağını belirtmektedir. Güzel ahlak sahibi bir evlat yetiştiren, insanlara faydalı olacak bir ilim veya eser bırakanlar, öldükten sonra da hayırla anılırlar.[143]

3. Kur'ân-ı Kerim'de "Çalışkanlık"

Türkçemizde "çalışma" kelimesi ile karşılayabileceğimiz Arapça "amile" fiili, türevleri ile birlikte Kur'an-ı Kerim'de tam 341 yerde geçmektedir. "Çalışınız" şeklinde emir kipi olarak ise 9 yerde geçmektedir. Bu ayet-i keri-

---

[143] http://www.bilginet.com

melerden Tevbe suresi 105. ayet-i kerimesinin meâli şöyledir:

"De ki: Çalışınız! Yaptıklarınızı Allah da, Resulü de, müminler de görecekler. Sonra gizli ve açık her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da yaptığınız her şeyi bir bir sizin önünüze çıkaracak, karşılığını verecektir."

Bu kelimeye müradif sayılabilecek "sa'y" kelimesi de Kur'an-ı Kerim'de tam 30 yerde geçmektedir. Necm suresi 39-41. ayet-i kerimelerin meâli ise şöyledir:

"Doğrusu insana çalışmasından başka bir şey yoktur. Ve çalışması da yakında görülecektir. Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir."

Yani emekler, çalışmalar, kazançlar asla yok olmayacak, havaya gitmeyecektir. Yüce Allah'ın bilgisinden en küçük bir şeyin kaçması söz konusu değildir. Herkes çalışmasının, ortaya koyduğu işlerin karşılığını tam olarak alacak, hiçbir kısıntıya uğratılmayacak, en ufak bir haksızlığa da maruz bırakılmayacaktır.

4. Efendimiz (sas)'den Konu İle İlgili Bazı Rivayetler

Peygamber Efendimizin (sas) çalışma ve helal kazanç ile ilgili pek çok sözleri vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

"(Beni Âdem'den) hiç kimse elinin emeğinden daha hayırlı bir taamı asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Dâvud aleyhisselâm elinin emeğini yerdi."[144]

"Ebu Sa'id el-Hudrî (radıyallahu anh) anlatıyor: Resûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) şöyle buyurdu: "Emin ve doğruluktan ayrılmayan ticaret ehli (ayette sı-

[144] Buhari, Buyu, 15.

rat-ı müstakim ashabı olarak zikredilen) peygamberler, sıddikler, şehidler ve sâlihlerle beraberdir."[145]

"Hz. Zübeyr radıyallahu anh anlatıyor: Resûlullah aleyhissalâtu vesselâm buyurdular ki:

"Kişinin iplerini alıp dağa gitmesi, oradan sırtında bir deste odun getirip satması, onun için, insanlara gidip dilenmesinden daha hayırlıdır. İnsanlar istediğini verseler de vermeseler de."[146]

En kötü şartlar altında çalışmayı dahi başkalarına yük olmaktan daha iyi gören Resülullah Efendimizin (sas), bu sözleriyle insanları çalışmaya teşvik ettiği, tembelliği kötülediği, çalışkan insanları dünya ve ahiret mutluluğu ile müjdelediği görülmektedir. Resülullah Efendimiz (sas) insanları çalışmaya teşvik ettiği gibi, bizzat kendisi de çalışmış ve çalışma hayatının ilkelerini kendi hayatında uygulama alanına koymuştur. Çalışmalarını çocukluğundan itibaren hayatının sonuna kadar sürdürmüştür. Nitekim bilindiği üzere çocukluğunda çobanlık yapmıştır. Gençliğinde ve yetişkinliğinde ticaretle meşgul olmuştur. On iki yaşında iken amcası ile birlikte uzun bir ticaret yolculuğuna çıkmıştır. Yirmi beş yaşında iken Hz. Hatice'nin kervanını ücret karşılığında Suriye'ye götürüp getirmiştir. O'nun (sas) berrak ve dupduru hayat-ı seniyyelerinde ve sadece ticari değil ama bütün faaliyetlerinde meslektaşlarının, ticari ilişkilerde bulunduğu kimselerin ve bütün Mekkelilerin güvenini kazanmış olması peygamberliğinin de temel remizlerinden biri olmuş ve "elemin" ünvanı dost-düşman herkes tarafından saygı ile dillendirilmiştir.

İbnu Abbas'a ait bir rivayette de şunu görüyoruz:

"Bir gün ben Resulullah (sas)'ın terkisinde iken bana şu nasihatte bulundu:

---

[145] Tirmizî, Büyû 4, (1209); İbnu Mâce, Ticârât 1, (2139).

[146] Buhari, Zekât 50, Buyu', 15.

"Yavrum! Allah'a karşı (emir ve yasaklarına uyarak edebini) koru, Allah da seni (dünya ve ahirette) korusun! Allah'ı(n üzerindeki hukukunu) koru ki O'nu karşında (dünya ve ahiretin fenalıklarına karşı hami) bulasın -veya önünde demiştir-. Bollukta Allah'ı tanı ki, darlıkta da O, seni tanısın. (Dünya ve ahiretle ilgili) bir şey isteyince Allah'tan iste. Yardım talep edeceksen Allah'tan yardım dile. Zira kullar, Allah'ın yazmadığı bir hususta sana faydalı olmak için bir araya gelseler, bu faydayı yapmaya muktedir olamazlar. Allah'ın yazmadığı bir zararı sana vermek için bir araya gelseler, buna da muktedir olamazlar. Kalemlerin mürekkebi kurudu ve sayfalar dürüldü. Sen, yakîni bir imanla, tam bir rıza ile Allah için çalışmaya muktedir olduğun sürece çalış; şayet buna muktedir olamazsan, hoşuna gitmeyen şeyde sabretmende çok hayır var. Şunu da bil ki Nusret(i İlahi) sabırla birlikte gelir, kurtuluş da sıkıntıyla gelir, zorlukta da kolaylık vardır, bir zorluk iki kolaylığa asla galebe çalamayacaktır."[147]

5. Müzâkere soruları:

1. Başarılı insanlar bu başarılarını daha çok şanslı olmalarına borçlular. Aynı fikirde misiniz?

2. Çok çalışmama rağmen yine de başarılı olamazsam bu bana ait bir kabahat olamaz. Aynı fikirde misiniz? Açıklayınız.

3. Kendinizle ilgili beklentileriniz çalışmalarınızı ve başarınızı nasıl etkiler?

4. Bazı insanları durduran, yeniden çabalamalarına, çalışmalarına mani olan faktörler nelerdir?

5. İstediğiniz bir şeyi başarma konusunda hiç akranlarınızın baskısı ile karşılaştınız mı?

---

[147] Tirmizi'de muhtasar olarak kaydedilmiştir. Bkz.: Sıfatu'l-Kıyamet 60, (3518).

6. Başkalarının, kabiliyetlerinizle alakalı negatif yorumlarından hiç etkilendiniz mi?

7. Çalışma ve başarı yolunuz üzerindeki bu dış etkilere karşı neler yapabilirsiniz?

8. Çalışma nedir? Disiplin nedir? Kendinizi nasıl geliştirebilirsiniz?

9. Çok çalışkan bir insan olmanın size ne gibi faydaları vardır?

Şimdi de "güvenilirlik" duygusu ile ilgili bazı hususları kısaca ele almaya çalışalım.

X. BÖLÜM
GÜVENİLİRLİK DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test

Güvenilir bir genç-yetişkin misiniz? Aşağıdaki soruları lütfen kendinize sorup içten bir şekilde cevap veriniz:

- Verdiğim sözleri tutarım, sözümün eriyim. Doğru / Yanlış
- Güvenilir bir gencim. Antlaşmalarıma bağlıyım. Doğru / Yanlış
- Dürüst, hilesiz, doğru sözlüyüm. Doğru / Yanlış
- Sırrı muhafaza ederim. Onu kesinlikle yaymam, ifşa etmem. Doğru / Yanlış
- Bütünlüğümü muhafaza ederim, şeytanın adımlarını takip etmem. Doğru / Yanlış
- Vefalı ve doğruyum. Doğru / Yanlış

Sizin de rahatlıkla göreceğiniz üzere, bu soruların hepsine "doğru" cevabını vermişseniz siz gerçekten de oldukça güvenilir bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına ve daha fazlasına "hayır" cevabı vermişseniz, bu durum "güvenilir" olma ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

"Sanırım ben, güvenilir bir insan değilim. Çünkü: ....

2. Efendimiz (sas), Peygamberler ve Vahiy meleği Cebrâil (as)ın "Güvenilir" Olma Vasıfları

İsterseniz konuya en başta Cenab-ı Hakk'ın vahiy meleği olan "Cebrail" aleyhisselamın "güvenilirliğini" beyan eden ayet-i kerime ile başlayalım:

"Şüphe yok ki O (Kur'ân, Allah 'ın) çok şerefli bir elçisi'nin (yani Cebrâil'in getirdiği) sözüdür. (Bu elçi) büyük bir güç sahibidir Arş'ın sahibi (Allah) indinde yüksek bir mevki sahibidir. (Üstelik) orada (göklerde, melekler tarafından) kendisine itâat edilendir, (vahiyleri tebliğ için) oldukça 'emin" dir" (et-Tekvir, 81/19).

Vahiy meleği güvenilir, emin. İnsanlığn semasını aydınlatan yıldızlar ve güneşler mesabesinde olan peygamberler yani vahiy gönderilenler de o kadar "güvenilir" ve "emin". İşte size bir demet yol aydınlığı:

"Nuh kavmi de gönderilen resulleri yalanladı Kardeşleri Nuh onlara: "(Allah 'tan) ittikâ etmez misiniz? demişti: "Ben size gönderilmiş güvenilir-emîn bir rasûlüm Artık Allah'tan korkun ve bana itâat edin Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir" (eş-şuârâ, 26/105-109).

"Âd (kavmi) de gönderilen resulleri yalanladı. Kardeşleri Hûd onlara '(Allah'tan) ittika etmez misiniz? demişti. Ben size gönderilmîş güvenilir-emîn bir resulüm. Artık Allah'tan korkun ve bana itâat edin. Sizden buna karşı hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim âlemlerin Rabbına âittir" (eş-şuarâ, 26/123-127).

"Semud (kavmi) de gönderilen resulleri yalanladı. Kardeşleri Salih, onlara demişti ki: İttika etmez misiniz? Ben size gönderilmiş güvenilir-emîn bir Resulüm. Allah'-tan korkun ve bana itaat edin. Ben sizden buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim yalnız âlemlerin Rabbına âittir" (es-Şuarâ, 26/141-145)

"Kadınları bırakıp, erkeklere giden" ve böylece Âd ve Semud gibi helâk edilen Lût Kavmi'ne de güvenilir-emîn bir elçi olan Lût (a.s.) gönderilmişti (eş-Şuarâ, 26/160-162).

Yine Şuayb (a.s.) da güvenilir-emîn bir elçi olarak, "yeryüzünde bozgunculuk çıkaran, ölçü ve tartıda hilekârlık yapan" ve sonunda kendilerini "karanlık günün azâbı"nın yakaladığı Eyke ahâlisine aynı özelliğin belirtildiği mesajla gönderilmişti. "Ben size gönderilen 'güvenilir-emin' bir resulüm?" (eş-Şuarâ, 26/178)

Yine Yûsuf (as) kendi kamet-i balâsına uygun imtihanları Allâh'ın izni ile atlattıktan sonra "Hükümdar, Onu (Yûsuf aleyhisselamı) bana getirin, onu kendime özel (bir dost) edineyim dedi. Kendisiyle konuşunca da şöyle söyledi: "Sen, artık bugün yanımızda mevkî sahibi, güvenilir-emîn (bir kimse)sin" (Yûsuf, 12/54) Bu âyet-i kerîmede de açıklıkla görüldüğü üzere peygamberlerin emin'lik vasfını idareciler de kabul etmek zorunda kalıyordu.

Musa (a.s.) da güvenilir-emin bir resul olarak Firavun'a ve ileri gelenlerine gönderilmişti.

"Andolsun ki onlardan evvel Biz Firavn'un kavmini de imtihan ettik. Ve onlara kerîm bir Resulu gelmişti. (Onlara demişti ki); "Allah'ın kullarını bana teslim ediniz. Şüphesiz ki ben sizin için (gönderilmiş) "güvenilir-emîn" bir Rasulüm" (ed-Duhan, 44/17-18).

Son Nebî ve Rasûl olan Hz. Muhammed (sas) de daha risâlet görevine başlamadan önce "Muhammedü'l-Emîn" olarak tanınmıştı. O da (sas) risâlet görevini kendinden öncekilerden daha geniş ama özde aynı emîn bir Resul olarak yerine getirdi.

Kısacası "emîn" olma vasfı, bütün Resullerin ortak özelliklerinden birisidir. Tarihin hangi döneminde olursa olsun, insanlık aleminin bir kimseye güvenebilmesi için o kişinin "güvenilirlik" vasfına sahip olması lâzımdır. Gü-

nümüz çocukları, gençleri ve yetişkinleri de Allâh'ın rızasına muvafık işlerde başarılı olabilmek için peygamberlerin bu en temel vasfına sahip olmaya çalışmalıdırlar.

Ebu Said'in Efendimiz (sas)'den rivayetinde Resulullah (sas) buyurdular ki:

"Kim temiz rızk yer ve sünnete uygun amelde bulunur, halk da kendisinden bir kötülük gelmeyeceği hususunda güven duyarsa cennete girdi demektir." Bir adam: "Ey Allah'ın Resulü! Bugün insanlar arasında böyleler çoktur!" dedi. Aleyhissalatu vesselam da: "Benden sonraki zamanlarda da olacaklar!" buyurdu.[148]

3. Müzâkere soruları:

1. Birisine güvenip güvenemeyeceğinizi nasıl anlarsınız?

2. Bazı yetişkinler, gençlerin ahlaki değerleri tam olarak almadan yetiştiğinizi düşündüklerini söylemektedirler. Siz de aynı fikirde misiniz?

3. Anne-babanızın size olan güvenlerinin kaybolması hoşunuza gider mi?

4. Aileniz ve arkadaşlarınızla olan iletişiminizde güvenilir olma sizce önemli midir?

5. Güven bir defa yok olunca onu tekrar elde edebilir misiniz? Bir başkasına olan güven duygunuz ya da başkasının size olan güven duygusu hiç zedelendi mi? Eğer öyleyse, nasıl olduğunu açıklar mısınız?

6. Şu anda arkadaşlarınız yanınızda olsalardı, onlar sizin güvenilir bir insan olduğunuzu söylerler miydi?

---

[148] Tirmizi, Kıyamet 61, (2522).

7. Birisinin size güvenmesini isteseydiniz, kim daha çok sorumluluk almış olurdu? Siz mi yoksa arkadaşınız mı?

8. Güvenilir olmadıklarını ortaya koyan bir davranışları meydana gelene kadar, genel anlamda insanlara önce güven mi duymalı, yoksa onlar güvenilir olduklarını bir şekilde ortaya koyana kadar şüpheci mi davranmalıyız?

9. Güvenilir bir insan olmanın faydaları nelerdir? Toplumlar Peygamberlerin güvenilirliğinden nasıl bir fayda görmüşlerdir?

10. Güvenilir olmak sizde yüksek bir karakter meydana getirmekte midir?

11. Efendimizde (sas) güvenilirlik vasfı niçin en yüksek noktadaydı?

Konumuzla ilgili diğer bir nokta ise, "hürmet" ve "saygı" duygusunun gelişmesidir. Şimdi de bu konuyla ilgili bazı hususlara beraberce göz atmak istiyoruz.

XI. BÖLÜM
HÜRMET-SAYGI DUYGUSUNUN GELİŞİMİ

1. Mini Test

Hürmet ve saygı duygusu yüksek bir genç-yetişkin misiniz? Aşağıdaki soruları lütfen kendinize sorup içten bir şekilde cevap veriniz:

- Kendime saygı duyulmasını istediğim tarzda diğer insanları sayar, hürmet ederim. Doğru / Yanlış
- Diğer insanlara karşı saygılı ve hürmetkârım. Doğru / Yanlış
- Başkalarına karşı saygılı ve kadirşinas davranırım. Doğru / Yanlış
- Ferdi farklılıkları saygı ile karşılarım. Doğru / Yanlış
- Saldırgan olmaksızın problemleri çözmeye çalışırım. Doğru / Yanlış
- Kesinlikle kasdî bir şekilde başkalarını kırmam, gücendirmem. Doğru / Yanlış

Bu soruların hepsine "doğru" cevabını vermişseniz siz gerçekten de oldukça hürmetli, başkalarına daima saygılı davranan bir insansınız. Ama bu soruların en az yarısına ve daha fazlasına "hayır" cevabı vermişseniz, bu durum "hürmetkar olma, saygılı davranma" ile alakalı bir takım problemler yaşıyor olduğunuz anlamına gelebilir. Şayet öyle ise, aşağıda boş bırakılmış alanı, bu durumun sebeplerini yazma amacı ile kullanabilirsiniz:

"Sanırım ben, hürmetkar ve saygılı davranan bir insan değilim. Çünkü: ....

2. Hürmet Duygusu

Burada "hürmet duygusu" konusunu özellikle Bediüzzaman'ın eserlerinde "peder ve valideye hürmet-şefkat" ve "aile hayatı" açılarından ele almaya çalışacağız.

Bediüzzaman Hazretleri özellikle çocukların ve gençlerin, yaşlı ebeveynlerine karşı davranışları konusunu, tam bir hürmet ve şefkat yörüngesinde değerlendirmekte ve oldukça faydalı, akılları ve ruhları doyurucu bilgileri bizlere sunmaktadır. Ayrıca ebeveyn ve çocuk arasındaki manevi bağ açısından da oldukça orijinal tespitlerini bizlere gayet yüksek bir seviyede aktarmaktadır. Şöyle diyor:

"Hem peder ve valideyi şefkatle teçhiz eden ve seni onların merhametli elleriyle terbiye ettiren hikmet ve rahmet hesabına onlara hürmet ve muhabbet, Cenâb-ı Hakkın muhabbetine aittir. O muhabbet ve hürmet, şefkat, lillâh için olduğunun alâmeti şudur ki: Onlar ihtiyar oldukları ve sana hiçbir faydaları kalmadığı ve seni zahmet ve meşakkate attıkları zaman, daha ziyade muhabbet ve merhamet ve şefkat etmektir.

*"**Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa, sakın onlara 'Öf' bile deme.**"*[149] *âyeti, beş mertebe hürmet ve şefkate evlâdı davet etmesi, Kur'ân'ın nazarında valideynin hukukları ne kadar kıymetli ve ukukları (haklarının çiğnenmesi) ne derece çirkin olduğunu gösterir. Madem peder kimseyi değil, yalnız veledinin kendinden daha ziyade iyi olmasını ister. Ona mukabil, veled dahi pedere karşı hak dâvâ edemez. Demek, valideyn ve veled ortasında fıtraten sebeb-i münakaşa yok. Zira, münakaşa ya*

---

[149] İsrâ Sûresi, 17:23.

gıpta ve hasetten gelir. Pederde oğluna karşı o yok. Veya münakaşa, haksızlıktan gelir. Veledin hakkı yoktur ki, pederine karşı hak dâvâ etsin. Pederini haksız görse de, ona isyan edemez. Demek pederine isyan eden ve onu rencide eden, insan bozması bir canavardır."[150]

Mektubat adlı eserinde de konumuzla alakalı olarak şunları kaydetmektedir:

"Evet, dünyada en yüksek hakikat, peder ve validelerin evlâtlarına karşı şefkatleridir. Ve en âli hukuk dahi, onların o şefkatlerine mukabil hürmet haklarıdır. Çünkü onlar, hayatlarını, kemâl-i lezzetle evlâtlarının hayatı için feda edip sarf ediyorlar. Öyleyse, insaniyeti sukut etmemiş ve canavara inkılâp etmemiş herbir veled, o muhterem, sadık, fedakâr dostlara hâlisâne hürmet ve samimâne hizmet ve rızalarını tahsil ve kalblerini hoşnut etmektir. (Amca ve hala, peder hükmündedir; teyze ve dayı, ana hükmündedir.)[151]

Özellikle günümüzde yetişkin bireylerin ebeveynlerine göstermeleri gereken hürmet hususunu da dışarıdan içeriye doğru halkalar şeklinde derecelendirmiş olan Bediüzzaman Hazretleri, gayet akli, mantıki ve manevi açılardan doyurucu mukayeseleri ile adeta büyülemektedir. Şöyle diyor:

"Mahlûkatın en mükerremi olan insan; ve insanların en mükemmeli olan ehl-i iman; ve ehl-i imanın en ziyade hürmet ve merhamete şâyân aceze, alîl ihtiyareler; ve alîl ihtiyarların içinde şefkat ve hizmet ve muhabbete en ziyade lâyık ve müstehak bulunan akrabalar; ve akrabaların içinde dahi en hakikî dost ve en sadık muhib olan peder ve valide, ihtiyarlık halinde bir hanede bulunsa, ne derece vesile-i bereket ve vasıta-i rahmet ve

---

[150] Sözler / Otuz İkinci Söz - s.292

[151] Mektubat / Yirminci Birinci Mektup - s.468

"Beli bükülmüş ihtiyarlarınız olmasaydı, belâlar sel gibi üstünüze dökülecekti"[152] *sırrıyla ne derece sebeb-i def-i musibet olduklarını sen kıyas eyle.*

İşte, ey insan, aklını başına al. Eğer sen ölmezsen, ihtiyar olacaksın. El-cezâü min cinsi'l-amel sırrıyla, sen valideynine hürmet etmezsen, senin evlâdın dahi sana hizmet etmeyecektir. Eğer âhiretini seversen, işte sana mühim bir define: Onlara hizmet et, rızalarını tahsil eyle. Eğer dünyayı seversen, yine onları memnun et ki, onların yüzünden hayatın rahatlı ve rızkın bereketli geçsin. Yoksa onları istiskal etmek, ölümlerini temenni etmek ve onların nazik ve seriütteessür kalblerini rencide etmekle, ***"Dünyada da, âhirette de ziyana uğradı."***[153] *sırrına mazhar olursun. Eğer rahmet-i Rahmân istersen, o Rahmân'ın vedîalarına ve senin hanendeki emanetlerine rahmet et."*[154]

Kur'ân-ı Kerîm de oldukça açık bir şekilde "**Onlardan biri veya her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına erişecek olursa;**

1. **onlara sakın 'Öf' bile deme,**
2. **onları azarlama;**
3. **onlara güzel söz söyle.**
4. **Onlara merhamet ve tevazu kanadını ger** ve
5. **De ki: 'Ey Rabbim, nasıl onlar beni küçükken besleyip büyüttülerse, Sen de onlara öylece merhamet buyur.**"[155]

---

[152] el-Aclûnî, *Keşfü'l-Hafâ,* 2:163; Süyûtî, *Kenzü'l-Ummâl,* 9:167; İmam-ı Gazâlî, *İhyâu Ulûmi'd-Dîn,* s. 341.

[153] Hac Sûresi, 22:11.

[154] Mektubat / Yirminci İkinci Mektup - s.469

[155] İsrâ Sûresi, 17:23-24.

âyetiyle, beş cihetle gayet mucizâne bir surette ihtiyar peder ve valideye karşı hürmete ve şefkate evlâtları davet ediyor.

Peder ve valideye hürmet konusunu âhiret akidesi açısından da bir değerlendirmeye tabiî tutan Bediüzzaman Hazretleri, ahirete iman rüknünün hayat-ı içtimaiye ve şahsiye-i insaniyenin üssü'l-esası ve saadetinin ve kemâlâtının esasatı olduğunu, bunun fıtri bir neticesinin de ebeveyne ciddi hürmet ve şefkat ile tezahür edeceğini beliğ bir şekilde ifade ediyor. Şöyle ki:

"Nev-i beşerin hayat-ı dünyeviyesinde en cemiyetli merkez ve en esaslı zemberek ve dünyevî saadet için bir cennet, bir melce bir tahassungâh ise, aile hayatıdır. Ve herkesin hanesi, küçük bir dünyasıdır. Ve o hane ve aile hayatının hayatı ve saadeti ise; samimî ve ciddî ve vefadarâne hürmet ve hakiki ve şefkatli ve fedakârâne merhamet ile olabilir. Ve bu hakikî hürmet ve samimî merhamet ise, ebedî bir arkadaşlık ve daimî bir refakat ve sermedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hudutsuz bir hayatta birbiriyle pederâne, ferzendâne, kardeşâne, arkadaşâne münasebetlerin bulunmak fikriyle ve akidesiyle olabilir. Meselâ der: "Bu haremim, ebedî bir âlemde, ebedî bir hayatta daimî bir refika-i hayatımdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünkü ebedî bir güzelliği var, gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için herbir fedakârlığı ve merhameti yaparım" diyerek, o ihtiyare karısına, güzel bir hûri gibi muhabbetle, şefkatle, merhametle mukabele edebilir. Yoksa, kısacık bir iki saat sûrî bir refakatten sonra ebedî bir firak ve müfarakate uğrayan arkadaşlık, elbette gayet sûrî ve muvakkat ve esassız, hayvan gibi bir rikkat-i cinsiye mânâsında ve bir mecazî merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir. Ve hayvanatta olduğu gibi, başka menfaatler ve sair galip hisler, o hürmet ve merhameti mağ-

lûp edip o dünya cennetini cehenneme çevirir.”[156]

3. Hürmet Şahikası

Ömer İbnu Saib anlatıyor: “Peygamberimiz (sas) bir gün otururken süt babası çıkagelir. Resulullah (sas) hürmeten, onun için, giydiği şeylerden birini serer ve üzerine oturtur. Az sonra süt annesi gelir. Peygamberimiz (sas) bunun için de elbisenin diğer tarafını serer, kadın üzerine oturur. Biraz sonra süt-oğlan kardeşi gelir. Resulullah (sas) kalkarak onu karşısına oturtur.”[157]

Efendimiz (sas)’in, yakını olsun olmasın insanlara göstermiş olduğu sevgi ve onları onurlandırması gerçekten gözleri kamaştıracak derecede muhteşemdir.

4. Müzâkere Soruları:

1. Birisi, size bir mazeret dahi belirtmenize izin vermeden ve herhangi bir bilgisi olmaksızın yargılasa neler hissederdiniz?

2. Size birisi dikkatsiz bir şekilde koridorda çarpsa ve özür dilemese neler düşünürsünüz?

3. Bu dünyayı daha saygıdeğer kılmak için ne yapardınız?

4. Saygı, ırklar ve kültürler arası ahengi sağlamada bir etken midir? Niçin?

5. Toplumumuzda, insanlar birbirlerine karşı saygılı davranmakta mıdırlar? Ne dersiniz?

6. Kendinizi saygılı bir insan olarak görüyor musunuz? Niçin “evet” ya da değil? Başkalarına hangi yollarla saygınızı ifade ediyorsunuz?

---

[156] Şuâlar / Dokuzuncu Şuâ - s.943

[157] Ebu Davud, Edeb 129, (5145).

7. Saygılı olmanın yüksek karakterle ne gibi bir ilişkisi vardır?

8. İnsanların birbirlerine saygılı davranmalarının faydaları nelerdir?

Şimdi de buradan, özellikle babalar ve erkek çocuklar arasındaki duygudaşlık konusuna kısa bir nazar atfetmek istiyoruz.

XII. BÖLÜM
DUYGUDAŞLIK

1. Babalar, Çocuklar ve Duygudaşlık

Çalışmalar, çocuğu için duygudaşlığın, pek çok baba açısından normal olduğunu gösteriyor. Her ne kadar bunu annelerin yaptığından farklı olarak dile getirseler de, birçok babanın oğluna karşı derin bir duygudaşlık hissettiğini ve çocuklarıyla daha yakın olmak istediğini ortaya koyuyor. Daha önceleri bunun böyle olduğuna inanılmıyordu. Örneğin daha önceden yapılan çalışmalarda, babaların ve annelerin bebek ağlamaya başladığında gösterdikleri tepkiler ölçüldüğünde, ağlayan bebeğe karşılık verme konusunda anneler, babalara oranla daha duyarlı ve önemser görünüyorlardı. Fakat yakın zamanlarda kalp hızı ve ritmi, kan basıncındaki değişiklikler, ciltteki duyarlılıklar ve benzeri etkenler göz önüne alınarak, duygudaşça verilen karşılığın biyolojik verileri incelendiğinde, araştırmacılar küçük bebeğin acil durumdaki ağlamalarına cevap veren erkekler ve kadınların göstermiş oldukları tepkiler arasında hiçbir fark olmadığını bulmuşlardır. Kadınlar, bebeklerinin duyguları hakkında dışarıdan bakıldığında sanki erkeklerden daha düşünceli ve ilgili davransalar da ya da en azından araştırmacılar tarafından böyle algılanmış bile olsa, gerçekte hem erkeğin hem de kadının çocuklarına karşı gösterdikleri duygudaşça tepkiler, biyolojik temele dayandırılmış neredeyse eşit bir dağılım içerisindedir.

Toplum olarak açık, önemser ve duygulu bir biçimde davrandıklarında, erkekleri değerlendirme tarzımızdan

ötürü birçok baba, özellikle de halka açık çevrelerde oğulları için doğal olarak hissettikleri duygudaşlığı gösterme konusunda kendilerini engellenmiş hissedebilirler. Ancak yine de bilinmelidir ki, tam olarak erkek çocuklar birçok babanın sağladığı türden özel bir arkadaşlığı ve eğitimi nasıl özlüyorlarsa, babalar da oğullarını yetiştirme ve eğitme, hissî hayatlarında yakından yer alma ve oğullarıyla kurdukları içten ilişkiler aracılığıyla belki kendi babalarıyla daha önceki ilişkilerinde mahrum kaldıkları sevecen duyarlılığı yakalama imkanının özlemini çekiyorlar. Güncel sosyal ve aile ortamları içerisinde her nasılsa çeşitli sebeplerden ötürü bu doğal ve karşılıklı özlemler, bazen yerine getirilmemiş veya 'kısmen' yerine getirilmiş olarak kalıyorlar.[158]

Hardesty ve çalışma grubu, bir grup erkek çocuğu yedi yaşından yirmi iki yaşına kadar izleyerek bu bulguları doğrulamışlardır. "Yakın olan ve bakıp büyüten" babaların genç erkek çocukları, cinsiyet ve hayat üzerine daha olumlu davranışlara sahiptirler. Babaları tarafından bakılan erkek öğrenciler, duygudaşlık için daha büyük kavrayış göstermişlerdir. Okul öncesi erkek çocuklar ve babaları üzerine yapılan bir çalışmada, çocuklarının bakımıyla yakından ilgilenen babaların, özsaygısı daha yüksek ve depresyona girme oranı daha düşük oğullara sahip oldukları görülmüştür.

Babaların, özellikle erkek çocukların hissî hayatları üzerindeki derin ve kalıcı etkisi, aynı zamanda uzun dönem çeşitli çalışmalarla ispatlanmıştır. Mesela bir çalışmanın sonuçlarına göre, yirmi üç yaşındaki genç erkekler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde uzlaşma konusunda en iyi olanların, beş yaşına kadar bakımları babaları tarafından en çok paylaşılanlar olduğu bilinmektedir. Otuz yaşında duygudaşlık için kavrayışları belirlendiğin-

---

[158] Pollack, 221.

de ve kırk yaşlarında sosyal ilişkilerinin sağlığı ve yakınlık için kavrayışları değerlendirildiğinde; "iyi babalık edilmiş" bu gruptaki erkek çocuklar aynı zamanda yetişkinlik hallerinde de, babalarının küçük yaştan itibaren bakımının pozitif etkisini göstermektedirler.

Benzer bir çalışmada, oğullarının yaşamının ilk on yılı boyunca "sosyal ve hissî gelişimini" destekleyen babalara sahip erkek çocukların, lise ve üniversitede ön plana çıktıklarını ve babaları bu yetiştirme sürecini gençlik dönemlerinde de devam ettirdiğinde, aynı zamanda oğullarının kariyer başarısının olumlu olarak etkilendiğini göstermiştir.[159]

Babalar oğullarının bakılıp büyütülmesiyle erken yaşlardan itibaren ilgilendiklerinde ve ergenlik ile yetişkinlik dönemi boyunca bunu sürdürdüklerinde yalnızca oğulları hissî ve zihnî olarak daha iyi olmakla kalmıyor kendileri de baba olarak daha fazla özsaygı hissediyor ve prim olarak evlilikte daha büyük bir mutluluğu ve daha büyük bir kişisel ve profesyonel başarıyı elde ediyorlar.[160]

2. Anlatmaktansa Gösterin

İyi iletişim kuran bir baba olmanın önemli bir kısmı, çocuklara sadece anlatmaktan daha çok göstererek dersler vermektir. Özellikle erkek çocuklar söz konusu olduğunda, "ne söylüyorsam" yerine "ne yapıyorsam"ı izlemesi için erkek çocuğu cesaretlendirmek önemlidir. İşlerin nasıl yapılacağını örnekleyerek, ilginizi ve oğullarınızın etkinlikleri ve girişimlerindeki beceriyi göstermek için büyüklük taslar gibi görünmekten sakınabilir ve bunun yerine oğlunuzla yakın, karşılıklı güven dolu bir ilişkiyi kazanmaya başlayabilirsiniz.

---

[159] Pollack, 226.

[160] Pollack, 251.

Örneklersek, eğer oğlunuza kızlara ve kadınlara saygı duymanın önemini aşılamayı umuyorsanız ona “Annenle bu biçimde konuşma!..” veya “insan kız kardeşine böyle mi davranır?” gibi şeyler söylemek, muhtemelen onun sizi, onlardan birine sinirlendiğiniz veya düş kırıklığına uğradığınız zaman kendileriyle nazik ve düşünceli bir biçimde konuşarak, eşinize veya kızınıza nasıl saygı duyduğunuzu gözlemlemesinden daha az etkili olacaktır. Aynı biçimde, oğlunuza “Televizyon seyretmeyi bırak ve ev ödevlerini yapmaya başla!” demeniz, büyük bir ihtimalle sizin de televizyon seyretmekten vazgeçerek bunun yerine belki yanında bir kitap okumanız veya okul ödevlerini yaparken ona eşlik etmenizden daha az başarılı olacaktır. Yalnızca anlatmaktansa ‘göstermek’, oğlunuzun bir biçimde sözlerinizi zorba veya ikiyüzlü olarak algılaması riskini ortadan kaldırmakla kalmayacak, aynı zamanda erkek çocuğun en çok sevdiği ve saygı duyduğu yetişkinlerden birini, sizi, onun öğrenmesini istediğiniz davranışları biçimlendirirken görme imkanı verecektir.[161]

3. Ergenlik Çağındaki Çocuğunuzun Okuluyla İşbirliği

Yeni araştırmalar birçok okulun genç insan beyinleri açısından çok sağlıklı yerler olmadığına işaret etmektedir. Aslında yakın zamandaki bir raporun vardığı sonuç, ilk gençlik dönemindeki gelişmeyle ilişkilendirme eğiliminde olduğumuz olumsuz psikolojik değişikliklerin büyük ölçüde gençlerin ihtiyaçları ile evlerin ve okulların sunduğu fırsatlar arasındaki uyumsuzluktan kaynaklandığıdır. Gençler öğrenmeyi ve kendilerini yetkin görmeyi isterler; kendi yaşantılarında daha fazla sorumluluk ve denetim üstlenmelerinde titiz bir rehberlik alabilecekleri ortamlara ihtiyaç duyarlar. Saygı duyacakları yetişkin akıl hocalarıyla sıkı ve destekleyici ilişkiler kurmak isterler.

[161] Pollack, 263.

Bu kişiler öğretmenler ya da okul çevresinin başka mensupları olabilir. Ne yazık ki, okul binalarının, ders programlarının ya da sınıf gruplarının planlanmasında söz konusu ihtiyaçlar genellikle gözetilmemektedir.

a. Çocuğun Okul Başarısızlığı Ve Ebeveyn Tutumu

Çocuklarının okuldaki başarısızlığından endişe duyan anne-babaların, çocuğu azarlamak veya cezalandırmak ya da yitirilmiş bir dava gibi görerek gözden çıkarmak yerine, onun problemlerinin *altında yatan sebepleri araştırmaları* yerinde olacaktır.

Okulda başarısız olan bir çocuk, belki de evde annebabasıyla yaşadığı bir sürtüşmenin etkisi altındadır. Eğer durum böyleyse, başarısızlığın adresi öncelikle anne-babadır.

Çocuğunuz, kendisini *akranlarının sosyal ortamından dışlanmış* mı hissediyor? *Evdeki aşırı ebeveyn tahakkümüne tepki* olarak mı okulda kendisini olumsuz gösteriyor? Ölüm ya da taşınma sebebiyle yakın bir arkadaşının ya da akrabanın kaybının acısını mı yaşamaktadır? Çocuğunuzun yaşamında kendini bezgin hissetmesine yol açan bir şey mi var?

Çocuklarının okul başarısızlığından endişe duyan anne-babalar, gizli problemleri ortaya çıkarmak için kendilerine yukarıdaki soruları sormalıdırlar.

b. Çocuğunuzun Gerçek Kapasitesini Gözetmek

Bir anne ya da babanın çocuğuna yapabileceği en kötü şeylerden birisi, ondan yapabileceğinin (kapasitesinin) fazlasını talep etmektir. Çocukların hepsinin bilimci, doktor ya da hukukçu olması gerekmez. Mantıksız ölçüde taleplerde bulunan anne ve babalar çocuklarında sadece; ister açık bir isyan (söz dinlememe), ister gizli bir sabotaj

(ödevlerini yapmadığı halde bitirdiğini söyleme), isterse aşırı itaat şeklinde olsun, bir tür direnişe yol açarlar. Bu sonuncusu, gelecekte gerçekten ciddi uyum problemlerin habercisidir. Çünkü aşırı itaat kimi zaman, hissî açıdan anne-babadan bağımsızlaşmada yeteneksizliği besler.

Ergenleri zorluk yaşadığında, anne-babaların standartları *otomatik olarak* düşürmemeleri gerekir. Ama çocuğun yakından izlenmesine dayalı bir dizi gerçekçi beklenti, buna ek olarak okul yetkilileriyle görüşme ve mümkünse testler yapılması çoğu kez daha iyi bir perspektif oluşturur.

Çocukların hepsi üniversiteye gidecek entelektüel donanıma sahip olamaz. Eğer çocuğunuz tarih, yabancı dil, fen veya matematikte zorlanıyorsa, başka alanlarda yeteneklidir. Çocuğunuzun sanata ya da müziğe kabiliyeti olabilir; belki alet kullanmaya yönelik el becerisine sahiptir; belki de çocuğunuzun yeteneği tamamen atletizm alanında yoğunlaşmıştır. Çocuğunuzu, zayıf olduğu alanlarda mümkün olduğu kadar desteklerken, kuvvetli olduğu yönlerini ise teşvik edin. Öğrenmeniz gereken en önemli şey şudur: "Ergenlik yaşındaki çocuğunuz içinde duyduğu başarı ihtiyacını tatmin edecek bir aktivite ile motive edilmelidir."[162]

c. Aşırı Mükemmeliyetçilik Duygusu

Birçok aile, çocuklarından daha çok çalışmasını, derslerinde dikkatli olmasını, düzgün, tam ödevler vermesini, sınavlardan tam not almasını ister.

Fakat bir çocuğun ilgisi, okulda iyi olmaktan çıkarak her şeyi mükemmel yapmaya yönelik bir takıntıya dönüşürse, artık bu davranış sadece çekilmez bir hale gelmek-

---

[162] Bauman, 132-133.

le kalmaz, insanı öfkelendiren, hatta kimi durumlarda çocuğunuza zararlı olabilecek bir hale dönüşür.

Mükemmeliyetçiliği ve nasıl başladığını anlamak, çocuğunuzun okul için harcadığı çabaları uygun bir bakış açısıyla değerlendirmeye de yardımcı olacaktır.

Olumlu yönüyle mükemmeliyetçilik, kültürümüzde onay gören davranışlardandır. Mükemmeliyetçi eğilimleri olan kişiler, çok aşırı bir çaba harcasalar da, bir iş mükemmel yapılmışsa gerçekten zevk alırlar. Belli bir bakış açısı olan mükemmeliyetçiler, "ne zaman" diyeceklerini de bilirler; eğer ortam bir işin istedikleri gibi yapılması için gerekli zaman ya da çabaya izin vermiyorsa daha az mükemmel de olabilirler.

Diğer yandan, kendilerini kontrol edemeyen mükemmeliyetçiler, sağlıksız bir aşırılığa varacak kadar mükemmellik ararlar. Gerçekçi olmayan amaçlara ulaşmak için didinip durur ve kendi değerlerini, belirledikleri standartlara ne kadar mükemmelce ulaştıklarına göre ölçerler. Mükemmeliyetçi çocuklar, çoğunlukla okul ödevlerinde istedikleri düzeyi tutturamadıkları için sıkıntıya girerler. Bir şekilde asık suratlı olur ve doğal davranamazlar ve bazen de büyük bir iç yükleri varmış gibi görünürler. Büyük bir ihtimalle de böyledir. Aşırı titiz bir şekilde düzenli olma eğilimleri, her şeyin hep aynı yolla gerçekleşmesini istemeleri ve her şeyden kuşku duymaları, yaşamın kendisini bir sıkıntıya ve yüke dönüştürür.

d. Aşırı Mükemmeliyetçi Çocukların Bazı Özellikleri

Bir çocuğun mükemmeliyetçi olmasına katkıda bulunan etkenler çok geniş olsa da ortak özelliklerinin çoğunu bilmekteyiz. Mükemmeliyetçi davranan çocuklar çoğunlukla:

- Çok zekidirler.

- Düşünceleri katı ve siyah beyazdır. Örneğin, ödevlerinde ancak 5 notunu kabul edebilirler; bir tek 4 bile hatadır.

- Sürekli kendilerini eleştirir ve kendilerine çok yüksek, bazen ulaşılamayacak standartlar koyarlar.

- Sürekli ve ısrarlı olarak kendilerine karşı tatminsizdirler, sonuçta aşılamayacak bir sıkıntı içine girerler. Bu sıkıntı, birçok şekilde kendini gösterebilir. Kimi ergenlerde yeme bozukluğu, depresyon, çalışmama, işleri erteleme, performans kaygısı ya da ülseratif kolitler gibi bazı fizikî belirtiler olabilir.

- Büyük bir ihtimalle başaramayacakları yüksek amaçlar belirleyerek kendilerini kaybetme konumunda bırakırlar.

- Sürekli mükemmele ulaşma ihtiyacı ve bunu başaramamaları sebebiyle bir engellenmişlik duygusu yaşarlar.

- Başarıya ulaşsalar bile bunu tam olarak takdir etmezler. Çoğu işe, sanki bütün benlik değerleri o işe bağlıymış gibi yaklaşırlar.

- Ya çok aşırı çalışırlar ya da tersini yaparlar; hiç çaba harcamaz veya ertelerler. Çünkü mükemmel olmamasından korkarlar.

- Sevdikleri şeyler istedikleri gibiyse mutlu gibidirler. Hayatlarının istedikleri gibi olması için fazlasıyla zaman harcayabilirler.

- Aşırı durumlarda mükemmeliyetçi çocuklar yaşlarına göre daha ciddi olur ve okul ödevlerini, hobilerini fazla ciddiye alırlar. Hatta bu konularda takıntılı olurlar; düzenler, yeniden düzenler, hobi veya çalışmalarını daha iyi yapmaya çalışır; ama hiçbir zaman sonuçtan memnun olmazlar. Bu özelliklerini siz, öğretmenden daha açık olarak görebilirsiniz. Çünkü çocuğunuz “eksiklikleri”nden

daha çok evde şikayet edecektir. Mükemmeliyetçi eğilimleri dünyaya bakışını etkisi altına almış bir çocuk, çoğunlukla sıkıntılı ve kaygılı bir hayat sürer.

Çocuklar virüse yakalandıkları gibi mükemmeliyetçiliğe "yakalanmaz." Kendilerini etkileyen birçok konu gibi, mükemmeliyetçiliği de çevresindekilerden öğrenirler. Kuşkusuz, toplum, çocuklarımıza gerçekçi olmayan rol modelleri önererek (mankenler, sporcular vb.) onları bu konuda tamamen hayalci yapıyor. Fakat çocuklar üzerindeki en güçlü etkiyi onlara en yakın insanlar yapar.

Sonuçta, çocuğunuza yardım etmek için yapacağınız ilk şey, kendi beklentilerinizi, onu yetiştirme tarzınızı ve kendi hayatınızda işlerinizi nasıl hallettiğinizi gözden geçirmektir.

e. Mükemmeliyetçi Ebeveynler

Kendinizi aşırı talepkar ya da mükemmeliyetçi biri olarak mı görüyorsunuz? Kendi işinizde mükemmel olmayan işleri eleştirir misiniz? Eğer kendinizi mükemmeliyetçi olarak tarif ediyorsanız, çocuğunuza nasıl yardım edebileceğiniz konusunda araştırma yapabilir ya da eğitim uzmanlarına başvurabilir, çocuğunuza yardım edebilmek için nasıl daha esnek olabileceğinize dair fikir edinebilirsiniz. Araştırmalar, mükemmeliyetçi eğilimlere sahip birçok çocuğun anne babasında benzer yetiştirme tarzlarının olduğunu göstermiştir. Bu özellikler;

- Mükemmel olmayan davranış veya sonuçlar sebebiyle çocuğu hoş görmeme,
- Çocuğunuzun davranışını tutarsız bir şekilde onaylama ya da onaylamama,
- Çocuğunuzun, sevgi ve onayı ancak mükemmel davranışlarla elde edebileceğini algılaması,

- Anne-baba çocuk ilişkisinde rahatlığın olmaması gibi unsurlardır.

Ebeveynler olarak bu gerçeklerden bir kısmı ile dahi yüzleşmek kolay olmayabilir. Fakat bunu yapabilirseniz, çocuğunuzun daha az acı çektiği bir hayatı olmasına yardım edebilirsiniz. Yapacağınız en iyi şey, rekabete girmeyeceği etkinliklerde bulunmasını sağlamaktır. Bunun içinse, çocuğunuzdan, aşırı yüksek beklentiler taşımayan, onun daha kolay ulaşabileceği ve "Çok başarılı ol! En iyisini yap vb." gibi kapalı ifadelerle değil ama açık olarak belirtilmiş bir okul başarısı bekleyin.[163]

4. Okulun Genç Ergenlerin Başarılarında Cinsiyet Farklılığı Açısından Etkileri

Ülkemizde bu konuda yeterli alan araştırmaları henüz yoktur. Bu sebeple biz, bütün çocuklarda ve eğitim faaliyetlerinin büyük kısmında evrensellik bulunduğu düşüncesi ile, batıda yapılmış bazı çalışmalara mukayeseye imkan tanıması açısından yer vermek istiyoruz.

Valerie Lee ve arkadaşları, dokuz binden fazla sekizinci sınıf öğrencisinin terbiyevi gelişimi ile ilgili verileri analiz etmiştir. Bir öğrencinin akademik performansı üzerinde cinsiyetinin etkisinin değişken olduğunu bulmuşlardır. Bazı alanlarda erkek çocuklar, bazılarında da kızlar daha iyilerdi. Yine de, çalışmalarının, daha çok dikkati çeken yönü, sekizinci sınıftaki kızların, daha iyi çalışma alışkanlıkları ve daha iyi katılımları ile ispat edilmiş olan, akademik olarak erkek çocuklardan daha meşgul oldukları, ev ödevlerini başarıyla tamamlamalarının daha olası ve genel olarak bir dizi daha olumlu eğitimsel anlamda yönlendirilmiş davranışlara sahip olduklarıydı. Bu yüzden, her ne kadar kız çocuklar daha önce

---

[163] M. Martin-C.W. Greenwood, 287-291.

belirttiğimiz üzere belirli sınırlı alanlarda (genellikle matematik ve bilim) erkek çocuklardan daha düşük başarı gösterseler bile, okullara erkek çocuklardan daha iyi uyum sağlıyor gibi görünüyorlar. Ama, acaba kız öğrenciler mi daha iyi uyum sağlıyor, yoksa okul yönetimleri ve öğretmenler kız öğrencilere erkek öğrencilere nazaran daha müsamahalı mı davranıyor?

Öğretmenler ve erkek öğrenciler arasında, bu müsamahalı iletişimin istemeyerek kesilmesi, erkek çocuklar ergenlik dönemine yaklaştıkça daha yoğunlaşıyor. İlköğretimde çoğu öğretmen, erkek öğrencileri oldukları gibi, yani zayıflıkları ve savunmasızlıkları olan küçük erkek çocuklar olarak görme durumunu, nispeten daha kolay buluyorlar. Fakat erkek çocuk, bir erkeğin fizikî özelliklerini aldığında, bıyıkları çıkmaya ve öğretmenin tepesinden bakmaya başladığında, bu olgun erkek bedeni içinde halen küçük bir erkek çocuğun olduğunu anımsamak, bir öğretmen için oldukça zor olabiliyor. Öğretmen 'delikanlılık raconu' veya 'maske' konusunda bilgilendirilmemiş olabilir; erkek çocukların güçlü sert ve saldırgan davranma ihtiyacı hissetmesine sebep olan toplumsal baskıları tam olarak anlamayabilir. Sonuçta, öğretmen, delikanlının gerçek savunmasızlıklarını göremeyebilir. Hatta delikanlı bu yüzden kendisini sindirilmiş veya bazı olaylarda öğretmen tarafından fizikî olarak tehdit edilmiş hissedebilir.[164]

5. Erkek çocukların Okulu Konusunda Ebeveyn Nasıl Yardımcı Olabilir?

Bu konu ile ilgili olarak, aşağıdaki bazı yönergelerin izlenmesinin faydalı olabileceğini düşünmekteyiz. Erkek çocukların okulu konusunda yardımcı olabilmek için:

---

[164] Pollack, 425, 428.

1. İlgili olun, ilgili kalın. Belirli okul sistemi içinde erkek çocukların gelişimine dikkat edin ve izleyin. Erkek çocuklar nasıllar? Öğretmenler ve yöneticiler toplumumuz içinde erkek çocukların karşılaştıkları ikilemler açısından düzgün bir anlayışa sahipler mi ve bu ikilemlerin erkek çocukları öğrenme ortamları içinde nasıl etkilediğini anlıyorlar mı? Toplantılar düzenleyin, seminerlere sponsorluk yapın, okul sonrası programlara katılın ve okulun kendisini düzenli olarak değerlendirerek, bu çabalarınızın erkek çocuklar için işe yarayan yaklaşımlar geliştirme açısından pozitif neticeler verdiğinden emin olun.

2. Okulların, erkek çocuğunuzun eşsiz öğrenme tarzını ve hızını tanımasını isteyin. Mesela Türkçe dersinden ekstra yardıma ihtiyaç duyuyorsa, bunu aldığından emin olun. Eğer yazmayı, bir kitaptan paragraflar kopya etmektense interaktif bir bilgisayar programı kullanarak en iyi şekilde öğreniyorsa, okulda bilgisayar ile yeterli zamanının olması için kulis etkinlikleri yapın. Eğer herhangi bir etkinliğe belirli bir zaman diliminden daha fazla dayanmakta zorlanıyorsa, üzerinde çalışması için başka bir eğitsel kolun verildiğinden emin olun.

3. Üçüncü olarak, karne ve diğer benzer değerlendirmelere dayanarak çocuğunuzun okulda hissî olarak nasıl olduğunu anlamaya çalışın. Evde onun için güvenli alanlar ve boş zaman meydana getirme konusunda elinizden gelenin en iyisini yapın ve okulunun da aynı şeyi yapmasını savunun. İdeal olarak, her bir delikanlı, savunmasız duygularını saldırı veya alaya maruz kalmadan ifade edebileceği alanları okulunda da rahatlıkla bulabilmelidir.

Dolayısıyla, oğlunuz okuldan sonra eve geldiğinde olabildiğince sıklıkta, ona okulda, neyi sevdiğini ve neyi sevmediğini sorun. En iyi arkadaşlarının kimler olduğunu araştırın. Hangi öğretmenleri tercih ettiğini sorun. Eğer hemen açılmazsa, ona kendi okul deneyimlerinizi anlatın.

Çalışmayı unuttuğunuz sınavdan bahsedin. Diğer çocuklardan bazılarının sizi nasıl deli ettiğini anlatın. Katlanamadığınız beşinci sınıf öğretmeninizin öyküsünü anlatın. Siz incinebilirliğinizi gösterdiğinizde, erkek çocuğunuz kendisininkini göstermekten huzursuz olmayabilir. Okul hakkında gerçekten neler hissettiğini ortaya çıkararak, okul başarısı konusunda olumlu duygular taşıyıp taşımadığının da farkına varabilirsiniz. Eğer oğullarımızın yaşadığı muhtemel düşük özsaygı krizini düzelteceksek, ilkönce onlara, nasıl hissettiklerini ve neler yaşadıklarını anlatacakları bir alan vermeliyiz.[165]

6. Okul, Aile ve Çevre

Muhterem GÜLEN, gençliğin problemlerine mücerret alaka duymanın yani emeksiz ve aksiyonsuz düşünce ve ızdırabın bir fazilet gibi görülse dahi katiyyen çare olamayacağını belirtmektedir. Bu konunun dünden bugüne sadece şikayetlerle, tessüf ve telehhüflerle geçiştirildiğini belirten Muhterem GÜLEN, bu çok nazik konunun "aile, okul ve çevre" sacayakları ile beraber ele alınması gerektiği kanaatini taşımaktadır. Şayet bu üçlü beraber çalışamıyorsa, yan yana değillerse gençlik adına faydanın kısır kalacağı konusunda bizleri ikaz etmekte, medyayı da bu konuda sorumlu yayın yapmaya davet etmektedir.

Güç gibi görünse dahi, gençlikle ilgili rehabilitasyon çalışmalarının toplumun hemen her kesimince bir görev telakki edilmesi, en başta ailenin edebi, terbiyesi, eğitimi ve inceliği ile güzel bir örnek sunması, çocukları ve gençleri güzel ahlâk ve fazilete götüren duyguları onlarda geliştirmesi gereği önem arz etmektedir. Bu açıdan makaleyi olduğu gibi buraya almanın kıymetli okurlarımız açısından faydalı olacağını mülahaza ediyoruz. Şöyle diyor:

---

[165] Pollack, 465, 466

"Gençliğin problemleri bütün bir milleti ilgilendiren hayati ve ana meselelerdendir. Onun içindir ki, böyle bir mevzuya karşı, hemen herkes az-çok alâka duymakta; bir şeyler yapmayı düşünmekte veya en azından bir şeyler yapılmasını beklemektedir. Hele hele gençleri bütün azgınlığıyla gördükten sonra...

Ne var ki, mücerret alâka duymanın ve faaliyetsiz düşüncenin bir fayda getirmeyeceği de muhakkaktır. Emeksiz ve aksiyonsuz düşünce ve ızdırab, bir fazilet ifadesi olsa bile, katiyen çare değildir. Bu itibarladır ki, her düşünce bir emeği, her plan bir aksiyonu netice verdiği nispette kıymet ifade eder; yoksa her düşünce bir ızdırab, her plân bir aldatmacadır.

Dünden bugüne gençlik, defaatle ele alındı; gazete, mecmua ve hatta kitaplara mevzu oldu. Ancak bu ele almalar büyük bir kısmı itibariyle, suçlamalardan, şikayetlerden, teessüf ve telehhüflerden ibaret kalıyordu. Kimse, niçin böyle olduğuna temas etmiyor ve bu dev-meselenin halli üzerinde durmuyordu. Duranların da çokları, duymazlıktan geliyor ve hatta duyulmasını istemiyordu.

Oysa ki, O'nun hakikatçi bir gözle ele alınması ve nelerin, ne zaman, nasıl verilmesi, üzerinde durulması gereken ve asla ihmale tahammülü olmayan meselelerdendi. Heyhat ki, bu ciddî mesele, kıymeti ölçüsünde -ademe (yokluğa) mahkum edilmek istenen bir kısım mühim zevâtın gayretleri müstesna-asla ele alınmadı ve üzerinde durulmadı.

Yeni dönemin getirdiği ve hatırlattığı şeylerle biz, bu hayati mevzuun -arz edilen ölçüler içinde- tahlile tâbî tutulacağı ümidini beslemekteyiz. Geleceğin Türkiye'sini kurmak isteyenler, her şeyi kanına ve canına emanet ettikleri gençliğin meselelerine karşı, lâkayt kalamazlar. Büyük ve müreffeh, yepyeni bir dünyânın kuruluşunda,

millet ve devlet bütün müesseseleriyle, bu çok nazik noktaya eğilme mecburiyetindedirler.

Aile, mektep, sokak ve bütün kollarıyla neşriyat bu mevzu etrafında omuz omuza verdiği zaman, müspet ve sağlam neticelerin elde edilmesi muhakkak gibidir. Bunlardan bir veya ikisinin devre dışı kaldığı zamanlarda ise, gençlik, çeşitli zıtlıklar ve farklılıkların meydana getireceği atmosfer içinde, çekişmeye terkedilmiş demektir.

Mektep ve aile yan yana değilse; neşriyat, mektep ve aileye omuz vermiyorsa, sokak bunlarla aynı çizgiyi paylaşmıyorsa, hizmet, sadece icrâ edildiği müessesede mevzii olarak kalacaktır. Böyle bir lokalizasyonun fayda getirmeyeceği de meydandadır.

Mektebin çok mükemmel, ailenin yeterli, sokağın temiz ve bütün neşriyatın, maşerî vicdan ve devlet kontrolüyle, millî ahlâk ve millî terbiye çizgisinde işlemesi şarttır. Ve ancak, böyle bir vasatı (ortam) hazırladıktan sonradır ki, gençlikten salâh ve hayır ümit edilebilir. Aksine, bu müesseseler, kendilerinden bekleneni tam ve mükemmel şekilde yerine getirmedikleri takdirde, kimseden bir şey beklemeye hakkımız olmadığı gibi, ihmal ve terkedilmişlikten ötürü, çılgınlaşan neslin halinden şikayet etmeye de kimsenin hakkı yoktur.

Aile, mektep ve bütün toplum, ne zaman onu, yüceltici duygularla donatır ve içtimaî erozyonlara karşı ruhunu beslediği kalbine mukavemet kazandırır; işte o zaman onunla hesaplaşabilir, yoksa, haksızlık ve insafsızlık etmiş olur.

Şimdi düşünün bir kere, sokakları dolduran bin bir akrobatlık karşısında, yuva çocuğa ne vermiş ve ne kadar sahip çıkabilmiştir? Bir şeyler verdiğini kabul etsek bile, her köşe başında onu bekleyen bu kadar yol kesiciye ve vıcık vıcık bu kadar mefsedete (kötülüğe) karşı,

verilenlerle kendinden beklenilenler arasında bir uygunluk iddia edilebilir mi?

Mektep, içtimaî ve tarihî vazifesi zaviyesinden, kendinden bekleneni yerine getirmiş midir? Yetiştirmekle mükellef olduğu nesli, yüce istidatlarıyla, yükseltici duygularıyla, ona derinlik kazandıran melekeleriyle ve beşerî meyilleriyle ele alarak insanlığa ve fazilete giden yolu gösterebilmiş midir?.

Matbuat, onun ahlak ve yüce duygularını inkişaf ettirme istikametinde, kendine düşen kılavuzluk vazifesini yerine getirmiş midir? İffet telkin edip, erotik düşünce fücûra[166] *giden yolları tıkamış mıdır? TRT, kaf-dağı azameti ve gür sesiyle ona gerekli çağrı ve uyarıda bulunmuş mudur? Ve bütün mesuller, en özlü çarelerle ve varlığa erdirici en ruhlu mesajlarla bu örfâneye iştirak etmişler midir?*

Bütün bunların hesabını görmeden, gençlik hakkında hüküm vermek ve hele sadece onu mahkûm etmek haknâşinaslık ve insafsızlık olur. Bugün bütün bir nesil, kendini yüceltecek ve insânî melekelerini geliştirecek imkânlardan mahrum, yapayalnız ve boşluktadır. Onu yüceltme ve faziletli kılma istikametindeki gayretler ise, gayet cılız alabildiğine seviyesiz ve tamamen oyalayıcı ve deneme mâhiyetindedir. Başka hiçbir sebep olmasa, bu iki husus, bütün bir neslin bodurlaşması için yeter ve artar. Kaldı ki, yığın yığın yabancı ve zararlı fikirlerin kol gezdiği; top yekun cemiyetin, azgınlaşmayı bağrında besleyen bir kilizman haline geldiği; sapık ve çarpık ideolojilerin, (dev) birer anafor gibi, semtlerine uğrayan gençleri öğütüp erittikleri; bir vasatta, değil ahlak ve faziletli olmak, nesillerin, insanlığıyla kalacağı ve onu koruyacağı bile oldukça zordur. Olsa olsa böyle bir atmosferde yetişenler, sabahleyin şaşkın, öğlene doğru deli ve azgın, akşamüstü ise,

---

[166] Günah, haktan sapmak, isyan, edepsizlik.

"izm"lerden herhangi birine aborde olmuş bir zavallı olabilir. Ama hiçbir zaman ve katiyen ahlâken mazbut ve faziletli olamaz.

Sonra bir de kalkar, hamiyet, gayret ve anlayış isteyen bu ciddî mevzuyu, bağırsak gurultularında, mide geğirmelerinde görürsek, mesele bütün bütün karışır ve içinden çıkılmaz hale gelir. Ve nitekim de bugün öyle olmuştur. Gençliği baştan çıkaranların bayrağı, dişler, bağırsaklar ve mide halitasından[167] *ibaret olduğu gibi, değişik bir perspektifle kurtarıcılarının gayreti de tamamen aynı istikamette cereyan etmiştir. Bu suretle de o, her iki devrede de aldatılmış, oyalanmış ve terke uğramıştır.*

Ah, keşke! O'nu bilmeyenler, O'na hiç müdahale etmeselerdi. Belki o zaman ıslahı biraz daha kolay olurdu. Halbuki o, yaralarını tedavi yolunda yanlış mualecelerle tıpkı neşter yemiş bir kanserin azması gibi, iyiden iyiye azdı ve canavarlaştı. O kadar ki, şimdi herkes, bu (dev)'in çıkaracağı herç-ü merci düşündükçe uykuları kaçmakta ve iliklerine kadar geleceğin endişesiyle tir tir titremektedir. Bu noktada korkanlara hak vermemek de elden gelmez. Zira bütün bir nesil harpten çıkmış gibi, tepeden tırnağa yara ve bere içindedir. Böyle bir neslin insânî duygularını baskı altına alan ve kalbi ruhî yaralar, onu iflah eder veya etmez, ayrı mesele; tedâviye tabî tutulmazsa milleti iflah etmeyeceği muhakkaktır.

Binaenaleyh, güç dahi olsa, bu yara mutlaka ve tezelden iyileştirilmelidir. Bu da, toplumun her (kesimi)'nin kendine düşen vazifeyi yerine getirmesiyle, içtimâî atmosferin pisliklerden arındırılmasına bağlıdır. Yuva, edebi, terbiyesi, inceliğiyle yavruya numûne olmalı ve onda, ahlak ve fazilete götüren duyguları uyarmalıdır.

---

[167] Karma, Karışık olan.

Mektep, kendisine bir tomurcuk halinde teslim edilen çocuklarda, ruh yüceliğini, ahlâk anlayışını ve edep hissini geliştirmelidir ki, bu istikamette eskilerin daha küçük yaştaki talebelere meşk[168] *ettirdikleri şu sözler, çok manidardır:*

"Edep ya Hu!"

"Edebtir kişinin daim libası, edepsiz kişi üryana benzer"[169]

"Edep bir tâc imiş nûr-u Huda'dan; giy ol tâcı emin ol her belâdan"[170]

"Edep-ehli, ilimden hâlî olmaz; edepsiz ilim okuyan âlim olmaz"[171]

"Cihanda ne varsa hepsi edepmiş."

Bu vadide söylenmiş daha bir sürü pırlanta gibi söz vardır ki; atalarımız arasında, edep ve insanî ahlâka verilen ehemmiyeti göstermektedir. Kitap, mecmua, gazete ve bütün neşriyat, okuyucularında ulvî duyguların inkişafına ve insânî melekelerin gelişmesine hizmet etmelidir. Ahlâk ve fazileti örseleyen, gençliği âsî ve serkeş yapan bilumum beşinci kol faaliyetlerine karşı, duyarlı, tetikte ve mücadeleye hazır bulunmalıdır."[172]

---

[168] Yazı numûnesi. Öğretici yazı. Bir şeyi uzatmak. Uzun uzun yazmak

[169] Kişinin elbisesi daima edeptir. Ya da "Kişinin daimî elbisesi edeptir. Edepsiz kişi çıplağa benzer."

[170] Edep Allah'ın nurundan bir tâç imiş; o tacı giy, her belâdan emîn ol.

[171] Edep sahibi kimseler, ilimden boş olmaz; Edepsiz okuyan âlim olmaz.

[172] Gülen, Sızıntı Dergisi, "Gençliğin Problemlerine Doğru", Nisan 1981, Sayı 27.

XIII. BÖLÜM
DİNİ DEĞERLER VE DİN EĞİTİMİ

1. Çocuklarda Din Eğitimini Önemseme

Şurası açık bir gerçektir ki, dini değerlerimiz, çocuklara ve gençlere onların pedagojik gelişimine uygun bir şekilde verilebildiği takdirde, gerçekten de büyük bir manevi güce sahip olan değerlerdir. Çünkü me'hazin kudsiyeti, din eğitim ve öğretimi ile temsiline ait her hususta bu potansiyel gücü kendisinde barındırmaktadır. Eğer ebeveynler olumlu çocuklar yetiştirme konusunda gerçekten ciddi iseler, çocuklarının dini ihtiyaçlarını kesinlikle ihmal etmemelidirler. Bazı ebeveynler kendi dini-ahlaki hayatını mazbut bir şekilde düzenleme konusunda hassas davranabilirlerken, aynı dini-ahlaki değerleri çocuklarına empoze etmek istemediklerini söyleyerek onları camiye götürmemekte, Kur'an-ı Kerim'den hiç olmazsa meal olarak sureler okumamakta, dini eğitim vermemekte ve yönlendirme yapmamaktadırlar. Bu konuda, çocukları kendi seçimlerini yapabilecekleri hale gelene kadar bekleyeceklerini söylemekte ve bunu pedagojik gelişimin bir gereği şeklinde algılama yanlışına düşmektedirler.

Aslında bu bir bahanedir ve oldukça da geçersizdir. Şimdi sormamız gerekir. Aynı ebeveynler, çocuklarının neler yemesi gerektiğini, yatma-kalkma saatlerini, hava ısısına göre neyi giymeleri gerektiğini onların muhakemesine mi bırakmakta yoksa bütün bunları kendileri mi belirlemektedirler? Küçük bir çocuğun ahlaki ve dini eğitimini şansa bırakan ya da "yeterince büyüyünce kendi seçimini yapar" mantığıyla hareket eden ebeveynleri

onaylamadığımızı söylemek durumundayız. Bu tür bir muhakemeye sahip olan ebeveyn, yüksek sesle ve açıkça din ve Allah'a imanın, çocuklarının hayatının önemli bir parçası olmadığını ifade etmektedir.[173]

Çocuklar, öncelikle kendilerini yetiştiren ebeveynlerinden, daha sonra da bakıcı, belletmen, öğretmen ve idarecilerinden merhamet ister, şefkat beklerler. Çocukların ruh dünyaları, kendileri oldukça zayıf, himaye ve şefkate muhtaç oldukları için, çok merhametli ve şefkatli olduğunu bizlere Rahmân ve Rahîm isimleri ile bildiren kudretli bir Yaratıcı'yı tanımak ve bilmekle gelişir, genişler. İstîdat ve kabiliyetleri ancak onlarda Allâh'ı bilme ve O'na sığınma ile arzu edilen güzellikte ve ahenkte dal-budak salar.

Çocuklar, hayatlarının ileriki dönemlerinde iyi-güzel ya da bunun aksi durumlar ve problemlerle, ancak çocukluklarında aldıkları güçlü bir Allâh'a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine, Haşir ve Neşr Gününe, Kadere yani hayrın ve şerrin (kulun kesbi itibarı ile) Allâh'tan olduğuna îman ile, İslâmî bir teslim ile karşı durabilir, hayata ancak bu şekilde ümitle bakabilirler. Çünkü her şeyden önce çocukların o küçücük kalplerinde çok büyük arzular, küçücük dimağlarında çok büyük hedefler ve maksatlar olacaktır. Öyleyse onlara şefkatimizin en güzel bir sonucu olarak, onların bu neredeyse sonsuz acz ve fakrlarına, yine sonsuz bir dayanak ve yardım kaynağını, Allâh'a ve âhiret gününe îman şeklinde kalplerine yerleştirmek gerekmektedir.

Araştırmalar, çocukların yaklaşık üç-dört yaşından itibaren yapacağınız dini yönlendirmeye cevap verdiklerini ve algıladıklarını belirtmektedirler. Bu noktada çocuğunuzun hayatı ve deneyimleri açısından siz örnek oluşturmaktasınız. Dini yönden çocuğunuzun ihtiyaç duydu-

---

[173] Z. Ziglar, Olumsuz Bir Dünyada Olumlu Çocuklar yetiştirmek, 134.

ğu şey, Allah'a, tutarlı ve disiplinli bir yaklaşımla yürekten inanmış ebeveynini örnek olarak görmektir. Bu örneği de hayatının daha ilk yıllarında görmeye başlaması ayrı bir ehemmiyeti haizdir.

2. Dini Eğitim - Öğretimde Devlet ve Ailenin Rolü

Din eğitiminin nerede ve nasıl verileceği konusu eğitim tarihinde bütün ülkelerde tartışılmaktadır. Din eğitiminin aile tarafından mı, devlet tarafından mı yoksa dernekler, vakıflar veya cemaatler gibi gönüllü kuruluşlar tarafından mı verileceği konusu ülkelerin tarihi, sosyal ve hukuki gelişmelerine göre belirlenmektedir. Bu anlayış uluslararası sözleşmelere de yansımıştır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen "Çocuk Haklarına Dair Sözleşme"nin 14. maddesinde çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğü şu şekilde belirlenmiştir:

1. Taraf devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.

2. Taraf devletler, anne babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine saygı gösterirler.

3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hak ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Kısacası devlet, anne babanın uygun biçimde yönlendiriciliğine tabiî olarak, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterecektir .

Ebeveynin, çocuklarının terbiyelerini belirleme ve onlara yol gösterme hakkına sahip olduğu birçok kültürde

kabul edilmiş temel bir prensiptir. Bu prensip, mesela Amerika'da, Amerikan Anayasa Mahkemesi'nin ebeveynin çocuklarını cemaat okullarında eğitme hakkını onayladığı 1925 yılında kanun gücü ile kabul edilmiştir. Nitekim, dış dünyadan soyutlanmış bir vaziyette modern yaşama biçimlerini reddeden Amish cemaatinin bazı üyeleri liseye devam eden çocuklarının cemaatin değerlerinden tamamen farklı değerlere vurgu yapan dünyevi ve bilimsel bir müfredata maruz bırakılmaları halinde, çocuklarının yanı sıra kendilerinin dini kurtuluşunun da tehlikeye gireceğine inandıklarından, 14-15 yaşındaki çocuklarını 8. sınıftan sonra okula göndermemeye karar vermişlerdir. Wisconsin Eyaleti yöneticilerinin, çocukların 16 yaşına kadar okula devam etmesini gerektiren, "zorunlu eğitim kanunları"nı uygulamak istemesi üzerine ise Amerikan Anayasa Mahkemesi, (First Amendment)[174] dinin özgür uygulamasına tanıdığı korumaya istinaden ve ebeveynin çocukların dini gelişiminde yol gösterme hakkını koruyan daha önceki kararını zikrederek, Amish ailelerinin istekleri doğrultusunda karar vermiştir.

İskoçya'da da 1980 Eğitim Kanunu eğitim verme yükümlülüğünü eğitim kurumlarına, 16 yaşından küçük çocukların okula devam yükümlülüğünü ise anne babalara vermektedir. Bu, çocukların okul seçimiyle ilgili haklarının olmadığı anlamına gelir. 5-16 yaşları arasındaki farklı aşamalarda çocukların hangi okullara gideceğini seçmek, belli sınırlar içinde anne babaların hakkıdır; ço-

[174] First Amendment: Amerikan Anayasası'nda, fertlerin dini ifade hürriyetine sahip olduğunu, hükümet ve organlarının bir dini inancı diğer bir inançtan ya da sekülarizmden daha geçerli tanıyamayacağını, yine hükümet ve organlarının sekülarizme karşı dini, ya da dine karşı sekülarizmi destekleyemeyeceğini garantileyen kanun maddesi.

cuğun orada alacağı dini eğitimi seçme hakkı da yine anne babalara aittir.[175]

İsviçre Medeni Kanunu'nun yeni bir maddesine göre, 16 yaşındaki çocuklar dinini seçmekte hürdür.

Alman Medeni Kanunu 'na göre ise, çocuk 10 yaşını tamamlayınca din ve mezhebi konusunda söz söyleme hakkına sahiptir. Çocuk 12 yaşını doldurunca, bu konuda rızası alınacaktır. Dini rüşt 14 yaşını tamamlayınca elde edilir.[176] Görüldüğü gibi anne babanın çocukları yönlendirmesi yaş olarak farklı sınırlamalara tabi tutulsa da, hemen her kültürde kabul edilen bir durumdur.[177]

Ülkemizde ise din eğitimi bir "hak" şeklinde kabul edilmiştir. Dolayısı ile anayasal tercih de din eğitimini bir özgürlük konusu olmaktan daha ziyade, devlet tarafından yerine getirilmesi gereken sosyal bir hak şeklinde düzenlenmesi yönünde olmuştur. Ana yasamızın 24. maddesinde her türlü din eğitim ve öğretimi, yani vatandaşlarımızın dinî ihtiyaçlarının karşılanması, devletimizin bir görevi olarak kabul edilmiştir.

3. Ergenin Dini Eğitimi

Ergendeki bağımsızlık duygusunun uyanması, annebabanın düşüncelerinin, önceden öğrenilen ve itirazsız kabul edilen pek çok şeyin tetkik edilmesine ve tenkitçi bir tutum geliştirmesine sebep olur. Ancak, bu husus,

---

[175] *Çocuk Hakları,* Der. Bob Franklin, (çev. Alev Türker), İst. 1993, s. 253, (Ayhan, Halis, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, s. 293, Ekim-2001'den naklen).

[176] Emine Akyüz, Ulusal ve Uluslararası Hukukta çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması. Ankara 2000, s. 374.

[177] Joseph A. Lawyers) Fatma Varış ve Kenneth Neff, *Mukayeseli Eğitim,* Ankara 1978, s.28, (Ayhan, a.g.e., s. 294'ten naklen).

batı menşeli din eğitimi araştırmalarından etkilenen bazı Türk araştırmacılarca yanlış anlaşılmaktadır. Şöyle ki:

Batıdaki Hıristiyan gençler, özellikle ergenlik dönemlerinde, bazı yanlış inaışları aklî bulmadıklarından ve zihinlerinde bir takım şüpheler doğduğundan ötürü, batıdaki din eğitimi araştırmalarınca bu durum, ergenlik döneminin "bir tür dini şüphelerin ve tereddütlerin uyandığı bir dönem" olarak algılanmasına sebep olmuştur. Ancak batı dünyası için, ergenlik döneminin dini şüphe ve tereddütler dönemi olması bir gerçeklik olabilirken, Müslüman Türk dünyası için böyle bir örtüşmeden söz etmek, en hafif deyimi ile bir safdillik olur. Çünkü, İslam dini zaten aklı olmayanı dini açıdan sorumlu saymamakta, inançta aklın rolünü, ruh ve kalb ile birlikte en ön plana almaktadır.

Ülkemizde, ergenlik çağındaki gençlerimizin büyük bölümünün dini şüphe ya da tereddütlere düşmediği net bir şekilde gözlenmektedir. Bunun en önemli sebebi hiç şüphesiz, İslamiyet'in diğer dinlerin aksine akli, vicdani, ruhi, zihni ve fiziki konuları en küçük bir tereddüt ve şüpheye mahal bırakmayacak, asırlar geçse de hiçbir tutarsız ya da yanlış yönüne rastlanamayacak şekilde gözler önüne net bir şekilde sermiş olmasından dolayıdır. Oldukça az sayıda gencimizde meydana gelebilecek tereddütlerin sebepleri ise, onların hemen hemen hiçbir dinî eğitim alamamaları, ailelerinin dine yabancı ve uzak kalmaları, yine çok az ailede dine karşı menfi tutumdan dolayı gencin dinden uzak bir hayat sürmesi gibi hususlardır. Biraz sonra aktarmaya çalışacağımız ilmî veriler de bu yöndeki tespitleri desteklemektedir.

4. Ergenlik Döneminde Kimlik Arayışında Dinin Referans Alınması

Ergenlik dönemine giren gencin kendinde meydana gelen değişme ve gelişmelerle, çocukluktan yetişkinliğe doğru geçişini algılaması onun yetişkinlik rolüne hazırlanmasını sağlayacak kimlik kazanma çabalarını da beraberinde getirir.

Gencin ergenliğe has kimliği oluşturmada en önemli dayanağı, referansı, birtakım benzeşim/özdeşim örnekleridir. Ergen, çocukluktan çıkmanın ve sosyalleşmeye başlamanın sağladığı konum sebebiyle ailesi dışında, çevresinde ve toplumda beğendiği, onun gibi olmak istediği kişilerle özdeşleşmeye çalışarak kimliğini şekillendirir. Bu özdeşleştirme unsurları arasında en önemlisi din'dir. Çünkü din, gencin kimliğini oluşturmada "Ben neyim, kimim?" sorularına cevap bulmak için başvurabileceği en sağlam bir referans özelliğine sahiptir. Din, bir inanç ve izah sistemi olması, güven duygusunu kazandırması yönüyle gencin kimliğini oluşturmada büyük bir katkıda bulunur.[178]

Çalışmalar genel olarak göstermiştir ki, dinin ve ahlâkın katkısıyla "güçlü ve olumlu bir benlik geliştiren ergenler, erken gelişim aşamalarının problemleriyle daha uyumlu yöntemler kullanarak baş edebilmektedirler.[179]

5. Dinin Ferde Güven Duygusu Kazandırması

Güven duygusu, ferdin karşılaştığı güçlüklere karşı, başa çıkabilecek gücü bularak hem kendine, hem de başkaları tarafından aldatılmayacağı hissiyle çevresine itimat duymasıdır. Bu itimat-güven duygusu, kişinin bebeklik

---

[178] Göz, İlyas, Dinin İdeoloji İle Münasebeti, s. 33-34 (Konya-1986)'den nakleden Kula, 76-77

[179] Schultz, Duan P. and Sidney A., Modern Psikoloji Tarihi, 514.

döneminden itibaren başta annesi olmak üzere çevresiyle olan ilişkileri ve onların tutumları çerçevesinde müspet ya da menfi tarzda gelişir.[180] Ergenlik döneminde de kendine güven duygusu, çocukluk döneminin izleriyle birlikte, kimliğini kazanma çabalarındaki başarı veya başarısızlığına bağlı olarak gencin dünyasındaki önemini korur.

Gencin çocukluktan sıyrılıp ergenliğe adımını attığında önemli çabalarını oluşturan kendi değerlerini bulma, anne babadan bağımsız olabilme ve kendi başına sorumluluk kazanabilme, yetişkinlik rolünü benimseme gibi kimliğini oluşturacak olan temel hususlardaki sıkıntılar onun çocukluk dönemine ait ruhî iç çatışmalarının da yeniden canlanmasına sebep olur. Çocukluk döneminde temel güven duygusu sağlıklı gelişmemişse ve kimlik arayışı esnasındaki sıkıntıları yoğunlaşmışsa, kendine güven duyabileceği insanlar, kalp ve ruhun derece-i hayatına ulaşabileceği dini kaynaklar arar.[181]

Bu çaba onun kimliğini oluşturacak bir referansı kabul etmesini ve ona göre kimliğini şekillendirmesini de sağlar. Genç tarafından referans olarak kabul edilen din, gencin kendine ve başkalarına güven duygusunu kazanmasında, öncelikle yüksek değerlere bağlanmasında ve üstün olan, aşkın olan varlığa inanma duygusu etrafında bütünleşmiş fertlerle kaynaşmasına da imkan sağlar. Böylece fert, ulvi değerlere bağlanma ve Allah inancı etrafında bütünleşmiş fertlerin bulunduğu topluluklarla birlikte olmakla kendisine ve başkalarına güven duymaya başlar. Güven duygusunun oluşmasında aşkın değerlere bağlanma ve Allah'a (c.c.) inanmanın sağladığı ciddiyet fikriyle, aynı inancı paylaşan insanların arasında bulunmanın getirdiği manevi huzurun etkisi gözden uzak tutulamaz. Toplu ibadet ve dualarıyla her an ferdin icra ettiği müşterek dini faaliyetler, insanın ciddi-

---

[180] Erikson, Childhood and Society, s. 249'dan nakleden Kula, 76-77.

[181] Erikson, a.g.e., s. 249, (Kula, 78'den naklen.)

yet ve ağırbaşlılığının artmasında, dolayısıyla cemiyet ve hadiseler karşısında kendisini kuvvetli hissetmesinde de oldukça önemlidir.[182]

6. Dinin Hayata Bakış Açısı Kazandırması

Genç, kimlik oluştururken dini referans olarak almakla hayat, varlık vb. ile ilgili zihnine takılan birtakım hususlarda bilgiler edinir. Hayat nasıl başladı, ben dünyaya nasıl geldim, nereye gidiyorum, hayatın başlangıcı, sonu, hedefi ve manası nedir gibi sorularla hayatın temel dinamiklerini kavramak ister. Din, mevcut iman esasları ile ferdin, cemiyet ve bütün alem içindeki yerini, bunlar karşısındaki durumunu açıklar. İman rükünleri ile din, ferdin "anlama ve bilme" ihtiyacını, hiçbir varlık sahasını dışarıda bırakmayacak şekilde karşılar. Fert, bu inanç sistemiyle aynı zamanda karşısında bulunduğu alabildiğince karmaşık alemi, "bir manalar bütünü" olarak idrak eder.[183] Mesela, Allah'a iman sayesinde insanın ve diğer varlıkların Allah karşısındaki durumu, münasebetleri ele alınır ve belli bir izah tarzı ile hayatın portresi çizilmeye çalışılır. Yine dinimizdeki ahirete iman rüknü ile "nereye gidiyorum" sorusuna cevap verilir. Böylece genç, dinin hayat, varlık, yaratılış, vb. konular ile ilgili iç açıcı, gönül ferahlatıcı izahları sayesinde huzur ve itminan bulur.

7. Yeni Nesillere Verilmesi Gereken Değerler

Her şeyden önce yeni nesillere "Mutlak Varlık" fikri ve inancı kazandırılmalıdır. Kainatı yaratan ve idare eden, yanılmaz ve yanıltmaz, iyiliğin kaynağı, kainattaki nizamın sahibi ve yürütücüsü olan Allah; sevginin, şefkatin, merhametin ve fedakarlığın da kaynağıdır. Yunus Emre,

---

[182] Göz, a.g.t., s. 33, (Kula, 78'den naklen.)

[183] Sezen, Sosyoloji Açısından Din, s. 36, (Kula, 79'dan naklen.)

"yaratılmışı severiz, Yaratan'dan ötürü" demekle canlı-cansız her varlığa duyulan sevginin Allah'tan kaynaklandığını ifade etmektedir.

Yeni nesillere verilecek sağlam bir Allah inancı, göz nuru nesillerimizin zihni, fikrî, aklî, ruhî ve kalbî gelişimlerini güzel bir şekilde devam ettirebilmelerinde çok önemli katkılar sağlayacaktır. Genç önce, kainatın ve ondaki varlıkların bir sahibi olduğunu, bunların tesadüfen meydana gelmediğini öğrenecektir. Kainatın düzenini kimsenin bozamayacağına inanan genç, kendi varlığını da emniyet içinde hissedecek, alemin kaos ve anarşi içinde değil, nizam içinde olması onu da nizamlı yaşamaya sevk edecektir. Her şeyden önemlisi, Allah'ı mutlak otorite olarak kabul edecek, kendi içinde oto kontrole sahip olacaktır. Böylece sevgi, saygı ve müsamaha gibi değerleri kazandırmak mümkün olacaktır. Ayrıca kainattaki ve cemiyetteki kaotik hallerin doğurduğu problemleri de çözmek kolaylaşacaktır. Bunun yanında zihni tutarsızlıktan kurtulacak ve doğru bilgi edinme imkanına kavuşacaktır.

Allah'a inanan ve güvenen insan hayatın manasını daha iyi anlamakta ve bir gayesi olduğunun farkına varmaktadır. Hayat ve insanın hayatı bizzat bir değer halini almaktadır. Aynı zamanda dünyanın, milletin ve millet içindeki kendisinin yerini de daha iyi tayin edebilmek imkanına kavuşmaktadır.

Yine Allah'ın birliğinden doğan inanç birliği içinde milli birlik bir değer olarak verilirse, tarihte olduğu gibi müspet tesirler görülür ve milli tarihin ve milli kültür değerlerinin önemli birer değer olarak kabulü kolaylaşacaktır.

Bir başka değer karşılıksız iyilik yapmak, Allah rızası için helal kazanç sağlamak ve haramdan sakınmak olmalıdır. Cemiyetimizde hesap ve mesuliyet, adaleti ve eşitliği, haklara ve hayata saygıyı da birer değişmez değer ola-

rak benimsetmek gerekmektedir. Helal kazanç özellikle çok mühimdir. Zira, hak edilmeyen bedava ve haksız kazançtan korunma imkanı böylece kazandırılabilmektedir. Haksız kazançların ve haksızlıkların, kötülüklerin karşılıksız kalmayacağı zihinlere yerleştirilmelidir. Bunları Milli Eğitim bizzat vermelidir. O zaman bu manevi değerler vasıtasıyla yeni yetişen nesillerin değer anarşisinden kurtulmaları, yabancı ve zararlı ideolojilere kapılmaları önlenmiş olacaktır. Aynı zamanda dine, vatana, millete, milli tarihe, milli kültüre, milli birliğe ve manevi değerlere bağlılık temin edilmiş olacaktır. Bu da yeni nesillerin milletle kaynaşmasına yol açacak, yabancılaşmasına mani olacaktır. Aynı zamanda milli bir zihniyetin, milli bir düşünüşün, taklitten kurtulmuş şahsiyetli bir tefekkürün ortaya çıkması için gereken zemini hazırlayacaktır. Milli eğitimin vazifesi bunları temin etmektir, bunların hakiki vasıtası da manevi değerlerdir.[184]

8. İnanç Ve Ahlak Değerlerinin Hayata Yansıması

Din ve ahlak bütün toplumların en etkili ve köklü iki müessesesidir. Uzun tarihi geçmişimizde İslam dini ve İslam ahlakı, sosyal hayatı etkileyip düzenleyen en temel kaynaklar olagelmiştir. Günümüz itibarıyla baktığımızda ise, dindar ve ahlaklı vatandaşlarımızın çeşitli kamu kurumlarında görev aldığı dönemler, toplumumuzun birçok yönden ilerlediği, suiistimallerin yok olduğu zamanlardır.

Dolayısıyla, gençlerimiz küçük yaştan itibaren dini ve ahlaki değerlerimiz açısından sağlam bir şekilde yetiştirilir ve dini prensiplerden faydalanarak toplum problemleri halledilmeye çalışılırsa, daha güzel bir geleceğe yürünmüş olacaktır. Gençler din ve ahlak yönünden iyi ye-

---

[184] Bolay, S.Hayri, “Yeni Nesillere Hangi Değerler Verilmeli?”, Türkiye Dergisi, s. 51; Mayıs 1993, sh. 22-23, (Özyurt-Doğan, 263-264’den naklen.)

tiştirilirse, bu bilgi ve davranış tarzı, onların başkalarının haklarına daha saygılı olmalarına, diğer insanları sevmelerine ve kendi iç dünyalarında bile başkaları aleyhinde bir kanaate sahip olmamalarını sağlar. Böyle bir özellik ise, hiçbir teknolojik bilgi ve değer tarafından gerçekleştirilemez.[185]

9. İbadetlerde Ciddiyet, Vakar Ve Temkin'in Fıtratın/Karakterin Önemli Bir Buudu Haline Gelmesi Ve Ahlâk-ı Âliye

Ciddiyet ve vakar, temkin ve itmi'nan insanı olabilmemiz ve bu ahlâk-ı âliyeyi ikinci bir fıtratımız, diğer bir tabirle bu hususları temel bir karakterimiz haline getirebilmemiz konusuna da oldukça önemlidir. Bu konuya işaret eden Muhterem GÜLEN, ahlâkî vasıfları kazanmada birtakım adımlar atılması gerektiğini belirtmektedir. GÜLEN, bu adımların önceleri suni-yapmacık şekilde başlamasında bir mahzur görmemektedir. Hatta, önceleri gencin yapmacık görünen bu tavrı, belki meseleyi bilmeyenlerce tenkit dahi edilebilecektir. Bu şekildeki tenkitlere takılıp kalınmaması gerekmektedir. Çünkü, insanın temel ahlâkî vasıfları kazanabilmesi, uzun emek ve çabalar gerektirebilir. Başlangıçtaki bu zorlukların aşılabilmesi durumunda ise, yüksek ahlâkî vasıflar artık insanın ayrılmaz bir parçası haline gelecektir. Genç, nefsinin olumsuz bütün arzu ve isteklerine rağmen, insanı insan yapan vasıfları -Kur'ân-ı Kerîm ve Sünnet'in rehberliğinde- fıtrat ve karakterinin temel bir parçası haline getirebilecektir. GÜLEN, bu hususları şöyle dile getiriyor:

"İster ahlâk-ı âliye, ister ibadet hayatımıza ait hususlarda ciddiyet ve vakar, temkin ve itmi'nân insanı olmamız ve bu vasıfları fıtratımızın bir buudu haline getirerek, benliğimizle bütünleştirmemiz şarttır. Ne var ki,

---

[185] Şener, Sami, Türkiye'de Gençlik Olayı, s. 174-175, (Özyurt-Doğan, 262-263'den naklen.)

bunu elde edebilmek ve bu seviyeye çıkabilmek, çıktıktan sonra da onu koruyabilmek oldukça zordur.

Allah Rasulü (sas) bu vasıfları fıtratımızın bir buudu haline getirmek için bizlere yol gösterme istikametinde buyuruyorlar ki; "Bu Kur'ân hüzünle inmiştir. O'nu okurken ağlayın. Şayet ağlayamıyor iseniz, kendinizi ağlamaya zorlayın."[186] Yani Kur'ân'ı huzur-u kalb ile ve itmi'nan-ı nefisle okuyun. Bu tesbitten hareketle, yukarıda bahis mevzuu edilen vasıfları kazanmada önce sun'i adımlar atabilirsiniz. Yalnız bu, meselenin derinliğine vâkıf olmayan insanlar tarafından tenkid edilebilir. Ancak sizler O'na ulaşmak için çıktığınız bu yolda, böylesi şeylere takılıp kalmamalısınız.

Ahlâk-ı âliye adına zikredegeldiğimiz düşünceler içinde bazı misaller vererek mevzuyu biraz daha açmaya çalışalım. Az konuşma, güzel ahlâka ait prensiplerin –zannediyorum- başında gelir. Efendimiz'in beyanına göre çok konuşanın çok sakatatı olur. İşte bu çok sakatat da hiç farkına varılmadık şekilde insanı cehenneme götürür. Onun için Allah Rasulü (sav), kendisine soru sorulmadan ya da bir maslahat gözetmeden asla konuşmazdı. O'ndan bu dersi alan Sahabe-i izâm hazerâtı da hep aynı şekilde hareket ederdi.

Meselâ, sadakat kahramanı Hz. Ebu Bekir -sahih kaynaklarda şimdiye kadar rastlamadığım ama doğru olmasa bile, hiç yadırgamadığım ve yadırgamayacağım bir menkıbeye göre- ulu orta konuşmamak için ağzına küçük bir taş koyarmış; konuşması gerektiği zaman onu çıkartır, konuşur, sonra tekrar koyarmış. Evet, onun gibi bir temkin insanı, kendini zabt u rabt altına almak için böyle bir şey yapmış olabilir. Bu menkıbeye, sahih kaynaklara dayanarak hicretten sonra, Hz. Ebu Bekir'in Nebiler Serveri Hz. Muhammed'in (sas) yanında birkaç

---

[186] İbni Mâce, İkame/176; Zühd/19.

yüz kelimeyi geçmeyen konuşmaları mesned olarak gösterilebilir.

İnsan kalbî, ruhî ve fikrî hayatı adına bir şeyler anlatıyor, anlattığı şeylerle muhataplarının ufkunu açıyorsa, onun konuşmasında yarar vardır. Aksi halde, bütün konuşmaları israf-ı kelam cümlesi içinde mütalâa edilebilir. Rica ederim, akan bir derenin kenarında abdest alırken suyu israf etmemeyi emreden bir dinin, insan için sudan çok daha önemli cevher gibi kelimelerini israf etmesi nasıl caiz olabilir! Öyleyse hiçbir gereği yokken bir mânâ ifade etmeyen boş ve abes yere konuşmalara çok rahatlıkla sakıncalı nazarıyla bakabiliriz. Mesela; "Buradan taksiye bindik; Akhisar'a, oradan Balıkesir'e gittik. Balıkesir'in içinde iken bir tır yanımızdan geçti...vs." Böyle dudu nineler gibi durmadan, hiçbir şey vaadetmeyen ve muhteva derinliği olmayan sözlerle laf ebeliği yapmak elbette mahzurludur. O halde yeme, içme, giyim ve kuşamda olduğu gibi, konuşmada da iktisadî olacak, şu tema, şu anafikir kaç kelime ile anlatılabilir, hesap edilecek ve öyle konuşulacaktır. Öyle konuşulacaktır ki, kat'iyen israf-ı kelâm ve bu suretle israf-ı zaman olmasın.

Zaten ehlullah "kıllet-i kelâm", "kıllet-i taam", "kıllet-i menâm" diyerek insanın dünya ve ukbâ hayatı adına bu çok önemli üç meseleyi, kendilerine düstur-u hayat edinmişlerdir.

İşte böyle sözü tartarak, süzerek, ağızdan çıkacak her kelimeyi düşünceye vize ettirerek konuşma bir ahlâk işidir. İnsanın bu ahlâkı kazanabilmesi ve fıtratının bir parçası haline getirebilmesi de bir hayli zaman ve bir hayli çaba ister.

Bunun gibi, dünyevî hazları terkedip, cismanî meyillere karşı koyma mânâlarına gelen "zühd" de bir ahlâk olarak çok önemlidir. Tasavvufta çok ciddi bir yere sahip olan zühdün genel çerçevesi, tasavvuf dü-

şüncesinin bir ekol, bir mektep olarak ele alınmasından çok daha önceleri, Efendimiz (sav) tarafından bir ruh ve mânâ olarak belirlenmiştir. Üstad'ın konuya yaklaşımını da işin içine katacak olursak, "dünyayı kesben değil, kalben terk etme", dünya ve mâfîhaya iltifat etmeme, dünyevî herhangi bir beklenti içine girmeden ve geride hiçbir şey bırakmadan ahirete intikal edebilme anlamında bir zühd, her mü'minin vazgeçilmez bir vasfı olmalıdır.

Başlangıçta mal-menal, makam-mansıb, şöhret vs. bütün yönleriyle dünyaya karşı böyle bir tavır belirleme çok zor olabilir. Ama bu düşünce, küçük şeylerden başlayıp büyük şeylere doğru işletile işletile bir gün gelir ki, insanın lâzım-ı gayr-i mufârıkı olur. Yani insan, "bugün bir elbisem var, ikinci bir elbisem olmasına gerek yok. Aksi halde yarın üçüncüsünü, dördüncüsünü ister ve bu ahlâk bir gün bütün hayatımı sarar" diye düşünmeli ve bu mânâda peygamber ahlâkı olan zühdü işlete işlete onu hayatına mâl etmelidir.

Güzel ahlâka ait bu iki örneğin yanı sıra ciddî olma, gözünü haramdan sakınma, kibire girmeme gibi daha nice vasıflar sayılabilir.

İbadete gelince; mesela namaz. Namazı öncelikle vaktinde edâ etmekten başlayıp, onu duya duya, âdeta yudumlaya yudumlaya kılma da, aynı şekilde bir temrinat meselesidir. Yani insanın namazını sırtından bir yük atıyorcasına kerhen kılması değil de, Allah'ın icabet kapılarını kendisine açabilecek bir seviyede aşk ve şevkle, duya duya kılması elbette birden ulaşılabilecek bir zirve değildir. Fakat insan, onu da işlete işlete fıtratına mâl edebilir; daha doğrusu etmek zorundadır.

Netice itibarıyla; insan, hayatının bütününü nefsinin serazad arzu ve isteklerine rağmen, iradesinin hakkını vererek yaşamalıdır. Bunun için de insanı insan yapan vasıfları, Kurân'ın ve Sünnet'in rehberliğinde, fıtratının

bir parçası haline getirmeli ve onları hayatına hayat kılmalıdır.”[187]

Muhterem GÜLEN, insanda yer etmiş gibi görünen bazı kötü huy ve hasletlerin iradi olarak değiştirilebileceğini de yazılarında belirtmiştir. Dolayısıyla; “İnsanlar huylarını değiştiremezler!” ya da “Can çıkar, huy çıkmaz!” vb. dilimize ve gündelik kullanımımıza yerleşmiş görünen ifade ve deyimlerin ne kadar yanlış olduğu ortaya çıkmaktadır. Muhterem GÜLEN, insanda iradi bir şekilde değişim yaşanabileceğini şöyle mantıki bir önerme ile ispat ediyor:

“İnsanda fıtrat çok önemlidir. Bununla birlikte insan, “Bazı huylarımı değiştiremiyorum” diyor ve bunda da kendisini haklı görüyorsa, o halde bu kadar nebi, bu kadar rasûl gönderilmesinin manâsı ne? Öyleyse, fıtratı Allah ve Rasûlü’nün istediği yöne çevirmek lazım. Hz. Suheyb hakkında Hz. Peygamber (sas), “Suheyb ne güzel kuldur. Allah’tan korkmamış olsaydı, yine de günah işlemezdi” buyururlar. Hz. Suheyb’in fıtratı günah işlemeğe müsait değil. Fakat kim, yani, fıtratı günaha müsait olmayan mı, yoksa müsait olduğu halde iradesinin kavgasını vererek günah işlemeyen mi daha makbul; onu Allah bilir..?”[188]

Muhterem GÜLEN, Yeni Ümit Dergisi’nin 44. sayısındaki “İslâm Düşüncesinin Ana Karakteristiği” adlı başyazısında da insanın gönlündeki inanç sistematiğinin, iradî ya da gayr-ı iradî bir şekilde insanın bütün davranışlarını belli bir hedefe yönlendireceğini belirtmektedir. Bu durum, onun sanat telâkkilerine kadar yansıyacaktır. Vazife ve sorumluluğun düşündürdükleri zamanla onun her yanını saracak, belli bir süre sonra da bu ilk belirleyici fikir, zihnî ve ilmî aktiviteler üzerinde tesirini göstere göstere onda ikinci bir tabiat/karakter oluşturabilecektir.

---

[187] Gülen, Prizma-2, Perspektif, “Seviyeli İnsanın Vasıfları”, ss. 6-9.

[188] Gülen, Fasıldan Fasıla 1, s. 257.

Bu ilk belirleyici mevhibeyi inkişaf ettirebildiği ölçüde de kendi gerçek dünyasının çerçevesini ortaya koyabilecektir. Şöyle diyor:

"İnsan... gönlündeki inanç sistematiği, iradî-gayr-ı iradî onun bütün davranışlarını belli bir hedefe yönlendireceğinden, gayet tabiî olarak, böyle birinin hayat tarzı, üslûbu, karakteri, sosyal münasebetleri de bu iç dinamiğin rengini, şîvesini aksettirecek, keza böyle birinin san'at faaliyetlerinde, kültürel aktivitelerinde de aynı şîve, aynı eda, aynı üslûp göze çarpacaktır; çarpacaktır zira, herşeyden evvel, insanın varlık içindeki yeri, yaradılışının gayesi, faaliyetlerinin hedefi ve böyle bir gaye ve hedefin, vazife ve sorumluluğun düşündürdükleri, zamanla onun bütün benliğini sarıp kuşatacak ve onu her an en yeni, en canlı, en müessir duygularla o en üstün ve aşkın varlık karşısında bir farklılık ve fâikiyete yönlendirecektir.

Bu ilk belirleyici fikir, belli bir süre sonra onun, zihnî, fikrî ve ilmî aktiviteleri üzerinde tesirini göstere göstere, onda ikinci bir tabiatın husûle gelmesini sağlayacaktır ki, bu da, onun inançlarından ibadetlerine, ahlâkından sosyal münasebetlerine, Rabbiyle irtibatından davranışlarına kadar hayatının her safhasında derinden derine kendisini hissettirecektir. Aslında insan, bu ilk belirleyici mevhibeyi inkişaf ettirebildiği ölçüde, kendi gerçek dünyasının çerçevesini de ortaya koymuş olacaktır.

Evet, kalbî ve ruhî hayatın zirvelerine yönelmiş böyle birinin nasıl düşüneceği, nasıl hareket edeceği, nasıl işleyeceği, nasıl başlayacağı; ibadetlerinde ne denli hassas davranacağı, ahlâkî konularda ne ölçüde duyarlı olacağı, ne kadara murakabeye ve muhasebeye açık bulunacağı ve sürekli kendini kontrol edip günahlara karşı ürperti duyacağı bellidir. Bu ölçüde duygu ve düşünceleriyle oturaklaşmış birisi için, artık bütün birimleriyle hayat, tıpkı mecrasını bulmuş bir çağlayan gibi

hep ummana ulaşmak için akıp gidecek; o da, bu çağlayan içinde sürekli bir aşk u vuslat neşvesi yaşayacaktır. İman, inkişaf ve derinliği ölçüsünde bu hareket insanının ana dinamosu; ibadet, onun destekleyici ve koruyucu dinamiği; ahlâk ve topyekün insani münasebetler alâmet-i farikası ve fasl-ı mümeyyizi; kültür, tabiîleşmiş en önemli buudu; sanat da, tecessüslerinin, tefahhuslarının, iç sezi ve müşahadelerinin akisleridir."[189]

10. Güzel Ahlâka Ait Hususların Karakter Haline Dönüşmesinde Dua Ve Amelin Fonksiyonu

İhlâs, sadakat, vefa, gıybet etmeme, vb. güzel ahlâka ait esaslar, insanda temel bir karakter halini alabilir. Bu dönüşüm gerekirse oldukça uzun da sürebilir. Ancak bu hususta bıkmadan ve sabırla, nefis ve donanımlarının Allâh'ın rızasına uygun bir hale gelebilmesi için samimi, azimli ve kararlı bir şekilde davranmak gerekir. Bunun için de kavlî duanın oldukça önemi vardır. Ama aynı zamanda fiilî duanın kavlî duadan daha az öneme haiz olmadığı, bunun için kavlen dua etmenin yanında fiilen de gayrette bulunma ve adımlar atma gerekmektedir. Dolayısıyla, dünyaya dünya kadar, ukbaya da ukba ölçüsünde değer vermelidir. Bu konu ile ilgili olarak GÜLEN Hoca Efendi Prizma adlı kitabında şu önemli noktalara dikkat çekiyor:

"İhlas, sadakat, vefa, gıybet etmeme ve su-i zanda bulunmama gibi hasletler, inanan her insanın, hayatına hakim kılmak zorunda olduğu, güzel ahlaka ait esaslardandır. Şahsî kanaatım itibariyle ben, herkesin de bu düşünce ve kanaatte olduğunu zannediyorum. Ne var ki benim hüsn-ü zannım, bu konuda fazla bir şey ifade etmez. Mühim olan, teker teker her şahsın bu anlayışı be-

---

[189] Gülen, "İslam Düşüncesinin Ana Karakteristiği", Yeni Ümit, sayı: 44.

nimsemesi ve onu topluma kazandırmak için mücadele vermesidir. Tabii bu hemen birden olacak bir şey değildir. Ahlâk-ı âliyeye ve mesaviye ait bu esasların hayata intikali, şahsın fıtratı ile bütünleşmesi, çok uzun bir süreç ister.

Bu süreçte dikkat edilmesi gerekli olan en önemli şey, şahsın gerçekten bu konudaki azmi ve kararlılığıdır. Mesela; ihlası ele alalım; ihlas, namaz kılan hemen herkesin sabah-akşam dualarında istediği bir husustur. "Allah'ım beni ihlasa eren veya ihlasa erdirdiğin kullarından eyle" hemen her gün çoklarımızın tekrar ettiği dualardandır. Ancak, biz bu isteğimizde acaba ne kadar samimiyiz? Allah'a halis bir kul olmak, ubudiyette ve ubudiyette hülusu yakalamak, bizim için ne kadar önemlidir? İhlasın bir başka buudu olan Allah'ın rızasını ne kadar talep ediyoruz? Kavlen istediğimiz bu şeyleri, fiilen isteme hususunda neredeyiz? Evlenmekten, çocuğumuzun olmasına, ondan memuriyetimize devam etmeye veya son vermeye, Allah rızasının bulunduğunu zannettiğimiz alternatif işlerimizde tercih konumuna geldiğimizde, acaba gönül rahatlığı içinde "rıza-yı Bâri'yi tercih ediyoruz" diyebilir miyiz? Hatta "rıza" mertebesini, cennete ya da -ikisi ayrı şeylerse- Cenab-ı Hakkın cemalini müşahedeye tercih edebiliyor muyuz? Bu çizgide soruları uzatabiliriz. Şimdi bu meselelerin bütününde, ihlası ve rızayı tercih edemiyorsak ve kavlen istediğimiz hususların fiilen peşinde değilsek, hiç şüphesiz Allah'a karşı saygısızlık yapıyoruz veya "kezib ala'llah"ın içindeyiz demektir. Halbuki bu son husus, "Allah'a karşı yalan söyleyenden daha zalim kim olabilir?" (En'am/21) ayeti ile küfre denk tutulmuştur.

Ben rica edeyim, evlenme, çocuğumuzun olması, araba, ev, yazlık-kışlık gibi dünya mallarına sahip olmak, işlerimizin kesada ve fesada gitmemesini istediğimiz ölçüde, ihlas, rıza, sadakat, vefa vb. şeyleri istemiyorsak

veya gönüllerde bunlar, birinciler kadar yer tutmuyorsa, Allah'a karşı saygısızlık yapmayalım ve dil ucuyla ben muhlis ve muhlas olmak istiyorum demekten sakınalım. Allah'ın rızası, dünyevî ve uhrevî hiçbir şeyle tartılmayacak kadar büyüktür. Öyleyse biz de, ayaklarımızın dibinde olması gereken bu meselelerle, Allah'ın rızasını aynı seviyede tutmamalıyız. Çok tekrar ettiğim bir söz içinde, dünya'ya dünya, ukbaya da ukba kadar, yani dünyevî meselelere o kadar, uhrevî meselelere de gereği kadar değer vermeliyiz.

Buraya kadar arzettiklerim meselenin bir yönünü teşkil ediyordu. Diğer yönüne gelince; ahlak-ı âliyeye ait bu esasları dualarımızda yâd etmekten hiç bir zaman dûr olmayalım. Burada bazıları önceki söylenenlerle, bu cümle arasında bir çelişki var zannedebilir. Aslında her hangi bir çelişki söz konusu değildir. Bizim önceki arzettiklerimiz, bir ufka işaret etmekte ve bize bir hedef göstermektedir. Bu hedefe ulaşıncaya kadar, başta da söylediğimiz gibi, tabiî ki bir sürecin yaşanması gerekir. İşte bu süreç içinde hedefe doğru yol alırken, insanın kat'iyen vaz geçmeyeceği bir husus varsa o da dua olmalıdır. Dualar bize hedef verir, şuuru besler, gönüllerimizi kanatlandırır, kudretimizin sınırlılığını idrak ettirir ve "her şeye gücü yeten birisine" sığınma ihtiyacını hissettirir. Zaten Bediüzzaman'ın ifadesiyle böylesine yürekten ve hâlisane yapılan dualar, bizatihi derin bir ubudiyettir. Allah, (cc) da böylesine inanmış kişilerin dualarını er veya geç mutlaka kabul buyurur.

Duaların bizlere hedef vermesi ile alakalı iki misal arzetmek istiyorum.

Birincisi; Allah Rasulü (sas) bir gün mescidde Ebu Ümame el-Bâhilî'yi, gayet sarsık şekilde otururken görür. sebebini sorduğunda "fakirlik" cevabını alır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) ona şu duayı öğretir: Mealen "Allah'ım tasadan ve hüzünden, tembellikten ve aciz-

likten, korkaklıktan ve cimrilikten, borç altında ezilmekten ve insanların bana galebesinden Sana sığınırım." Bu cümleleri tek tek ele alarak, fakirlikle ilgisini veya insana hedef göstermesini birlikte inceleyebiliriz:

*"**Allah'ım tasadan, gamdan, hüzünden Sana sığınırım**"; şimdi tasa, gam ve hüzünden Allah'a sığınan bir insan, -afedersiniz- gidip yan gelip yatar mı? Tasa ve hüzne sevk edecek şeylere kendini hiç kaptırır mı? Aksine kalkar, bunlardan kurtulmanın yollarını mı araştırır?*

*"**Tembellikten ve acizlikten Sana sığınırım**"; fakirlik deyip bir kenarda -velev ki bu mescid, hatta mescid-i nebevî bile olsa- oturmak ve elâlemin avucuna bakmak tembellik ve acizlik değil midir?*

*"**Korkaklıktan ve cimrilikten sana sığınırım**" ve son olarak "**borç altında kalmaktan ve insanların baskısından (galebesinden) Sana sığınırım.**" Görüldüğü gibi bu duanın bütün ögeleri, fakirlikten mescide sığınan bir insana, ondan kurtulma yolları göstermenin yanında aynı zamanda hedef veriyor. Artık bu safhada kula düşen, dua ettiği şeyleri fiiliyata dökmekten ibarettir.*

İkinci misal; Çocukken başımdan geçen bir olaydır: Babam bana, "gece ikibin defa Nasr suresini okuyan, Hz. Peygamber'i (sas) rüyasında görür." demişti. Çocukça kalbimle buna inandım ve o gece ikibin defa Nasr suresini okudum, öyle yattım. O gün, bu okuma işi, sabaha kadar sürseydi, yine okurdum. Çünki benim Rasulüllah'ı görme iştiyakım, değil bir geceyi, belki yüzlerce geceyi feda ettirecek çaptaydı. Demek insan, bir şeye dilbeste ise onu elde etme yollarını mutlaka araştırmalıdır.

Hasılı, güzel ahlakın unsurları ile bezenmeyi kavlen isteme kadar, onları hayata geçirmede yapılması gerek-

li olan fiiller de çok önemlidir. Bu ikisi, bir bütünün parçalarından ibarettir.. ve dua, birçok açıdan yeri başka bir şeyle doldurulamayacak önemli bir hadisedir."[190]

Muhterem GÜLEN, İslâm'ın biri itikâdî diğeri de amelî olmak üzere iki temel yönünün bulunduğunu, itikâda ait meselerin İslâm'ın kökü, amele dair hususların da dalları ve meyveleri mesabesinde olduğunu belirtmektedir. İnançlarımıza ait temellerin sağlam bir blokaja oturabilmesi açısından ibadetler de oldukça önemlidir. Dini hayattaki düşünce kaymaları ve sürçmelerini önlemede ibadetler bütünüyle fonksiyoneldir denilebilir. İnsanın kendi tabiatı ile bütünleşebilmesinde de ibadetlerin önemi görülebilmelidir. Mârifetullah ufkuna ulaşabilme nazarî akılla değil ancak amelî akılla mümkündür. GÜLEN, bütün bu açılardan ibadetü taatın insanda nasıl ikinci bir **salih karakteri** oluşturacağını Fasıldan Fasıla 4 adlı kitabında şu şekilde dile getiriyor:

"İslâm'ın biri itikat, diğeri de bu itikadın amelî ciheti olmak üzere iki yönü vardır. itikat; İslam'ın temel iman esasları olan, Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe ve kadere inanma demektir. Bundan başka İslâm'ın bir de amelî ciheti vardır ki, ibadet ü taat ve evrad ü ezkar bu kategori içine girmektedir. İtikada ait meseleler, İslâm'ın kökü, ibadete müteallik hususlar ise dalları ve semereleri hükmündedir.

İbadet, bütün güç ve kuvveti ile itikada ait meselelerin blokajı ve onları inkişaf ettiren fakülteleridir. Zira dini hayatın kaymalardan korunması ve kollanması ancak ibadet ü taatle mümkündür. İnsan, ibadet ü taat olmazsa, kendi tabiatıyla bütünleşemez ve bunun neticesinde onun için, her zaman bir kısım değişik inhiraf noktalarından kaymalar söz konusu olabilir.

---

[190] Gülen, Prizma-3, Perspektif, "Seviyeli İnsanın Vasıfları", ss. 6-9.

İbadet ü taat, insanda ikinci bir fıtrat meydana getirir ve işte bu ikinci fıtrat, insanın gerçek kimliğini oluşturur. Günümüzde eksikliği ciddî şekilde hissedilen bu durum, çok yaygın olarak kimlik arayışı veya kimlik bunalımı şeklinde kendini hissettirmektedir. Zannediyorum bizler, gerçek kimliğin ne olduğunu da bilmemekteyiz. Bir mü'min için kimlik, akide ile alâkalı manzumeyi olduğu gibi kabul etmek, ibadet ü taatla bütünleşmek ve muamelatını da tarihten gelen sâbit şekliyle yerine getirmektir. İşte ibadet ü taat sayesinde inanılan bu nazari hakikatler, doğrudan doğruya pratiğe dönmekte ve dolayısıyla da insan tabiatıyla bütünleşmektedir.

İnsan, nazarî olarak inanılması gerekli olan bir kısım hakikatları kabul edebilir. Ancak, ister ilim adına yapılan araştırmalarda, isterse inanç ve ibadet dünyasıyla alâkalı hususlarda olsun, mârifetullah ufkuna ulaşmak nazarî akılla değil; amelî akılla mümkün olacaktır. Zira insan, inancını ancak ibadet ü taatla tabiatının bir parçası ve derinliği hâline getirebilir. Bu sebeple ibadet ü taat yapmayan bir insanın inancı sığdır ve böyle bir insan her an inhiraf etmeye mahkumdur.[191]

Muhterem GÜLEN, ibadet ü taatın insanda temel bir fıtrat/karakter hasıl etmedeki önemini yine "Fasıldan Fasıla 1" adlı eserinde de şu şekilde dile getirmekte:

"Evrad u ezkâr, duâ, nafile namaz gibi ibadetler, sürekli olarak ve ısrarla yerine getirilmeli ki, bunlar, zamanla bizde ikinci bir fıtrat hasıl etsin. Meselâ, iki rekatlık bir nafileyi dört rek'at kılmaya alışır, bir daha da bırakmazsanız, bırakmaya kalksanız, "Eyvah, bugün de falso yaptık" dersiniz. Böyle bir anlayış, insanda zaten mevcud olan birtakım kabiliyetlerin kullanılarak inkişaf

---

[191] Gülen, Fasıladan Fasıla 4, s. 67-68.

etmesi ve insan ruhuna hakim olmasından kaynaklanmaktadır."[192]

Şimdi de çocuklar ve gençlerle ilgili olarak kısaca "Kur'ân-ı Kerim'de gençler" konusunu ve "Peygamber efendimiz'in (sas) gençlerle ilgili tutumlarından bazılarını" belirtmeye çalışacağız.

---

[192] Gülen, Fasıldan Fasıla 1, ss. 86-87.

XIV. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM, RESÜLULLAH (SAS) VE GENÇLER

1. Gençler ve Ashab-ı Kehf Kıssası

Kur'an-ı Kerim'de gençlerle ilgili hemen hemen en geniş kıssa "Kehf Suresi"nde yer almaktadır. Bir mağaraya sığınıp, imanlarını korumaya çalışan bu gençlerin kıssasına da "mağara arkadaşları" anlamında "ashab-ı kehf" denilmiştir. Önce, bu Sûre-i Şerîfe'nin 9-21. ayet-i kerîmelerinin meâlini verecek, daha sonra da bu âyet-i kerîmelerde vurgulanan konuları belirtmeye çalışacağız:

"9 – Ne o, yoksa sen, bizim âyetlerimiz içinde yalnız Ashab-ı kehf ve rakîm'in mi ibrete şayan olduklarını sandın? İş öyle değil!

(Rakîm: Kitabe, yazıt mânasına olup taş, maden veya diğer şeylerden olabilir.)

10 – Vakta ki o genç yiğitler mağaraya çekildiler.

Şöyle niyaz ettiler: "Ulu Rabbimiz! Katından bir rahmet ver

ve şu dâvamızda doğruluk ve muvaffakiyet ihsan eyle bize!"

11 – Bunun üzerine mağarada onları uykuya daldırdık. Nice yıllar öylece kaldılar.

12 – Sonra da o iki takımdan (Ashab-ı kehf ile hasımlarından) hangisinin mağarada kaldıkları süreyi daha iyi hesapladıklarını ortaya koyalım diye onları uyandırdık.

13 – Başlarından geçen olayı Biz sana doğru olarak anlatıyoruz.

Gerçekten onlar Rab'lerine tam iman etmiş gençlerdi.

Biz de onların hidâyetlerini ve yakinlerini artırdık. [9,124; 48,4]

14 – Kalplerine kuvvet ve metanet verdik de onlar ayağa kalkıp:

"Rabbimiz," dediler, "göklerin ve yerin Rabbidir.

Ondan başka hiçbir ilaha yönelmeyiz.

Şayet böyle birşey yapacak olursak, gerçekdışı, pek saçma bir söz söylemiş oluruz."

15 – "Şu bizim halkımız var ya, işte onlar tuttular O'ndan başka tanrılar edindiler.

Onların tanrı olduklarına dair açık delil getirmeleri gerekmez miydi?

Uydurduğu yalanı Allah'a mal edenden daha zalim kim olabilir ki?"

16 – "Madem ki onları ve onların Allah'tan başka taptıkları putları terkettiniz,

haydi öyleyse mağaraya çekilin ki Rabbiniz rahmetini üzerinize yaysın,

işinizde size kolaylık ve fayda ihsan etsin."

17 – Onlara baksaydın görürdün ki güneş doğunca mağaralarının sağından dolaşır,

batarken de sol taraftan onları makaslardı.

Onlar da mağaranın genişçe dehlizinde bulunuyorlardı.

İşte onların böylece uyumaları Allah'ın alâmetlerindendir.

Allah kime hidâyet verirse doğru yolda olan odur; kimi de hidâyetten mahrum eder şaşırtırsa, artık imkânı yok, ona yol gösterecek bir dost bulamazsın.

(Mağaranın kapısının tam kuzeye baktığı anlaşılıyor. İşte bundan ötürü mağaraya güneş ışığı girmiyor ve yanından geçen biri, içeride ne olduğunu göremiyordu.)

18 – Sen onları uyanık sanırdın, halbuki gerçekte onlar uykuda idiler.

(Yanları ezilmesin diye) Biz onları gâh sağa, gâh sola çevirirdik.

Köpekleri ise mağara girişinde ön ayaklarını yaymış vaziyette duruyordu.

Onları görseydin sen de ürker, derhal dönüp kaçardın, için korku ile dolardı.

(Dağ başında, uzanmış vaziyette iken sağa sola dönüp duran üç beş kişi... Onları koruyan korkunç bir nöbetçi köpek... Öylesine ürkütücü bir manzara oluşturuyordu ki oraya göz atan kişi onların efsanevi dehşetli insanlar olduğunu sanır derhal uzaklaşmaya çalışırdı. Bu da onların, yıllarca dış dünyadan güven içinde olmalarını sağladı.)

19-20 – İşte, onları nasıl uyuttuysak öylece de uyandırdık.

Derken aralarında konuşmaya başladılar.

Birisi: “Ne kadar uykuda kaldınız?” diye sorunca bazıları:

“Bir gün, belki bir günden de az!” diye cevap verdiler.

Diğerleri de: “Uykuda ne kadar kaldığınızı tam tamına ancak Rabbiniz bilir” dediler.

“Siz onu bırakın da, açlığımızı gidermeye bakalım.

Şu akçeyi verip içinizden birini şehre gönderin de baksın hangi yiyecek daha hoş ve helâl ise ondan size azık tedarik etsin."

"Bir de gayet nazik ve tedbirli davransın, varlığınızı ve bulunduğunuz yeri sakın hiç kimseye hissettirmesin."

"Çünkü onlar sizi ellerine geçirirlerse ya taşa tutar, ya da kendi dinlerine döndürürler, bu takdirde de ebediyyen felah bulamazsınız."

21 – Fakat Bizim takdirimiz başka idi.Nasıl onları uyutup sonra uyandırdıksa, aynı şekilde öbür kullarımızı da Ashab-ı kehfin durumundan haberdar ettik ki,

Allah'ın haşir vâdinin gerçeğin ta kendisi olup hakkında hiçbir şüphe olmayacağını onlar da anlasınlar.

Derken onları bulan halk, kendi aralarında onlar hakkında ne yapacaklarını tartışmaya girişti.

Bazıları: "Onların anısına bir anıt dikin, biz gerçek durumlarını anlayamadık, onların Rabbi hallerini pek iyi bilir" derken,

görüşleri ağır basan müminler ise: "Mutlaka onların yanı başlarına bir mescid yapacağız" dediler."

Bu âyet-i kerîmelerde kısaca şu hususların vurgulandığını görüyoruz:

- Gençlerin çok güçlü ve sağlam bir imanları vardır.
- İmanlarında sebat edebilme ve Allâh'ın huzuruna imanlı bir şekilde varabilme muvaffakiyeti için Rablerinden yardım istemişlerdir.
- Cenâb-ı Hak, onların imanlarındaki sağlamlığı bizzat kendisi belirtmektedir.
- Mağaradaki uykularından uyandıklarında, Allâh'ın varlığı ve birliğini yeniden belki daha da net biçimde –

çünkü ayet-i kerimede "kalplerine kuvvet ve metanet verdik" vurgusu var- ikrar etmişlerdir.

- Bu gençler, Allâh adına yalan uyduran, (hâşâ) Allâh'ın bir eşi olduğunu iddia edenlerin bu mesnetsiz iddialarını aklî olarak savunmalarını istemiş, aksi durumda öylelerinin en büyük yalancı olacaklarını ifade etmişlerdir.

- Bu tevhid çağrılarının ardından yine mucizevi bir tarzda mağaralarına dönmüşler ve orada izleri kaybolmuş, Cenâb-ı Hak onları kendi katına almıştır.

17. ve 18. ayet-i kerimelerde ise mağarada bu gençlerin güneş ışığından nasıl korunduğuna temas edilmektedir. Onların mağaranın içinde güneş ışınlarından etkilenmemeleri, güneş ışınlarının sadece yakınlarından geçmesi, ayrıca onların bulundukları yerde ölmeden, ama hareket de etmeden öylece kalabilmelerinin Allah'ın bir mucizesi olduğu belirtilmektedir.

Gençler bu mağarada, yıllarca süren uzun uykularında, Cenâb-ı Hak tarafından yanları ezilmesin diye devamlı bir yandan öbür yana çevriliyorlar. Bu durumda gören birisi onları uyanık sanırdı, oysa uyuyorlardı. Köpekleri de mağaranın kapısının eşiğine yakın, ön ayaklarını uzatmış, adeta onlara bekçilik yapıyor. Onlar bu görünümleriyle karşılarına çıkacak birinin içine korku salarlar. Çünkü onları uyanıkmış gibi ama uyurken, gâh sağ yanlarına gâh sol yanlarına çevrilip, uyanmadıklarını görecektir. Hiç kuşkusuz bu, önceden belirlenen süre dolmadan hiç kimse onları rahatsız etmesin diye yüce Allah'ın belirlediği bir plandır.

19. ve 20. ayet-i kerimelerde ise gençlerin uyandıktan sonraki vaziyetleri anlatılmaktadır. Ne kadar uyumuş olduklarını birbirlerine sorduklarında aldıkları cevap "en fazla bir gün ya da daha az!" şeklinde olmuştu. Daha sonra yiyecek almak için gençlerden bir tanesinin mağaradan

ayrıldığını, bu ayrılışı esnasında da kendisine iki önemli tembihin yapıldığını görüyoruz:

- Helâl yiyecek temin etmesi.
- Gayet nazik ve tedbirli davranarak bulundukları yerden kimsenin haberdar olmamasına dikkat etmesi.

Sure-i kerimede biz, uzun yılların geçtiğini, zaman çarkının döndüğünü, kuşakların art arda geçip gittiğini, gençlerin bildikleri şehrin özelliklerinin değiştiğini görüyoruz. Yine biz, mağaraya sığınan bu genç insanların hikâyesinin, kuşaktan kuşağa aktarıldığından, bu gençler hakkında, onların inançları hakkında, birbiriyle çelişen çeşitli söylentilerin, dilden dile dolaştığından habersiz bu gençler, aralarında konuşuyorlar.

Burada, Kur'ân-ı Kerîm, yeni bir sahneyi açmak üzere bu sahnenin perdelerini indiriyor. İki sahne arasında neler olup bittiği anlaşılan bir boşluk bırakılıyor.

Ayetlerin akışından o gün şehir halkının mümin olduklarını anlıyoruz. Çünkü şehir halkı, gençlerden birinin yiyecek almak amacıyla şehre inmesinden ve halkın onun eski zamanlardaki gençlerden biri olduğunun farkına varmasından sonra, bu mümin gence büyük saygı gösterisinde bulunuyorlar.

Şehre yiyecek getirmesi için gönderdikleri arkadaşları gelip, şehri terk etmelerinin üzerinden çok uzun bir zaman geçtiğini, çevrelerindeki dünyanın artık değiştiğini, kendilerinin asırlar önce yaşamış bir kuşağa mensup olduklarını, insanların nazarında ve duygularında şaşkınlık uyandıran garip insanlar olduklarını, kendilerine normal insanlar gibi davranılmasının mümkün olmadığını, kendilerinin mensup oldukları kuşağa bağlayan bütün yakınlıkların, ilişkilerin, duyguların, gelenek ve alışkanlıkların artık mevcut olmadığını, kendilerinin canlı birer hatıraya benzediğini anlattığı zaman, mağaradaki bu gençlerin içine düştüğü dehşeti, yaşadıkları büyük şaşkınlığı dü-

şünmek de bize kalıyor. Nitekim yukarıda saydığımız sebeplerden dolayı, içine düştükleri dayanılmaz dehşetten dolayı yüce Allah onlara merhamet ediyor, canlarını alıp onları kurtarıyor.

2. Yeniden Diriliş Mucizesi

21. ayet-i kerimede, bu gençlerin akıbetinden çıkarılacak ders pratik, gözle görülür ve somut bir örnek olarak ölümden sonra dirilişe delil oluşturması, ölümden sonra diriliş meselesini, insanın kavrayışına anlaşılır biçimde yaklaştırması olduğu görülmektedir. Böylece insanlar, yüce Allah'ın insanların öldükten sonra dirileceklerine ilişkin sözünün gerçek olduğunu, kıyametin kesinlikle kopacağını, bunda hiçbir kuşkuya yer olmadığını öğrenmişlerdir. İşte yüce Allah, bu şekilde o gençleri uykularından uyandırmış ve insanların onları bulmalarını sağlamıştır.

Bu sahnenin de perdeleri indiriliyor. Sonra Ashab-ı Kehf hakkında, bu insanların kaç kişi oldukları hakkında yapılan tartışmaları, dilden dile aktarılan rivayetleri, haberleri, kimisinde sayıları fazla gösterilen kimisinde de eksik gösterilen söylentileri, kuşaktan kuşağa aktarılan olaya eklenen hayal ürünü açıklamaları dinleyelim diye perde tekrar açılıyor:

22 – "İnsanların kimi: "Onlar, üç kişi idi, dördüncüleri de köpekleri idi" diyecekler.

Bazıları da: "Beş kişi, idiler, altıncıları da köpekleri idi" diyecekler.

Bunlar, gayb hakkında tahmin yürütmekten ibarettir.

Kimileri de: "Onlar yedi kişi olup sekizincileri de köpekleri idi" derler.

De ki: "Onların sayısını tamtamına Rabbim bilir" Onlar hakkında bilgisi olan çok az kişi vardır.

Öyleyse onlar hakkında, sathî müzâkere dışında kimse ile münakaşa etme ve bu konuda ileri geri konuşanlardan da hiç bir bilgi isteme."

Kur'ân-ı Kerim bu ayet-i kerîmede de, gençlerin sayıları, hangi şehirde oldukları gibi konuları teferruat sayıp asıl çıkarılması gereken derslere şu şekilde dikkat çekmektedir. Şöyle ki:

- Mümin bir insan, imanında oldukça güçlü olmalıdır.
- İnsan, maddî imkânlara değil, Allah'a dayanmalıdır.
- Allah'ın ölüleri diriltmeye kâdir olduğuna kesinlikle inanılmalıdır.

23-24 – Hiçbir konuda: Allah'ın dilemesine bağlamaksızın, "Ben yarın mutlaka şöyle şöyle yapacağım" deme!

Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı zikret ve: "Umarım ki Rabbim, doğru olma yönünden beni daha isabetli davranışa muvaffak kılar" de. [18,63]

25 – Mağaralarında üç yüz yıl kaldılar. Bazıları buna dokuz yıl daha ilave ettiler.

26 – Sen şöyle söyle: "Ne kadar kaldıklarını asıl Allah bilir.

Zira göklerin ve yerin gaybını bilmek O'na mahsustur.

O öyle güzel görür, öyle güzel işitir ki!

Oysa onların O'ndan başka hâmileri yoktur.

O, kendi hükmüne kimseyi ortak yapmaz."

3. Hz. Peygamberin (sas) Gençlere Verdiği Önem

Başlangıçta köleler, fakirler kimsesiz ve zayıf kimselerin İslam'a duyduğu sempati ve ilginin bir benzerini, refah içerisinde yaşayan Mekke'nin nüfuzlu ailelerine mensup bazı gençlerin de gösterdiğini görüyoruz.

İslam'ın gelişmesinde ve bütün bir dünyanın yeni bir kimliği, benliği haline gelmesinde gençler oldukça önemli katkılarda bulunmuşlardır. Efendimiz (sas) ile birlikte bulunan ve ilk Müslümanlar arasına girmiş gençlerin çoğu 30 yaşın altındaydılar.[193]

İslam'ın ilk gençleri arasında Hz. Ali (10 yaş), Zeyd b. Harise, Talha (15-1 7 yaş), Abdurrahman b. Avf (1 7 yaş), Sa'd b. Ebi Vakkas (1 7 yaş), Abdullah b. Mesud (16 yaş) Abdullah b. Ömer (13 yaş), Zübeyr b. Avvam (16 yaş), Mus'ab b. Umeyr (19- 20 yaş) Osman b. Afvan (24 yaş), Ebu Huzeyfe (30 yaş), Ebu Ubeyde b. Cerrah (31 yaş)... gibi isimler yer alıyordu. Buradaki genç erkekler gibi, İslam'ı ilk seçenler arasında yer alan şu genç kız ve hanımları da zikredebiliriz . Fatıma binti el-Hattab (Hz. Ömer'in kardeşi), Hz. Ebu Bekir'in kızları Esma ve Aişe ve diğer sahabi hanımlar (r.anhum).

Bu gençlerin çoğu, refah ve itibar sahibi olan ailelerini terk ederek, büyük çile ve fedakarlıklar pahasına Hz. Peygamberin safında yer almayı tercih etmişlerdi. Burada sadece iki örnek üzerinde durarak, bir fikir vermek istiyoruz:

Mus'ab b. Umeyr (ra), zengin bir aile çocuğu idi. Mekke'de en güzel, lüks ve gösterişli giyinen, kokular sürünen bir gençti. Mekke'de Kureyş gençleri arasında onun kadar müreffeh bir hayat geçiren bir başka genç yoktu. İslam'ı hiç itirazsız kabul etti. Müslüman olduğunu öğrenen ailesi onu yakalayıp eve hapsetti. Annesi son derece itibarlı bir kadındı ve oğlunun Efendimiz (sas)'in yanında yer almasına asla rıza göstermiyordu.

---

[193] Bkz. Abdulmutaal es-Sa'idi, Şebab el-Kureyş, Kahire 1947; W. Montgomary Watt. Hz. Muhammed Mekke'de (çev. M.R. Ayas-A.Yüksel), Ank. 1986. s. 95-103; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. Çağ Yay.. İst-1986. C, 1. s, 385 vd, (Hökelekli, Hayati, "Hz. Peygamberin Çocuk ve Gençlere Yaklaşımı", Hz. Muhammed ve Gençlik-Kutlu Doğum Haftası, 1992, s. 52, Ankara-1995'den naklen.)

Mus'ab (ra), bir yolunu bularak evden ayrıldı ve Habeşistan'a hicret ederek annesinin elinden kurtuldu. Uhud Savaşında şehit olduğu zaman, naaşının üzerine örtülecek kısa bir gömleğinden başka bir şeyi bulunamadı. Onunla başı örtülünce ayakları açılmış, ayakları örtülünce de başı açık kalmıştır.[194]

Yine bir başka genç olan Ebu Huzeyfe, müşrik Kureyş liderlerinden ve inançsız olarak ölen Utbe'nin oğlu idi. Ebu Huzeyfe zengin, asil ve bolluk içinde yaşayan birisiydi. Babasından sonra Kureyş liderliği kendisini bekliyordu. o, bütün bu servet, itibar ve rahatlığı terk ederek, İslam'ı, dolayısıyla bu ilk dönemin çilesini ve fakirliğini seçti.[195]

4. Resülullah'ın (sas) Gençlere Verdiği Değer

Bir toplumda köklü bir zihniyet ve yapı değişimini gerçekleştirmek ne kadar zorsa, bundan daha zoru, yeni düzeni kalıcı ve devamlı kılmaktır. En faydalı sosyal değişmeler bile, o toplumdaki birçok kişi ve kesimi rahatsız eder; itirazlar ve karşı çıkmalar hiç eksik olmaz. Mevcut statüyü korumaya dönük bu çabalardan kaynaklanan dirençlerin aşılması çoğu zaman oldukça zor olabilir.

Efendimiz (sas), İslam toplumunun şekillenmesinde ve İslami değerlerin yaşanmasında ve yayılmasında gençlere büyük görevler vermiştir. Onların cesaret ve enerjilerinden gereği gibi yararlanılabilmesi için, her şeyden önce gençlerin şahsiyetli ve sağlam bir kişilik geliştirmelerine imkan sağlanması gerekliydi. Resülullah (sas), sorumluluk gerektiren en yüksek görevlere hazırlanmaları hu-

---

[194] M. Asım Kôksal. Hz. Muhammed (a,s.) ve İslamiyet. Mekke Devri. 2, bas.. İst. 1973. s. 210- 211 ; Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. C. 1. s. 391-392, (Hökelekli, 52'den naklen.)

[195] Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. C. 1. s. 390, (Hökelekli, a.g.e., s.52'den naklen.)

susunu, gençliğin tabiî hakkı ve amme menfaatlerinin bir gereği olarak görüyordu. Bundan dolayı gençlere özel ilgi gösteriyor ve onları sürekli teşvik ediyordu.

Eğer görev ve sorumluluklarının bilincinde olan kumandanlar, alimler ve hakimler yetişmişse bu ancak Resülullah'ın (sas) yardımı ve teşviki sayesinde olmuştur. Bu yardım ve teşvik olmasaydı, büyük İslam Medeniyeti'nden bahsedilemezdi. Allah Rasulü (aleyhi ekmelü't-tahaya), insanın en sağlam ve sistemli bir şekilde eğitilmesine yarayacak temel ilke ve metotlara başvurmuştu. Bu uygulama, hem teorik hem de pratik alanda kesin sonuçlara ulaştırabilen, güçlü ve şaşmaz prensipleri de beraberinde getirmiştir. Resülullah (sas), yapılması gereken bir işle birini görevlendirmeden önce, onu cesaretlendirmek suretiyle yolunu açar, daha sonra da ilgi ve desteğini sürdürürdü. Askerlik, eğitim- öğretim ve yargı alanlarında bunun açık örneklerini görmek mümkündür.[196]

Hz. Peygamberin (sas)'in, gençlerle ilgili olarak askeri alandaki teşvikleri hususunda ise şunları söyleyebiliriz:

Resülullah (sas), gençlerde zafer ümidi, başarı sevinci gördüğü sürece, bu durumdan imanlarını coşturacak, gönüllerinde iman temelleri oluşturacak şekilde, cesaretle görev üstlenip, kısa sürede yerine getiren bir toplum oluşturmanın yollarını aramıştır. Resülullah'ın (sas), aşıladığı önemli ilkeler sayesinde gençlik öyle bir seviyeye gelmiştir ki, en zor savaşlara katılmışlar ve düşmanla en ön safta çarpışmışlardır. Çoğu yaşlı sahabilerden oluşan orduya, bir çok seriyyeye, komutanlık yapmışlardır. Çoğu savaşlarda sancağı, Hz. Peygamberin bizzat kendisi gençlere vermiştir.

---

[196] Abdu'lgani ed-Dakar, "eş-Şebab fi_ahdi'r-Rası1", Mecelletü'l-Mecma'il-İlmiyyi'I-Arabi. c. 18, s. 3-4. s. 138-139, (Hökelekli, a.g.e., s.53'den naklen.)

Tebük Gazvesinde Beni Neccar kabilesinin sancağını, henüz 20 yaşlarında olan Zeyd b. Sabit'e vermiştir. Bedir Savaşında 21-22 yaşlarında olan Hz. Ali'yi sancaktar yapmıştır. Hayber'in fethi esnasında da aynı şekilde Hz. Ali en önemli görevi yerine getirmiştir. Resülullah, Beni Kudaa üzerine göndermek üzere hazırladığı birliğin sancağını. Üsame b. Zeyd'e vermiştir. Bu birlik, aralarında Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer ve Ebu Ubeyde gibi Muhacirler ve Ensardan önde gelen sahabilerin de yer aldığı 40.000 kişiden oluşuyordu. Sahabilerden bazıları, Üsame'nin kumandan tayin edilmesini hoş karşılamayınca, Hz. Peygamber (sas), onları uyararak Üsame'yi övmüş ve desteklemişti. Rivayete göre, Üsame (ra)'in yaşı henüz 18 idi.

Diğer yandan, Allah Resulü (sas), gençlerin ilim alanında yetişmesine de büyük ilgi ve dikkat göstermiştir. Zeka ve kabiliyetine güvendiği gençlerin ilimde uzmanlaşmaları için bütün engelleri kaldırmış, başkalarına göstermediği müsamahayı bir açıdan gençlere göstermiştir denilebilir. Nitekim, Kur'an-ı Kerîm ile karıştırılabileceği endişesiyle herkese hadislerin yazılmasını yasakladığı bir dönemde, Abdullah b. Amr b. el-As'a bu konuda özel izin vermiştir. Bu zatın, en çok hadis bilen sahabilerin başında geldiği bilinmektedir.

Hz. Peygamber (sas), vahiy katiplerini de genel olarak gençler arasından seçmiştir ve İslama davet mektuplarını da gençlere yazdırmıştır. Bazı gençleri de Süryanice ve İbrani'ce gibi, o gün için çok ihtiyaç duyulan yabancı dilleri öğrenmeye teşvik etmiştir. Bu konuda kendisiyle Yahudiler arasında elçilik yapmak üzere Zeyd b. Sabit'i görevlendirmiştir. Kendisi henüz hayatta iken bulunduğu çevrede gençlerin fetva vermesine izin vermiş olması, Hz. Peygamberin gençleri ilme nasıl teşvik ettiğinin açık bir göstergesidir.

Efendimiz (sas), çoğu zaman gençleri açıkça övmek suretiyle de onları daha çok öğrenmeye teşvik etmiş oluyordu. Mesela, Muaz b. Cebel (ra) hakkında:

"Ümmetimin içinde helal ve haramı en iyi bilen Muaz'dır"

buyurmuştur. Sonuçta, ilimde en yüksek dereceye ulaşmış olanların gençler olması, Allah Resulünün bu yaklaşımından çokça pay alındığını ortaya koymaktadır.

5. Efendimiz'in (sas) Gençlerdeki Aşırı Eğilimleri Tashihi

Gelişim özellikleri itibariyle, gençlerde bazı aşırı eğilimlerin kendisini göstermesi, sıkça rastlanan bir durumdur. Hz. Peygamberin (sas), çevresinde yer alan gençler içerisinde de aşırı eğilimleri olan kimselere rastlanılıyordu. Hz. Peygamber (sas), bunlarla yakından ilgilenmiş, onları kırıp gücendirmeden, anlayış ve hoşgörü içerisinde, bu tutumlarından vazgeçmeleri hususunda kendilerini uyarmıştır. Kendilerini ibadete daha çok verebilmek için geceleri namaz kılıp, gündüzleri oruç tutmaya, aile hayatını terk etmeye azmeden bu gençlerin davranışlarını tasvip etmeyen Hz. Peygamber, onları kendi sünnetine uygun tarzda bir orta yolda yürümeleri konusunda uyarmıştır.[197]

Önemli bir diğer gençlik problemi ise, şüphesiz ki cinselliktir. Cinsiyet güdüsünün etkinliğinin zirveye ulaştığı bu çağda gençler, ya onu büsbütün inkar etmek, bastırmaya çalışmak ya da serbestçe bir tatmin arayışına yönelmek suretiyle etkin kılmaya yönelebilmektedirler. Hangi tarzda kendisini gösterirse göstersin, Efendimiz (sas), gençlerin bu gibi problemlerini ciddiye almış ve en uygun bir yolla çözmüştür.

---

[197] Buhari, Nikah, 90.

Bir gün, Kureyş kabilesinden bir genç Hz. Peygamberin (sas), huzuruna gelerek:

-"Ey Allah'ın elçisi, bana zina etmek için izin ver" dedi. Orada hazır bulunan bazı sahabe: "Sus. .sus. ." diye genci azarlayıp üzerine yürüdüler. Efendimiz (sas), son derece sakin bir şekilde delikanlıya:

-"Yanıma gel, otur" diye yer gösterdi. Sonra onunla sohbet etmeye başladı:

-"Söyle bakayım; bir başkasının senin annene böyle bir şey yapmasını ister misin?" diye sordu. Delikanlı:

-"Yoluna feda olayım, hayır kesinlikle istemem" dedi. Efendimiz (sas):

-"Zaten hiç kimse annelerine böyle bir şey yapılmasını istemez" buyurdu. Sorusuna devamla:

-"Bir başkasının senin kızına böyle bir şey yapmasına razı olur musun?" diye sordu. Delikanlı yine:

-"Hayır, uğrunda öleyim ey Allah'ın elçisi, razı olmam" dedi. Hz. Peygamber (sas):

-"Zaten hiç kimse kızlarına böyle bir şey yapılmasına razı olmaz" buyurduktan sonra, kız kardeşi, halası ve teyzesiyle zina edilmesine razı olup olmayacağını sordu. Delikanlı hep:

-"Yoluna feda olayım, hayır" diye cevap veriyordu. Artık hatasını anladığını görünce Hz. Peygamber (sas) elini bu gencin omuzuna koyarak:

-"Allah'ım! Bunun günahını affet, kalbini temizle ve uzuvlarını günah işlemekten koru!" diye dua etti. Bu duadan sonra genç iffet âbidesi haline gelmiş ve bir daha böyle şeylerle hiç ilgilenmemiştir [198]

---

[198] Müsned, V, 256-257.

Diğer taraftan Hz. Peygamber (sas), gençleri hür düşünmeye, faydalı şeylerden çekinmeden faydalanma ve sonucu ne olursa olsun doğru bildiğini cesaretle ifadeye teşvik ederdi.[199] Muaz b. Cebel henüz 21 yaşında iken Hz. Peygamber tarafından Yemen'e öğretmen olarak gönderilmişti. Hz. Peygamber (sas) kendisine:

-"Sana bir şey sorulursa nasıl hüküm vereceksin" diye sorduğunda Muaz:

-"Allah'ın kitabıyla" diye cevap verdi.

-"Şayet Kur'an-ı Kerimde cevabı yoksa?" dediğinde, Muaz:

-"Allah'ın Resulünün sünnetiyle" diye cevap verdi.

-"Ya onda da bulamazsan?" sorusuna ise:

-"Aklımı çalıştırır, vicdanıma danışır, içtihat ederim" şeklinde cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s), bir peygamberane sevinç gösterisi olarak göğsüne vurmuş ve:

-"Allah'ın elçisinin elçisini başarılı ve isabetli kılan Allah'a hamd olsun" buyurmuştur.[200]

---

[199] Hökelekli, a.g.e., s.53-56.

[200] Tirmizi, Ahkam, 1327.

SONUÇ

Buraya kadar;

1. Çocuklarımız,

2. Ergenliğe adım atmakta olan genç çocuklarımız ve,

3. Birer yetişkin olarak belki de zaman zaman doğrudan bizleri ilgilendirebilecek pek çok konuya değinme imkanı bulduk. Yüksek karakterin, dini-ahlâkî bağlantılarını göstermek için gayret ettik.

Me'hazin kudsiyetinin önemi açısından konuyu bu şekilde irtibatlandırmak, bizler için azami gereklerdendi. Baştan sona kadar ve şu anda dahi, Cenab-ı Hakk'ın izni ile, olmaz gibi görünenlerin olabilirliği düşüncesini kaybetmemenin, kısacası ümitli olmanın ve Cenâb-ı Hakk'ın sonsuz Rahmet ve Kutsî Şefkatini, kendi yanlışlıklarımıza bakıp da itham etmemenin ehemmiyetini bir şekilde de olsa gösterebilmiş olduğumuzu düşünüyoruz. Elbette, bahsettiğimiz dinamiğin sağlanabilmesi için, sağlam bir irade ve sabır gücünün birlikte bulunması gerektiğinin de farkındayız. Sizler zaman içerisinde çeşitli aksaklıklar sebebi ile evlatlarınıza arzu ettiğiniz şekilde ve yeterince yüksek karakter eğitimi verememiş olabilirsiniz. Ancak, "zararın neresinden dönülse kârdır" ya da "bugünden tezi yok..." gibi özdeyişlerimizden hareketle, ümitsizlik girdabına kapılmadan, sabırsızlık göstermeden ve buna izin vermeden evlatlarınızın karakter eğitimine yeniden ve sabırla eğilmek durumunda olduğunuzu görmeniz gerekir. Yeri gelmişken Bediüzzaman Hazretlerinin "sabır" ile alakalı o gerçekten de muhteşem yaklaşımını buradaki

çalışmamıza ait bir "hitam-ı misk" nevinden nazarlarınıza arz etmek istiyoruz. Şöyle diyor:

"Şu sabırsızlıkta misalin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu halde, o tutar, mühim bir kuvvetini sağ cenaha gönderir, merkezi zayıflaştırır. Hem sol cenahta düşmanın askeri yokken ve daha gelmeden, büyük bir kuvvet gönderir, "Ateş et" emrini verir, merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar, merkeze hücum eder, târümâr eder.

Evet, buna benzersin. Çünkü geçmiş günlerin zahmeti, bugün rahmete kalb olmuş. Elemi gitmiş, lezzeti kalmış. Külfeti, keramete iltihak; ve meşakkati, sevaba inkılâb etmiş. Öyleyse, ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devama ciddî bir gayret almak lâzım gelir. Gelecek günler ise madem gelmemişler; şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek, aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp bağırıp çağırmak gibi bir divaneliktir."[201]

Sevgili okurlarımızın, bu çalışmayı şu ana kadar bırakmadan okumuş olmaları bile, bu azim, irade ve sabrın onlarda inşâallâh sağlam bir şekilde yerleşmiş olduğunu zaten göstermektedir. Bundan sonrası ise, bu niyet ve kararlılığın devamı için biraz daha gayret göstermek, evlatlarınızın yüksek karakterli bir şekilde yetişmeleri için gerekli çabaları göstermekle birlikte, Mevlay-ı Müteâl'in kapısını çalmak ve O'na sığınmaktır.

Cenab-ı Hak'tan size ve ailenize sağlık, sıhhat, af ve afiyetler dilerim.

---

[201] Bediüzzaman, Sözler, 20. Söz, s. 110.

KAYNAKLAR

- Kur'ân-ı Kerim.
- Kütübü Sitte.
- Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ.
- D. ve J. Singer, Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi.
- Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ.
- Emine Akyüz, Ulusal ve Uluslararası Hukukta çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması, Ankara 2000.
- F. Dodson, Sevgiyle Disiplin.
- G. Preuschoff, Çocukların içindeki korkular.
- Gülen, F. M. Ölçü veya Yoldaki Işıklar.
- -------, Çekirdekten Çınara.
- -------, Zamanın Altın Dilimi, s, 127-128.
- -------, Yitirilmiş Cennete Doğru, Nil Yay., İzmir-1998.
- -------, Ruhumuzun Heykelini Dikerken, Nil Yay., İzmir-2002
- -------, Kalbin Zümrüt Tepeleri.
- -------, Fasıldan Fasıla 1
- -------, Fasıldan Fasıla 4.
- -------, Prizma-2.
- -------, Prizma-3.

- -------, İrşad Ekseni.
- H. Ayhan, Türkiye'de Din Eğitimi.
- -----------, 21. Yüzyılda Eğitim ve Türk Eğitim Sistemi, Ekim-2001.
- H. Yahya, Müminlerin Cesareti, Kültür Yayıncılık, Nisan-2002.
- H. Hayati, "Hz. Peygamberin Çocuk ve Gençlere Yaklaşımı", Hz. Muhammed ve Gençlik-Kutlu Doğum Haftası, 1992.
- Hindî, Kenzü'l-Ummâl.
- I.Yalom, Grup Psikoterapisinin Teori ve Pratiği.
- İ. Gazâlî, İhyâu Ulûmi'd-Dîn.
- J. M. Healy, Çocuğunuzun Gelişen Aklı, Çev.: A.B. Dicleli, Boyner Hol. Yay., İst. -1999.
- J. Nelsen-L. Lott, Ergen Gençler İçin Pozitif Disiplin, İst.-2001.
- Kuşeyrî, er-Risâletü'l-Kuşeyriyye.
- L. Bauman, Çocuğunuz Ergenlik Çağında, 82, İst.-1998.
- M. Asım Köksal. Hz. Muhammed (a.s.) ve İslamiyet, Mekke Devri. 2, bas., İst. 1973.
- M. Çamdibi, Şahsiyet Terbiyesi ve Gazali.
- M. El-Hufi, Rasul ve Ahlak.
- M.J. Gander-H.W. Gardiner, Çocuk ve Ergen Gelişimi.
- M. Martin-C.W. Greenwood, Çocuğunuzun Okulla İlgili Sorunlarını Çözebilirsiniz.
- Nursi, S. Lemalar.
- ---------, Sözler.

- ---------, Mektubat.
- ---------, Şuâlar.
- P. G. Shapiro, Çocukluk ve İlk Gençlik Depresyonu.
- R.J. Mackenzie, Çocuğunuza Sınır Koyma, 17, HYB Yayıncılık, Ankara-2000.
- S. Covey, Önemli İşlere Öncelik.
- S. Greenspan, Meydan Okuyan Çocuk.
- S. Özyurt-S. Doğan, Gençlik Problemleri Açısından Üniversite Gençliği.
- Schultz, Duan P. and Sidney A., Modern Psikoloji Tarihi.
- Şener, Sami, "Türkiye'de Gençlik Olayı", Timaş Yayınları, İstanbul, 1991.
- W. Pollack, Harbi Delikanlılar, Dharma Yay., İst.-2002.
- Z. Ziglar, Olumsuz Bir Dünyada Olumlu Çocuklar Yetiştirmek.

Sözlük, Ansiklopedi ve Dergiler

- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi. Çağ Yay.. İst-1986.
- Grolier Universal Encylopedia.
- Meydan Larousse.
- Osmanlıca-Türkçe Sözlük, M. Nihat Özön.
- Sızıntı Dergisi.
- Türkçe sözlük, TDK yay.
- Yeni Ümit.

İnternet siteleri

- www.yok.gov.tr
- www.ogretmenlersitesi.com
- www.islamisite.com
- www.genetikbilimi.com
- www.bilginet.com